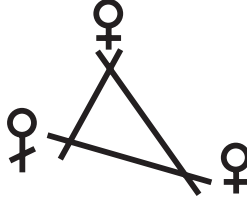

**Birleşmiş Milletler CEDAW Sürecinde
Sivil Toplum Örgütleri ile
Savunuculuk ve Lobicilik
Türkiye Gölge Raporları: 1997 & 2005 Deneyimleri**

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER CEDAW SÜRECİNDE
SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ İLE SAVUNUCULUK VE LOBİCİLİK
TÜRKİYE GÖLGE RAPORLARI: 1997 & 2005 DENEYİMLERİ**

1. Basım, 2.000 adet basılmıştır
Şubat, 2008

Yazan

İpek İlkcaracan Ajas

Yayına Hazırlayanlar

Liz Erçevik Amado, İrazca Geray, Evre Kaynak,
Şehnaz Kıymaz, Gülşah Seral

Grafik Düzenleme

Myra

Baskı

Artpres

Bu kitapçık İsveç Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Kurumu'nun (Swedish International Development Cooperation Agency – SIDA) katkılarıyla yayımlanmıştır.

Fotoğraf arşivinden yararlanmamıza izin veren Birleşmiş Milletler Kütüphanesi (UN/DPI Photo), CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu, Uluslararası Kadın Hakları Eylem İzleme Örgütü Asya Pasifik (IWRAP-Asia Pacific), Cânân Arın, Feride Acar, İpek İlkcaracan Ajas ve Zozan Özgökçe'ye teşekkür ederiz.

© Kadının İnsan Hakları (KİH) - Yeni Çözümler Derneği
Women for Women's Human Rights (WWHR) - New Ways
ISBN 978-975-01651-1-5

**Birleşmiş Milletler CEDAW Sürecinde
Sivil Toplum Örgütleri ile
Savunuculuk ve Lobicilik
Türkiye Gölge Raporları: 1997 & 2005 Deneyimleri**

UN/DP/ PHOTO

BM GENEL KURUL SALONU

Şubat, 2008
Kadının İnsan Hakları (KİH) - Yeni Çözümler Derneği
Women for Women's Human Rights (WWHR) - New Ways

KADININ İNSAN HAKLARI-YENİ ÇÖZÜMLER DERNEĞİ'NİN DİĞER YAYINLARI

Kitaplar:

- Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik (2004, Arapça)
- Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik (2003, Türkçe)
- Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik (2000, İkinci basım 2004, İngilizce)
- Kadının İnsan Hakları Eğitimi Eğitici El Kitabı (1998, Türkçe)
- Sıcak Yuva Masalı: Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz (1996, Türkçe)

Kitapçıklar:

- Türk Ceza Kanunu'nda Cinsel Haklarımız Var! (2007, Türkçe)
- Savaş, Kuşatma ve Lübnan (2006, İngilizce)
- Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısından Türk Medeni ve Ceza Kanunu Reformları: İki Ulusal Kampanyanın Başarısı (2005, İngilizce)
- Kadın Bakış Açısından Türk Ceza Kanunu: TCK Tasarısı Değişiklik Talepleri (2003, İngilizce ve Türkçe)
- Türkiye'de Kadının Yeni Yasal Statüsü (2002, İngilizce)
- Yeni Haklarımız Var! (2001, Türkçe)
- Doğurganlık Haklarımız Var! (2001, Türkçe)
- Pekin+5: Birleşmiş Milletler'de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye'nin Taahhütleri (2001, Türkçe)
- Cinselliğimiz Var! (2000, Türkçe)
- Müslüman Toplumlarında Feminist Dayanışmaya Bir Örnek (1998, Türkçe)
- Türkiye'deki Kadın Hareket(ler)i: Kısa bir bakış (1996, İngilizce)
- Türkiye'de Kadının Yasal Statüsü (1996, İngilizce)
- Haklarımız Var! (1995, Beşinci basım 1998, Türkçe)

Araştırma Makaleleri ve Raporlar:

- Cinsel Haklar için Savunuculuk - Türk Ceza Kanunu Reformu Kampanyası (2007, İngilizce)
- Zina Türkiye'nin Avrupa Birliği Hedefini Nasıl Raydan Çıkarıyordu? (2007, İngilizce)
- Cinsellik ve Toplumsal Cinsiyet (2007, İngilizce)
- Türk Ceza Kanunu'nu Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısı ile Yeniden Yazmak: Başarılı Bir Kampanya Örneği (2007, İngilizce)
- Cinsel Hakları Yaygınlaştırmak için İnsan Hakları Eğitimi: Türkiye Yerelinden Deneyimler (2006, İngilizce)
- Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı: Devlet Kaynaklarını Türkiye'de Kadının İnsan Haklarını Geliştirmek için Kullanmak (2005, İngilizce)
- Yerel Örgütlenme ve Toplumsal Dönüşüm Aracı olarak İnsan Hakları Eğitimi: Türkiye'den Bir Örnek Analizi (2005, İngilizce)
- Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Türkiye Gölge Raporu (2005, Türkçe, İngilizce)
- Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da Toplumsal Cinsiyet, Cinsellik ve Ceza Kanunları: Karşılaştırmalı Çalışma (2005, İngilizce)
- Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da İnsan Hakları olarak Cinsel ve Bedensel Haklar: Toplantı Raporu (2004, İngilizce)
- Türkiye'de Feminizm ve Kadın Hareketleri (2003, Türkçe)
- Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı 1995-2003 Değerlendirme Raporu (2003, Türkçe, İngilizce)
- Magreb ve Ortadoğu'da Kadın, Cinsellik ve Toplumsal Değişim (2002, İngilizce)
- "Nataşa" Deneyimi: Eski Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'dan Türkiye'ye Göç Eden Seks İşçileri (2002, İngilizce)
- İslamiyet ve Kadının Cinselliği: Türkiye'den Bir Araştırma Raporu (2001, İngilizce)
- Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz üzerine bir Araştırma, Ankara (1999 İngilizce)
- 1990'lar Türkiyesi'nde Kadın ve Göç (1999, Türkçe)
- Doğu Anadolu'da Kadının Cinselliğinin Kapsamı Üzerine Bir Çalışma (1998, İngilizce)
- Doğu Anadolu'da Kadın ve Aile (1998, Türkçe)
- Kuldun Yurttaş: Kadınlar Neresinde? (1998, Türkçe)
- Kentli Kadınlar ve Çalışma Yaşamı: İstanbul'da Saha Araştırması (1998, Türkçe)
- Göç, Kadının Ekonomik Konumu, Hareket Özgürlüğü ve Aile İçi Güç Dinamikleri (1998, Türkçe)
- Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Türkiye Gölge Raporu (1997, Türkçe, İngilizce)
- Almanya'daki Türkiyeli Kadın Göçmenlerin Deneyimleri: Aile Yaşamı ve Ev İçi Şiddet (1996, İngilizce)

Sürelî Yayınlar:

- Kadınlarla Mor Bülten (Türkçe)
- Müslüman Toplumlarında Cinsel ve Bedensel Haklar Koalisyonu E-Bülteni (İngilizce)

Belgesel Filmler:

- Kadınlarla Mor Dizi (12 Bölümlük TV Belgeseli, 2006, Türkçe)
- Artık Dur Demenin Zamanı Geldi! (1996, Türkçe; İngilizce ve Almanca altyazılı)

İÇİNDEKİLER

Önsöz	1
Birleşmiş Milletler (BM) CEDAW Sürecinde Sivil Toplum Örgütleri ile Savunuculuk ve Lobcilik <i>Türkiye Gölge Raporları: 1997 ve 2005 Deneyimleri</i>	5
Ek 1. Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler’in 1997 Gölge Raporu	35
Ek 2. CEDAW Komitesi’nin Nihai Görüşleri - 1997	51
Ek 3. Tablo 1: 1997 Gölge Raporunun Nihai Görüşlere Etkisi	60
Ek 4. Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı (KİHEP)	65
Ek 5. TCK Kadın Platformu’nun 2005 Gölge Raporu	69
Ek 6. CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu’nun 2005 Gölge Raporu	95
Ek 7. CEDAW Komitesi’nin Nihai Görüşleri - 2005	125
Ek 8. Tablo 2: 2005 Gölge Raporlarının Nihai Görüşlere Etkisi	138
Ek 9. Türkiye STK Platformlarının Ortak Basın Bildirisi - 2005	148
Ek 10. CEDAW Gölge Rapor Sürecinin Türkiye Basınındaki Yansımaları	152
Ek 11. BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)	158
Ek 12. CEDAW İhtiyari Protokol	175

ÖNSÖZ

Birleşmiş Milletler (BM) kadının insan haklarının geliştirilmesinde önemli rol oynayan uluslararası platformlardan biri oldu. 1979'da kabul edilen CEDAW Sözleşmesi, 1985'te ilan edilen BM Kadın On Yılı, 1995 Pekin Konferansı, izleyen Pekin+5 ve Pekin+10 Konferansları, BM nezdindeki bu çabaların önemli dönüm noktalarıydılar. Sivil toplum örgütleri ise giderek bu süreçlerin belirleyici oyuncuları olarak ön plana çıktılar.

Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Derneği olarak 1993'de kurulduğumuzdan beri ulusal ve BM gibi uluslararası platformlarda savunuculuk ve lobicilik çalışmaları yürütmekteyiz. Kadının insan hakları için mücadele- nin yerelden küresele, küreselden yerele etkileşimler ile güçleneceği inan- cı ile yola çıktık; uluslararası ve ulusal düzeyler arasında karşılıklı iletişim ve dayanışma oluşturmayı hedeflerimizden biri olarak saptadık. BM CEDAW sürecine kadın örgütlerinin katılımını anlatan elinizdeki yayın da bu amaçla hazırlandı.

CEDAW Sözleşmesi 185 taraf ülke ile BM nezdindeki en geniş katımlı ikinci uluslararası sözleşmedir. Bu haliyle kadının insan hakları konusunda evrensel bir referans oluşturmaktadır. Sözleşme'ye taraf devletler, uygulama- yı denetleyen CEDAW Komitesi'ne dönemsel olarak resmi raporlarını sun- narlar. Gözden geçirme olarak adlandırılan bu sürece kadın örgütleri, resmi rapora alternatif gölge raporları ile katılırlar. Gözden geçirme sonunda resmi ve sivil tarafların sunumlarını değerlendiren Komite taraf ülkeye, ka- dınlara karşı ayrımcılığın önlenmesine yönelik nihai görüşlerini iletir.

CEDAW gözden geçirme sürecine ulusal kadın örgütlerinin gölge rapor- ları ile katılımı sistematik olarak ilk kez 1997 yılında CEDAW Komitesi'nin 16. Oturumu'nda gerçekleşti. O güne dek CEDAW Komitesi'ne gölge rapor sunma hakkı daha çok uluslararası örgütler tarafından, tematik gölge ra-

porlar için kullanılmaktaydı. 1997’de merkezi Malezya’da bulunan ve uluslararası bir sivil toplum örgütü olan IWRAW Asia-Pacific, UNIFEM’in (BM Kadın ve Kalkınma Fonu) de desteği ile, “Küreselden Yerele” (*from Global to Local*) başlıklı bir pilot çalışma kapsamında, ulusal sivil toplum örgütlerinin kendi ülkelerinde kadının insan hakları sorunlarını ve taleplerini ortaya koyan gölge raporlar sunmalarına imkân sağladı.

1997’de Komite tarafından gözden geçirilecek ülkelerden biri de Türkiye idi. Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Derneği olarak New York BM Genel Sekreterliği’ndeki bu pilot çalışmaya davet edildik. Bu daveti takiben kısa süre içerisinde taslak bir rapor hazırlayarak gruba katılmamız gerekiyordu. O dönemde kurucu üyesi olduğumuz Eşitlik İzleme (EŞ-İZ) Platformu’nda yer alan kadın örgütlerinin de katkı ve desteğini alarak pilot çalışmaya katıldık. Gölge raporumuzda yer alan konuların hepsinin Komite’nin Hükümet’e yönelttiği sorular ve Türkiye’ye ilişkin oluşturduğu BM Nihai Görüşlerine dâhil edilmesi, sürecin etkinliği açısından önemli bir göstergedi. Türkiye deneyiminin başarısı CEDAW sürecine kadın örgütlerinin katılımını hedefleyen bu pilot çalışmayı güçlendirici, olumlu sonuçlardan biri oldu.

İlerleyen dönemde, CEDAW gözden geçirme oturumlarına kadın örgütlerinin katılımı, işleyişin giderek organik bir parçası haline geldi. Türkiye’nin 2005’te yapılan bir sonraki gözden geçirmesine Türk Ceza Kanunu Kadın Platformu ve CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu tarafından hazırlanan iki gölge raporla katıldık. Komite’ye hitaben dile getirdiğimiz sorun ve taleplerimizin hemen hepsi sadece Komite’nin Türkiye’ye ilettiği nihai görüşlerinde değil, bu kez ulusal medyada da geniş yer aldı.

CEDAW gölge raporları gibi uluslararası mekanizmalar, ulusal kadın hareketleri ve örgütlerinin kadın haklarını geliştirmek için kullandıkları bir araçtır. Hükümetin, kadınların insan haklarını korumak ve ilerletmek yolundaki yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğinin uluslararası bir platformda, kadın örgütlerinin yönlendirmesi ile değerlendirilmesine olanak sağlar. Uluslararası resmi süreçleri saydamlaştırır. Ülkedeki kadın örgütlerinin Hükümet’i uluslararası platformlarda verdiği taahhütleri yerine getirmek konusunda sorumlu tutmalarını, izlemelerini ve baskı yapmalarını sağlar. Ancak CEDAW gibi uluslararası mekanizmaların ülkede kadının insan hakları konusunda gerçek ve somut ilerlemeler sağlamada bir katalizör ro-

l oynaması için biri sivil, diğeri ise resmi tarafta iki önemli önkoşulu da göz ardı etmemek gerekir. Birincisi, bu mekanizmayı etkin Şekilde kullanmaya talip ve yetkin bir kadın hareketi ve örgütlenmesinin ülkede var olmasıdır. İkincisi, Devlet tarafındaki eğilim ve iradenin, kadının insan haklarını ilerletme konusunda kararlı; Komite ve kadın örgütleri ile karşılıklı yapıcı diyaloga açık olma özelliklerini taŐımasıdır.

Türkiye’de 1997 ve 2005 CEDAW gözden geçirme süreçleri, bu iki önkoşulun yerine getirildiği derecede etkili olabildiler. Deneyim ve birikimlerimizi paylaŐtıđımız bu kitap ile önümüzdeki dönemde bu iki unsurun olgunlaŐarak gelişmesine ve Türkiye’nin CEDAW Sözleşme Hükümlerini etkin uygulayan başarılı bir dünya rneği olarak ortaya çıkmasına katkıda bulunmayı amaçlıyoruz. Türkiye’nin hâlihazırda 2008’de yapılması beklenen 6. CEDAW Gözden Geçirme sürecine hazırlandığını da göz önünde bulundurarak, bu kitabın sürece sivil ve resmi platformlardan katılanlar için kullanıŐlı bir kaynak olacağını mit ederiz.

İpek İlkkaracan Ajas

Kadının İnsan Hakları–Yeni zmler Derneği
İstanbul, Ocak 2008

BÖLÜM I

CEDAW Sözleşmesi nedir?

Kadının insan haklarından ne anlıyoruz? Kadına karşı ayrımcılık nedir? Aile yaşamında, eğitimde, istihdamda, siyasette, sağlıkta cinsiyet ayrımcılığını nasıl tanımlayabiliriz? Bu ayrımcılığı ortadan kaldırmak için devletlerin izlemesi gereken temel politikalar ve stratejiler nelerdir?

Bu sorulara her ülke, her toplum, her birey birbirinden farklı ve çok çeşitli yanıtlar verebilir. Bu yanıtların hepsi özeldir; içinde bulunduğumuz yerele, topluma, zamana ait deneyimlere bağlı olarak şekillenirler. Bu göreceli durum ise genellikle kadınların aleyhine işler. Kadına karşı ayrımcılığın ve hak ihlallerinin, “bizim kültürümüz,” “bizim geleneklerimiz,” “bizim toplumumuz,” “bizim aile değerlerimiz” içerisinde meşru görülmesine zemin oluşturur. **Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türülü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi** –kısa adıyla **CEDAW Sözleşmesi**¹– ise bu sorulara dünya üzerindeki ülkelerin ve toplumların, cinsiyet ayrımcılığına karşı mücadelede edindikleri değişik deneyimleri özümseyen yanıtlar vermekte ve evrensel kriterleri ortaya koymaktadır. Bu haliyle **CEDAW, kadının insan hakları konusunda uluslararası bir mutabakat metnidir; cinsiyete dayalı ayrımcılığın tanımlanması ve ortadan kaldırılabilmesi için önemli bir uluslararası referans oluşturur.**

1979 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilen ve 2008 itibarıyla BM üyesi 185 ülkenin imzalayarak taraf olduğu CEDAW Sözleşme-

1 CONVENTION on the Elimination of all kinds of Discrimination Against Women: CEDAW Sözleşmesi.

si, BM'nin en geniş katımlı ikinci sözleşmesidir; imzacı devletleri bağlayıcı niteliktedir; taraf devletlerin Sözleşme gereği yükümlülüklerini yerine getirip getirmediklerini değerlendirme amaçlı bir izleme mekanizması (CEDAW Komitesi) mevcuttur ve ulusal düzeyde kadının insan haklarını geliştirmek için kullanılacak uluslararası bir araçtır.

Otuz maddeden oluşan **Sözleşme**, kadına karşı ayrımcılığı tanımlar; kadına karşı aile yaşamı, eğitim, işgücü piyasası, siyaset ve kamusal yaşam, sağlık, kırsal kalkınma gibi alanlarda var olan ayrımcılığı değişik boyutları ile değerlendirir ve devletlerin bu ayrımcılığı ortadan kaldırmaya yönelik atması gereken somut adımları belirler. Sözleşme ayrıca hükümlerinin yerine getirilmesinin izlenmesi, değerlendirilmesi ve desteklenmesi için Birleşmiş Milletler ve Taraf Devletler tarafından uygulanacak mekanizmayı düzenler. Sözleşme'de yer alan 30 maddeye ek olarak, Komite'nin aldığı Genel Tavsiye Kararları da bulunmaktadır. Bu kararlar Sözleşme'nin kapsamını, zaman içerisinde ortaya çıkan yeni ayrımcılık türlerini de kapsayacak şekilde genişleterek güncelleştirilmesini sağlar. Taraf Devletlerin yükümlülükleri de Genel

KADIN ÖRGÜTLERİ İÇİN CEDAW NE İFADE EDER?

- Kadına karşı ayrımcılığın tanımı konusunda 185 ülkenin hemfikir olduğu, yerel-küresel arasındaki çift yönlü ilişkiyi kuran ve pekiştiren uluslararası bir referanstır.
- Yasal reform süreçlerinde hukuki bir referans ve yaptırım gücü oluşturur.
- Toplumsal dönüşüm ve reform süreçlerinde farkındalık yaratmak, bilinç yükseltmek ve kamuoyu oluşturmak için bir araçtır.
- Hükümetin kadının insan hakları konusundaki iradesini yönlendiren ve güçlendiren bir mekanizmadır.
- Hükümetin kadının insan hakları konusundaki taahhütlerini izlemek, değerlendirmek ve politik baskı yapmak için saydamlığı artırır.
- Yereldeki bilinç yükseltme çalışmaları ve Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı (KİHEP) gibi eğitimlerde “kadının insan haklarının evrenselliğini” vurgulamak için bir araçtır.
- CEDAW Gölge Raporları ile kadın örgütlerinin yasal reformlar ve kamu politikaları üzerindeki etkisini artırır.

Tavsiye Kararları çerçevesinde genişletilir. Örneğin 1979 yılında, Sözleşme oluşturulurken, kadına karşı şiddet uluslararası camiada genel olarak kabul gören bir ayırımcılık konusu değilken, 1990'larda durum farklılaşmıştır. 1992'de Komite tarafından kabul edilen 19 No.lu Genel Tavsiye Kararı ile kadına karşı şiddet konusu CEDAW Sözleşmesi'nin içeriğine dâhil edilmiş ve Taraf Devletlerin hazırladıkları dönemsel raporlarda bu konuya da değinmeleri istenmiştir.

CEDAW Komitesi kimdir? Gözden geçirme süreci nedir?

Sözleşme'nin uygulanmasına yönelik bu izleme, değerlendirme ve destekleme mekanizmasının başlıca unsuru CEDAW Sözleşmesi 17. Maddesi uyarınca kurulan CEDAW Komitesi'dir.² Birleşmiş Milletler'e üye devletlerin oyları ile belirlenen CEDAW Komitesi, hukuktan ekonomiye, kamu yönetiminin sivil topluma çeşitli alanlarda, toplumsal cinsiyet ve kadının insan hakları konularındaki çalışmaları ile tanınan 23 uzmandan oluşmaktadır. Sözleşmenin 18. Maddesi uyarınca Taraf Devletler,

*"... sözleşme hükümlerine etkinlik kazandırmak ve kaydedilen ilerlemeleri belirlemek amacıyla aldıkları yasal, adli, idari ve diğer önlemler hakkındaki bir raporu, Sözleşme'nin ilgili devlet bakımından yürürlüğe girmesini takiben bir yıl içinde; daha sonra, her dört yılda bir ve ileride de Komite'nin talep ettiği zamanlarda, Komite tarafından incelenmek üzere BM Genel Sekreteri'ne sunmayı taahhüt ederler."*³

Taraf Devletler resmi CEDAW İlerleme Raporlarını BM CEDAW Komitesi'ne sunarlar. Komite, rapora ilişkin bir dizi yazılı ve karşılıklı görüşme sonucunda Taraf Devlete tavsiyeler niteliğindeki "nihai görüşlerini" (*concluding comments*) bildirir. Taraf Devlet bir sonraki dönemsel gözden geçirme sürecine kadar Komite'nin nihai görüşleri doğrultusunda Sözleşme hükümlerini yerine getirmeye yönelik ileri adımlar atmakla yükümlüdür. Bunun için Taraf Devletin ilgili tüm Hükümet organlarının, kamu kurum ve kuruluşlarını Komite'nin nihai görüşleri konusunda etkin bir biçimde bilgilendirmesi gerekmektedir. Etkin bir bilgilendirme, ülkedeki kamu politikaları, yasal reformlar ve çalışmaların, Komite'nin görüşlerini içerecek biçim-

2 COMMITTEE on the Elimination of all kinds of Discrimination Against Women: CEDAW Komitesi.

3 KSSGM, CEDAW Sözleşmesi'nin Türkçe Tercümesi, (Ankara, KSSGM: 2001) s. 46.

25. YILINDA ESKİ CEDAW KOMİTESİ BAŞKANLARINDAN BİR GRUP

de şekillenmesini sağlayacaktır. Bir sonraki dönemsel Resmi Raporu'nda, Taraf Devlet, Komite'nin nihai görüşleri doğrultusunda attığı adımları belirtir; böylece CEDAW gözden geçirme sürecinin döngüsü tamamlanır.

Taraf ülkenin dönemsel olarak BM'de katılımı gereken bu gözden geçirme süreci, birkaç olumlu işlevi beraberinde getirmektedir. Öncelikle bu izleme mekanizması, devletin ve Hükümet'in ilgili birimlerinde bu dönemsel raporların hazırlanmasını gerektirir. Bu yükümlülük ilgili veri ve bilgileri toplamak ve derlemek yoluyla, hem kadının insan hakları konusundaki gelişmelerin (ya da gerilemelerin) düzenli olarak belgelenmesine, hem de bu konudaki duyarlılığın ve kamusal sorumluluk bilincinin artmasına neden olmaktadır. Ayrıca bu kitapta ayrıntılı şekilde açıklanacağı üzere, 1997'den beri sivil toplum örgütlerinin de Komite'ye alternatif raporlar sunmak yoluyla sürece müdahil olması, kadına karşı ayrımcılık konusunda devletin yükümlülük ve icraatlarının saydam bir şekilde ortaya konmasını sağlamış, devlet-sivil toplum diyalogunu güçlendirici bir araç olmaya başlamıştır.

CEDAW İhtiyari Protokolü

CEDAW Sözleşmesi'ne ek olarak, 1999 yılında BM Genel Kurulu CEDAW İhtiyari Protokolü'nü kabul etmiş ve imzaya açmıştır. **İhtiyari Protokol, bireyler ya da bireylerden oluşan gruplara cinsiyet ayrımcılığı ve hak ihlali-**

ne maruz kaldıkları belirli durumlarda CEDAW Komitesi'ne şikâyet hakkı tanır. Bu şikâyet,

*“Taraf Devletin yargılama yetkisi altında bulunan bireyler veya bireylerden oluşan gruplar tarafından ya da onlar adına, Sözleşme’de yer alan haklardan herhangi birinin Taraf Devlet tarafından ihlali sonucu mağdur kalındığı iddiası ile yapılabilir.”*⁴

Komite mevcut tüm iç hukuk yollarının tüketilmesi koşuluyla, hak ihlali iddiasını değerlendirir ve sonuç görüşlerini ilgili taraflara bildirir. Protokol hükümleri gereğince Taraf Devlet de Komite’nin görüşleri ve tavsiyeleri doğrultusunda hak ihlalinin gidermek amacı ile aldığı önlemleri Komite’ye sunar. Hak ihlalinin ciddi ve sistematik olduğu durumlarda, İhtiyari Protokol Komite’ye Taraf Devletin rızasını alarak inceleme yapma yetkisi verir. 2008 yılı itibariyle Sözleşme’ye taraf olan 185 ülkeden 90’ı CEDAW İhtiyari Protokolü’nü de kabul etmiş bulunmaktadır. İhtiyari Protokol, Komite’ye tanıdığı yetkiler ve sivil grupların CEDAW sürecine müdahil olması için ek bir mekanizma oluşturmak yoluyla Sözleşme ve Komite’nin etkilerini güçlendirmektedir.

Türkiye’de CEDAW

Türkiye Hükümeti CEDAW Sözleşmesi’ni 1985 yılında, 15., 16. ve 29. maddelere çekince koyarak imzalamış ve Sözleşme 1986 yılında yürürlüğe girmiştir. 15. ve 16. maddelere koyulan çekinceler 1999 yılında kaldırılmıştır.⁵ 2000 yılında ise Türkiye İhtiyari Protokol’ü imzalamış ve Protokol 2002’de TBMM’nin onayı ile yürürlüğe girmiştir.

Türkiye ilk gözden geçirme sürecine yönelik olarak BM CEDAW Komitesi’ne birinci raporunu 1990 yılında sunmuştur. İkinci ülke raporu 1994’de Komite’ye gönderilmiş, ancak gözden geçirme süreci o yıl tamamlanamamıştır.⁶ Türkiye 2. ve 3. Birleştirilmiş Dönemsel Ülke Raporunu Ocak 1997’de, CEDAW Komitesi’nin 16. Oturumu’nda sunarak gözden geçirme

4 KSSGM, 2001, s. 63.

5 15. ve 16. maddeler aile yaşamında cinsiyet ayrımcılığının önlenmesine ilişkindir.

6 KSSGM, *Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesine Sunulan 2. ve 3. Birleştirilmiş Dönemsel Ülke Raporu: Sunumu, Savunulması ve Komitenin Değerlendirmeleri* (Ankara: 1997) s. 3.

sürecini tamamlamıştır. 4. ve 5. Dönemsel Raporlar da gene birleştirilerek Ocak 2005’de Komite’nin 32. Oturumu’nda sunulmuştur.⁷ Ocak 2008 itibariyle 6. Dönemsel Raporu’nu hazırlamakta olan Türkiye’nin bu yıl içerisinde dördüncü kez CEDAW Komitesi önünde gözden geçirme sürecine çıkması beklenmektedir.

Türkiye’deki kadın örgütleri CEDAW çerçevesinde ilk kez 1997 yılında, Türkiye’nin 2. ve 3. gözden geçirme sürecinde bir gölge rapor sunmuş, 2005 yılında Türkiye’nin 4. ve 5. gözden geçirme sürecinde de ikinci kez gölge raporlar sunarak bu sürecin kalıcı bir parçası haline geldiklerini göstermişlerdir.

BÖLÜM II

CEDAW ulusal düzeyde kadının insan haklarının ilerletilmesinde nasıl kullanılır? Devletin ve sivil toplum örgütlerinin rolü nedir?

CEDAW Sözleşmesi kadının insan hakları konusunda evrensel standartları belirleyen uluslararası bir resmi mutabakat metni olmanın ötesinde, ulusal düzeyde kadının insan haklarının geliştirilmesi için de önemli bir araçtır.

Her şeyden önce **Sözleşme’yi imzalayan Taraf Devletlerin ulusal yasa ve mevzuatlarını Sözleşme ile uyumlu hale getirme zorunluluğu bulunmaktadır.** Bu haliyle CEDAW, yasal reform süreçlerinde hukuki bir referanstır ve bir yaptırım gücü oluşturmaktadır. Örneğin Türkiye özelinde, Anayasa’nın 90. Maddesi ile Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşme hükümlerinin ulusal yasaların üstünde belirleyici olduğu kabul edilmektedir. Bu yüzden Türkiye’de eski medeni kanunun “erkeği evlilik birliğinin reisi”

7 Türkiye’nin 2. ve 3. Birleştirilmiş ve 4. ve 5. Birleştirilmiş Ülke Raporlarına Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün (KSGM) web sitesinden (www.ksgm.gov.tr) Türkçe olarak, ya da 2008 yılına kadar CEDAW’ın sekreteryalığını üstlenmiş olan DAW’ın internet sitesinden (<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/index.html>) BM’nin resmi dillerinde ulaşılabilir. 2008 yılı itibariyle CEDAW’ın sekreteryalığını Cenevre’deki OHCHR devralmıştır. (www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/index.htm). KSGM’nin web sitesinden ayrıca Bilgi Edinme Kanunu çerçevesinde sürece dair tüm resmi belgeler (Hükümet raporları, Komite’nin soruları, Hükümet’in cevapları, Komite’nin Nihai Görüşleri) talep edilebilmektedir.

CEDAW GÖLGE RAPOR SÜRECİ NE İŞE YARAR?

- Kadın örgütleri ve aktivistler arasında ulusal düzeyde iletişim ve dayanışma sağlanması, ÖNCELİKLİ taleplerin belirlenmesi için bir araç olabilir.
- Kadın STK'ları ile Hükümet arasında yapıcı diyalog ortamı yaratmak için bir araç olabilir.
- Kadın STK'larının Hükümet nezdindeki etkisini ve pazarlık gücünü artırır.
- Hükümetin sivil toplum önündeki sorumlulukları konusunda saydamlık yaratır.
- Medyanın dikkatini çekmek ve kamuoyu oluşturmak için bir araç olabilir.
- Öncelikli talepler konusunda Hükümet ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile yapılacak savunuculuk ve lobicilik çalışmaları için bir araç olur.

olarak kabul eden, “evli kadının çalışmasını eşin iznine bağlayan” maddeleri, ya da eski ceza kanununun zina maddesi gibi ayrımcı bir takım yasaların toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetir şekilde değiştirilmesinde CEDAW bir referans oluşturmuştur.⁸

Ulusal yasaların Sözleşme hükümleri ile uyumlulaştırılmasının ötesinde, **CEDAW aynı zamanda Taraf Devletlere yasalarda öngörülen eşitliği fiilen uygulamaya yönelik yükümlülükler de verir.** Dönemsel gözden geçirme süreçleri, Taraf Devletlerin kadına karşı ayrımcılığı önlemeye yönelik politikaları, çeşitli alanlarda ne dereceye kadar uygulamaya koyabildiğine yönelik izleme ve değerlendirmeler yapılmasını sağlar. Bu değerlendirmenin sonucunda CEDAW Komitesi'nin Taraf Devlete ilettiği “nihai görüşleri” de ülke içinde ilerleme kaydetmek yolunda ek bir motivasyon ya da duruma göre baskı aracı oluşturabilir.

Ancak burada önemli bir noktayı vurgulamak gerekir: CEDAW'ın ulusal düzeyde cinsiyet eşitliğini geliştirici yasal reform süreçlerine, politikalara ve uygulamalara yansması ve taraf ülke üzerinde olumlu etkiler yaratması, bir ülkenin Sözleşme'ye taraf olmasını takiben kendiliğinden gerçekleşen

8 Feride Acar, “Turkey” [Türkiye], *The First CEDAW Impact Study: Final Report [CEDAW'ın Etkileri Araştırması I: Nihai Rapor]*, Mcpherdan ve diğer (der.) içinde. (Toronto: Center for Feminist Research, York University ve International Women's Rights Project, 2000).

bir süreç değildir. CEDAW'ın taraf ülkede kadın haklarının ilerletilmesinde etkin bir araç olarak kullanılması için biri resmi diğeri ise sivil tarafta olmak üzere iki unsurun bulunması önem kazanmaktadır. Birinci unsur, resmi tarafta Devlet bileşenlerinin cinsiyet ayrımcılığının engellenmesi yolunda iradelerini net olarak ortaya koymaları ve bu konudaki ilerlemelere açık olmalarıdır. Buna yönelik olarak resmi tarafın, gerek CEDAW Komitesi gerekse sürece katılan sivil toplum örgütleri ile diyaloglarda savunucu ve sıra atlatici bir tavırdan ziyade, yapıcı ve işbirlikçi bir yaklaşım içinde olması önem kazanır. Ayrıca Hükümet'in; CEDAW Sözleşme hükümlerinin ve Komite nihai görüşlerinin, devletin ilgili tüm kademelerince bilinmesi, benimsenmesi ve uygulamaya konulmasına yönelik gerekli inisiyatifleri ele alması da gerekmektedir. Aksi takdirde CEDAW Sözleşmesi'ne taraf olup, gözden geçirme süreçlerine katılıp, ancak ülke içinde bunun gereklerini yerine getirici inisiyatifleri ele almamak, ülke kaynaklarının gereksiz ve ciddiye alınmayan bir süreç için boş yere harcanması anlamına gelecektir.

İkinci ve belki daha da önemli unsur, sivil toplumla ilgilidir. Aktif kadın örgütlerinin bileşenleri olduğu bir kadın hareketinin bulunması, ve bu örgütlerin yasal reform, politika oluşturma, yasa ve politika uygulamalarının geliştirilmesi ve denetlenmesi gibi süreçlere etkin bir şekilde katılmaları CEDAW sürecinin başarısı için diğer ön koşuldur.⁹ Ulusal alanda böyle bir kadın örgütlenmesi mevcut ise, kadın örgütleri Hükümet'in uluslararası platformlarda verdiği taahhütleri yerine getirmesinin gerekliliğini öne sürerek, CEDAW'ı ek bir baskı aracı, bir katalizör olarak kullanabilirler. Gölge rapor sürecine katılmak sivil toplum örgütlerine, Komite'nin nihai görüşlerini ülke içinde yaygınlaştırma, bu tavsiyeler doğrultusunda Hükümet'in uygulamaya yönelik icraatlarını izleme ve aksamalara müdahale etme yükümlülüğünü verir. Aksi takdirde sivil toplum örgütlerinin gözden geçirme sürecine katılımları da eksik ve yetersiz olacaktır.

CEDAW gözden geçirme sürecine sivil toplum örgütlerinin gölge raporlar aracılığıyla katılmaları, CEDAW merkezli lobcilik ve savunuculuk çalış-

9 İpek İlkaracan, "CEDAW as a Tool for Advocacy and Lobbying: Experiences of Turkey" [Bir Savunuculuk ve Lobcilik Aracı Olarak CEDAW: Türkiye'den Deneyimler], *Conference Report on the Regional Campaign for the removal of reservations and ratification of the Optional Protocol (MENA); Equality without Reservation, 8-10 June 2006* [Çekincelerin Kaldırılması ve İhtiyari Protokol'ün Benimsenmesine Yönelik Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesel Konferansı Raporu; Çekincesiz Eşitlik, 8-10 Haziran 2006] içinde, (Rabat, Fas: ADFM, 2006).

maları için temel bir mekanizma haline gelmeye başlamıştır. Aşağıdaki kısımda bu mekanizmanın nasıl işlediği açıklanmakta, daha sonraki bölümde ise Türkiye’den kadın örgütlerinin 1997 ve 2005 gözden geçirme süreçlerine katılımları ve deneyimleri özelinde somut örnekler verilmektedir.

CEDAW gölge rapor süreci nasıl işler?

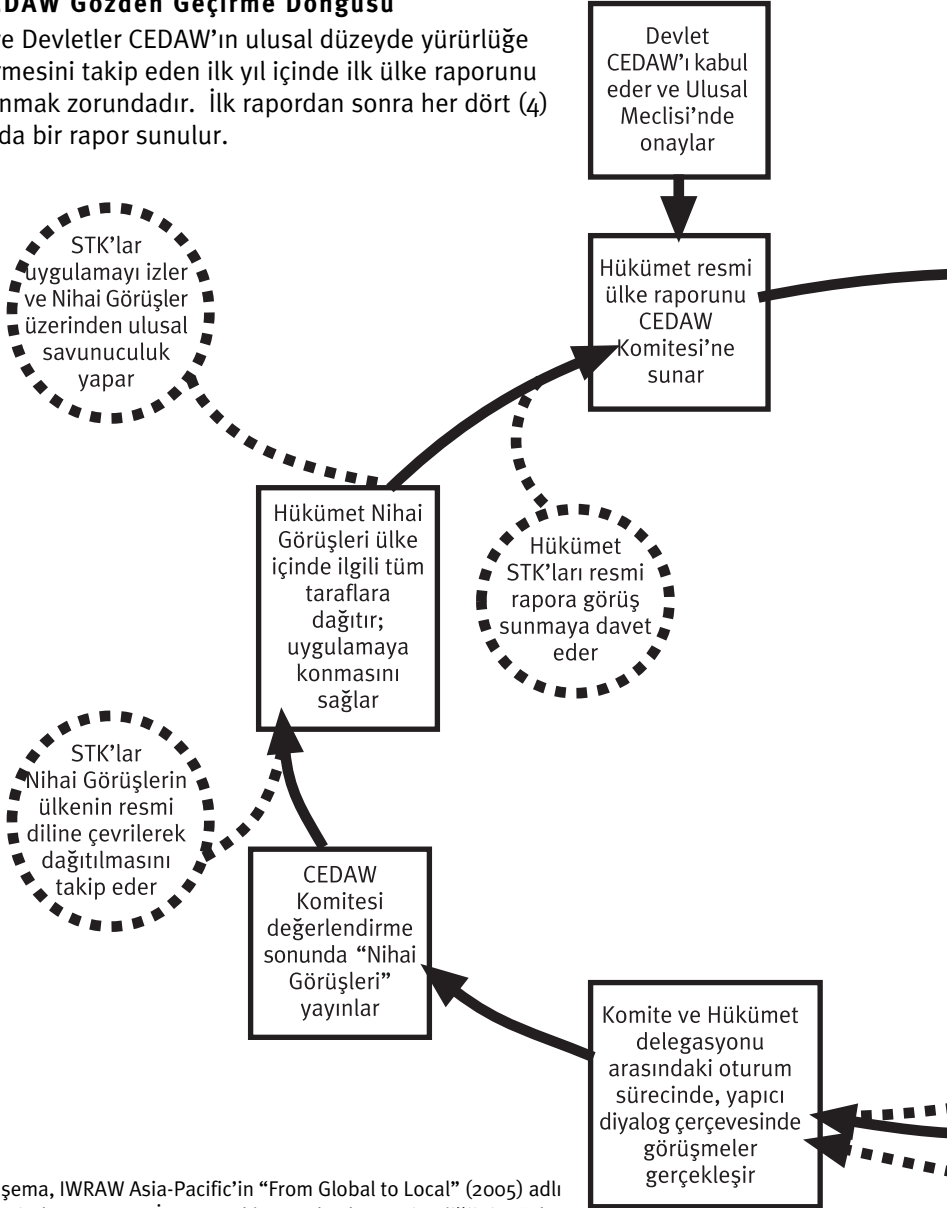
BM CEDAW Komitesi’nin, Hükümetler tarafından sunulan resmi raporları objektif ve iyi bilgilendirilmiş bir konumdan değerlendirmek adına sivil toplum örgütleri tarafından hazırlanacak gölge raporlara gereksinimi vardır. Bu gölge raporlar belirli tematik alanlarda uluslararası düzeyde çalışan hükümet dışı kuruluşlar tarafından hazırlanabileceği gibi, ulusal ve yerel örgütler tarafından da hazırlanabilir.

BM CEDAW gözden geçirme süreci; CEDAW Komitesi, Taraf Devlet ve sivil toplum örgütleri olmak üzere üç ayaklı olarak işleyen ve tarafların birbirleriyle etkileşim halinde olduğu bir döngüdür (*bakınız CEDAW Gözden Geçirme Döngüsü Şeması*). Gözden geçirmeye yönelik olarak Taraf Devlet, Komite’ye sunmak üzere resmi rapor hazırlıklarına başlar. Resmi raporun hazırlanma sürecinde Hükümet, ülkedeki kadın örgütlerini de raporun içeriği hakkında görüş sunmaya davet edebilir. Resmi raporun kadın örgütlerinin görüşlerini de içerecek şekilde hazırlanması Komite tarafından desteklenen ve pek çok ülkede giderek kurumsallaşan bir mekanizma haline gelmeye başlamıştır.

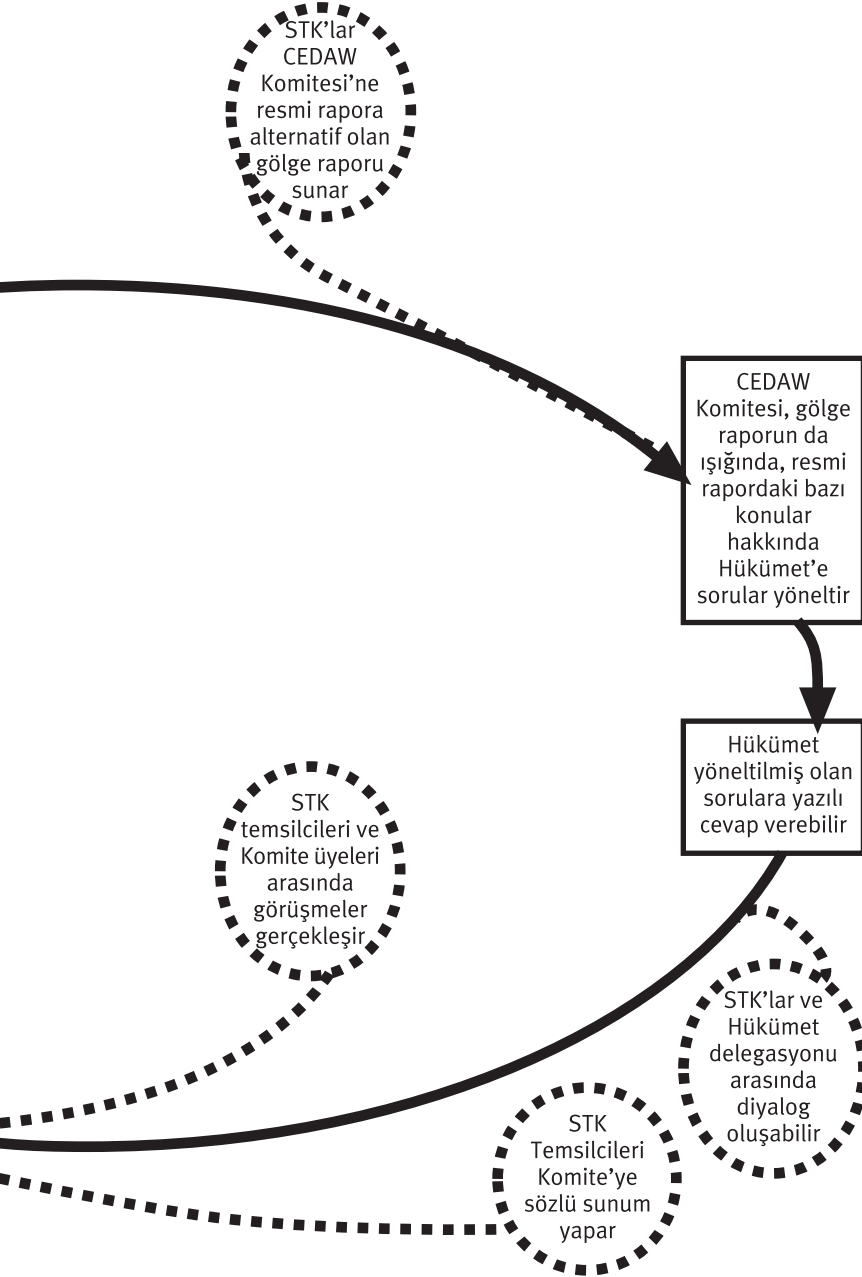
Resmi raporun hazırlanmasına paralel olarak da ülkedeki kadın örgütleri “gölge rapor” ya da “alternatif rapor” olarak tabir edilen raporu hazırlamaya başlar. **Gölge raporun amacı, resmi rapordaki eksikliklere dikkat çekmek ve kadının insan hakları durumunu ülkedeki kadın örgütleri açısından değerlendirmektir.** Bu noktada sürece dâhil olan grupların eleştirisi ve taleplerinin örtüştüğü ölçüde birlikte hareket etmesi önemlidir. Böylece benzer talepleri ufak nüanslar ile sunan pek çok gölge rapor yerine, Komite’ye grupların üzerinde anlaştığı derli toplu ve pek çok örgüt tarafından desteklenen bir rapor sunulabilir. Bu, kısıtlı zamanda pek çok ülkenin gözden geçirme sürecini yürüten Komite üyelerine yönelik yapılan lobicilik çalışmalarının daha etkili olması açısından önem taşımaktadır. Ancak eleştiriler ve talepler farklılaştığı ölçüde değişik gruplar ayrı gölge raporlar da yollayacaktır.

CEDAW Gözden Geçirme Döngüsü

Üye Devletler CEDAW'ın ulusal düzeyde yürürlüğe girmesini takip eden ilk yıl içinde ilk ülke raporunu sunmak zorundadır. İlk rapordan sonra her dört (4) yılda bir rapor sunulur.

Bu şema, IWRAW Asia-Pacific'in "From Global to Local" (2005) adlı metninden ve BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin "The reporting cycle under the human rights treaties" adlı şemasından Türkiye deneyimlerine uyarlanmıştır.

Gözden geçirme süreci iki aşamalı olarak yürür. Ön gözden geçirme (preview) denilen ilk aşamada Hükümet'in yolladığı resmi rapor CEDAW Komitesi'nin bir alt komisyonu tarafından incelenir ve Komite, rapordaki bazı konular hakkında Hükümet'e sorular yöneltir. Eşzamanlı olarak sivil toplum örgütleri de gölge raporlarını Komite'ye sunarlar; bunun yanı sıra gölge raporun temaları paralelinde resmi rapora ilişkin bir dizi soruyu da formüle ederek alt komisyonun dikkatine sunabilirler. Bu şekilde CEDAW Komitesi'nin Hükümet'ten resmi rapora ilişkin isteyeceği açıklamalar, gölge raporların endişelerini de içerecek şekilde belirlenir. Hükümet CEDAW Komitesi'nin resmi rapora ilişkin sorularına yazılı olarak yanıt verir; yazılı olarak yanıtlanırsa, Komite karşısına çıktığında bu soruları sözlü yanıtlayabilir. Hükümet'in Komite sorularına verdiği yanıtlar ve ön gözden geçirme ile esas gözden geçirmenin gerçekleşeceği ikinci aşamaya kadar varsa ortaya çıkan gelişmeler doğrultusunda, sivil toplum örgütleri gölge rapora gerekli revizyonları yapabilirler.

Esas gözden geçirmenin gerçekleşeceği ikinci aşamada CEDAW Komitesi'nin oturumu gerçekleştireceği BM merkezinde—Cenevre ya da New York— taraflar bir araya gelirler. **Sivil toplum örgütlerinin temsilcileri gölge raporlarını yazılı olarak sunmanın yanında, Komite'ye sözlü bir sunumda da bulunabilirler.**¹⁰ Bunun dışında sivil toplum örgütü temsilcileri CEDAW Komite üyelerinden görüşme talep edebilirler. Bu görüşmelerde her bir üyenin uzmanlık alanına göre, gölge raporda vurgulanan konuları karşılıklı görüşmek, açıklamak ve Komite üyesinin sorularını yanıtlamak imkânı doğar.

Hükümet tarafı o ülke için ayrılan özel bir oturum çerçevesinde Komite karşısına çıkar; Komite'ye resmi rapor ve Komite sorularına getirilen yanıtların bir özetini sunar. Bunu takiben **yapıcı bir diyalog ortamı içerisinde, hükümet delegasyonu Komite üyelerinin sorularına yanıt verir ve üyelerin geri bildirimlerini not eder.** Bu görüşmeler resmi olarak BM'deki tüm oturumlarda olduğu üzere kayıtlara geçer. Ülkeyi temsilen BM'ye giden resmi **Hükümet Delegasyonu ve sivil toplum örgütleri temsilcileri de bu süreç içerisinde yapıcı bir diyalog ortamında sorunları, talepleri ve olası çözüm stratejilerini karşılıklı istişare etmek üzere bir araya gelebilirler.**

10 Gölge rapor sunumu Hükümet delegasyonunun Komite karşısına çıkmasından önceki bir oturumda yapılır.

DEVLET BAKANİ GÜLDAL AKŞİT BAŞKANLIĞINDAKİ HÜKÜMET DELEGASYONUNUN SUNUMU, 2005

Komite, Hükümet delegasyonu ve sivil toplum örgütleri ile yaptıkları görüşmelerin sonucunda o ülke ile ilgili değerlendirmelerini özetleyen tavsiyeler niteliğindeki “nihai görüşlerini” BM adına Taraf Devlete resmen iletir.

Gözden geçirme sürecinin sonunda ülkeye dönüldüğünde, Hükümet’in en önemli yükümlülüğü; BM CEDAW Komitesi’nin resmi yoldan ilettiği tavsiyeleri ve ayrıca BM platformundaki istişareler esnasında Komite’nin verdiği geri bildirimleri, hükümet ve devletin ilgili tüm kademeleriyle (Milletvekilleri, Bakanlar Kurulu, ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları) ve sivil toplum örgütleriyle paylaşmaktır. Bunu takiben Hükümet, Birleşmiş Milletler’in tavsiyeleri doğrultusunda bir sonraki gözden geçirme sürecine kadar Sözleşme hükümlerini uygulamaya koyacak somut adımları atmaya yükümlüdür. Sivil toplum örgütleri ise müdahil oldukları bu süreç ile ilgili olarak Hükümet tarafından geniş çaplı bilgilendirme yapılması ve Komite nihai

görüşlerinin uygulamaya konması konusunda takipçi olmak ve gerekli müdahaleleri yapmak durumundadır.

Bu süreçte sivil toplum örgütlerinin yaptıkları savunuculuk ve lobicilik çalışmalarının etkinliği artıracak önemli bir başka araç da yazılı ve görsel medyadır. Gölge Raporu hazırlayarak Komite'ye sunmanın ötesinde sivil toplum örgütleri, bu sürecin önemli bir ayağı olarak medya ile ilişkileri sürdürülebilir, basın açıklamaları, toplantıları, görüşmeler ve demeçler aracılığı

21 Ocak 2005
RADİKAL

Kadınlar BM tartışına çıktı

Türkiye'deki kadın hakları konusunda BM'nin gündeminde. Hükümet, hazırladığı raporda reformları sıraladı. BM, kadına ayrımcılık yapıldığını vurgulayan sivil toplum örgütleri ise...

NEW YORK - "Kadınların sivil toplum örgütleri, kadın hakları konusunda BM'nin gündeminde. Hükümet, hazırladığı raporda reformları sıraladı. BM, kadına ayrımcılık yapıldığını vurgulayan sivil toplum örgütleri ise..."

Siyaset günlüğü
BM'de kadın hakları
DERYA SAZAK
derya@siyasetgultugue.com.tr Fax: 0312 309 82 04

Türkiye'de kadınlara yönelik hak ihlalleri ve ayrımcılıkları, Birleşmiş Milletler CEDAW Komitesi'nin bu hafta başında yayımladığı raporunda değerlendirildi. Raporda Türkiye'nin kadın hakları konusunda yaptığı çalışmalar ve reformları övgüyle karşılanırken, kadınlara karşı uygulanan ayrımcılıkların giderilmesi için hükümetin daha fazla adım atması gerektiği vurgulandı.

20 Ocak 2005
MİLLİYET

Karısını döven çöp toplayacak'

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

19 Ocak 1997
SABAH

'Karısını döven çöp toplayacak'

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

AB'deki uygulama...

20 Ocak 2005
HÜRRIYET

Zamanın yardımı ihtiyacı var

Oğuz Erbuğ

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

21 Ocak 2005
HÜRRIYET

BM'de bayram sorgusu..

SORULardan soru...

SORULardan soru...

SORULardan soru...

SORULardan soru...

SORULardan soru...

SORULardan soru...

SORULardan soru...

SORULardan soru...

SORULardan soru...

SORULardan soru...

SORULardan soru...

SORULardan soru...

SORULardan soru...

SORULardan soru...

PERŞEMBE, 20 Ocak 2005

BM'de bayram sorgusu..

Yıldırım DOĞAN

disiplin sorunları gözeten...

disiplin sorunları gözeten...

disiplin sorunları gözeten...

disiplin sorunları gözeten...

disiplin sorunları gözeten...

disiplin sorunları gözeten...

disiplin sorunları gözeten...

CEDAW SÜRECİNİN TÜRKİYE BASININA YANSIMALARI

ile ülkedeki kadının insan hakları konusunda BM platformunda yapılan saptamaların kamuoyu ile geniş şekilde paylaşılmasını sağlayabilirler.

Gölge raporlar aracılığı ile sivil toplum örgütlerinin, özellikle de ulusal ve yerel bazda çalışan örgütlerin CEDAW sürecine etkin katılımları uzun süren çalışmalar ve mücadeleler sonucunda kurumsallaşmış ve 1997'den itibaren sistematikleşmiştir. Bunun gerçekleşmesinde uluslararası bir sivil toplum örgütü olan ve merkezi Malezya'da bulunan IRAW Asia-Pacific'in¹¹ önemli bir rolü bulunmaktadır. İlk kez 1997'de IRAW Asia-Pacific tarafından başlatılan "Küreselden Yerele" (from Global to Local) programı çerçevesinde, resmi raporlarını sunan ülkelerden kadın örgütleri IRAW'ın UNIFEM¹² desteğiyle düzenlediği eğitimlere ve gözden geçirme sürecine bilfiil katılmaya başlamışlardır. IRAW Asia-Pacific, **gölge rapor stratejisini kullanarak, Komite ve Hükümet arasındaki diyalogun, kadın hareketinin de öncelikleri ve vizyonu doğrultusunda şekillenmesini sağlayan bir mekanizma oluşturmuştur.**¹³

BÖLÜM III

Türkiye gölge rapor deneyimleri: 1997

Türkiye'den sivil toplum örgütleri BM'deki CEDAW gözden geçirme sürecine ilk kez Ocak 1997'de Türkiye'nin ikinci ve üçüncü birleştirilmiş gözden geçirme sürecinde sundukları gölge rapor ile katılmışlardır. Yukarıda açıklandığı gibi, CEDAW Komitesi'nin Ocak 1997'deki 16. Oturumu; gözden geçirme sürecine dâhil ülkelerden gelen sivil toplum örgütlerinin, gölge raporları ile sürece dâhil olduğu ilk oturumdu. IRAW Asia-Pacific ve UNIFEM'in ön ayak olduğu bu pilot deneme çerçevesinde, Ocak 1997 oturumunda resmi rapor sunan ülkelerden kadın örgütlerinin katılımı ile bir

-
- 11 IRAW Asia-Pacific'in İngilizce açılımı: International Women's Rights Action-Watch Asia-Pacific (Uluslararası Kadın Hakları Eylem-İzleme Örgütü Asya-Pasifik).
 - 12 UNIFEM'in İngilizce açılımı: United Nations Development Fund for Women (BM Kadın ve Kalkınma Fonu).
 - 13 Ana Elan Obando "The CEDAW Committee: A Space for Our Rights" [CEDAW Komitesi: Haklarımız İçin Bir Alan], (WHRnet: December 2004). http://www.whrnet.org/docs/issue-cedaw_committee.html (ilk 10 Ocak 2008'de erişilmiştir).

eğitim düzenlenmiştir.¹⁴ CEDAW gözden geçirme sürecine hükümet dışı kuruluşların gölge raporları ile katılımı konusundaki yedi günlük eğitimi takiben, beş ülkenin sivil toplum örgütleri hazırladıkları gölge raporları Komite'ye sunarak sürece katılmışlardır.

Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler olarak Ocak 1997'de New York'ta düzenlenen bu pilot eğitime davet edildik.¹⁵ Daveti kabul etmemizle birlikte Türkiye için ilk gölge raporu da hazırlamaya başladık. Feminist grupların oluşturduğu ve Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler'in de kurucu üyesi olduğu Eşitlik İzleme (EŞ-İZ) Platformu'ndaki örgütleri de raporlama sürecine katılmak üzere davet ettik.¹⁶ Platform üyesi Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı kadına karşı şiddet kapsamında ve özellikle namus cinayetlerini ele alan önemli yazılı bir katkıda bulundu.¹⁷ Gölge raporun son halini CEDAW Komitesi'ne bu üç grup adına sunduk.

Gölge raporlar ile ilgili yaptığımız ön araştırmalar ve görüşmeler sonucunda, gölge raporların etkisinin yüksek olması için az, öz ve net şekilde yazılması gerektiğini öğrenmiştik. Türkiye'de Sözleşme hükümlerinin uygulanmasındaki aksaklıklar ve kadının insan hakları konusunda **dile getirilebilecek, hepsi de birbirinden önemli pek çok konu ve talep vardı. Bu konulardan hangilerini ön plana çıkaracağımız ile ilgili bir seçim yapmamız gerekiyordu. Seçim kriterimizi, özellikle o dönemde kadın örgütlerinin gündeminde öncelikli olan ve hâlihazırda hükümet ile lobiciliğini yaptıkları konular olarak belirledik.** Gündemimizdeki konu ve taleplerimizin Komite'nin nihai görüşlerinde de yer alması, lobicilik çalışmalarımızda etkinliği-

14 16. Oturum'da gözden geçirilen ülkeler: Danimarka, Fas, Filipinler, Kanada, Saint Vincent ve Grenadinler, Slovenya, Türkiye, Venezüela.

15 IWRAP Asia-Pacific, Derneğimizin kuruluş amaçlarından biri çerçevesinde Türkiye'deki kadın hareketi ile uluslararası kadın hareketi arasındaki karşılıklı iletişimi ve etkileşimi sağlamaya yönelik olarak yaptığımız yayımlar ve toplantılar aracılığıyla, ayrıca kurucu üyelerimizin uluslararası örgütlerde çalışma deneyimlerinden doğan ilişkiler sonucunda Türkiye'de bizimle iletişim kurmuştu.

16 Eşitlik İzleme (EŞ-İZ) Platformu şu örgütlerden oluşmaktaydı: Anakültür, İstanbul Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi, Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği (KA-DER), Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ve Soroptomistler Federasyonu.

17 Namus cinayetleri konusunda Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'ndan Cânân Arın tarafından kapsamlı iki sayfalık bir metin hazırlanarak gölge rapora ek olarak sunulmuştur.

mizi artıracak bir referans kaynağı olabilirdi. Raporu hazırlarken sorunları net olarak ortaya koymaya ve kadın örgütlerinin Hükümet'ten somut taleplerini ifade etmeye özen gösterdik.

İlk gölge raporda ele alınan konular aşağıdaki gibidir (*tam metin için bakınız Ek 1*):

1. Medeni Kanun Reformu ile kanunun eşitsizlik içeren maddelerinin iptali ve Türkiye'nin CEDAW Sözleşmesi'ne bu maddeler sebebiyle koyduğu çekincelerin kaldırılması;
2. Yasalarda öngörülen eşit hakları uygulamaya geçirmek adına kadınların yasal hakları konusundaki bilgi, bilinç ve uygulama becerileri edinecekleri yasal okuryazarlık ve insan hakları programlarına, ve hukuki danışmanlık ve destek mekanizmalarının oluşturulmasına yönelik kamu kaynaklarının ayrılması;
3. Aile içi şiddeti engellemeye yönelik olarak kadın sığınaklarının sayısının ve etkinliklerinin artırılması; acil yardım (SOS) hatlarının kurulması ve gerekli yasal düzenlemelerin yapılması;
4. Namus cinayetlerinin önlenmesine yönelik Ceza Kanunu'nun reformu ile caydırıcı nitelikte ağır cezalar verilmesinin sağlanması;
5. Hâkim, savcı, polis gibi adli makamların toplumsal cinsiyete duyarlılıklarının artırılmasına yönelik eğitim ve bilinçlendirme programlarının yaygın şekilde uygulanması;
6. Türkiye'de kadınların çok düşük olan istihdam oranını artırıcı önlemlerin alınması ve politikaların oluşturulması;
7. Hükümetin kadınlara yönelik oluşturduğu politika ve uygulamalarda kadın örgütleriyle karşılıklı diyalog ve işbirliği içerisinde olması ve bağımsız kadın örgütlenmelerinin oluşmasını desteklemesi; Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün Sözleşme Hükümlerinin uygulanması misyonu ile paralel olarak mali ve insan kaynaklarının artırılması.

Rapor bu içeriği ile 10 sayfa olarak şekillenmişti. New York'taki eğitimde bize kimi Komite üyelerinin zaman kısıtlamaları düşünüldüğünde bunun bile fazla uzun olabileceği, bu yüzden önlü arkalı bir sayfayı geçmeyecek şekilde bir özet hazırlamamızın iyi olacağı tavsiye edildi. Eğitim esnasında, bu özetleri hazırlamanın başka bir olumlu yönü daha ortaya çıktı. Komite

üyelerinin bir kısmı İngilizce'den ziyade BM'nin resmi dilleri arasında kabul edilen Fransızca, İspanyolca, Arapça ya da Çince daha etkin iletişim kurabiliyorlardı. Hepimiz gölge raporlarımızın İngilizce özetlerini çıkardıktan sonra, grup içerisindeki dayanışma ile Fransızca ve İspanyolca bilen arkadaşlar bu özetleri kendi dillerine çevirmek konusunda destek verdiler.

Eğitim toplantısında Komite'ye yazılı olarak gölge raporumuzu vermenin dışında üyeler ile birebir nasıl görüşme imkânı bulacağımız sorusunu yöneltmiştik. Verilen yanıt ilginçti: Sistematik ve resmi anlamda böyle bir imkân olmadığı belirtilmiş, CEDAW üyelerini toplantı salonundan lavaboya gitmek ya da içecek bir şeyler almak için çıktıklarında koridorda yakalayıp konuşabileceğimiz, ancak mümkünse bunu da lavaboya ihtiyaç görmeye giderken değil dönüşte yapmamız önerilmişti! 1997'de yaşadığımız bu konuşma esprili bir anekdot olmanın ötesinde, o dönemde CEDAW'a sivil toplum örgütlerinin katılımının henüz olgunlaşmadığının somut bir göstergesiydi. Ancak IWRAW Asia-Pacific ve UNIFEM, katılımcılardan gelen talepler doğrultusunda, Komite üyeleri ile bizleri enformel bir resepsiyonda bir araya getirmeyi başardı. Bu resepsiyona katılan Komite üyeleri ile gölge raporlarımız üzerine konuşma imkânı yakaladık. O dönemdeki yeni Komite üyelerinden biri de Türkiye tarafından aday gösterilerek seçilen ODTÜ öğretim üyesi Feride Acar'dı. Komite'de Türkiye'deki kadın sorunları konusun-

FERİDE ACAR'IN KİŞİSEL ARŞİVİNDEN

1997 SENESİ CEDAW KOMİTESİ ÜYELERİNDEN BİR GRUP

da birikimli ve diyaloga açık bir üyenin olması bizim açımızdan cesaret verici önemli bir unsurdur. 2005'teki süreçte ise, aşağıda açıklandığı gibi, Komite üyeleri ile sivil toplum örgütü temsilcileri arasındaki diyalog mekanizmaları açısından çok daha olumlu bir durum söz konusuydu.

Yine enformel bir buluşma sırasında diyalog kurma olanağı bulduğumuz bir diğer taraf ise BM Türkiye Temsilciliği'nin verdiği bir davet çerçevesinde görüştüğümüz Hükümet delegasyonu üyeleriydi. 1997'de Resmi Raporu sunmak üzere New York'a giden delegasyon, kadın çalışmaları ile tanınan akademisyenlerden ve kadın sivil toplum örgütleri ile güçlü diyalogu olan bürokratlardan oluşmaktaydı.¹⁸ Delegasyonun sunumu ve Komite sorularına yanıtları, Sözleşme'nin felsefesine uygunluğu ve kadın bakış açısını yansıtan niteliklerinden dolayı takdir toplamış ve pek çok Komite üyesi delegasyonu açık yürekli ve net yanıtlardan dolayı tebrik etmişti. **Delegasyona Başkanlık eden Devlet Bakanı ile yaptığımız görüşmelerde, gölge raporda yer alan konulardaki somut taleplerimizi dile getirme olanağı bulmuştuk.**

Sonuçta 1997 gölge raporunun BM süreci üzerindeki etkileri ne oldu? Bunun en somut göstergelerinden biri Komite'nin Hükümete resmi rapora ilişkin yönelttiği sorular ve tavsiye niteliğindeki nihai görüşlerin gölge raporda belirlenen konuları ne derece içerdiğidir (*bakınız Ek 2*). **1997'de Türkiye'nin gözden geçirme süreci sonunda Komite'nin oluşturduğu Nihai Görüşler, gölge raporda dile getirdiğimiz yedi konunun hemen hepsini içermekte, taleplerimiz paralelinde sorgulamakta ve tavsiyelerde bulunmaktaydı** (*1997 Gölge Rapor ve Nihai Görüşler karşılaştırması için bakınız Ek 3*). CEDAW Komitesi Türkiye Hükümeti'ne, Medeni Kanun Reformu'nu gerçekleştirerek, geçici olması gereken çekincelerin aciliyetle kaldırılması; sığınma evlerinin sayısının artırılması; kadın hakları konusunda duyarlılık yaratacak, geleneksel ayrımcı tutumları ortadan kaldıracak bilinçlendirme ve eğitim çalışmaları yapılması; adli makamlara yönelik cinsiyet duyarlılık eğitimleri sağlanması; kadın istihdamını artırmaya yönelik programların uygulanması; hükümet dışı kuruluşlara destek verilmesi gibi tavsiyelerde bulunmaktaydı.

18 Delegasyon adına sunumu Yakın Ertürk (ODTÜ öğretim üyesi) yapmıştı. Delegasyon üyeleri arasında Yeşim Arat (Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyesi), Bakanlık Danışmanı Selma Acuner ve KSSGM Genel Müdürü Nariç Ataman bulunmaktaydı. Delegasyona dönemin Kadından Sorumlu Devlet Bakanı Sayın Işıl Saygın başkanlık ediyordu.

Türkiye dönüşünde KSSGM, Komite'nin sorularını, Hükümetin yanıtlarını ve Komite önündeki sunumlarını, ilgili basın açıklamalarını, Komite'nin nihai görüşlerini ve hatta bizim sunduğumuz gölge raporu da bir araya getiren bir yayını aynı yıl içerisinde çıkardı ve geniş çaplı dağıtımını yaptı.¹⁹ Gölge raporun da Hükümet eliyle yayınlanarak dağıtılan bu kitaba dâhil edilmesi, devlet-sivil toplum örgütü ilişkilerinde kurulmuş olan yapıcı diyalog ortamının umut verici bir göstergesiydi.

1997 ile 2005 gözden geçirme süreci arasındaki dönemde yaşanan gelişmelere baktığımızda, gölge raporda dile getirilen ve nihai görüşlerde yer alan konuların, kadın hareketinin de aktif olarak gündemde tuttuğu ve mücadele verdiği konular olması sonucu, bu alanlarda Türkiye'nin somut ilerlemeler kaydettiğini görmekteyiz. Öyle ki;

- Medeni Kanun Reformu'nun ivme kazanması ile 1999 yılında Türkiye Hükümeti CEDAW Sözleşmesi'nin 15. ve 16. maddelerine koyduğu çekinceleri kaldırdı. Yeni Medeni Kanun 2001 yılında kabul edildi. Kadınlara karşı ayrımcılık içeren maddeler ("mal rejimi" ile ilgili madde dışında) kadınların talepleri doğrultusunda değiştirildi.
- 1998 yılında aile içi şiddete karşı "koruma/uzaklaştırma emri" kanunu yürürlüğe girdi.²⁰
- 1998 yılında Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK) arasında imzalanan bir protokol sonucu, *Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı (KİHEP)* tüm ülke genelindeki Toplum Merkezleri'nde uygulanmaya başladı; 2008 itibarıyla program 38 ile yayıldı (*bakınız Ek 4*).
- Kadın sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı ve KSGM ile işbirliği içerisinde, *Pekin+5* ve *Pekin+10* gibi uluslararası hükümet toplantılarında resmi delegasyonlara dâhil edildi.
- Türkiye 2000 yılında İhtiyari Protokol'ü imzaladı ve 2002'de yürürlüğe koydu.

19 KSSGM, *Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesine Sunulan 2. ve 3. Birleştirilmiş Dönemsel Ülke Raporu: Sunumu, Savunulması ve Komite'nin Değerlendirmeleri*, (Ankara: 1997) s. 3.

20 4320 No.lu Ailenin Korunmasına Dair Kanun.

- Türkiye’den iki kadın BM’de üst düzeyde görevler aldı. Komite’deki Türk üye Feride Acar 2003–2005 yılları arasında CEDAW Komitesi Başkanı olarak görev yaptı. 1997’de Hükümet Delegasyonu adına raporu sunan Yakın Ertürk, 2003 yılında BM Genel Sekreteri’nin Kadına Karşı Şiddet Özel Raportörü oldu.

1997 Gölge Raporu’nda dile getirilen taleplerimiz doğrultusunda meydana gelen bu önemli reformlar ve atılan adımlar Türkiye’deki kadın hareketinin, bu hareketin bileşenleri olan kadın örgütlerinin ve aktivistlerin uzun soluklu mücadelesi sonucunda gerçekleşmiştir. CEDAW’ın Türkiye’ye getirdiği yükümlülükler ve gözden geçirme süreçleri ek bir uluslararası baskı aracı olarak rol oynamış ve ulusal düzeyde kadının insan hakları için sürdürülen mücadeleye katkı sağlamıştır.

Türkiye gölge rapor deneyimleri: 2005

Türkiye’nin 2005 yılında gerçekleşen 4. ve 5. birleştirilmiş gözden geçirme sürecine gelindiğinde, kadın örgütlenmesi açısından 1997’ye kıyasla çok daha farklı bir altyapı söz konusuydu. 1990’larda az sayıda ve çoğunluğu İstanbul ve Ankara gibi ülkenin batısındaki büyük metropollerde konuşlanmış olan kadın örgütleri çoğalarak ülke çapında yaygınlaşmış; gerek saha çalışmaları gerekse savunuculuk ve lobicilik çalışmaları açısından deneyim birikimi gerçekleşmiş; kadın hareketi kadınlar lehine çeşitli yasal reformların gerçekleşmesini sağlamıştı.

Buna paralel olarak CEDAW gibi uluslararası insan hakları mekanizmalarına ilişkin bilgi de yaygınlaşmıştı. **Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler ve SHÇEK işbirliği ile Türkiye’nin yedi bölgesinde yürütülmekte olan KİHEP programı CEDAW’ı kadının insan haklarının evrensel doğasını vurgulamak için temel eksenlerden biri olarak kullanarak, bu uluslararası mutabakat metni hakkındaki bilgiyi yaygınlaştırıyordu.** Uluslararası Af Örgütü’nün girişimi ve kadın örgütlerinin katılımı ile yürütülen kampanya sonucunda Türkiye, İhtiyari Protokol’ü kabul eden ülkeler arasına katılmıştı. Ankara’da Uçan Süpürge’nin koordinasyonu ile Sivil Toplum Yürütme Kurulu (STYK) adı altında toplanan bir grup kadın örgütü toplantılar düzenlemekteydi. Bunun yanı sıra Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Uygulama Merkezi gibi kuruluşlar insan hakları ve uluslararası mekanizmalar konusunda eğitim çalışmaları yapmaktaydı.

2005'te Türkiye'den iki gölge rapor BM CEDAW Komitesi'ne gitti. Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler; 2002 yılında kurulmasına önyak olduğu Türk Ceza Kanunu (TCK) Kadın Platformu'nu oluşturan 27 örgüt ile yaklaşık üç yıldır “Kadın Bakış Açısından TCK Reformu Kampanyası”nı yürütmekteydi. Platformun kapsamlı ve başarılı kampanyası; yeni TCK'da kadınları ilgilendiren 30 maddede değişiklik yapılması ile sonuçlanmış, Türkiye'de kadınların cinsel ve bedensel haklarının Ceza Kanunu'nda güvence altına alınmasını sağlamıştı. Bu ivme içerisinde TCK Kadın Platformunu oluşturan 27 örgüt, Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Derneği'nin koordinasyonu ile, 1997 raporunun bir uzantısı olarak, o dönem kadın hareketinin gündeminde yer alan talepleri elle tutulur somut bir şekilde dile getiren kısa ve öz bir gölge rapor hazırladı (*bakınız Ek 5*). İkinci gölge rapor ise yukarıda bahsi geçen STYK'nın geniş STK katılımıyla hazırladığı, daha genel ve kapsamlı olarak durumu ortaya koyan bir gölge rapordu (*bakınız Ek 6*).

İki gölge raporun bakış açılarının ve ele aldığı konuların örtüşmesi, New York'taki gözden geçirme oturumu öncesinde başlayan lobicilik sürecinde koordinasyon ve dayanışmayı mümkün kıldı. IRAW Asia-Pacific tarafından New York'taki eğitime davet edilen TCK Kadın Platformu, kendisine ayrılan üç kişilik kontenjanı STYK ile paylaştı. Böylece 1997 ve 2005'teki IRAW Asia-Pacific eğitimlerine katılan toplam dört kişi New York'taki sürece kaynak kişiler olarak katkıda bulundular. IRAW'ın verdiği bu eğitimler, oldukça karmaşık olan BM ve CEDAW yapısının ve işleyişinin sivil toplum örgütü temsilcileri tarafından anlaşılması ve gölge rapor ve lobicilik sürecinin etkinliğinin artırılması açısından önemli bir rol oynamaktaydı.

1997'den 2005'e kadar geçen dönemde, CEDAW süreci de gelişmiş ve ilerlemişti. 1997'de lavabodan dönerken yakalamaya çalıştığımız Komite üyeleri artık bizlere görüşmek için canı gönülden randevu veriyorlardı; canı gönülden, zira sivil toplum örgütlerinin gölge raporları ile CEDAW sürecine katılımlarının, gözden geçirme çalışmalarının ve nihai görüşlerin kalitesini artırdığı yolundaki kanaatleri deneyimle sabitlenmişti. Bunun ötesinde, Komite artık gölge raporlara ek olarak sivil toplum örgütlerinden sözlü sunular da kabul ediyordu.

Oturumun başlamasından bir gün önce iki gölge raporu hazırlayan grupların temsilcileri olarak otel odasında yaptığımız bir toplantı sırasında gölge raporlarda dile getirilen konuların, CEDAW Komitesi üyelerinin ve biz-

ZOZAN ÖZGÖKÇE'NİN KİŞİSEL ARŞİVİNDEN

2005'te IWRAW ASIA-PACIFIC EĞİTİMİ KATILIMCILARI

lerin uzmanlık alanlarına göre dağılımını yaptık. İkişer kişilik gruplar halinde Komite üyelerinden randevular alarak kendi payımıza düşen konular hakkında açıklamalar yapıp, Komite üyelerinin gölge raporlarla ilgili sorularına yanıt verdik. Düzenli olarak grup toplantılarında bir araya gelerek görüşme sonuçlarını birbirimizle paylaşıyor ve gerektiğinde yeni stratejiler belirliyorduk.

2005'te CEDAW Komitesi için vurguladığımız konular şöyleydi:

1. Türk Ceza Kanunu Yasa Tasarısı'nda istediğimiz doğrultuda değişmeyen dört maddedeki (namus cinayetleri; bekâret kontrolü; 15-18 yaş gençler arasındaki cinsel ilişkiler; cinsel yönelim temelinde ayrımcılık) reform taleplerimiz;
2. Anayasa'daki kadın-erkek eşitliği maddesinin "geçici özel önlemler"i içerecek şekilde reformu; Eşitlik Çerçeve Yasası ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ombudu oluşturulması;
3. Siyasi Partiler Yasası'nın en az yüzde 30 kadın kotası barındıracak şekilde reformu;
4. Medeni Kanun'un Edinilmiş Malların Paylaşımı Rejimi maddesinin tüm kadınları içerecek şekilde değiştirilmesi;

5. Kadın Sığınakları'nı ve Toplum Merkezleri'ni de içeren Kamu Yönetimi Reformu sürecine kadın örgütlerinin müdahil olabilmesi ve bu sığınak ve merkezlerin yerel yönetimlere devrinin hizmet kalitesini ve sürekliliğini tehdit etmeyecek şekilde yapılması; kadına karşı şiddeti önlemeye yönelik hizmet veren bu kuruluşların sayılarının ve etkinliklerinin artırılması;
6. Kadın istihdam oranını artırmak amacıyla, çalışma ve aile yaşamını uyumlaştırmaya yönelik bir perspektif ile bakım hizmetlerinin kurumsal reformunu temel alan ulusal bir eylem planının hazırlanması ve uygulanması;
7. 4320 No.lu Ailenin Korunmasına Dair Kanun'un etkin uygulanmasının sağlanması;
8. Eğitim alanındaki cinsiyet ayrımcılığını önlemek amacıyla kız çocuklarının okullaşma oranlarını yükseltici önlemlerin alınması ve müfredatın cinsiyet ayrımcı içerikten arındırılması.

Bu başlıkların yine hemen hepsi gölge raporlardaki taleplerimiz doğrultusunda Komite'nin Hükümet'e yönelik sorularında ve gözden geçirme çalışmaları sonucu oluşturduğu nihai görüşlerinde yer aldı (*bakınız Ek 7 ve 8*).

2005'teki sürecin bir başka özelliği de New York oturumu öncesinde başlayıp Türkiye dönüşümüzde de devam eden medya kampanyasıydı. **1997'den beri yaptığımız lobicilik ve savunuculuk çalışmaları sonucunda hem bizler medya konusunda deneyim kazanmış, hem de medyada kadın sorunlarına duyarlı ve ilgili bir grup oluşmuştu.** Bunda TCK kampanyası çerçevesinde iki yılı aşkın bir süre boyunca yaptığımız basın toplantıları, düzenli basın açıklamaları ve aralıksız sürdürdüğümüz medya ilişkileri de etkili olmuştu.

Bu sefer de CEDAW gölge raporlarını hazırlayan ve BM'de savunan gruplar olarak ortak bir basın açıklaması yaptık (*bakınız Ek 9*). Medyada kadın örgütlerinin uzun süredir kurduğu ilişkiler sonucunda oluşmuş duyarlılık, CEDAW gölge raporlarının yazılı ve görsel basında geniş kapsamlı yer almasını sağladı. **Medya kampanyası tam anlamıyla büyük bir başarıya ulaştı.** Hükümet'in Komite karşısına çıkacağı tarih Kurban Bayramı'nın ilk günüydü. Bayram sabahı Türkiye'nin en yüksek tirajlı gazetesi "Türkiye bugün Birleşmiş Milletler'de kadın haklarıyla ilgili sınava giriyor" manşeti ile göl-

Yine dönemin Kadından Sorumlu Devlet Bakanı başkanlığında New York'a gelen Hükümet delegasyonu bu sefer ilgili Bakanlık mensuplarından, yani bürokratlardan oluşmaktaydı.²¹ Haliyle resmi raporun sunumu da 1997'ye kıyasla resmi tonun ağırlığını koruduğu bir sunum oldu. Türkiye'nin BM Temsilciliği'nin ev sahipliğinde yine sivil ve resmi taraflar olarak bir araya gelme ve karşılıklı diyalog ortamı oluşturma fırsatını bulduk. **Kadın örgütleri temsilcileri ile Hükümet delegasyonu ve BM Temsilciliği arasındaki ilişkilerin kurulması 1997'ye oranla, daha otomatik bir mekanizma çerçevesinde gerçekleşmişti.** Bu memnuniyet verici gelişme, sivil toplum örgütlerinin artık ulusal ve uluslararası süreçlerin organik bir müdahili olarak kabul edildiğinin göstergesiydi. Zira aradan geçen 8 yıl içerisinde Türkiye'yi temsilen BM Pekin+5 ve Pekin+10 toplantılarına giden Hükümet delegasyonlarında sivil toplum örgütlerinin temsilcileri de yer almaktaydı.

Hem BM, hem de Türkiye tarafındaki bu olumlu gelişmelere rağmen gözden geçirme döngüsünün son aşamasına ilişkin **1997'ye oranla ne yazık ki gerilemeler de yaşandı.** 1997'de sadece Komite'nin Türkiye'ye verdiği nihai görüşleri değil, aynı zamanda Komite'nin sorularını ve Hükümet'in yanıtlarını, hatta Gölge Raporu yayınlayan ve geniş çaplı dağıtımını yapan **Hükümet, 2005'e gelindiğinde, Komite'nin nihai görüşlerinin bile Türkçe'ye çevrilip dağıtılması konusunda direnç göstermekteydi.** Nihai görüşlerin tercümesinin neden yapılmadığını ve dağıtılmadığını sorgulayan gölge rapor gruplarıyla Hükümet arasında olumsuz bir diyalog süreci yaşandı. Türkiye'nin 6. gözden geçirme sürecine yönelik olarak hazırlıklara başlayan Hükümet, kadın örgütlerini yeni resmi rapora geri bildirimde bulunmak üzere toplantılara davet ediyor, ancak öte yandan 2005 BM Nihai Görüşleri'nin ülke içerisindeki dağıtımını konusunda net bir bilgi vermekten kaçınıyordu. Gölge raporları sunan grupların bir araya gelerek hazırladığı bu konuda bilgi ve açıklama talep eden bir dilekçesine, Hükümet bir yıl gecikme ile yanıt vermişti. Resmi yanıtta, nihai görüşlerin Türkçe'ye çevrilerek dağıtıldığı bildirilmekteydi; ancak dağıtım listesi kamu içerisinde dar bir çevreyi kapsamaktaydı. **Bu dağıtımda CEDAW sürecinin doğal birer bileşeni haline gelmiş olan sivil toplum örgütleri ise muhatap alınmamıştı.**

21 Dönemin Kadından Sorumlu Devlet Bakanı Sayın Güldal Akşit başkanlığındaki delegasyon; KSGM Genel Müdürü ve Dış İlişkiler Daire Başkanı, Adalet, Çalışma, Dış İlişkiler, Milli Eğitim, Kültür ve Sağlık Bakanlıkları temsilcilerinden oluşmaktaydı.

*TCK KADIN PLATFORMU ADINA 32. CEDAW OTURUMU'NA KATILAN
(SOLDAN-SAĞA) CÂNÂN ARIN, İPEK İLKKARACAN AJAS, LEYLA GÜLÇÜR (2005)*

BÖLÜM IV

Sonuç

Türkiye, sivil toplum örgütlerinin CEDAW gözden geçirme sürecine gölge raporları ile müdahil olmaları konusunda, ilk pilot uygulamaya katılan ve ortaya çıkan başarılı sonuçlar ile bu sürecin önünü açan ülkelerden biri oldu. Böylece Türkiye'nin BM platformunda kadının insan haklarının ilerletilmesi konusundaki lider rolüne bir örnek daha eklendi.²² Türkiye deneyimleri; CEDAW sürecine sivil toplum örgütleri katılımının en etkin olduğu dünya örneklerini bir araya toplayan ve IRAW Asia-Pacific tarafından yayına hazırlanan “Using the International Human Rights Agreements for Redressing Violations of Women’s Human Rights” [Kadının İnsan Hakları

22 Türkiye'nin liderliğinde gerçekleştirilen en önemli başarılarından biri Türkiye delegasyonunun çabaları ile BM Pekin+5 Sonuç Belgesi'nde namus suçlarının ve zorla evlendirmenin kadına karşı şiddet tanımı içerisinde yer almasıdır. Ayrıntılı bilgi için bakınız “Pekin+5: BM'de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye'nin Taahhütleri” (Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler, İstanbul: 2002).

İhlallerini Engellemek İçin Uluslararası İnsan Hakları Anlaşmalarını Kullanmak] isimli kitapta da yer alacak.²³

Peki, CEDAW mekanizmasının Türkiye’de ulusal düzeyde güçlü bir etki yaratmasına yardımcı olan unsurlar nelerdir? 1997 ve 2005 deneyimleri temelinde belirleyebileceğimiz unsurlar şöyle sıralanabilir:

Sivil toplum tarafındaki unsurlar:

- Ulusal düzeyde **aktif ve güçlü bir kadın hareketinin ve kadın örgütlerinin** bulunması;
- **Kadın örgütleri arasında dayanışma ve işbirliğiyle** hareket etmek için kurulmuş platformların varlığı;
- CEDAW sürecinde rol oynayan **diğer uluslararası mekanizmalar ile koordinasyonun** sağlanması (IWRAP Asia-Pacific ve UNIFEM’in düzenlediği eğitimler gibi);
- **Gölge Rapor’un iyi bir metin olarak hazırlanması:**
 - Kadın hareketinin gündemindeki en öncelikli konuların kısa ve öz açıklanması
 - Somut taleplerin dile getirilmesi
 - Net ve ikna edici ifadeler içermesi; akıcı olması
- Komite üyeleri ile iletişim ve lobicilik sürecinin kadın örgütleri tarafından, **planlı, koordinasyonlu ve etkin** şekilde gerçekleştirilmesi;
- **Medya ile etkin ilişkiler** kurulması ve gölge rapor sürecinde iyi bir medya kampanyası yapılması.

Resmi taraftaki unsurlar:

- Kadının insan hakları konusunda **Hükümet tarafında siyasi irade** ve olumlu temayülün bulunması;

23 İpek İlkaracan Ajas ve Evre Kaynak tarafından bu yayın için hazırlanmakta olan “Using CEDAW as a tool for Advocacy and Lobbying for Women’s Human Rights in Turkey” [CEDAW, Türkiye’de Kadının İnsan Hakları İçin bir Savunuculuk ve Lobicilik Aracı Olarak Kullanmak] başlıklı makale IWRAP Asia-Pacific tarafından 2009’da yayımlanacak olan yayında yer alacaktır.

- **Hükümetin Komite ve kadın örgütleri ile yapıcı iletişim ve işbirliğine açık bir tavır içinde olması;**
- Hükümetin ilgili organlarını, kamu kurum ve kuruluşlarını, sivil toplum örgütlerini CEDAW Komitesi'nin Nihai Görüşleri hakkında etkin bir biçimde bilgilendirmesi;
- Yasal reformların ve kamu politikalarının nihai görüşler doğrultusunda şekillenmesinin sağlanması.

CEDAW, ulusal düzeyde kadın haklarını geliştirmek için bir mekanizmadır. **BM gibi belki de dünyanın en kapsamlı ve saygın uluslararası platformunda, hükümetlerin kadının insan haklarını geliştirme konusunda yükümlü kılınarak sorgulanması ve değerlendirilmesi, kadın örgütlerinin bu sürece müdahil olması ve aktif katılımı, devletin sorumluluk ve iradesinin oluşmasında katalizör görevi gören, şeffaflığını artıran bir süreçtir.** Hükümetlerin dünya ve bölge konferanslarında verdikleri taahhütlerin uygulanmasına yönelik bir izleme ve denetleme mekanizmasıdır. Reform süreçlerinde toplumsal farkındalığı artırmak, kamuoyu oluşturmak ve politik baskı yapmak için bir araçtır. Kadın örgütleri arasında ulusal bir ağ oluşturmak, kadın hareketinin gündemindeki öncelikli konuları belirlemek üzere ortak bir platformda bir araya gelmek ve dayanışmayı geliştirmek için bir çerçeve oluşturur. Aynı zamanda, kadın örgütleri ve Hükümet kuruluşları arasında yapıcı bir diyalog ortamının oluşması için katalizör rolü oynar. **CEDAW, kadınların yaşadıkları ihlallerin önlenmesi için mücadeleyi yerelden küreselle, küreselden yerele bağlayan bir içerik ve mekanizmaya sahiptir.**

CEDAW'ın bu değişik boyutlardaki potansiyelini kullanmak ve ülkede olumlu etki yaratmasını sağlamak ise sürecin aktörleri olan biz kadınların, sivil toplum örgütlerinin ve ülkenin yönetimine talip olanların bu yöndeki seçim ve inisiyatiflerine bağlıdır. Dileğimiz, seçimlerin hep kadının insan haklarından tarafa yapılması, inisiyatiflerin ayrımcılığın ortadan kaldırılması için kullanılmasıdır.

EK 1

1997 Gölge Raporu, Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KADINA KARŞI HER TÜRLÜ
AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ SÖZLEŞMESİ'NİN (CEDAW)
UYGULAMASINA İLİŞKİN
TÜRKİYE STK GÖLGE RAPORU**

*BM Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi (CEDAW) Komitesi'nin
16.Oturumu'na sunulmak üzere hazırlanmıştır*

Ocak 1997

New York, ABD

Hazırlayanlar:

*Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler
Eşitlik İzleme Komitesi ve Mor Çatı Vakfı'nın katkıları ile*

BM KADINA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ SÖZLEŞMESİ (CEDAW) TÜRKİYE GÖLGE RAPORU ÖZETİ

- Türkiye Hükümeti CEDAW'ı 1985 yılında, Sözleşme'nin 9., 15., 16. ve 29. maddelerine çekince koyarak imzalamıŐtır. Sözleşme'nin çekince konarak onaylanması, uygulama için gerekli adımlar atılana dek alınan geçici bir önlemdir. Türkiye'nin CEDAW'ı onaylamasından bu yana geçen 11 yılda Hükümet, çekincelerin kaldırılması için gerekli yasal reformların hiçbirini gerçekleŐtirmemiŐ, dolayısıyla çekinceler kalıcı bir karaktere bürünmüŐtür. Bu durum, "Sözleşme'nin hedefi ve amacı ile çeliŐen bir çekinceye izin verilemez" diyen Sözleşme'nin 28. maddesinin 2. paragrafını ihlal etmektedir. Türkiye Hükümeti yasal reformlar için **acilen** adım atmalı ve çekinceleri kaldırmalıdır. Özellikle, Türk Medeni Kanunu'nda kadın ve erkeğin aile içindeki hak ve sorumluluklarına dair, erkeği "aile birliğinin reisi" olarak kabul eden maddeler Sözleşme'nin 15. ve 16. maddelerinin ruhuna uygun olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak yönde değiştirilmelidir (bakınız Gölge Rapor sayfa 2–3).
- Türkiye'deki kadınların büyük bir çoğunluğu aile hayatında, eğitimde, işyerinde ve kamusal hayatta erkeklerle eşit haklara sahip oldukları bilincine yeteri kadar sahip değildirler. Dahası, haklarının uygulanması yolunda kullanabilecekleri araçlara eriŐememektedirler. Bu yüzden de yasal reformlar, CEDAW'ın tam anlamıyla uygulanması yolunda gerekli olmakla birlikte, yeterli değildir. Türkiye Hükümeti bu bilincin geliştirilmesi ve kadınların haklarını kullanabilmeleri için gerekli araçların sağlanması amacıyla somut adımlar atmalıdır. Tüm lke genelinde kamu kaynakları, kadınlar için yaygın yasal danışmanlık hizmetlerinin ve bilinç

yükseltme programlarının oluşturulması ve sürdürülmesi için seferber edilmelidir (bakınız Gölge Rapor sayfa 1, 4-5).

- Hâlihazırda Türkiye’de, aile içi şiddete maruz kalan kadınlara hizmet veren sadece dokuz sığınak vardır; ikisi özel, yedisi devlete bağlı olan bu sığınakların tümü ekonomik bakımdan gelişmiş batı bölgelerindeki şehir merkezlerinde bulunmaktadır. Kadın nüfusunun yaklaşık 30.000.000 olduğu Türkiye’de, dokuz sığınak kadına karşı aile içi şiddet konusundaki ihtiyacı karşılayamamaktadır. Türkiye Hükümeti ülkenin her bölgesinde daha çok sayıda sığınak açmak için taahhütte bulunmaktadır (bakınız Gölge Rapor sayfa 4-5).
- “Namus cinayetleri” Türkiye’de süregelen bir kadının insan hakları ihlalidir. “İtaatsiz, ayıplı” kadının ailesinin reşit olmayan erkek üyeleri, haffletici sebep sayılan yaşları nedeniyle ceza indiriminden yararlanabilecekleri için cinayeti işlemekle görevlendirilirler. Yasal otoritelerin “kültürel tutum ve değerler”i ceza indirimine sebep olarak kullandıkları durumlar da olmuştur. Türk Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu bu tür vakaların etkin bir biçimde cezalandırılmasını sağlayacak yönde değiştirilmelidir. Önerilen değişiklikler arasında; ilgili kadın kuruluşlarının ve bireysel olarak kadınların bu davalara müdahil olabilmeleri, diğer aile üyelerinin soruşturulmasına ve cezalandırılmasına öncelik verilmesi ve ne cinayeti işleyenlerin yaşının, ne de “kültürel değerler”in ceza indirimine yol açan nedenler olarak kullanılmaması yer almaktadır (bakınız Gölge Rapor sayfa 5 ve Ek).
- Hâkimlere, savcılara, avukatlara ve polis kuvvetlerine toplumsal cinsiyet eğitimi verilmesi, kadın haklarının uygulanması konusundaki yasal mekanizmaların etkinliğini artırma yolunda önemli bir adımdır. Türkiye Hükümeti yasal otoritelerin ve yasa uygulayıcıların toplumsal cinsiyet duyarlılığını artırmak konusunda taahhütte bulunmalıdır (bakınız Gölge Rapor sayfa 5).
- Türkiye’de kadınların iş piyasasına katılım oranı 1950’lerde yüzde 70 iken, sürekli azalarak 1990’larda yüzde 30’a düşmüştür. Bu düşüşün ana nedenlerinden biri, köyden kente göç oranındaki son derece yüksek artış ve göçmen kadınların işgücü piyasasına katılımını sağlayacak kapsamlı bir mekanizmanın bulunmayışıdır. Kadınların işgücüne katılımını artırmak için bazı çalışmalar bulunsa da, bunların çoğu uluslararası ku-

ruleşlar tarafından başlatılmış, kapsamı kısıtlı, geçici projelerdir. Türkiye Hükümeti kadınların, özellikle de göçmen kadınların işgücüne katılımını sağlamak için etkin ve kapsamlı bir mekanizma oluşturmalıdır (bakınız Gölge Rapor sayfa 6).

- Hâlihazırda Türkiye’de ve özellikle Türkiye yerelinde çalışan kadın sivil toplum örgütü (STK) sayısı son derece azdır. Bu az sayıdaki STK, sahip oldukları sınırlı kaynaklarla, kadının insan haklarının ilerletilmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Türkiye Hükümeti, kadın STK’larını, kadının insan haklarının geliştirilmesi yolunda doğal bir ortak olarak kabul etmeli, Türkiye’de CEDAW’ın uygulanması için bu STK’larla işbirliği yapmalı ve hükümet politikalarından bağımsız oldukları gerçeğine saygı göstermelidir. Gösteriler düzenlemek, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar kurmak, bilgi edinmek ve yaymak gibi STK eylemlerinin gerçekleştirilebilmesine olanak sağlayacak koşullar iyileştirilmeli ve STK’lara daha fazla kaynak ayrılmalıdır. Örneğin, Türkiye’deki STK’lar herhangi bir konuda gösteri düzenlemeye kalkıştıklarında doğrudan ve dolaylı sayısız engelle karşılaşmaktadır. İstanbul’daki kadın STK’larının yakın tarihli (1996) bir girişimi, 25 Kasım Kadına Karşı Şiddeti Engelleme Günü’nde tutulması planlanan gece nöbeti, yerel yetkililerden destek alınmadığı için iptal edilmiştir (bakınız Gölge Rapor sayfa 4).

TÜRKİYE'DE CEDAW'IN UYGULANIŞINA İLİŞKİN STK RAPORU

Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler tarafından hazırlanmıştır

Ocak 1997

Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Türkiye Hükümeti tarafından 14 Ekim 1985 tarihinde imzalanmış, 19 Ocak 1986'da 18898 No'lu Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bugüne dek Sözleşme'nin yükümlülüklerinin yerine getirilmesi için atılan az sayıdaki adım, daha çok anayasal ve yasal reformları kapsamıştır. Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yolunda bazı yasal reformlar gerekli olsa da, kadının insan haklarının önündeki **en önemli engel, kadınların sahip oldukları hakların farkında olmamaları ve bu hakların kullanılabilmesi için etkin mekanizmaların bulunmayışdır**. CEDAW'ın Türkiye'de anlamlı bir şekilde uygulanabilmesi için kadınların günlük hayatta maruz kaldığı ayrımcılık karşısında kadınlara destek verecek ve kadınların güçlenmesini sağlayacak **yaygın ve somut eylem programlarına** ihtiyaç vardır. Sözleşme'nin 2. Maddesi kadınlara yönelik ayrımcılığın aile ve toplum hayatının her alanında ortadan kaldırılması için **somut** önlemler alınması gerektiğini belirtir. Türkiye'deki CEDAW uygulamasının başarısı, özellikle bu çeşitli somut önlemlere ne kadar önem verildiği ve bunların ne denli hayata geçirildiği ile ölçülmelidir.

Türkiye'de aktif olarak çalışan az sayıdaki kadın örgütünden biri olan Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler'in en önemli hedeflerinden biri, kadınların insan ve eşit birer vatandaş olarak sahip oldukları haklar konusunda farkındalıklarını yükseltmek ve bu hakların hayata geçirilmesi için kadın-

ların etkin stratejiler geliştirmesine destek olmaktadır. Bu hedef doğrultusunda Sözleşme'yi bir lobicilik aracı olarak kullanmak isteyen Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler, Türkiye'nin gölge raporunun hazırlanmasında IWRAW (International Women's Rights Action Watch – Uluslararası Kadın Hakları Eylem İzleme Örgütü) ile işbirliği yapmıştır. Bu rapor IWRAW'ın raporuna ek olarak ve hükümetin harekete geçmesi gerektiğine inandığımız bazı önemli konuları vurgulamak için hazırlanmıştır. Ekte ayrıca Türkiye'den iki kadın grubunun, Eşitlik İzleme Komitesi (EŞ-İZ) ile Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın hazırladığı bir bölüm de bulunmaktadır.

Yasal reformlar:

Türkiye Hükümeti 1985 yılında CEDAW'ı imzalarken dört maddeye çekince koyduğunu bildirmiştir. Ancak bu çekinceler Resmi Gazete'de yayımlanmadığından, hukuki açıdan geçersiz sayılmaktadırlar. Sözleşme'de çekince koyulan maddeler ve çekincelerin nedenleri şunlardır:

- **Madde 9, Paragraf 1:** Kadınlara ve erkeklere vatandaşlık hakkı kazanma, vatandaşlığı değiştirme ve koruma konularında eşit haklar sağlayan bu maddedeki çekince, Türkiye vatandaşı bir kadının yabancı bir erkekle evlenip onun vatandaşlığına geçmek istemesi durumunda Türkiye vatandaşlığını kaybedeceğini belirten Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 15. ve 17. maddeleriyle çeliştiği için konulmuştur. Türk Vatandaşlık Kanunu'nun bu maddeleri, yabancılar ile evlenmiş olan Türkiye vatandaşı kadınlar ve erkekler arasında ayrımcılık yapmaktadır.
- **Madde 15, Paragraf 2 ve 4:** Bu madde sözleşmelerin sonuçlandırılması, mülk yönetimi, kişilerin hareket özgürlüğü ve kendi ikametgâhını seçme özgürlüğü konularında kadınlara ve erkeklere eşit yasal ehliyet ve bu ehliyeti kullanmak için eşit olanak sağlamaktadır.
- **Madde 16, Paragraf (c), (d), (f) ve (g):** Sözleşme'nin bu maddesi Taraf Devletleri, hem evlilik sırasında, hem de evliliğin sona ermesi durumunda çocukların velayeti, vesayeti ve evlat edinilmelerine ilişkin konularda ve ailenin soyadı ile meslek ve iş seçiminde, kadınlara eşit hak ve sorumluluk vermeye çağırılmaktadır.

Bu maddelere koyulan çekinceler Türk Medeni Kanunu'nun aşağıdaki maddelerine dayanmaktadır:

Türk Medeni Kanunu *Madde 152*: Koca birliğin reisidir. Evin intihabı, karı ve çocukların münasip veçhile iâşesi, ona aittir (Madde 16, Paragraf c, d ve f'nin ihlali).

Türk Medeni Kanunu *Madde 21*: Kocanın ikametgâhı, karının ve ana babanın ikametgâhı velayetleri altındaki çocuğun ve mahkemenin bulunduğu yer vesayet altındaki kimsenin ikametgâhı addolunur. İkametgâhı belli olmayan kimsenin karısı veya kocasından ayrı yaşamaya mezun olan kadın, kendisine ayrı bir ikametgâh ittihaz edebilir (Madde 15, Paragraf 4'ün ihlali).

Türk Medeni Kanunu *Madde 153*: Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuru ile kocasının soyadı önünde önceki soyadını kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir. Kadın, müşterek saadeti temin hususunda gücü yettiği kadar kocasının muavin ve müşaviridir. Eve kadın bakar (Madde 16, sırasıyla Paragraf g ve c'nin ihlali).

Türk Medeni Kanunu *Madde 154*: Birliği koca temsil eder. Mallarını idare hususunda karı koca hangi usulü kabul etmiş olursa olsun koca, tasarruflarından şahsen mes'ul olur (Madde 16, Paragraf c'nin ihlali).

Türk Medeni Kanunu *Madde 155*: Evin daimi ihtiyaçları için koca gibi kadın dahi birliği temsil hakkını haizdir. Karının üçüncü şahıslar tarafından malum olabilecek surette salahiyetini tecavüz etmeyen tasarruflarından, koca mes'uldür (Madde 16, Paragraf c'nin ihlali).

Türk Medeni Kanunu'nun yukarıda belirtilen 154. ve 155. maddeleri evli kadınları aile birliği içinde sahip olmaları gereken eşit hak ve sorumluluklar açısından ikincil konuma koymakta, kadınları eşlerine tabi kılmakta ve Sözleşme'nin 15. ve 16. maddelerini ihlal etmektedir.

- Madde 29, Paragraf 1: Sözleşme'nin bu maddesi Taraf Devletleri, Sözleşme'nin yorumlanması veya uygulanmasına dair Taraf Devletler arasında çıkan ihtilafları Uluslararası Adalet Divanı'nda çözümlenmeye çağırır. Türkiye Hükümeti tarafından CEDAW'ın tam anlamıyla uygulanmasını sağlayacak gerekli adımların atılabilmesi için bu maddedeki çekince kaldırılmalıdır.

CEDAW'ın hukuk alanındaki uygulamasına dair bu kısa özetle de görüldüğü gibi, yukarıda belirtilen maddelerin barındırdığı toplumsal cinsiyet

eşitsizliğini ortadan kaldırmak için Türk Medeni Kanunu'nda bir dizi reform yapılması gerekmektedir. Bu maddeler arasında en vurucu olan “kocayı” “ailenin reisi” addeden 152. Madde'dir. Evlilik akdinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yol açan diğer maddeler, kocanın bu kadar egemen bir karar verme mevkisine yerleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu mevki kocaya kadından daha fazla sorumluluk yüklese de (örneğin “eşin ve çocukların beslenme ve diğer ihtiyaçları” gibi), madalyonun diğer yüzü, kadının evlilik akdi yapmakla ikincil bir konuma yerleştirildiğini göstermektedir.

1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu'nda toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmasına yönelik ilk reform girişimi, 1951 yılında gerçekleşmiştir. O zamandan bu yana geçen 45 yılda, Adalet Bakanlığı bünyesinde kurulan pek çok komisyon çeşitli yasa önerileri hazırlamış, ancak bunların hiçbiri yasa tasarısına bile dönüştürülememiştir. 1994 sonbaharında gerçekleştirilen ve Türk Medeni Kanunu'nun reformu talebiyle 100.000 imzanın toplanarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) sunulduğu yaygın kampanyaya rağmen, yasal süreçte Sözleşme şartlarının yerine getirilmesi için herhangi bir adım atılmamıştır. Sözleşme'nin Türkiye Hükümeti tarafından 1985'te imzalanmasından bu yana, kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik yalnızca iki yasal reform yapılmıştır: Kadının ev dışında çalışması için kocasının iznini şart koşan Medeni Kanun'un 159. Maddesi, Anayasa Mahkemesi'nin 1990 yılındaki kararı ile iptal edilmiştir. Ayrıca mağdurun seks işçisi olması durumunda tecavüz suçunun cezasında üçte bir oranında ceza indirimi sağlayan Türk Ceza Kanunu'nun 438. Maddesi, TBMM tarafından 1990 yılında iptal edilmiştir. 1996 yılında, Türk Ceza Kanunu'nun kadın ve erkeğin zinası hakkındaki 440. ve 441. maddeleri de kadın ve erkek için farklı cezalar öngörmesi sebebi ile gözden geçirilmiştir. Madde 440 kadının zinasını, evli bir kadın ile evli olmadığı bir erkek arasındaki cinsel ilişki olarak tanımlarken, Madde 441 ile düzenlenen erkeğin zinası, evli bir erkeğin evli olmadığı bir kadınla alenen beraber yaşadığına dair ek kanıt gerektirmektedir. Anayasa Mahkemesi Ekim 1996'da Madde 441'i iptal etmiştir. Meclisin bir sene içinde ya iptal edilen maddeyi yeni bir madde ile değiştirmesi, ya da kadının zinasına ilişkin Madde 440'ı iptal etmesi gerekmektedir. Çoğu kadın örgütü tarafından desteklenen ikinci seçeneğin gerçekleşmesi halinde zina cezai bir suç olmaktan çıkacak, yalnızca Medeni Kanun'da belirtilen geçerli yasal boşanma sebeplerinden biri olarak kalacaktır.

Genelde, Sözleşme'yi çekincelerle imzalama seçeneği Taraf Devletlere, yasal ve idari sistemlerinde CEDAW'ın hedefine ve amacına uygun değişiklikleri yapmaları için gerekli zamanı sağlamayı amaçlar. Dolayısıyla kalıcı değil, geçici önlemlerdir. Türkiye Hükümeti Sözleşme'yi 11 yıl önce imzaladığına göre, çekinceleri kaldırmaya yönelik değişiklikleri yapmak için gereken zamanın çoktan geçtiği aşikârdır. Hükümet, "Sözleşme'nin hedefine ve amacına aykırı bir çekince konulamayacağını" açıkça belirten Sözleşme'nin 28. maddesinin 2. paragrafını göz önüne almalı ve hukuk alanında Türk Medeni Kanunu'nun yukarıda belirtilen maddelerini Sözleşme'nin 15. ve 16. maddelerinin ruhuna uygun biçimde **acilen** değiştirmelidir.

İdari Önlemler:

İdari çerçevede, 1990 yılında Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu gelişme Sözleşme'nin uygulanması yolunda çok olumlu bir adım olsa da, çok kısıtlı olan bütçesi ve bir Devlet Bakanlığı'na bağlı konumu, Genel Müdürlük'e Hükümet politikalarını etkilemek için yeterli idari yetki ve karar alma gücü vermemektedir. Türkiye'nin İkinci Ülke Raporu'nda (CEDAW/C/TUR/2), CEDAW'ın uygulanması için Genel Müdürlük tarafından yapılması öngörülen birkaç sayfa uzunluğunda önemli ve kapsamlı bir görev listesi belirlenmiştir. Ancak, bu müdürlüğün kısıtlı kaynakları göz önüne alındığında, tüm bu görevlerin etkin bir şekilde yerine getirilmesini beklemek hiç gerçekçi değildir. Eğer Genel Müdürlük CEDAW'ın uygulanmasını sağlayacak ana aktör olacak ise, mevcut kaynaklarından çok daha fazlasına erişebilmek zorundadır. İstanbul, Ankara ve Adana'daki beş üniversite bünyesinde oluşturulan Kadın Çalışmaları Bölümleri ve Devlet İstatistik Enstitüsü'ndeki Kadın İstatistikleri Bölümü, Sözleşme'nin uygulanması yolunda gerçekleştirilen diğer olumlu idari önlemlerdir. Ancak Türkiye'de kadının insan haklarını geliştirmeye yönelik çabalar dâhilinde Kadın STK'larına, özellikle de yerelde çalışan STK'lara yeterince önem verilmemektedir. Hâlihazırda Türkiye'de yerelde çalışan kadın örgütlerinin sayısı çok azdır. Hükümet mevcut Kadın STK'larının çalışmalarını desteklemeli, yenilerinin kurulması için destek ve olanak sağlamalı ve bu grupları kadın haklarının geliştirilmesinde doğal ve vazgeçilmez birer ortak olarak benimserken bağımsızlıklarına da saygı göstermelidir.

Uygulama için Eylem Programları:

Yukarıda belirtilen yasal reformların ve idari önlemlerin ötesinde, Sözleşme'nin Türkiye'de kapsamlı ve etkili bir şekilde uygulanabilmesi için kadınların sahip oldukları insan haklarını öğrendiği ve bunları fiilen kullanmak için gerekli araçları edindiği yaygın eylem programlarına ihtiyaç vardır. Kadınlar için **hukuki yardım hizmetleri**, aile içi şiddet ve tecavüz mağduru kadınlar için **sığınak ve acil yardım hatları**, hâkim, savcı, avukat ve polislerle yönelik **toplumsal cinsiyet eğitimleri**, kadınların **iş piyasasına katılımı** için eğitim ve destek programları ve eğitimde, işyerinde, kamusal alanda ve aile hayatında **kadına karşı ayrımcı tavırları değiştirmeye yönelik** kamuoyunun bilincini yükseltecek eğitsel programlar, bu amaca yönelik en önemli önlemlerin sadece bir kısmıdır.

Özel ve devlete ait hukuki yardım hizmetlerinin ve sığınakların sayısı ve kaynakları yeterli olmaktan çok uzaktır (bu durum ayrıca CEDAW'a gönderilen Üçüncü Ülke Raporu taslağında da belirtilmiştir). Mevcut hizmet ve kadın sığınakları da ülkenin ekonomik açıdan gelişmiş Batı bölgelerinin büyük şehirlerinde yoğunlaşmıştır ve bu bölgelerde bile talebi karşılayamamaktadır.* Hukuki yardım hizmetleri ve sığınaklar ülkenin Karadeniz Bölgesi, İç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Ege Bölgesi'nin iç kesimleri gibi kırsal alanları dâhil olmak üzere, ülkenin ekonomik açıdan daha az gelişmiş bölgelerinde de oluşturulmalıdır. Hukuki yardım hizmetlerinin içeriği bu hizmetler için başvuran kadınların belirli ihtiyaçları ile sınırlı kalmamalı, kadının insan hakları konusunda yaygın ve bilinç yükseltici programları da kapsmalıdır.

Şu anda Türkiye'de şiddet ve tecavüz mağdurlarının yararlanabileceği bir acil yardım hattı bulunmamaktadır. Acil yardım hatlarını sığınaklardan ayıran işlev, hatların şiddet tehdidi altında olan kadınlara kolay ve hızlı bir şekilde destek vermesi ve kimliğini açıklamadan rehberlik ve yardım almak isteyen kadınlara bir alternatif sağlamasıdır. Bu hatların kurulması ve sürdürülmesi için sığınaklardan çok daha az kaynak gerekmektedir. Ayrıca ka-

* Kadın nüfusuna oranla gereken sığınak sayısına dair bir ölçü belirlemiş olan Avrupa Parlamentosu, üye hükümetleri her 10.000 kadın ve kız çocuğu için bir sığınak sağlamaya çağırmıştır (Avrupa Parlamentosu Taslak Belge, 1986). Türkiye'nin 1990 sayımında kadın nüfusunun 27.866.000 (DİE, 1994) olduğu göz önüne alınırsa, kadınların şiddet tehdidi ile karşılaştıklarında başvurabilecekleri 2.786 sığınak bulunması gerekmektedir. Şu anda ülkede iki adet özel ve yedi adet devlete bağlı sığınak bulunmaktadır.

dına karşı şiddetin şekilleri ve boyutu konusunda belki de tek etkin ve güvenilir bilgi toplama aracı olan bu hatlar, etkili politika ve stratejilerin oluşturulmasına da temel hazırlamaktadır.

Türkiye'deki en büyük kadının insan hakları ihlallerinden biri de sözde "namus cinayetleri"dir. Bu cinayetler daha çok toplumsal hayatın halen feodal ilişki ve kurallarla yönlendirildiği Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde işlense de, bu bölgelerle kısıtlı değildir. "İtaatsiz, ayıplı kadın"ın ailesinin reşit olmayan erkek üyeleri, hafifletici neden sayılan küçük yaşlardan dolayı ceza indiriminden yararlanabildikleri için stratejik bir şekilde cinayet ile görevlendirilirler. Davanın sonucuna karar verecek olan otoriteler de "bölgenin kültürel tutum ve değerlerini" neden göstererek suçlulara ceza indirimini vermektedir. Bu tür "namus cinayetleri"nin yakın zamanda yaşanmış birkaç örneği, Türkiye'deki Eşitlik İzleme Komitesi ve Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı tarafından hazırlanan Ek'te incelenmektedir. Namus cinayetlerinin medyada çok geniş yer bulmasına ve kadın kuruluşlarının bu konuda önlem alınmasını sağlamak için düzenlediği imza kampanyalarına rağmen, hükümet bu ihlalin ortadan kaldırılması için önlem almak bir yana, net bir tutum bile belirlemediği. Bu sorunun çözümü için atılacak en acil adım Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda yapılacak bir değişiklik ile ilgili kadınların ve kadın kuruluşlarının davalara taraf olarak katılmalarına izin vermek ve katilin yaşının ceza indirimine sebep sayılmasını engellemektir.

Kadına karşı şiddetin ortadan kaldırılması için atılması gereken somut adımlardan bir diğeri, hâkimlerin, savcılarının, avukatların ve polis kuvvetlerinin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda eğitilmesi ve kamuoyunun bu konuda bilinçlendirilmesidir. Adli mercilerin kadın-erkek eşitliği konusunda eğitilmeleri, kadının insan hakları ihlallerinin ortadan kaldırılması ve şiddet mağduru kadınlara adil muamelenin sağlanması için çok önemlidir. Bugüne kadar Türkiye'de yetkililere bu tür toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi hiç verilmemiştir. Kamuoyunun toplumsal cinsiyet konusuna duyarlılık geliştirmesini sağlayacak eğitim programları da, kadınların kendi haklarını hayata geçirmek için mücadele edebilmelerine imkân veren olumlu koşulların yaratılması için gereklidir.

Kadınların ekonomik bağımsızlığı da, hak ihlallerine karşı çıkabilmeleri ve özgür iradeleri ile hareket edebilmeleri için hayati önem taşır. Ne yazık ki, Türkiye'deki kadınların iş piyasasına katılım oranı 1950'lerde yüzde 70

iken, o tarihten beri sürekli azalmış ve 1990'larda yüzde 30'a düşmüştür. Bu düşüşün ana nedenlerinden biri son derece yüksek oranlarda gerçekleşen köyden kente göçtür. Göçten önce kadınlar kırsal kesimlerde aktif olarak tarım alanında çalışırken, kente göç ettiklerinde tam zamanlı "ev kadını" rolüne bürünmektedirler. Gelir karşılığı çalışanlar ise, çok düşük ücretli ve sosyal güvencesi bulunmayan kayıt-dışı sektörde istihdam edilmektedir. Özellikle kente göçen kadınların iş piyasasına katılmalarını sağlayacak ekonomik destek programlarına büyük ihtiyaç vardır. Bu tür destek ve eğitim programları, toplumsal cinsiyete dayalı meslek ayrımlarına ve maaş farklarına yol açmayacak şekilde tasarlanmalıdır. 1993 yılı Dünya Bankası Raporu'na göre, kadınların yüzde 80'i yoğun emek gerektiren tekstil ve yemek endüstrilerinde çalışmakta, yine yüzde 80'i üretimin alt kademelerinde yer almakta ve erkeklerden ortalama yüzde 30 daha az maaş almaktadır.

Özetle, Türkiye Hükümeti'nin CEDAW'ın uygulanması yolunda acilen alınması gereken önlemler şunlardır:

- TÜRK MEDENİ KANUNU'NUN, CEDAW'A KONULAN ÇEKİNCELERİN KALDIRILMASINI SAĞLAYACAK ŞEKİLDE DEĞİŞTİRİLMESİ
- CEZA MUHAHEMELERİ USULÜ KANUNU'NUN "NAMUS CİNAYETİ" DAVALARINI ELE ALACAK ŞEKİLDE DEĞİŞTİRİLMESİ
- YAYGIN HUKUKİ YARDIM HİZMETLERİNİN VE KADININ İNSAN HAKLARI KONUSUNDA BİLİNÇ YÜKSELTME PROGRAMLARININ OLUŞTURULMASI
- ÜLKENİN HER BÖLGESİNDE ŞİDDET VE TECAVÜZ MAĞDURU KADINLAR İÇİN KADIN SİĞİNAKLARI VE ACİL YARDIM HATLARININ AÇILMASI
- HÂKİMLERE, SAVCILARA, AVUKATLARA VE GÜVENLİK KUVVETLERİNE TOPLUMSAL CİNSİYET EĞİTİMİ VERİLMESİ
- KAMUOYUNUN TOPLUMSAL CİNSİYET DUYARLILIĞI KAZANMASINA YÖNELİK EĞİTİM VE BİLİNÇ YÜKSELTME PROGRAMLARININ UYGULANMASI
- KADINLARIN İŞ PİYASASINA KATILIMINI SAĞLAMAK İÇİN ÖZEL EĞİTİM VE DESTEK PROGRAMLARININ UYGULANMASI
- KADININ STATÜSÜ VE SORUNLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN KAYNAKLARININ ARTIRILMASI
- KADIN STK'LARININ AKTİF ÇALIŞMASI İÇİN DESTEK VERİLMESİ

EK – NAMUS CİNAYETLERİ: AĞIR BİR KADININ İNSAN HAKLARI İHLALI

Türkiye’deki kadının insan hakları ihlallerinin en önemlilerinden biri, açıkça kadın–erkek eşitsizliğine dayanan ve Sözleşme’nin önsözünü, Madde 1/f, Madde 5/a ve Madde 14’ü ihlal eden “namus cinayetleri”dir.

Kadınlar ve genç kızlar “namus” adına vahşice öldürülürken, Türk Ceza Kanunu’nda bu suç kategorisini ele alan herhangi bir madde bulunmamaktadır. Feodal kural ve ilişkilerden kaynaklanan “namus cinayetleri” en yaygın olarak Türkiye’nin güneydoğusundaki Urfa ilinde işlenmektedir. Ancak, Türkiye’nin batı kesimlerinde, İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerde ve ülkenin güneydoğusundaki Gaziantep ilinde de Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden göçen topluluklar arasında namus cinayetleri işlenmiştir.

Hacer ve Rabia (25), Sevda (16 ya da 17) ve H.A. (12): Bu isimler, geçtiğimiz yıllarda “namus” adına vahşice öldürülen kadınların ve genç kızların adları. Onların öldürülmesine karar veren ve cinayet görevini yaş sebebi ile ceza indirimi yapılacağı için reşit olmayan bir erkek çocuğuna devredenler, kendi ailelerinin erkek üyeleriymiş. Bu kadınlardan ikisi Urfa şehir merkezinde, onlarca kişinin gözleri önünde öldürüldü. Biri bir traktörün altına atıldı, diğeri ise silahla kafasından vuruldu. Suçları, ailelerine itaat etmemeleri idi; itaatsizlik olarak yorumlanan hareketleri ise sadece şehir merkezine gitmek, pencereden bakmak ya da sinemaya gitmekti. İlk kadının suçu son derece tuhaftı: Arkadaşı yerel bir radyo kanalının sunucusundan bir şarkı istemiş ve şarkıyı ona ithaf etmişti. Çalan şarkının bir aşk şarkısı olması yerli halkın gözünde kızın bir ilişki yaşadığı anlamına geldiğinden, adının radyo-

da anons edilmesi aileyi rezil eden büyük bir ayıp sayılmıştı. Bu kadınların tüm bu masum hareketleri “aile onurunu zedeleyen,” ailenin toplum içindeki konumunu aşağılayan tavırlar olarak yorumlanmıştı. Ailenin erkek üyeleri de aile onuruna sürülen lekeyi temizlemek için “itaatsiz” kadını öldürmek zorundaydı.

Sistem nasıl işliyor?

Bir kız çocuğunun ya da kadının adı “yüz kızartıcı” bir davranışla anıldığında, yakın çevredeki erkekler, kızın ailesinin erkek üyeleri üzerinde baskı kurmaya başlar. Kadının erkek akrabalarına, gittikleri her yerde sataşım “namuslarını temizleyip temizlemediklerini” sorarlar. Sonunda, söz konusu ailenin ferdi olan baba, erkek kardeşler, dayılar, amcalar ve kuzenler bir araya gelerek kadının öldürülmesine karar verir. Görev, tercihen 14 ila 16 yaşları arasında, reşit olmayan bir erkek çocuğa verilir ki ceza indiriminden yararlanabilsin. Cinayet, toplumdaki diğer genç kızlara ve kadınlara da bir mesaj ve ders vermek için halkın önünde işlenir.

Gerçek hikâyeye, genelde ön soruşturma sırasında itiraf edilir. Ancak dava mahkemeye intikal ettiğinde yalnızca sanık ifade verir. Diğer tanıklar hiçbir şey görmedikleri, tek gördüklerinin kurbanın ölü bedeni olduğu, dolayısıyla olayın nasıl gerçekleştiği hakkında hiçbir fikirleri olmadığı yönünde ifade verirler.

Genelde savcı ağırlaştırılmış ceza isteminde bulunur (bazen ailenin erkek üyelerinden biri, çoğunlukla da baba, sanığın tarafında gösteriş yapmak için ilk celseye katılır ve diğer duruşmalara gelmez). Sonuçta reşit olmayan çocuk katil “yaştan kaynaklı hafifletici neden”den yararlanarak en az cezayı alır; bu cezanın 2/3’ünü çektikten sonra şartlı tahliye ile salıverilir. İki yıl ve birkaç ay sonra, hapisten bir kahraman olarak çıkar.

Çoğu kez potansiyel bir mağdur polise sığınmaya kalktığında, güvenlik güçleri onu Mor Çatı (Türkiye’deki tek bağımsız kadın sığınağı) gibi bir kadın sığınağına göndermek ya da koruyucu önlemler almak yerine, öldürüleceğini bile bile, kadını (bir paket gibi) ailesine teslim eder. Bu görevliler aileden (yani ailenin erkek üyelerinden) kadına zarar vermeyeceklerine dair söz vermelerini ister ve içlerinde görevini mükemmel bir şekilde yerine getirmiş insanların rahatlığı ile işlerine dönerler.

Bu vahşi feodal kuralların varlığının ve uygulandığının “neden” ve “nasıl”ları üzerine birçok sosyolojik açıklama olsa da, bunların hiçbiri “namus cinayet”i suçunun bir gerekçesi olarak kullanılamaz ve kullanılmamalıdır.

Kadın Gruplarından Öneriler

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, ilgili kadınların ve kadın kuruluşlarının bu davalara taraf olarak katılmalarına olanak sağlayacak şekilde değiştirilebilir. Dava dosyaları, noksan oldukları gerekçesiyle kapatıldıktan sonra savcılar soruşturmayı sürdürmemekte veya sürdürememektedir. İlgili kadın grupları bu davalara taraf olarak kabul edildikleri takdirde soruşturmalar bu kadar kolay kapatılmayacaktır.

Katilin reşit olmaması namus cinayetlerinde hafifletici sebep kabul edilmemeli, ceza indirimi yapılmasını sağlamamalıdır. Ceza Kanunu’nda yapılacak böyle bir değişiklik, aileleri cinayet görevini genç yaştaki erkek çocuklarına vermekten caydıracak, ailenin yetişkin erkeklerinin de cinayeti işlemeden önce bir daha düşünmesine neden olacaktır.

Önerilen bu yasal değişiklikler uluslararası ceza prosedürlerine istisna olacaktır.

Ayrıca bağımsız kadın sığınakları desteklenmeli, korunmalı ve ülkenin bütün bölgelerinde açılmalıdır.

Fransa ve Almanya gibi Türkiye’nin doğu ve güneydoğusundan göç alan Avrupa ülkelerinde de namus cinayetleri işlenmiştir. Bu ülkelerdeki hâkimlerin çeşitlilik ve farkı kültürlerle saygı göstermek adına göçmenler ile ilgili davalarda herhangi bir tolerans göstermesine izin verilmemelidir.

BM GENEL KURUL SALONU

UN/DPI PHOTO

**KADINLARA KARŞI AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ
KOMİTESİNİN TÜRKİYE'NİN 2. VE 3. BİRLEŞTİRİLMİŞ
DÖNEMSEL ÜLKE RAPORUNA İLİŞKİN
DEĞERLENDİRMELERİ***

- 1- Komite 17 Ocak 1997 tarihindeki 318. ve 319. toplantılarında, Türkiye'nin 2. ve 3. Birleştirilmiş Dönemsel Ülke Raporunu (CEDAW/C/TUR/2-3) görüşmüştür.
- 2- Sunuş bildirisinde, Türkiye temsilcisi, raporun katılımcı bir yolla hazırlandığını ve çeşitli kadın örgütlerinin katkılarını yansıttığını belirtmiştir. Temsilci, kadın ve erkek arasındaki eşitsizlikler de dâhil olmak üzere büyüyen eşitsizlikler olasılığına rağmen küreselleşme çerçevesinde kadının statüsü ile ilgili yeni umutlar olduğunu vurgulamıştır. Temsilci, bireyin insan haklarına, kültürel sınırlar koymadan saygı göstermenin ve hukuk kuralları ile yönetilen bir devlette eşit vatandaşlık kavramının kadın-erkek eşitliğini başarmada en elverişli çerçeveyi ve yeni olanakları sağlamayı sürdürdüğünün altını çizmiştir.
- 3- Temsilci, ayrıca Türkiye'de küreselleşme, modernleşme ve gelenekselliğin, toplumda kadının statüsü üzerinde, çelişik etkilerde bulunduğu dikkat çekmiştir. Az gelişmişlik, yapısal uyum, köktendincilik ve etnik çekişmeye dayanan talepler, uzun-dönemli beklentilerde kadının statüsü için aleyhte olabilecek çatışma kaynakları sunmaktadır.

* Bu çeviri KSSGM'nin *Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi-ne (CEDAW) Sunulan 2. ve 3. Birleştirilmiş Dönemsel Ülke Raporu: Sunumu, Savunulması ve Komite'nin Değerlendirmeleri* adlı kitabından alınmıştır. (KSSGM, Ankara: 1997)

- 4- Temsilci, kadının statüsünde süregelen eşitsizliği kabul ederken, ilerlemeğe dikkat çekmiş ve Türkiye’de toplumsal cinsiyete duyarlı bir gündemin gelişimine işaret etmiştir. Gelişen feminist akımlar ve kadın hareketlerinin desteği ile, kadınlar görünür hale gelmiş ve eylem alanları genişletilmiştir. Şimdi Hükümetin önünde duran en zorlu ve en acil görev, kadınların taleplerini karşılamak, özellikle kadınların temel vatandaşlık haklarını bir sosyal güvenlik sistemi içinde genişletmektir.
- 5- Müslüman nüfusun baskın olduğu laik bir ülke olan Türkiye’de, kadın ve erkek eşitliği Anayasa ve yasalarda tanınmıştır. Son yıllarda, Türk Ceza ve Medeni Kanunu’ndaki bazı ayrımcı maddelerin yürürlükten kaldırılmasına rağmen, Medeni Kanun’a ilişkin genel bir reform henüz tamamlanmamıştır.
- 6- Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü 1990 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde kurulmuş, 1991 yılında da Başbakanlığa bağlanmıştır. Teşkilatın Müsteşarlığa dönüştürülmesi çalışmaları 1993 yılında başlatılmış ve halen sürdürülmektedir. Genel Müdürlük, sınırlı personel ve kısıtlı bütçesine rağmen, devlet kurumları arasında koordinasyon, hükümet-dışı örgütler (sivil toplum kuruluşları) arasında bir iletişim ağı ve eğitim ve araştırmaları destekleme organı olarak hareket etmektedir.

Kadın konuları, Türkiye’nin Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın bir parçası olmuştur. Kalkınmaya kadının etkin katılımını güçlendirmek için birtakım özel önlemler ve girişimlerin başlatılmasına rağmen, daha çok sayıda kadına ulaşmak için daha fazlasına ihtiyaç vardır.

- 7- Temsilci, Türkiye’nin, kadın-erkek eşitliğini sağlamada mücadele etmesi gereken konular arasında, kentli, orta-sınıf kadınlarla kırsal yöre kadınları arasındaki statü ve fırsat eşitsizliği; özel alanda kadına yönelik şiddet; medya alanında kadın profesyonellerin sayısının artırılması da dâhil olmak üzere, medyanın, kadının ilerlemesine katkıda bulunmasının güçlendirilmesi; kadını anne ve eş gibi geleneksel rollerde resmetmeyi sürdüren eğitim materyalinin gözden geçirilmesini tanımlamıştır. Benzer bir biçimde, siyasal partilerce kota uygulanmasına başlanmasına rağmen, parlamentoda ve siyasete katılımı kadının oranı düşüktür.
- 8- Sosyo-ekonomik alanda eşitsizlikler, kadınların düşük okur-yazarlık oranları, istihdam örneğinde olduğu gibi, eğitim ve fırsatları kullanma

olanakları da dâhil olmak üzere kaygı vericidir. Kadınların düşük statüsü, sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını da etkilemektedir. Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde hala geleneksel toplumsal çerçevede yaşamayı sürdüren, süregiden silahlı çatışmadan etkilenen ve hizmet ve olanaklardan yararlanmaları son derece sınırlanmış olan kırsal bölge kadınlarının sorunları sürmektedir.

- 9- IV. Dünya Kadın Konferansı'nda Türkiye, Medeni Kanun'da yer alan bir dizi ayrımcı maddenin değiştirilmesini sağlayacak bir adım olarak, 2000 yılına kadar Sözleşme'nin 15. ve 16. maddelerine yönelik çekincelerin geri çekileceğini taahhüt etmiştir. Türkiye, ayrıca, 2000 yılında kadınların tam okur-yazarlığını başaracağını da taahhüt etmiştir.

KOMİTE YORUMLARININ SONUÇLARI

Giriş:

- 10- Komite, Türk Hükümeti'ne, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı başkanlığındaki üst düzey delegasyonu ve ön-oturma çalışmaları grubunun sorularına verdiği ayrıntılı cevap ve bilgilerden dolayı takdirlerini sunar.
- 11- Kadının statüsünün değerlendirilmesindeki açık yüreklilik, özellikle, kadınların karşılaştığı kritik konuların üzerine gitmekle hükümetin kararlılığı belirtilerek süregiden eşitsizlik ve ayrımcılığın teslim edilmesi Komite tarafından takdirle karşılanmıştır. Komite, ayrıca, Türkiye'nin, Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol'ün kabulü yolundaki desteğini dile getirmesini, memnuniyetle karşılamıştır.
- 12- Komite, ayrıca, düzgün, açık yürekli, ayrıntılı ve kurallara uygun olarak hazırlanan raporu takdirle karşılamıştır. Komite, karşılıklı yürütülen diyaloglar dizisinde, taraf devletin temsilcisinin, Sözleşme'nin giderek tam olarak uygulanması yolunda Hükümet'in politik kararlılığını belirtmesi dolayısıyla memnuniyetini dile getirir. Aynı zamanda, öz-eleştirel bir tavırla, temsilci, Sözleşme ile uyumlu politika ve programların uygulanmasındaki güçlükleri ifade etmiştir.

Olumlu Görüşler

- 13- Komite, 2. ve 3. Birleştirilmiş Raporların, hükümet kurumları, kadın konusunda çalışan akademisyenler ve uzmanlar, kadın grupları, siyasi partiler, sendikalar, medya ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin katkılarıyla hazırlanmış olmasını önemsemiştir.
- 14- Kadının insan hakları ile ilgili çeşitli raporların tüm ilgili kuruluş ve kişilere dağıtılması ve Sözleşme'nin Türkçeye tercüme edilmiş olması, Komite tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.
- 15- Taraf devletin temsilcisinin mükemmel sözlü sunuşunda da yinelediği gibi, Türkiye'nin çekincelerini geri çekmesini sağlayacak olan, Medeni Kanun'daki aile hukuku ile ilgili çeşitli maddelerde değişiklik öngören yasa tasarısı hakkında bilgi, Komite tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.
- 16- Komite, ayrıca, raporda yer alan, Türk Vatandaşlık Kanunu'nun gözden geçirilmesi yönünde Hükümet'in duyarlılığı hakkındaki malumatı memnuniyetle karşılamıştır.
- 17- Komite, Türk Hükümeti'nin diğer ülkelerle, Türk vatandaşlarına, kadın erkek ayırt etmeksizin, yabancı milletten biriyle evlenmeleri durumunda, vatandaşlıklarını korumalarına izin verecek olan antlaşmalar akdetmek kararını büyük bir memnuniyetle karşılamıştır.
- 18- Komite, Türk Hükümeti'nin kız ve erkek çocukların ücretsiz eğitim ve öğrenimden yararlanmada eşit haklara sahip olmalarını yasal olarak garanti altına almış olmasından dolayı kutlamaktadır. 15. Millî Eğitim Şurası'nın, zorunlu ve kesintisiz ilköğretimin 8 yıla çıkarılması ve eğitim sisteminin cinsiyet temelli klişelerden ve cinsiyete dayalı önyargılardan arındırmak üzere müfredat programının geliştirilmesi ve ders kitaplarıyla öğretim metotlarının gözden geçirilmesi yolundaki kararını memnuniyetle karşılamıştır.
- 19- İstihdam alanında kadınların durumuna ilişkin geniş ve ayrıntılı bilgi ve istatistikî verileri dikkate alan Komite, kadınların, erkelerle eşit istihdam olanaklarına sahip olmaları gerçeğini takdirle karşılamıştır. Değişik ekonomik etkinliklerde kadınların işgücüne katılımı ayrıca memnuniyetle karşılanmıştır.

- 20- Komite, kadınları girişimciliğe özendirecek mikrokredi planlarının etkisini dikkate almıştır.
- 21- Komite, ayrıca, Türkiye'nin Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ile ilgili 2000 yılında sonuçlanacak taahhütlerini memnuniyetle karşılamıştır. Bu taahhütler aşağıdaki gibidir;
- a) Çocuk ve anne ölüm oranlarını % 50 azaltmak,
 - b) Zorunlu öğrenimi 8 yıla çıkartmak,
 - c) Kadın okumaz-yazmazlığını ortadan kaldırmak,
 - d) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne yönelik çekinceleri kaldırmak.

Sözleşmenin Tam Olarak Uygulanmasındaki Zorluklar

- 22- Uzmanlar, Sözleşme'nin 15. ve 16. maddelerine yönelik konulan çekinceleri, Sözleşme'nin taraf devlette tam olarak uygulanması açısından ciddi bir engel olarak değerlendirmiştir.
- 23- Küreselleşme, modernleşme ve köklü geleneksellikten kaynaklanan sorunlar, Türkiye'de, kadınların statüsünü belirleyen unsurlardır. Büyük çoğunluğun Müslüman olduğu laik bir ülke olan Türkiye, çeşitli politik grupların baskılarına sahne olmaktadır. Komite, söz konusu baskıların kadının durumu üzerindeki ciddi etkilerini ve kadınla erkek arasında varolan eşitlik dışı uygulamaların süregelmesine neden olmasının ve Sözleşme'nin fiili ve yasal anlamda uygulanmasına engel olduğunun bilicindedir.

Eleştirilen Hususlar

- 24- Komite, Türkiye'nin 15. maddenin 2, 4 ve 16. maddenin 1(c), (d), (f) ve (g) paragrafları ile ilgili çekincelerini endişe ile karşılamaktadır. Medeni Kanun üzerinde yapılacak değişikliklerle ilgili uzun tartışmaların ve muhalefetin, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün, parlamentonun kadın üyelerinin ve Adalet Bakanlığı'nın çabalarına rağmen sürmesi de diğer bir endişe kaynağıdır. Komite, Türk Vatandaşlık Kanunu, Medeni Kanun ve Ceza Kanunu konusunda yapılacak değişikliklerin gerçekleştirilmesinin hızlandırılması ve Sözleşme maddelerine uygunluklarının sağlanmasına öncelik verilmesini öngörmektedir.

- 25–Komite, Genel Müdürlüğün bölgesel ve yerel düzeylerde birimleri olmadığı konusu üzerinde durmaktadır.
- 26–Komite, özellikle mahkum kadınlar ve genç kızlar ve etnik azınlıklar gibi korunmaya muhtaç gruplar ile kırsal alan kadınlarına ilişkin, Sözleşme’de kapsanan bütün alanlarda ilgili Bakanlıklar ve ulusal mekanizmanın sistematik ve bütünlüğü yaklaşımlarının yetersizliğine dikkat çekmektedir.
- 27–Komite, Sözleşme’nin 2. maddesi (f) paragrafına aykırı olarak yetişkin, evli ve bekar kadınların kaçırılmasına ilişkin Ceza Yasası’nın çeşitli maddelerine ve özellikle en ağır cezaların bakire kadınlara tecavüz edilmesi durumunda kabul edildiğine dikkat çekmiştir.
- 28–Komite, hapisteki mahkum kadınlar da dahil olmak üzere cinsel saldırı iddialarının araştırılması sırasında kadının zorla jinekolojik muayenesini ciddi bir endişe ile vurgulamıştır. Komite, kadının bedensel bütünlüğü, kişiliği ve saygınlığına karşı devlet yetkilileri tarafından oluşturulan şiddet ve alçaltıcı, ayrımcı, güvensizlik yaratan ve zorla yapılan bu tür uygulamalara dikkat çekmiştir.
- 29–Komite, Ceza Yasası’ndaki “namus cinayetleri”ne yönelik cezalar veya yetersiz müeyyideler gibi şartlarla ilgilenmektedir. Bu kapsam, insan hayatına saygı, tüm insan haklarının kanunlar nezdinde korunması ve kişisel güvenlik ilkelerine ters düşmektedir.
- 30–Komite, çifte ayrımcılık yaşayan Kürt kadınlarının durumuyla ilgili özel önlemlerin bulunmamasından endişe duyduğunu bildirmektedir.
- 31–Komite, çeşitli formlarda ortaya çıkan kadın ve kızlara karşı şiddet eylemlerinden ve bu şiddetle mücadele edecek yasal önlemlerin ve eğitimin yetersizliğinden kaygı duymaktadır. Komite, kadına karşı şiddet üzerine 19 No’lu genel tavsiye bağlamında kadına karşı şiddetin önlenmesi deklarasyonlarına uyulmamasından kaygı duymaktadır. Şiddeti kamu düzen ve ahlakına karşı suç olarak sınıflandıran Kanunun, Sözleşme’nin özüyle çelişmekte ve kişilik onurunu zedelemekte olduğuna dikkat çekmiştir.
- 32–Komite, aile içi şiddeti kapsayan 5. madde (a) paragrafının devlet tarafından yerel ve eğitim önlemleri aracılığıyla izlenmesinin etkin olarak yerine getirilmemesinden kaygı duymaktadır.

- 33–Komite, erkek egemenliğinin kabulünü, kırsal yörelerde olduğu kadar kentsel alanlarda da kadına karşı Şiddeti, kadınların dayağa maruz kalmasını, onlardan sessiz bir itaat beklentisini engelleyecek ve mücadele edecek olan yeterli uygun önlemlerin alınmamıŐ olmasından kaygı duymaktadır. Aynı Şekilde, Şiddet kurbanı kadınlar arasındaki yüksek intihar oranının azaltılması için somut önlemler yoktur.
- 34–Komite, kürtaj için eşin onayının gerekliliğinin, Sözlēme’nin 15. maddesi ile çeliŐtiđini düşünmektedir.
- 35–Komite, kanuni düzenlemeye tabii olan genel evlerin bulunmasını ve bu konuda istatistiksel bilgilerin yokluğunu uygun bulmamaktadır.
- 36–Komite, siyasi partilerin, sendikaların ve diğer kamu kurumlarının Sözlēme’nin 7. maddesinin uygulanmasına ve parlamento ve hükümet de dâhil olmak üzere, karar verme mekanizmalarında kadınların temsilinin yetersizliğine ve temsil oranının yükseltilmesi konusunda gereken duyarlılığı göstermediklerinden dolayı kaygı duymaktadır.
- 37–Komite, yabancı kocanın uyuğuuna geçme kararı veren kadına Türk vatandaşlığını kaybettiren Türk Vatandaşlık Kanunu konusunda kaygılıdır.
- 38–Komite, özellikle kırsal yöre kadın ve kızlarının düşük okur-yazarlık oranı, ailesel nedenlerle erken evlilik ve eğitimde cinsel ayrımcılık yapılarak erkek çocuklara öncelik tanınmasından kaygı duymakta ve “kadına uygun” olarak kabul edilen yüksek öğretim dallarında kadın yoğunlaşmasına dikkat çekmektedir.
- 39–Komite, ilgili ILO sözleşmesine aykırı olan çok düşük çalışma yaşından kaygılıdır. Göçmen kentli kadın işçiler arasındaki yüksek işsizlik oranı bunları istihdama yöneltme çabalarının olmaması ve düşük ücretli işlerde mesleki ayrımcılık bu kadınların yükselmelerini engellemekte ve iş alanlarında kadınlara karşı ayrımcılığı güçlendirmektedir.
- 40–Kırsal yöre kadınlarının haklarını açıklayan yasal eğitim programlarının yokluğu ayrı bir kaygı konusudur.
- 41–Komite, kırsal yörelerdeki aile girişimlerinde çalışan kadınların sayısının yüksekliğinden özellikle kaygı duymaktadır. Bu kadınların, emekleri kayıtlı ekonomide tanınmamakta, sosyal güvenlikten yararlanamamakta ve sağlık servislerine ulaŐımları kısıtlı kalmaktadır.

ÖNERİ VE TAVSİYELER

- 42–Komite Türk Hükümetinden yukarıda söz edilen temel konularda önlemler alınmasını ve sağlanacak gelişmelerin bir sonraki periyodik rapora yansıtılmasını talep eder.
- 43–Komite, Hükümeti Medeni Kanunu özellikle aile hukukunu Sözleşme hükümleri bakış açısıyla yeniden gözden geçirmeye davet eder. Ayrıca kadınların erkeklerle eşit hukuki korunmalarını sağlamak üzere Ceza Yasasının ilgili hükümlerinin de gözden geçirilmesini öngörür.
- 44–Komite, Türk Hükümetini kadın ve erkeğin aile ve çocuk büyüme sorumluluklarını paylaşacak tarzda eğitmeye davet eder. Ek olarak, her iki cinsiyete de yönelen ve Sözleşmede açıklanan kadın haklarına ilişkin duyarlılık yaratacak ve geleneksel tutum ve davranış yapılarını durduracak bilgilendirme ve eğitim çabaları gerekmektedir.
- 45–Öncelikle aile içi şiddet olmak üzere, kadına karşı şiddete, genelde kamu ve hakimler, avukatlar ve polisler gibi kanun uygulayıcılarına yönelik yasal düzenlemeler ve kavramlı ve cinsiyet duyarlılığını arttırıcı eğitim faaliyetleri gibi ciddi çabalara gerek vardır. Şiddete uğrayan kadınlar için sığınaklar kurulmalı ve yeterli personel ve mali kaynakla donatılmalıdır.
- 46–Gelenek ve görenekler çerçevesinde namus cinayetleri olarak tanımlanan eylemler, yaşam hakkı ve kişisel güvenlik ilkelerinin ihlalidir ve kanunda buna uygun olarak ele alınması gerekmektedir. Hükümet, tecavüz davalarında bekaret kontrolü uygulamalarını ciddi olarak gözden geçirmeye ve bu kontrollerin herhangi bir koşulda kadınlara zorlama ile uygulanıp uygulanmadığını araştırmaya davet etmektedir.
- 47–Komite, kürtaja eşin onayının gerekliliğinin gözden geçirilmesini talep eder.
- 48–Medya kadının durumu ve haklarının geliştirilmesine destek olmak üzere harekete geçirilmeli, kadına yönelik şiddete kadınları anlatan cinsiyetçi olmayan klişeleşmemiş programlar aracılığıyla eğilmesi sağlanmalıdır. Medyada özellikle karar verme pozisyonlarında kadınların sayısının arttırılması için çaba gösterilmelidir.
- 49–Azınlık kadınların durumu acil olarak incelenmeli ve Sözleşme tarafından garanti edilen tüm yasal haklarının sağlanması için gereken sistimli çabalar gösterilmelidir.

- 50–Kamu sektörü ve siyasal çerçevede Sözleşmenin 4. maddesi 1. paragrafına uygun geçici özel önlemler sayısal ve zamanlı hedefler ile başlatılmalıdır.
- 51– Vatandaşlık Kanunu'nun, kanunun kapsadığı tüm alanlarda kadınlara ve erkeklere eşit haklar verecek şekilde yenilenmesi düşünülmelidir.
- 52–Kadın üniversite mezunu oranlarının ve kadınların geleneksel olmayan alanlardaki katılımlarının artırılması için kız öğrencilere sürekli destek sağlanmalıdır.
- 53–Komite, Türk Hükümeti'ne kentli göçmen çalışanlara iş olanakları yaratacak destek servisleri, kredi, eğitmen olanakları sağlayacak yeterli önlemleri almaya, somut önlemler aracılığıyla mesleki ayrımcılığı düzeltmeye ve çalışan kız çocukların iş güvenliği ve sağlığını yeterince koruyacak önlemleri almaya davet eder.
- 54–Kadınların kendilerini mikrokredi programlarıyla bütünleştirilmesini sağlayacak fırsatların artırılmasına yönelik somut eğitim programları da gerekli olacaktır.
- 55–Komite, Türk Hükümeti'ne kırsal yöre kadınlarının aile işletmesi içindeki emeklerinin emekliliğe hak kazanmak amacıyla tanınmasını sağlayacak önlemleri almaya davet eder. Ek olarak, Türk Hükümeti Sözleşme'de bulunan kırsal yöre kadınlarının haklarına ilişkin bilgileri de dağıtmalıdır.
- 56–Komite, aile planlaması yöntemleri, bu yöntemlerin kadın ve erkekler tarafından kullanımı ve cinsiyet ve yaş ayrımı olmaksızın gebelikten korunma araçlarına ulaşım hakkındaki varolan veri ve istatistiklerin derlenmesini talep eder.
- 57–Komite, Türk Hükümeti'ne Sözleşme'nin kopyalarının, Komite'nin genel tavsiyelerinin, sonuç bildirelerinin yaygın dağıtımını gerekli yerlerde kadınların kolayca ulaşabilmesi için yerel dillere çevrilmesini sağlamaya davet eder. Komite, yukarıda bahsedilen tavsiyelere Türkiye'nin gelecek raporunda değinmesini talep eder.

Tablo 1: Gölge Raporun CEDAW Komitesi Nihai Görüşlerine

KİH-YÇ Gölge Raporu*	
CEDAW'a çekinceler: Türkiye hükümeti yasal reformlar için acilen adım atmalı ve çekinceleri kaldırmalıdır.	
TMK reformu: Türk Medeni Kanunu Sözleşme'nin 15. ve 16. maddelerinin ruhuna uygun olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak yönde değiştirilmelidir.	
Bilinç yükseltme eğitimleri: Türkiye Hükümeti, kadın hakları bilincinin geliştirilmesi ve kadınların haklarını kullanabilmeleri için gerekli araçların sağlanması amacıyla somut adımlar atmalıdır. Tüm ülke genelinde kamu kaynakları, kadınlar için yasal danışmanlık hizmetlerinin ve bilinç yükseltme programlarının oluşturulması ve sürdürülmesi için seferber edilmelidir.	
Aile içi şiddete karşı yasal ve kurumsal önlemler: Türkiye Hükümeti ülkenin her bölgesinde daha çok sayıda sığınma evi açmak için taahhütte bulunmalıdır. Özel ve devlete ait hukuki yardım hizmetlerinin ve sığınakların sayısı ve kaynakları yeterli olmaktan çok uzaktır. Şiddete maruz kalan kadınlar için yardım hatları kurulmalıdır.	

Etkisi – 1997

Komite'nin Türkiye'ye Yönelttiği Sorular**	Nihai Görüşler **
<p>Kadınlara karşı ayrımcı hükümler içeren ve yeniden düzenlenmek amacıyla gözden geçirilen kanunları tanımlayınız. Parlamento söz konusu kanunların gözden geçirilmesine öncelik tanımakta mıdır?</p>	<p>Uzmanlar, Sözleşmenin 15. ve 16. maddelerine konulan çekinceleri Sözleşme'nin taraf devlette tam olarak uygulanmasının önünde ciddi bir engel olarak değerlendirmiştir.</p>
<p>Türk Medeni Kanunu için öngörülen değişiklikler nelerdir? Söz konusu değişiklikler sözleşmenin 15. ve 16. maddeleri ile her yönden uyuşmakta mıdır?</p>	<p>Komite, Hükümeti Medeni Kanun'u, özellikle aile hukukunu Sözleşme hükümlerinin bakış açısıyla yeniden gözden geçirmeye davet eder.</p>
	<p>Her iki cinsiyete yönelik ve Sözleşme'de açıklanan kadın haklarına ilişkin duyarlılık yaratacak ve geleneksel tutum ve davranış yapılarını değiştirecek bilgilendirme ve eğitim çabaları gerekmektedir.</p>
<p>Aile içi şiddete, özellikle kocaların eşlerine uyguladığı aile içi şiddete karşı, şiddeti uygulayanların kınanması anlamında herhangi bir çalışma yapılmakta mıdır? Kadınlara yönelik şiddetin azaltılması bağlamında ne tür yasal, koruyucu ve önleyici tedbirler yürürlükte dir? Aile içi şiddete maruz kalan kadınlara hizmet amacıyla kadın sığınma evleri mevcut mudur? Eğer varsa sayısı ne kadardır ve mali açıdan nasıl finanse edilmektedir?</p>	<p>Şiddete uğrayan kadınlar için sığınaklar kurulmalı ve bunlar yeterli personel ve mali kaynakla donatılmalıdır.</p>

Tablo 1: Gölge Raporun CEDAW Komitesi Nihai Görüşlerine

KİH-YÇ Gölge Raporu*

Namus cinayetleri:

Türk Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu bu tür vakaların (namus cinayetleri) etkin bir biçimde cezalandırılmasını sağlayacak yönde değiştirilmelidir. Önerilen değişiklikler arasında ilgili kadın kuruluşlarının ve bireysel olarak kadınların bu davalara müdahil olabilmeleri, diğer aile üyelerinin soruşturulmasına ve cezalandırılmasına öncelik verilmesi ve ne cinayeti işleyenlerin yaşının, ne de “kültürel değerler”in ceza indirimine yol açan nedenler olarak kullanılmaması yer almaktadır.

Kadın istihdamı:

Türkiye Hükümeti kadınların (özellikle kırdan kente göç edenlerin) işgücüne katılımı için etkin ve kapsamlı bir mekanizma oluşturmalıdır.

Kadın örgütlerine destek:

Türkiye Hükümeti, kadın STK’larını, kadının insan haklarının geliştirilmesi yolunda doğal bir ortak olarak kabul etmeli, Türkiye’de CEDAW’ın uygulanması için bu STK’larla işbirliği yapmalı ve hükümet politikalarından bağımsız oldukları gerçeğine saygı göstermelidir. Gösteriler düzenlemek, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar kurmak, bilgi edinmek ve yaymak gibi STK eylemlerinin gerçekleştirilebilmesine olanak sağlayacak koşullar iyileştirilmeli ve STK’lara daha fazla kaynak ayrılmalıdır.

KSSGM:

Eğer Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü CEDAW’ın uygulanmasını sağlayacak ana aktör olacak ise mevcut kaynaklarından çok daha fazlasına erişebilmek zorundadır.

Kaynaklar:

- * Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler, İstanbul: 1997, Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Türkiye Gölge Raporu.
- ** Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara: 1997, *Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesine (CEDAW) Sunulan 2. ve 3. Birleştirilmiş Dönemsel Ülke Raporu: Sunumu, Savunulması ve Komite’ nin Değerlendirmeleri.*

Etkisi – 1997 (devam)

Komite'nin Türkiye'ye Yönelttiği Sorular**	Nihai Görüşler **
Türkiye'de namus cinayeti vakaları var mıdır? Eğer varsa yasal olarak bu vakalara nasıl yaklaşılmaktadır? Bu tür vakaları önleyici herhangi bir tedbir alınmakta mıdır?	Gelenek ve görenekler çerçevesinde namus cinayetleri olarak tanımlanan eylemler, yaşam hakkı ve kişisel güvenlik ilkelerinin ihlalidir ve kanunda buna uygun olarak ele alınmaları gerekmektedir.
Kadın ve erkek için eşit işe eşit ücret uygulamasına yönelik ne gibi tedbirler alınmıştır?	Göçmen kentli kadınların yüksek işsizlik oranı, onları istihdama yönlendirme çabalarının olmaması ve düşük ücretli işlerdeki mesleki ayrımcılık, bu kadınların yükselmelerini engellemekte ve iş alanlarında kadınlara karşı ayrımcılığı güçlendirmektedir.
Sivil toplum kuruluşları nasıl finanse edilmektedir? Bunları devlet desteklemektedir mi? Eğer destekleniyorsa kaçını, ne kadar devlet desteği almaktadır? Ve destek için kriterler nelerdir?	
Genel Müdürlüğün bütçesi nedir ve personel sayısı ne kadardır? Genel Müdürlüğün bölgesel ve yerel birimleri var mıdır, yoksa tamamen merkezi bir yapıda mıdır?	Komite, Genel Müdürlüğün bölgesel ve yerel düzeylerde birimleri olmaması konusu üzerinde durmaktadır.

KADININ İNSAN HAKLARI EĞİTİM PROGRAMI (KİHEP)

1993 yılında kurulan Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler’in (KİH – YÇ) Türkiye’de yürüttüğü ilk çalışmalardan biri, “Türkiye’de Kadının Konumu” başlıklı bir eylem-araştırma çalışmasıydı. Türkiye’nin değişik bölgelerinde sahada kadınlarla yapılan bu araştırmanın ortaya koyduğu çarpıcı sonuçlar; Türkiye’de kadınların yasalar tarafından güvence altına alınan insan haklarından günlük yaşamlarında son derece sınırlı bir biçimde faydalandıklarını açıkça göstermekteydi. Kadınların hayatlarını şekillendiren günlük uygulamalar temelde ataerkil kurallar ve normlardan oluşan, hiçbir hukuki temeli olmayan erkek egemen söylem, davranış ve tutumlarca belirlenmekteydi. Diğer bir çarpıcı sonuç ise, Türkiye’de bağımsız yerel kadın örgütlerinin yok denecek kadar az olmasıydı.

Saha araştırmalarının ortaya çıkardığı ihtiyaçlar üzerine KİH – YÇ, kadınların insan hakları konusunda bilgi ve farkındalıklarını artırmak ve bu haklarını yaşama geçirmeye ilişkin becerilerini geliştirmelerine katkıda bulunmak amacıyla Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı’nı (KİHEP) geliştirdi. KİHEP, sadece kadınlar için bir eğitim programı olarak değil, kadınların ve erkeklerin toplumsal yaşama eşit haklarla, eşit bireyler olarak katıldığı, toplumsal dönüşümü hedefleyen bir program olarak tasarlandı. İlk uygulamalar 1995 yılında, Ümraniye Kadın Derneği Merkezi’nden de gelen talep üzerine, Dernek ile işbirliği içerisinde İstanbul’un Ümraniye ilçesinde ve ayrıca Gülsuyu semtinde gerçekleştirildi. “Kadınlar İçin Yasal Okuryazarlık Eğitim Programı” adı altında gerçekleşen bu pilot uygulamalar sırasında kadınların talep ve katkılarıyla program daha da geliştirildi. İkinci pilot uygulamalar 1997 yılında Gaziantep, Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde gerçekleştirildi.

Yerel kadın örgütleri ve grupları ile yapılan bu uygulamalar, hem sahadan programa gelen yoğun talebi, hem de bu talebe karşılık vererek programı yaygınlaştırmak konusunda karşılaşılan engelleri ortaya koymuştu. Yerel kadın grupları ile yapılan uygulamalarda; süreklilik, eğitimin yaygınlaştırılması ve en önemlisi, yaygınlaştırma sürecinde eğitimin kalitesinden ödün verilmemesine ilişkin sorunlar yaşanmaktaydı. Diğer yandan KİHEP; KİH-YÇ tarafından 1995'te hazırlanan "Haklarımız Var" isimli eğitim kitapçığı ve kadına karşı şiddet konulu "Artık Dur Demenin Zamanı Geldi" isimli belgesel ve 1997'de yayımlanan 300 sayfalık Eğitici El Kitabı ile gelişmiş, olgunlaşmış ve ülke çapında yaygın şekilde uygulanmaya hazır bir paket program haline gelmişti.

KİHEP'in ülke çapında yaygın ve sürdürülebilir bir program haline gelmesi için gerek duyulan açılımı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na (SHÇEK) bağlı Toplum Merkezleri sağladı. Bünyesinde psikolog ve sosyal hizmet uzmanı gibi meslek elemanları bulunan Toplum Merkezleri; öncelikle çocuklar, kadınlar ve gençler olmak üzere tüm bölge halkına gelişkin beceriler kazandırmak, bireylerin özgüven duygusunu ve ifade gücünü artırarak, bireylerin birlikte iş yapma (örgütlü davranış) kapasitelerini geliştirmek gibi amaçları çerçevesinde de, KİHEP'i tamamlayıcı bir paket program olarak kullanabilecek yapıya sahipti. Toplum Merkezleri'ni yürütmekle sorumlu meslek elemanları ise sosyal hizmet uzmanı veya psikolog kökenli sosyal çalışmacılar olarak sahada grup çalışmaları yapmak konusunda gerekli altyapı ve birikime sahiptiler.

Nihayet 1998 yılına gelindiğinde, SHÇEK ile KİH-YÇ arasında resmi bir protokol imzalanarak ilk KİHEP Eğitici Eğitimi gerçekleştirildi. Birinci Eğitici Eğitimi'nin ardından KİHEP Türkiye'nin 7 iline; Ankara, Antalya, Çanakkale, Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul ve İzmir'e ulaştı.

SHÇEK ile işbirliği protokolünün imzalanmasından bu yana geçen on yılda gerçekleştirilen beş adet Eğitici Eğitimi kapsamında 107 meslek elemanı KİHEP eğitici oldular. Eğiticilerin özveri ve yetenekleri, KİH-YÇ'nin sürekli koordinasyonu ve süpervizyonu ile KİHEP, Türkiye'nin 38 ilinde, 5000'den fazla kadına ulaştı. 2003 yılında yayımlanan bağımsız bir değerlendirme çalışması, KİHEP'in kadınların günlük yaşamlarını ne derece dönüştürdüğüne ilişkin çarpıcı sonuçlar ortaya koydu. Katılımcıların yüzde 63'ü aile içi şiddeti tamamen sona erdirirken, yüzde 22'si azalmasını sağla-

mıştı. Yüzde 54'ü yarım bıraktığı eğitime geri dönmüş, yüzde 29'u ücretli bir işte çalışmaya başlamış, yüzde 13'ü kendi işini kurmuştu. Katılımcıların yüzde 93'ü kendilerine olan güvenlerinin arttığını dile getirirken, yüzde 74'ü aile içi kararlarda artık daha etkili olduklarını belirtti.

Bağımsız kadın örgütlenmesi ve kadın hareketinin önemini vurgulayan bir program olan KİHEP'in katılımcıları 11 ilde, 16 farklı kadın örgütü ya da girişimi başlattılar. Öncelikle kendi yaşamlarını, sonra da çevrelerini dönüştüren bu kadınların deneyimleri ulusal haber kanalı NTV ile KİH-YÇ'nin ortak yapımı olan 12 bölümlük kadının insan hakları belgeseli "**Kadınlarla... Mor Dizi**"ye konu oldu. 2006 yılında NTV'de gösterilen belgeselin yerel kanallarda gösterimine devam edilmekte. Bünyesinde beş bini aşkın kadını bir araya getirmiş olan KİHEP dayanışma ağı, yine 2006 yılından bu yana deneyimlerini ve birikimlerini **Mor Bülten**'de paylaşıyor. Yılda üç defa yayımlanan bültende tüm KİHEP'lilerin paylaşımlarının yanı sıra, Türkiye ve dünyadaki kadın hareketinden haberler de sunuluyor.

KİHEP'in kadınların yaşamlarında yol açtığı kalıcı dönüşüm, daha birçok açılım yarattı. KİHEP'li kadınlar tarafından kurulan bağımsız kadın örgütleri, Çanakkale Kadının El Emeğini Değerlendirme Derneği (El-Der) ve Van Kadın Derneği'nden (VAKAD) KİHEP katılımcıları 2002 yılında Eğitici Eğitimi'ne katılarak, programın kurumsal ortakları haline geldiler. Bağımsız bir kadın örgütü olan Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV) – İzmit'ten kadınlar da aynı yıl Eğitici Eğitimi'ne katılarak, bağımsız yerel kadın örgütlerinin KİHEP ile yeniden organik bir bağ kurmasını sağladılar. 2002 yılından bu yana bağımsız kadın örgütlerinden dokuz aktivist kadın KİHEP Eğitici Eğitimleri'nde yer aldı.

Türkiye'de kadınların yasalar tarafından korunan haklarını yaşama geçirmeleri ve toplumsal yaşama etkin bireyler olarak katılımlarının güçlendirilmesi amacıyla 12 yıldır uygulanan KİHEP, uluslararası platformlarda da temsil ediliyor. 2005 yılında KİHEP, "İnsan Haklarında Yeni Taktikler" başlıklı uluslararası bir proje kapsamında, dünyada uygulanan en iyi taktiklerden biri seçildi. 2005 yılında, 4. ve 5. Birleştirilmiş Periyodik Ülke Raporuyla CEDAW Komitesi'nin karşısına çıkan Hükümet delegasyonuna, yasal reformlardan kadınların günlük hayatlarında faydalanmaları için ülkede neler yapıldığı sorulduğunda Hükümet delegasyonunun Komite'ye verdiği yanıt "KİHEP"ti.

Yeni yayınlar, Eğitici Eğitimleri, saha s¼pervizyonları, koordinasyon, planlama ve kapasite geliştirme toplantılarıyla KİHEP, T¼rkiyeli kadınların insan hakları mücadelesinde aktif ve s¼rekli bir çalışma olarak devam ediyor. KİHEP’li kadınlar; bağımsız bir kadın örg¼t¼n¼n deneyimleri ile devletin olanaklarını bir araya getirerek, kadınlar için, kadınlarla birlikte s¼rd¼r¼len, ¼lkemiz ve b¼lgemizdeki bu en uzun soluklu ve yaygın insan hakları eğitimi ni daha da geliştirerek yaygınlaştırmak için çalışmaya devam ediyorlar

KİH-Y ARŐIVİNDEN

2005 KİHEP EĞİTİCİ EĞİTİMİ’NDEN BİRİ KARE

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KADINA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ SÖZLEŞMESİ (CEDAW) TÜRKİYE GÖLGE RAPORU

32. B.M. CEDAW Komitesi Oturumu'na sunulmak üzere

Ocak 2005

*Kadının İnsan Hakları (KİH) – Yeni Çözümler
tarafından hazırlanmış; ve*

Türk Ceza Kanunu Kadın Platformu tarafından desteklenmiştir:

- AMARGİ
- Ankara Kadın Dayanışma Vakfı
- CEDAW STK Forumu Hazırlık Komitesi
- Çanakkale Kadının El Emeğini Değerlendirme Derneği – Kadın Danışma Merkezi
- Cumhuriyet Kadınları Derneği
- Diyarbakır Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi
- Edirne Kadının İnsan Hakları ve El Ürünleri Girişimi
- Filmmor Kadın Kooperatifi
- İRİS Eşitlik İzleme Grubu
- İstanbul Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi
- İstanbul Valiliği İnsan Hakları Masası
- İstanbul Valiliği Kadının Statüsü Birimi
- İzmir Barosu Kadın Komisyonu
- Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği
- Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler
- Kadınlarla Dayanışma Vakfı
- KAOS GL
- KATAGİ
- Kibe Kadın Kooperatifi
- LAMBDA
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı
- Okmeydanı Morkağıt Kadın Atölyesi
- Sincan Toplum Merkezi
- Destekleme Derneği
- Türk Kadınlar Birliği
- Uçan Süpürge
- Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi
- Van Kadın Derneği

B.M. KADINA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ SÖZLEŞMESİ (CEDAW) TÜRKİYE GÖLGE RAPORU ÖZETİ

32. B.M. CEDAW Komitesi Oturumu'na sunulmak üzere, Ocak 2005

**Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler tarafından hazırlanmış;
Türk Ceza Kanunu Kadın Platformu tarafından desteklenmiştir.**

I. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Eylül 2004'de kabul edilen **Türk Ceza Kanunu; namus cinayetleri, bekâret kontrolü, gençler arasında yaşanan cinsel ilişkiler ve cinsel yönelim** konularında vahim **toplumsal cinsiyet ayrımcılıkları yapan** bir takım hükümler içermeye devam etmektedir. Aşağıda sıralanan bu maddeler *CEDAW Sözleşmesi Madde 2 ve 15.1* uyarınca yeniden düzenlenmelidir:

- Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Nitelikli İnsan Öldürme'yi düzenleyen Madde 82, namus adına işlenen cinayetleri tanımlamakta ve kapsamakta yetersiz kalan bir terim olan “töre cinayetleri”ne atıfta bulunur. Dahası, aynı maddenin gerekçesi, “haksız tahrik” halinde ceza indirimine gidilmesine zemin hazırlar. **Namus cinayetleri** Madde 82'de nitelikli insan öldürme olarak sınıflandırılmalı ve “Haksız Tahrik”e ilişkin tüm bahisler gerekçeden çıkartılmalıdır.
- Yeni Türk Ceza Kanunu'nda “Genital Muayene”yi düzenleyen Madde 287, açıkça **“bekâret kontrolü yasaktır”** ifadesini kullanmaz ve zorunlu bir ön koşul olarak kadının rızasının alınması gerektiğini belirtmez; dolayısıyla, mevcut haliyle madde, kadınların insan haklarının bu yaygın ihlaline zemin oluşturmayı sürdürmektedir. Madde 287'de “bekâret kontrolü yasaktır” ifadesi açıkça kaleme alınmalı; ve hâkim veya savcılarının izin verdiği herhangi bir kontrolün yapılabilmesi için kadının rızası zorunlu bir ön koşul olarak yer almalıdır.

- Yeni Ceza Kanunu Madde 104, üçüncü şahısların şikâyeti halinde 15-18 yaşlarındaki **genç insanların karşılıklı rızalarıyla yaşadıkları cinsel ilişkileri cezalandırmaktadır**. Madde 104 kaldırılmalı ve “Çocukların Cinsel İstismarı”nı düzenleyen Madde 103’e, 15-18 yaşlarındaki çocukların cinsel ilişkilerinin, ancak zorlama, şiddet veya tehdit kullanıldığı veya başka herhangi bir nedenle tarafların rızasının olmadığı hallerde cezalandırılmasını öngören bir hüküm eklenmelidir.
 - Yeni Ceza Kanunu Madde 122, **cinsel yönelime dayalı ayrımcılığı** cezalandırmamaktadır. “Cinsel yönelime dayalı ayrımcılık” bu maddeye açıkça eklenmelidir.
- II. Hâlihazırda süregiden **Kamu Yönetimi Reformu Süreci** uyarınca Merkezi Hükümet, Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri’ni açma ve işletme sorumluluğunu yerel yönetimlere devretmektedir. Sayıları az da olsa var olan Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri, **kadına karşı şiddeti ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmaya yönelik hayati öneme sahip sosyal hizmetlerin** sağlandığı yegâne ulusal kamu mekanizmalarıdır. Yerel yönetimlerin mali durumlarının değişkenliği ve her seçimle idari değişikliklere tabi oldukları göz önünde bulundurulduğunda, devraldıkları Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri ile ilgili olarak büyük olasılıkla farklı öncelikler uyarınca hareket edeceklerdir; bu kurumların açık tutulup tutulmayacağı, açık tutulmaları halinde tabi olacakları işletim kuralları bu önceliklere göre belirlenecektir. Kadın STK’ları var olan ihtiyacı karşılayabilmek için Hükümet’ten bu kamu hizmetlerinin genişletilmesini ve kalitenin artırılmasını talep ederken, mevcut Kamu Yönetimi Reformu Yasası, sahada hâlihazırda iş gören bir sistemi, herhangi makul, somut bir alternatif sistem olmaksızın parçalayarak durumu kötüleştirmeye davranmaktadır. *CEDAW Madde 3 ve 5’in* gerektirdiği uygulamanın sağlanabilmesi için;
- **Merkezi Hükümet, Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri kurma ve işletme sorumluluğunu taşımayı sürdürmelidir**. Yerel yönetimlere, temel işletim ilkeleri ve denetim mekanizmalarına tabi olacak yeni **Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri açma ve işletme hak ve sorumluluğu verilmelidir**. Yerel yönetimlerin bu amaçla sarf edecekleri çabalar **Merkezi Hükümet’in çalışmalarının yerine geçmek yerine, destek mahiyetinde** olmalıdır.

III. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmak ve yasalar önündeki toplumsal cinsiyet eşitliğinin, uygulamada toplumsal cinsiyet eşitliğine etkin dönüşümünü sağlamak için, Türkiye'nin **kotalar dâhil geçici özel tedbirlere** zemin hazırlayacak bir takım **yasal değişiklikler** yapması gerekmektedir. Örneğin, kadın örgütlerinin yoğun lobi faaliyetlerine rağmen, Anayasa'nın 10. maddesinin yakın tarihte kabul edilen şekli, olumlu ayrımcılığı benimseyen bir hüküm içermemektedir. Dahası, toplumsal cinsiyet kotası sisteminin olmaması, kadınların siyasi katılım fırsatının önünde engel teşkil etmektedir. *CEDAW Maddeleri 2, 4.1 ve 7* uyarınca;

- Anayasa Madde 10 **“Devlet, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için geçici özel tedbirler dâhil gerekli tüm önlemleri alır”** cümlesi eklenerek **değiştirilmelidir**;
- Kadına karşı ayrımcılığın önlenmesine yönelik yasa, politika ve program uygulamalarının denetlenmesi amacıyla bir **Eşitlik Çerçevesi Yasası** benimsenmeli ve bir **Eşitlik İzleme Komisyonu** veya **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ombudu** kurulmalıdır;
- **Siyasi Partiler ve Seçim Kanunu'nun değiştirilmesi** kaydıyla, **siyasi katılımda** asgari **%30 oranında bir toplumsal cinsiyet kotası** sistemi benimsenmelidir.

IV. Meclis tarafından 2001 yılında kabul edilen yeni **Medeni Kanun'daki** en önemli değişikliklerden biri **“Edinilmiş Malların Paylaşımı Rejimi”**nin evli çiftlerin tabii olduğu de facto mal rejimi olarak kabulü olmuştur. Bu sayede, evlilik süresince edinilmiş tüm malların eşit paylaşımı sağlanmış, ve ailenin günlük hayatının yeniden üretiminde sarf edilen ve ücretlendirilmeyen kadın emeğinin değeri kabul edilmiştir. Ancak, Evlilikte Mal Rejimlerini düzenleyen Madde 10'un Yürürlük Yasası, **yeni rejimin geriye dönük uygulanmayacağını** ifade eder. Bu durum, kadınların ve kadın örgütlerinin büyük çaplı protestolarına yol açmıştır çünkü madde-nin mevcut hali, hâlihazırda milyonlarca **evli kadının yasadan yararlanmasını engellemektedir**. *CEDAW Madde 2 ve 16.1c ve 16.1h'nin* gerekli uygulamasının karşılanabilmesi için;

- **Türk Medeni Kanunu Yürürlük Yasası Madde 10, “Edinilmiş Malların Paylaşımı Rejimi”**, yeni Medeni Kanun'un yürürlüğe girdiği Ocak 2002 tarihinden **önceki dönemi de kapsayacak şekilde değiştirilmelidir**.

V. Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranı yaklaşık %26’dır, ki bu da OECD ülkeleri arasındaki en düşük orandır; istihdam edilen kadınların %49’u aslında ücretsiz aile işçileridir. Kadın istihdamının daha kesin bir göstergesi olan kentli kadınların işgücüne katılım oranı ise sadece %17’dir. İktisadi alandaki bu vahim cinsiyet eşitsizliğini gidermek için hâlihazırda **Hükümet’in düzenli ve eş güdümlü hiçbir eylem planı yoktur.** CEDAW Madde 11’in gerektirdiği uygulamanın karşılanması için Hükümet’in ilgili kadın STK’ları ile yakın işbirliği içerisinde, aşağıdaki koşulları içeren **uzun vadeli, eş güdümlü ve kapsamlı bir eylem planı geliştirmesi** gerekmektedir:

- **Kadın istihdamının 2010 yılına kadar %60’a** (AB 2010 Lizbon Kadın İstihdam Oranı Hedefi paralelinde) yükseltilmesi için net ulusal hedefler belirlenmeli ve söz konusu hedeflerle politik programlar arasında açık bir bağ kurulmalıdır;
- **Çocuk ve yaşlılara yönelik bakım merkezlerinin sayısı, kullanımı ve kalitesi artırılmalı** ve bunlar bütçeleri zorlamayacak ücretlere tabi olmalıdır;
- **Kadınların hareket ve çalışma özgürlüklerini sınırlayan kültürel kısıtlamaların yok edilmesi** için genel olarak kamuoyunu, ve özellikle kadınları hedef alan bilinç yükseltme kampanyaları ve eğitim programları geliştirilmeli ve desteklenmelidir;
- **Kadınları iş hayatına katılmaktan caydıran** özellikle ücretlere ve sosyal güvenliğe ilişkin olumsuz maddi faktörler, ve cinsiyete dayalı **ücret farklılıkları** ortadan kaldırılmalıdır;
- Yarı-zamanlı işi daha çekici kılabilecek, kariyere ara vermeye ve **esnek bir çalışma düzenine** imkan tanıyacak uygulamaların benimsenmesiyle çalışma koşulları iyileştirilmelidir;
- Kadınların örgün ve yaygın eğitime ve **işgücü piyasası becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim** programlarına erişimi kolaylaştırılmalı ve geliştirilmelidir;
- İşe alma, meslek içi eğitim ve işyerinde terfide fırsat eşitliği; çocuk bakım hizmetlerinin tedarikinde işverenin sorumlulukları; işyerinde cinsel tacizin etkin cezalandırılması; ve ebeveyn izinlerine ilişkin **İş Kanunu düzenlemelerinde** gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

**B.M. KADINA KARŞI HER TÜRLÜ
AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ SÖZLEŞMESİ (CEDAW)
TÜRKİYE STK GÖLGE RAPORU**

***32. B.M. CEDAW Komitesi Oturumu'na sunulmak üzere
Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler tarafından hazırlanmış ve
Türk Ceza Kanunu Kadın Platformu tarafından desteklenmiştir;
Ocak 2005***

1. GİRİŞ

Bu gölge raporu, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'ne (CEDAW) T.C. Hükümeti'nin sunduğu dördüncü ve beşinci birleşik dönemsel resmi raporda değinilen son derece önemli birkaç konuya dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Rapor, Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler tarafından hazırlanmış ve Türk Ceza Kanunu üzerinde çalışan Kadın Platformu üyesi 27 sivil toplum örgütü tarafından desteklenmiştir.

Bu rapor, Türkiye'de CEDAW'ın uygulanmasındaki eksiklikler ile ilgili kapsamlı veya ayrıntılı bir liste sunmak iddiası taşımamaktadır. Rapor daha ziyade, halen Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin gündeminde bulunan bir takım yasal reform süreçleriyle ilgili kadın örgütlerinin **süregiden savunuculuk ve lobicilik** çalışmaları açısından son derece önemli birkaç konuya odaklanmaktadır.

Türkiye'nin CEDAW'a sunduğu dördüncü ve beşinci birleşik dönemsel resmi raporun girişinde de belirtildiği üzere, Türkiye'nin son dönemsel raporundan günümüze (1997-2004) uzanan zaman dilimi, büyük ölçüde Türkiye'deki kadın hareketinin ısrarlı ve başarılı savunuculuk ve lobicilik çalışmaları sayesinde, kadına karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması doğrultusunda önemli yasal değişikliklere sahne olmuştur. Ancak, CEDAW Komitesi'nin 27.

sorusuna cevaben Hükümet, kadına karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmak için “Türkiye’nin neredeyse tüm yasal düzenlemeleri tetkik ettiğini ve gerekli değişiklikleri yaptığını”¹ belirtmiş olsa da CEDAW’ın uygulanmasını engelleyen son derece önemli sorunlar ulusal yasal mevzuatta halen mevcuttur.

Bu raporda ortaya konulan kritik konular altı başlık altında toplanabilir, sırasıyla:

- Yeni Türk Ceza Kanunu’nda toplumsal cinsiyet ayrımcılığı yapan hükümler;
- Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri’nin sürekliliğini tehdit eden Kamu Yönetimi Reformu Yasası;
- Kadın erkek eşitliğini düzenleyen Anayasa maddesine yakın tarihte yapılan ve olumlu ayrımcılık bakış açısından yoksun olan değişiklik ve Eşitlik Çerçeve Yasası;
- Kadınların siyasi katılımının artırılması amacıyla, Siyasi Partiler ve Seçim Yasası’na asgari %30 kadın kotası getirilmesi kaydıyla acilen yapılması gereken değişiklik;
- Yakın tarihli Türk Medeni Kanunu reformu ve evlilikte mal rejimlerini düzenleyen ayrımcı fıkra;
- Kadınların rekor sayılabilecek düzeyde düşük işgücüne katılım oranı ve hâlihazırda bu sorunu gidermeye yönelik kapsamlı bir hükümet eylem planının bulunmaması.

2. TÜRK CEZA KANUNU’NDA CİNSİYET AYRIMCI MADDELER

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 2004-2005 yasama dönemi gündemindeki en önemli yasa değişiklikleri arasında bulunan Türk Ceza Kanunu (TCK) reformu, kadına karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması yolunda Türkiye’nin büyük bir adım atması için önemli bir fırsat teşkil etmiştir. Türkiye’nin dördüncü ve beşinci birleşik dönemsel raporunda,² CEDAW Madde 2

- 1 Talebimiz üzerine B.M. DAW (Division for the Advancement of Women) tarafından elimize ulaştırılan “Türkiye’nin Dönemsel Raporu’na İlişkin Soru ve Cevaplar”ın (S&C Türkiye) 31. sayfasına gönderme yapılmıştır.
- 2 Türkiye’nin dördüncü ve beşinci birleşik dönemsel resmi raporuna, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından talebimiz üzerine Mayıs 2004’de verilen kopyasına dayanarak, gönderme yapılmıştır.

ile ilgili bölümde, Hükümet, Türkiye’de halen yürürlükte olan ceza kanununun kadına yaklaşımının gözle görülür bir ayrımcılık barındırdığını ve namus cinayetleri, bekâret kontrolleri, tecavüz vb. kadının insan hakları ihallerini meşrulaştıran çok sayıda hüküm içerdiğini kabul etmektedir. Kadına karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması doğrultusunda TCK Yasa Tasarısı’nda yapılması gereken değişikliklerin uzun bir listesini aktaran hükümet raporu, bu değişiklikler yapıldığı takdirde, yürürlükteki TCK’nın barındırdığı “ataerkil cinsellik anlayışından hatrı sayılır bir kopuş” sergileneceğini de doğru bir şekilde kaydetmektedir.

Resmî raporda dile getirilen bu değişikliklerin büyük çoğunluğu, Meclis’te TCK reform sürecinin başladığı 2002 yılından bu yana kadın STK’ların sürdürdüğü yoğun kampanyanın gündeminde yer almıştır. “*Türk Ceza Kanunu’nun Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısıyla Reformu*” adlı söz konusu kampanya, ülke çapında 27 sivil toplum örgütünün temsilcilerinden oluşan ve aralarında aktivist, hukukçu ve akademisyenlerin de bulunduğu “*Türk Ceza Kanunu Kadın Platformu*” tarafından yürütülmüştür. *Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler*’in öncülük ve koordine ettiği Platform, kanunun ayrımcı hükümlerinin değiştirilmesi amacıyla iki yıl boyunca Meclis’te aralıksız lobi yapmıştır.³

Türkiye resmî raporunun kaleme alınmasının ardından, 26 Eylül 2004 tarihinde yeni TCK Meclis’te oylanmış ve kabul edilmiştir. Yeni ceza kanununda 30’dan fazla değişikliğin kadın gruplarının talep ettiği şekilde gerçekleştirilmesini sağlayan kampanya, büyük başarı elde etmiştir. Ancak bu ilerlemelere rağmen, tümüyle eşitlikçi bir ceza kanunu oluşturulmasına engel teşkil eden, namus cinayetleri ve bekâret kontrollerine ilişkin düzenleme gibi çok önemli bazı ayrımcı hükümler yeni TCK’da aynen korunmaktadır.

Yeni TCK’da korunan ayrımcı hükümler ve yapılması gereken değişiklikler aşağıdaki gibidir:

2.a. Namus Cinayetleri

Namus cinayetleri halen, Türkiye’deki başlıca kadının insan hakları ihalleri arasında yer almaktadır. Eski Türk Ceza Kanunu, “namus cinayeti” faille-

3 Ayrıntılı bilgi için bakınız “Türk Ceza Kanunu Reformu Özet Sonuç Belgesi” (Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler, İstanbul: 2004).

rine yüksek ceza indirimleri sağlamak yoluyla bu zararlı geleneksel uygulamayı meşrulaştırmış ve törelerin kanun üzerinde hüküm sürmelerine yol açmıştır. Yeni TCK'da “Haksız Tahrik”i düzenleyen Madde 29’un gerekçesi, söz konusu maddenin namus cinayetlerine yönelik kullanılmayacağını belirtmek kaydıyla değiştirilmiştir. Ancak, tek başına bu değişiklik, önceden planlanmış bu vahşi cinayetlerin işlenmesini engellemekte yetersiz kalacaktır.

Türk Ceza Kanunu Kadın Platformu, namus cinayetlerinin yasalar tarafından daha etkin cezalandırılmasını sağlamak amacıyla, yeni kanunda cinayette ağırlaştırıcı sebep sayılan durumları tanımlayan Madde 82’nin (“Nitelikli İnsan Öldürme”) “namus” adına işlenen cinayetleri de kapsayacak şekilde düzenlenmesini talep etmiştir. Böylece, işlenen namus cinayetinin cezası müebbet hapis olarak düzenlenecektir. Kan saiki ile işlenen cinayetlerin (kan davası) ağırlaştırıcı sebep oluşturduğunu açıkça belirten Madde 82, bu cinayetlerin failleri için daha ağır cezalar öngörmektedir. Benzer şekilde namus cinayetleri de devletin gerekli önlemleri almak zorunda olduğu geleneksel ve vahşi bir başka uygulamadır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, CEDAW Komitesi’nin 3. ve 11. sorularına cevaben⁴, “*namus cinayetleri*”nin ağırlaştırıcı sebep sayıldığını belirtmektedir. Oysa, Kadın Platformu’nun Meclis’e yaptığı toplu çağrılara rağmen, yeni TCK Madde 82 ağırlaştırıcı sebep olarak “*namus cinayetleri*” yerine, yeni türemiş bir terim olan “*töre cinayetleri*”ni içermektedir. Bu terim, namus adına işlenen cinayetleri tanımlamakta yetersiz kalmaktadır. “*Töre cinayeti*” ifadesi öncelikle, Türkiye’nin Doğu bölgelerindeki yerel uygulamalarla bağdaştırılmaktadır; genelde, sözde “uygunsuz” tavırlarıyla ailesinin “namusunu kirlettiği” iddia edilen kadın üyeye geniş “aile meclisi” denen akrabaların verdiği ölüm cezasını içerir. “*Namus cinayetleri*” ise sadece “*töre cinayetleri*”ni değil, herhangi bir erkeğin kişisel “namus” anlayışını lekelediği görüşünden hareketle bir kadını öldürdüğü cinayetleri de içeren daha kapsamlı bir terimdir. Gerçekten de namus cinayetleri, uluslararası hukuk terminolojisinde ve ilgili tüm BM kararlarında “*namus adına işlenen cinayetler*” olarak tanımlanmıştır.

Ayrıca, aynı maddenin gerekçesi, bir “*töre cinayeti*”nin nitelikli insan öldürme olarak yargılanması için “haksız tahrik”e yol açabilecek hiçbir unsur

4 S&C Türkiye; sırasıyla sf. 6 ve 11 (bkz. dipnot 2).

olmamasını şart koşar. Bu da, “haksız tahrik”e dayanarak ceza indirimine gidilmesinin halen mümkün olduğunu ima etmektedir. Oysa tanımı dolayısıyla “haksız tahrik” hükümleri, “nitelikli insan öldürme” için geçerli değildir. Aynı sebeple, haksız tahrik hükümlerinin kan davalarında uygulanamayacağına hükmeden bir Yargıtay kararı mevcuttur. Dolayısıyla, Madde 82’nin gerekçesinden “Haksız Tahrik”e ilişkin tüm bahisler çıkartılmalıdır.

Hükümetlerin gerekli tüm önlemleri almalarını gerektiren zararlı bir geleneksel uygulama olan namus cinayetlerinin, Pekin+5 Sonuç Bildirisi’ne dâhil edilmesinde Türkiye Hükümeti Pekin+5 Delegasyonu’nun büyük rol oynadığını hatırlamakta da fayda vardır. Şu halde, mevcut Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin “namus cinayetleri” terimini kullanmamak için gösterdiği direnç, 2000 yılında Pekin+5 sürecinin uluslararası platformunda sergilediği savunuculuk çabaları ile taban tabana zıttır.

2.b. Bekâret Kontrolü

Ne yazık ki Türkiye’de bekâret kontrolleri halen farklı kamu kuruluşları ve tutukevleri, hatta evlilik öncesi cinsel ilişkiye girdiğinden şüphe edilen kadınların aileleri tarafından uygulanmaktadır. Kadınlara karşı bekârete dayalı ayrımcılık yapan ve kadının insan haklarını ve bedensel bütünlüğünü ihlal eden bu uygulama, zaman zaman kadınların intihar etmelerine veya aileleri tarafından “namus” adına öldürülmelerine sebep olmaktadır.

Türkiye’nin dördüncü ve beşinci birleşik dönemsel raporunun “Kadının İffet-i” başlıklı bölümünde; 2002 yılında Eğitim Bakanlığı Tüzüğü’nden “iffetsizlik” bahsinin çıkartılması ve Adalet Bakanlığı’nın tebliğ ettiği 1999 Tüzüğü’nde “kadına zarar veren veya eziyet eden veya kendi rızası olmaksızın disiplin cezası sebebiyle yapılan bedensel muayene”nin yasaklanması yoluyla, büyük bir toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılmış olduğu iddia edilmektedir. Ancak, bu uygulama ceza kanununda kati olarak yasaklanmadığı ve etkin bir şekilde cezalandırılmadığı sürece bekâret kontrolleri farklı bahanelerle uygulanmaya ve cezasız kalmaya devam edebilecektir.

Yeni Türk Ceza Kanunu’nda bekâret kontrolleri, Madde 287 “Genital Muayene” başlığı altında ele alınmaktadır. Ancak bu uygulamayı “bekâret kontrolü” olarak adlandırmayan söz konusu madde, bekâret kontrollerini kati olarak cezalandırmaktan da uzaktır. Dahası, madde her ne kadar “genital muayene” kararı verme yetkisini hâkim ve savcılarla kısıtlamış olsa da

kadının rızasının alınması ön koşulunu getirmemektedir. Dolayısıyla mevcut haliyle söz konusu madde, bu insan hakları ihlaline meydan vermeye devam etmektedir.⁵

2.c. Genç İnsanların Kendi Rızalarıyla Yaşadıkları Cinsel İlişkilerin Cezalandırılması

Yeni Türk Ceza Kanunu Madde 104, 15-18 yaşlarındaki gençlerin cinsel ilişkilerini şikâyete dayalı olmak üzere cezalandırmaktadır. Yasa tasarısı şikâyeti tanımlamayıp ebeveynler, aileler, okul yöneticileri ve öğretmenler gibi üçüncü şahısların şikâyette bulunmalarına olanak tanımakta ve genç insanlar arasında kendi rızalarıyla yaşanan cinsel ilişkilerin cezalandırılmasına meydan vermektedir. Böylece söz konusu madde genç kadınlara karşı ayrımcılık yapılmasına ve hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasına fırsat tanımaktadır.

2.d. Kadınlara Karşı Cinsel Yönelime Dayalı Ayrımcılık

Kadın hareketinin toplu talebine rağmen yeni TCK cinsel yönelime dayalı ayrımcılığı cezalandırmamaktadır.⁶ Kamu hizmetleri ve ekonomik etkinliklerde dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi görüş ve benzerine dayalı her türlü ayrımcılığı suç sayan Ayrımcılık Maddesi'nde (Madde 122) cinsel yönelime dayalı ayrımcılığın sayılmaması, hâlihazırda dışlanmış ve şiddetli ayrımcılığa maruz kalan lezbiyen kadınlara ve transeksüel insanlara karşı ayrımcılığı meşrulaştırmak için imkan sağlar. Bekar ve bakire olmayan kadınlara karşı ayrımcılık teşkil eden hükmü ortadan kaldırarak büyük bir adım atmış olan ve eksiksiz bir toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için çabalayan yeni TCK'nın söz konusu maddesinde cezaya tabi ayrımcı uygulamalar arasında cinsel yönelime dayalı ayrımcılığın açıkça sayılması bir zorunluluktur.

5 Meclis Adalet Komisyonu "genital muayene"nin tecavüz vakalarında delil toplamak için gerekli olduğunu ileri sürmüştür. Gerçekte, cinsel taciz vakalarında delil toplamak için tüm beden muayene edilmesi gerekir. Ayrıca, tecavüz vakalarında bakire olan ve olmayan kadınlar arasında ayrımcılık yapan (tecavüze uğrayan kadının bakire olması durumunda daha ağır ceza öngören) hüküm yeni kanundan çıkartılmıştır.

6 TCK Yasa Tasarısı Adalet Alt Komisyonu, Platform'un cinsel yönelime dayalı ayrımcılığı cezalandırma talebini en başta kabul etmişti. Ancak, bu olumlu yasa değişikliği, cinsiyetin cinsel yönelimi zaten kapsadığını dolayısıyla böyle bir eklemenin gereksiz olduğunu iddia eden Adalet Bakanı'nın müdahalesi ile Adalet Komisyonu'nda daha sonra geri çekildi.

YENİ CEZA KANUNU'NA İLİŞKİN EYLEM TALEBİ

CEDAW Madde 2 ve 15'in gerektirdiği uygulamanın gerçekleştirilebilmesi için yeni Türk Ceza Kanunu'nun aşağıdaki maddeleri değiştirilmelidir:

- **Namus cinayetleri Madde 82'de nitelikli insan öldürme olarak sınıflandırılmalı ve "Haksız Tahrik"e ilişkin tüm bahisler gerekçeden çıkarılmalıdır.**
- **Madde 287'de "bekâret kontrolü yasaktır" ifadesi açıkça kaleme alınmalı; ve hâkim veya savcıların izin verdiği herhangi bir kontrolün yapılabilmesi için kadının rızası zorunlu bir ön koşul olarak yer almalıdır.**
- **Madde 104 kaldırılmalı ve "Çocukların Cinsel İstismarı"nı düzenleyen Madde 103'e, 15-18 yaşlarındaki çocukların cinsel ilişkilerinin, ancak zorlama, şiddet veya tehdit kullanıldığı veya başka herhangi bir nedenle tarafların rızasının olmadığı hallerde cezalandırılmasını öngören bir hüküm eklenmelidir.**
- **"Cinsel yönelime dayalı ayrımcılık" Madde 122'ye bir ayrımcılık şekli olarak açıkça eklenmelidir.**

3. KAMU YÖNETİMİ REFORMU VE KADIN SİĞİNAKLARI VE TOPLUM MERKEZLERİ'NİN KAPATILMASI TEHDİDİ

Türkiye'nin dördüncü ve beşinci birleşik resmi raporunda Sözleşme'nin 5. maddesine ilişkin kaydedilen gelişme aktarılırken, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesindeki Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri'nden bahsedilmektedir. Rapor haklı olarak bu iki kamu kurumunun, kadına karşı şiddet kadar kadına karşı sosyal ve kültürel ayrımcılığın da ortadan kaldırılmasına yönelik CEDAW maddelerinin etkin uygulanmasında son derece önemli hizmetler verdiğini savunmaktadır. Ancak her iki kurum da, yeni Kamu Yönetimi Reformu Süreci kapsamında kapatılma, veya en iyi olasılıkla, hizmet kalitesinde ciddi bir düşüşe maruz kalma tehdiyle karşı karşıyadır.

Hâlihazırda Meclis gündeminde yer alan yasal değişikliklerden biri olan Kamu Yönetimi Reformu, devletin sosyal devlet olmaktan kaynaklanan görevlerinden sıyrılıp salt bir koordinasyon ve idari birime dönüştürülmesine dayanmaktadır. Eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler gibi kamu hizmetlerinin

büyük bir çoğunluğunun merkezi devlet kurumlarından yerel yönetimlere devri ve tedariklerinin piyasa dinamikleri uyarınca yeniden düzenlenmesi öngörülmektedir. Bu haliyle Kamu Yönetimi Reformu süreci, başta sendikalar ve meslek birlikleri olmak üzere, her çeşit sivil toplum örgütünün ağır eleştirilerine hedef olmuştur. Söz konusu eleştiriler, devletin bu reform süreci vasıtasıyla, Merkezi Hükümet olarak taşıdığı eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler gibi temel kamu hizmetlerinin tedarikindeki sorumluluklarını azımsama yolunu hazırladığı savına dayanmaktadır.

Toplumsal cinsiyet bakış açısından Kamu Yönetimi Reformu Yasa Tasarısı, Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri'ni yerel idarelere devrederek devletin, kadına karşı şiddetin ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı yapan uygulamaların ortadan kaldırılması yolunda kadınlar için büyük öneme sahip olan sosyal hizmetleri sağlamak sorumluluğunu da azımsadığı anlamına gelmektedir. Merkezi Hükümet bütçesinde Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri için ayrılan kaynakların bu reform sürecinde tümüyle kesilecek olması da son derece endişe vericidir. Keza, yerel yönetimlerin bu mevcut kurumların devamlılığı ve yenilerinin açılması için gereken düzenli kaynak akışını nasıl sağlayacağı belli değildir. Aksine, sürekli kaynak akışının yerelden sağlanmasının çoğu durumda daha da güç olacağı öngörülmektedir.

Dahası, mevcut Kamu Yönetimi Reformu Yasa Tasarısı'nda bu kurumların yerel yönetimler tarafından nasıl idare edileceğine, görevlendirilecek personelin vasıflarına veya kurum denetim mekanizmalarına dair net kurallar bulunmamaktadır. Dolayısıyla, her seçim dönemiyle sık sık idari değişikliklere tabi olan yerel yönetimler, kendi bölgelerindeki Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri bağlamında da büyük olasılıkla farklı öncelikler uyarınca hareket edeceklerdir; bu kurumların açık tutulup tutulmayacağı, açık kalmaları halinde yeni yönetim tarafından atanacak personel, ve yeni yönetimin taraf olduğu siyasi amaçlara göre değişecek işletim kuralları hep bu önceliklere göre belirlenecektir.

Şu halde, Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri kurma ve işletme asli sorumluluğu Merkezi Hükümet'te kalmalıdır. Yerel yönetimlere de, temel işletim ilkeleri ve denetim mekanizmalarına tabi olmak kaydıyla, dilerlerse yeni Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri açma ve işletme hak ve sorumluluğu verilmelidir. Yerel yönetimlerin bu amaçla sarf edecekleri çabalar Merkezi Hükümet'in çalışmalarına destek mahiyetinde olacaktır.

3.a. Kadın Sığınakları

Yaklaşık 70 milyon insanın yaşadığı Türkiye’de ev içi şiddet tehdidi altındaki kadınların ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar az sayıda kadın sığınağı olduğu, Türkiye’nin 2. ve 3. dönemsel raporlarıyla ilgili CEDAW görüşmelerinde de belirtilmiştir. Türkiye’nin bir önceki gözden geçirilmesinin yapıldığı 1997 yılında ülkede sadece dokuz sığınak vardı; bugün itibarıyla bu sayı değişmemiştir.⁷ Ev içi şiddet alanında çalışan kadın örgütlerinin oluşturduğu ulusal bir dayanışma ağı olan Kadın Sığınakları ve Danışma Merkezleri Kurultayı ve İstanbul merkezli bir ağ olan Kadına Karşı Şiddet Platformu gibi çeşitli ulusal ağlar büyük metropollerdeki yoğun talebi karşılayacak yeni sığınakların açılması için taleplerde bulunmakta, ancak hâlihazırda sahadaki yoğun gereksinimi karşılamak üzere hükümet tarafından yapılmış somut bir düzenleme bulunmamaktadır.

B.M. CEDAW Komitesi’nin kadın sığınağı sayısının artırılmasına ilişkin 9. sorusuna cevaben⁸, Hükümet, Kamu Yönetimi Reformu’nun belediyeleri “kadın sığınakları” açmakla yükümlü kılacağını belirtmektedir. Mevcut haliyle Kamu Yönetimi Reformu Yasa Tasarısı, yerel belediyeleri “kadınlar için koruma evleri”⁹ açmakla yükümlü kılan bir hüküm içermektedir. Ancak Hükümet’in verdiği cevap iki önemli nedenle yetersizdir: İlk olarak; yerel belediyelerin değişken mali durumları göz önüne alındığında, Merkezi Hükümet’in maddi desteği olmaksızın çoğu belediyenin sığınak açmak için gerekli kaynakları nasıl temin edeceği belli değildir. İkincisi; yasada, bu kurumların yerel yönetimler tarafından nasıl idare edileceğine, görevlendirilecek personelin vasıflarına veya kurum denetim mekanizmalarına dair hükümler bulunmamaktadır.

Dahası, sığınakların sayısı kadar, bu sığınakların güvenli ve uluslararası standartlara uygun bir şekilde idaresi de önemlidir. Örneğin sığınak adresi-

7 Avrupa Parlamentosu uluslararası tavsiye kararına göre, her 10.000 kişilik kadın nüfusuna ev içi şiddet mağduru kadın ve çocukların kalabileceği en az bir adet sığınak/barınak yeri gerekmektedir. Basit bir hesaplama Türkiye’de en az 100 sığınağa ihtiyaç olduğunu gösterir (her sığınakta yaklaşık 35 yer/yatak bulunmak üzere), ve var olan dokuz adet sığınak gerçek gereksinimi karşılayabilmek açısından son derece yetersizdir.

8 S&C Türkiye; sf. 10.

9 Kullanımı yerleşmiş “sığınak” kelimesi yerine bu “koruma evleri” ifadesinin türetilmesi, son derece endişe verici ve büyük olasılıkla bilinçli bir terminoloji değişikliği olarak yorumlanabilir; ne de olsa bu yeni ifadenin barındırdığı ataeril bakış açısı kadınların “korumaya muhtaç” olduğu noktasından hareket eder.

nin gizliliği ilkesi, müracaatçı kadın ve çocuklara, uygun vasıf ve eğitime sahip görevliler tarafından gerekli hukuki, sağlık ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin sağlanması verimli ve güvenli işletim için uluslararası standartlar paralelinde ön koşullardır. Hükümet raporunda da belirtildiği üzere, öngörülen standartlara hâlihazırdaki sığınaklarda bugüne değin erişilememiştir. Dolayısıyla, Kadın Sığınakları idaresinin, bu alanda tümüyle deneyimsiz olan yerel yönetimlere söz konusu devri büyük endişe kaynağıdır, kaldı ki Yasa Tasarısı'nda sığınak idaresinde uyulması gereken hiçbir işletim kuralının bahsi geçmemektedir.

3.b. Toplum Merkezleri

Toplum Merkezleri, kırsaldan kente göç eden insanların yoğun olarak yaşadığı büyük şehirlerin ekonomik açıdan yoksun mahallelerinde kurulmuştur. Yetkin sosyal hizmet uzmanları ve psikologların çalıştığı ve çoğunlukla kadın ve çocuklara hizmet veren bu Merkezler, yaygın eğitim programları, yasal ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin yanı sıra sosyal yardım sisteminden faydalanma konusunda da danışmanlık hizmetleri vermektedir. Bugün var olan 59 Toplum Merkezi'nin 55'i, Türkiye'nin CEDAW tarafından son dönemsel değerlendirilmesinin (1997) ardından kurulmuştur ve Merkezler bu bağlamda CEDAW hükümlerinin hayata geçirilmesi sürecinde önemli rol oynamıştır.

Türkiye'nin dördüncü ve beşinci birleşik raporunun CEDAW Madde 5'in uygulanmasında kaydedilen ilerlemeye ilişkin bölümünde belirtildiği gibi, Toplum Merkezleri'nin önemli işlevlerinden biri de Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı'nın (KİHEP) yaygın uygulanması olmuştur. Program, 1998 yılında Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler ile Toplum Merkezleri'nden sorumlu devlet birimi olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) arasında imzalanan protokol çerçevesinde ve STK-Devlet işbirliğiyle yürütülmektedir. Program, kadınların yasal okur yazarlığını ve hak bilincini artırmak, kişisel ve toplumsal alanlarda kendi temel haklarını kullanma kapasitelerini ve becerilerini geliştirmek için bir araçtır.¹⁰ Eğitimin önemli bir amacı da yerel eğitim gruplarını, tespit ettikleri yöresel ihtiyaçlar

10 KİH - YÇ tarafından 1995-96'da oluşturulan bu saha eğitim programı, CEDAW Sözleşmesi'ni, kadının temel insan haklarına dair var olan fikir birliğinin uluslararası doğasını vurgulamak amacıyla eğitimde yardımcı bir araç olarak kullanır.

çevresinde, kendi yerel kadın örgütlerini kurmaları doğrultusunda cesaretlendirmektedir.

Bugün itibariyle binlerce kadın KİHEP'e katılmıştır ve eğitim süreci bir düzineye yakın yerel kadın örgütlenmesini katalize etmiştir. Toplum Merkezleri'nde uygulanan KİHEP'in bağımsız ve dışarıdan bir değerlendirmesi, katılımcıların %95'inin çevrelerindeki kadınlar için birer kaynak kişi olduklarını, %63'ünün yaşadıkları şiddeti tümüyle durdurduklarını, %22'sinin bu şiddeti azalttıklarını, %30'unun kendilerine gelir sağlamak için ev dışında çalışmaya başladıklarını, %54'ünün okula döndüklerini, %74'ünün aile içindeki karar alma güçlerini artırdıklarını ortaya çıkarmıştır.¹¹ Çok sayıda katılımcı, eğitim sonrası yerel yönetimlerde yer almıştır. Bu anlamda KİHEP'in Toplum Merkezleri'ndeki uygulamasının, CEDAW Madde 3 (her alanda devlet girişimleri), 5 (sosyal ve kültürel davranış modelleri), 7 (siyasal ve sosyal yaşam), 10 (eğitim) ve 11 (istihdam) bağlamlarının her birinde eş zamanlı gelişime iyi bir örnek oluşturduğu söylenebilir. Programın sahada uygulanması için devlet kaynaklarının ayrılması, programın yıllarca kesintisiz sürdürülebilmesini ve böylesine geniş bir alana yayılmasını sağlamıştır.

Toplum Merkezleri'nin bulunduğu yerlerde, ev içi şiddet mağduru kadınların (namus cinayeti tehdidi altındaki kadınlar dâhil), yasal ve/veya psikolojik danışmanlık talebiyle Merkezler'deki sosyal hizmet uzmanlarına yönelmeleri artık olağan bir davranış halini almıştır. Gerekli hallerde sosyal hizmet uzmanı, danışan kadınları en yakın Kadın Sığınağı'na yönlendirmektedir. Merkezler ayrıca, Ailenin Korunmasına Dair 4320 No.lu Kanun (Eviçi Şiddete Karşı Koruma Emri) hakkında bilgilerin yaygınlaştırılmasını sağlayan önemli bir mekanizma işlevi de görmüştür. Dolayısıyla Toplum Merkezleri'nin kadına karşı şiddetin ortadan kaldırılmasında önleyici bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Bu haliyle Toplum Merkezleri, Kadın Sığınaklarını bütüncü niteliktedirler. Kamu Yönetimi Reformu Süreci, Kadın Sığınakları'nda olduğu gibi, Toplum Merkezleri'nin de, açık tutulmalarına veya yenilerinin açılmasına dair herhangi bir zorunluluk getirilmeksizin veya uygun işletim ve denetim kuralları belirtilmeksizin, yerel yönetimlere devrini öngörmektedir.

11 Nüket Kardam (2003). KİH-Yeni Çözümler, Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı 1995-2003: Değerlendirme Raporu. İstanbul: Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler.

KADIN SİĞINAKLARI VE TOPLUM MERKEZLERİ İÇİN EYLEM TALEBİ

Var olan Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri ağı çerçevesinde, Türkiye, kadına karşı şiddetin ve ayrımcı uygulamaların ortadan kaldırılmasına yönelik ve kadınlar için hayati önem taşıyan sosyal hizmetlerin Merkezi Hükümet kaynakları ile desteklendiği, çalışır durumda ulusal bir mekanizmaya sahiptir. Kadın STK'ları var olan ihtiyacı karşılayabilmek için Hükümet'ten benzer kamu hizmetlerinin genişletilmesini ve kalitenin artırılmasını talep ederken, mevcut Kamu Yönetimi Reformu Yasası, sahada hâlihazırda iş gören bir sistemi, herhangi makul, somut alternatif bir sistem olmaksızın ortadan kaldırmayı hedeflemektedir.

CEDAW Sözleşmesi Madde 3 ve 5'in gerektirdiği uygulamanın sağlanabilmesi için Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri'nin varlığının korunmasına yönelik aşağıdaki önlem ve koşulların gerçekleştirilmesi acil öneme sahiptir:

- **Merkezi Hükümet, Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri kurma ve işletme sorumluluğunu taşımayı sürdürmelidir;**
- **Merkezi Hükümet'in bu konudaki yükümlülüklerine ek olarak, yerel yönetimlere de bölgelerinde yeni Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri açma ve işletme hak ve sorumluluğu verilmelidir;**
- **Yerel yönetimlerin bölgelerinde yeni Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri açarak işletmesi, Kamu Yönetimi Reformu Yasası'na yerleştirilecek aşağıdaki düzenlemelere tabi olmalıdır:**
 1. **Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri'nin işletiminde izlenecek uluslararası standartlara, özellikle gerekli eğitim ve deneyime sahip sosyal hizmet uzmanı, psikolog veya sağlık çalışanlarının görevlendirilmesi ilkesine uygunluk ve net kurallar dayatan bir hüküm;**
 2. **Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri'nin işletilmesinden sorumlu yerel yönetimlerin, bu kurumların idaresinde, yetkin ve deneyimli kadın grupları ve sivil toplum kuruluşları ile yakın işbirliği yapmasını gerektiren bir hüküm.**

4. OLUMLU AYRIMCILIK YASASI VE SİYASİ PARTİLER VE SEÇİM KANUNU'NA TOPLUMSAL CİNSİYET KOTASININ EKLENMESİ¹²

“Yasalar önünde kadın erkek eşitliği” Türkiye Anayasası'nın temel ilkelelerinden biri olduğu halde, Türkiye'nin CEDAW'a sunduğu dördüncü ve beşinci birleşik raporda da belirtildiği gibi “fili yasal normlar her zaman gerçek eşitliğe imkan vermez”. Kadın hareketi, *yasa önündeki* eşitliğin *uygulamada* gerçek eşitliğe dönüşümü için gerekli olan bir takım yasal tedbirlerin benimsenmesi amacıyla devletle yıllardır yoğun lobi faaliyetleri sürdürmektedir. Bu yasal tedbirlerden bazıları, olumlu ayrımcılık için anayasa değişikliği; Eşitlik Çerçevesi Yasası'nın benimsenmesi ve Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde bir Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme Komitesi kurulması; ve Siyasi Partiler ve Seçim Kanunu'na asgari %30 oranında bir kadın kotasının dâhil edilmesidir.

4.a. Olumlu Ayrımcılık için Anayasa Değişikliği

Türkiye'nin CEDAW'a sunduğu dördüncü ve beşinci birleşik raporda Sözleşme Maddesi 15.1'e ilişkin gelişmenin aktarıldığı bölümde, Anayasa'nın 10. Maddesi'ne aşağıdaki fıkranın eklenmesini talep eden değişiklik önerisinden bahsedilmektedir:

“Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için geçici özel tedbirler dâhil gerekli tüm önlemleri alır.”

Söz konusu Anayasa değişikliği kadın gruplarının çok yoğun lobi faaliyetlerine rağmen Nisan 2004'de Meclis Genel Kurulu'nda oya sunulup reddedilmiştir. Nisan 2004'de yürürlüğe giren Anayasa değişikliği aşağıdaki gibidir:

“Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.”

Bu haliyle yasa değişikliği toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyecek özel önlemlerin benimsenmesi için gerekli anayasal temeli sağlayamamakta, ve CEDAW Madde 4 paragraf 1'in öngördüğü yükümlülüğü yerine getirmekten de uzak kalmaktadır. Söz konusu yasa değişikliği, önceki 1982 Ana-

12 Bu bölüm, Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği'nden (KADER) Dr. Selma Acuner ve Gönül Dinçer tarafından sunulan belgelerle hazırlanmıştır.

yasası'nda zaten var olan "yasalar önünde eşitlik" kavramından ileri geçememektedir.

1982 Anayasası Madde 10'daki "hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz" ifadesi son yasal düzenlemede aynen korunmuştur. Mevcut haliyle bu madde, eğitim, istihdam ve siyasal katılım alanlarında kadınlara fırsat eşitliği tanınmasını amaçlayan olumlu ayrımcılığın gerektirdiği tüm önlemlerin reddi için bir temel olarak kullanılabilir. Örneğin, Siyasi Partiler Kanunu'na ve Seçim Kanunu'na kadınların talep ettiği kota sisteminin eklenmesine mevcut Madde olarak sağlayamaz (bkz: bölüm 4.c).

Dolayısıyla, Komite'nin 1. sorusuna ilişkin Hükümet'in verdiği cevabın aksine¹³, Madde 10'un yeni kabul edilen hali, kadınların güçlendirilmesi amaçlı politikaların geliştirilmesine hiçbir fırsat tanımayacaktır. Dahası, bu 'soyut eşitlik' kavramı ile kadına karşı ayrımcılığın sürdürülmesine zemin sağlayacaktır.

4.b. Eşitlik Çerçeve Yasası ve TBMM Bünyesinde bir Eşitlik İzleme Komisyonu

CEDAW Madde 3 ve Madde 15 paragraf 1 uyarınca ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm yasalar tarafından korunmasını sağlamak amacıyla bir Eşitlik Çerçeve Yasası'nın benimsenmesi çok önemlidir. Eşitlik Çerçeve Yasası; toplumsal cinsiyet eşitliği ilkeleri olan, ayrımcılığın önlenmesi, fırsat eşitliği ve tüm ulusal yasalara uygulanabilen de facto eşitlik için olumlu ayrımcılığı içerir; bu sayede, ayrımcılığın ortadan kaldırılması için tüm önlemlerin alınmasını sağlayacak gerekli zemini oluşturur ve CEDAW'ın da öngördüğü gibi kadınların temel hak ve özgürlüklerini erkeklerle tümüyle eşit olarak kullanabilmeleri için kullanılır. Böyle bir çerçeve yasası, Anayasa'nın öngördüğü toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşma yolunda etraflı politika ve stratejilerin oluşturulmasına da yardımcı olur.

Eşitlik Çerçeve Yasası'nın yanı sıra Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde daimi bir Eşitlik İzleme Komisyonu'nun veya Toplumsal Cinsiyet Ombudu'nun kurulması, yasanın uygulanmasının denetlenmesi için zorunludur. Böyle bir daimi yönetim birimi Eşitlik Çerçeve Yasası'yla mutabakat halinde, kadına karşı ayrımcılığın önlenmesi için yasaların, politika ve programların yapılmasını ve uygulanmasını gözetebilecek; her sektöre toplumsal cinsiyet

13 S&C Türkiye; sf. 1.

bakış açısının entegrasyonunu denetleyebilecek; devlet ve diğer resmi ve gayri resmi kuruluşların fırsat eşitliğini benimsemeleri için stratejiler ve eylem planları geliştirebilecektir.

Türkiye'deki kadın hareketi 1990'lardan bu yana bir Eşitlik Çerçeve Yasası çıkartılması için uğraşmaktadır. Yukarıda belirtilen anayasa değişikliği önerisinin 2004 yılında reddiyle bu çabalar tekrar hız kazanmıştır. 2004'de Türkiye'deki kadın grupları bir "Eşitlik Çerçeve Yasası Çalışma Grubu" kurmuştur. Grup, tüm dünyadan eşitlik çerçeve yasa örnekleri toplamış ve çerçeve yasası için temel ilkeleri ve bunların Türkiye koşullarına nasıl uyarlanacağını belirlemiştir. Ancak Hükümet, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ombudusu sistemi Meclis'te tartışıldığı halde, konu üzerinde çalışan kadın gruplarıyla diyaloga girmemiş, işbirliğine yanaşmamıştır.

4.c. Siyasi Partiler ve Seçimler Kanunu'nda Asgari %30 Kadın Kotası

Türkiye'nin CEDAW'a sunduğu resmi raporun girişinde "kadınların meclisteki temsil oranının halen son derece düşük olduğu" belirtilmiştir; raporun "Siyasi ve Sosyal Yaşam" konulu bölümünde ise, kadınların siyasi yaşamdaki yetersiz temsili detaylandırılarak anlatılmıştır. Benzer şekilde, Komite'nin 18. sorusuna cevaben Hükümet¹⁴, kadınların siyasette çok düşük bir seviyede temsil edildiğini kabul eder. Ancak, gerek rapor gerekse Hükümet'in cevapları, Hükümet'in mevcut durumu iyileştirmek için herhangi bir niyet veya siyasi irade taşıdığını göstermekten çok uzaktır, ve kadınların siyasi katılımını artırmak için uygulanabilecek herhangi bir reform önerisi, politika veya programın da bahsi geçmemektedir. 2002 seçimlerinden bu yana, meclisteki milletvekillerinin sadece %4,4'ü kadındır. Bu oranın 1935'deki %4,5'ten bile düşük olduğu gerçeği ise¹⁵, acilen bu konuda harekete geçilmesi gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

Türkiye'deki kadın hareketi 1990'lardan beri Siyasi Partiler ve Seçim Kanunu'na %30 oranında toplumsal cinsiyet kotasının dâhil edilmesi için savunuculuk yapmaktadır. 2002 yılında KADER (Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği), 10 kadın STK ile birlikte detaylı bir "Siyasi Partiler ve Seçimler Kanunu Değişikliği" yasa tasarısının yanı sıra Eşit Temsil için Anayasa Değişikliği Paketi sunmuş ve lobicilik yapmıştır. Ancak şu güne kadar

14 S&C Türkiye; sf. 18.

15 Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE).

bu değişikliklerin gerçekleştirilmesine ve kota sisteminin kabulüne yönelik Hükümet'in herhangi bir girişimi olmamiştır. Yasa teklifinde detaylı aıklan-dığı gibi, hem siyasi partiler hem de seçim sistemi tarafından kota sistemi-nin uygulanmasını garantilemek için bu sisteme anayasal bir zeminin hazır-lanması zaruridir.

OLUMLU AYRIMCILIK İÇİN EYLEM TALEBİ

Mevcut haliyle Anayasa, kadınlar için fırsat eşitliğini ve de facto toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirecek güçte bir temel olmaktan uzaktır ve CEDAW Madde 3, Madde 4 paragraf 1 ve Madde 15 paragraf 1'in gerektirdi-ęi uygulamaları karşılayamamaktadır. Dahası, toplumsal cinsiyet kotası sisteminin olmaması kadınların siyasi katılım fırsatlarını engellemekte ve devlet CEDAW Madde 3 ve 7'yi yerine getirememektedir. Dolayısıyla neri-len değişiklik aşağıdaki gibidir:

- **Anayasa 10. Madde, "Devlet, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlan-ması için geçici özel tedbirler dâhil gerekli tüm önlemleri alır."** cmleri eklenerek değiştirilmelidir;
- **Kadına karşı ayrımcılığın nlenmesine yönelik yasa, politika ve programların uygulanmalarının denetlenmesi amacıyla bir Eşitlik ereve Yasası benimsenmeli; ve bir Eşitlik İzleme Komisyonu veya Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ombudu kurulmalıdır;**
- **Siyasi Partiler ve Seçimler Kanunu'nun değiştirilmesi ve anayasal zemin sağlanması için tamamlayıcı anayasal değişikliğin yapılması kaydıyla, siyasi katılımında asgari %30 oranında bir toplumsal cinsi-yet kotası sistemi benimsenmelidir.**

5. Türk Medeni Kanunu'nun Evlilikte Mal Paylaşımı Rejimleri ile ilgili Yürürlük Maddesinin Değiştirilmesi

CEDAW'ın onaylanması esnasında Türk hkmetinin bir takım maddele-re çekince koymasının başlıca nedeni, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı içeren Türk Medeni Kanunu maddeleri olmuştur. Dolayısıyla, Türkiye'nin ikinci ve üçüncü dönemseller değerlendirilmesi sırasında tartışılan en önemli konular-dan birini Türk Medeni Kanunu reformu teşkil etmektedir. Meclis tarafından Kasım 2001'de yasalaştırılan ve kadın hareketinin 1980'lerin başından beri benimsenmesi için lobi yaptığı değişikliklerin bir çoğunu kapsayan yeni

Medeni Kanun, son dönemsel değerlendirmeden sonra gerçekleştirilen memnuniyet verici bir gelişmedir.

Türkiye'nin CEDAW'a sunduğu dördüncü ve beşinci birleşik raporda belirtildiği üzere, yeni Medeni Kanun'daki en önemli değişikliklerden biri "Edinilmiş Malların Paylaşımı Rejimi"nin evli çiftlerin tabi olduğu de facto mal rejimi olarak kabulü olmuştur. CEDAW Sözleşmesi Madde 16.2 ile ilgili kaydedilen gelişmenin aktarıldığı bölümde, bu yeni rejim sayesinde evlilik süresince edinilmiş tüm malların eşit paylaşımının sağlanacağını açıklayan rapor böylece, ailenin günlük yaşamının yeniden üretiminde sarf edilen ücretsiz kadın emeğinin değerini kabul etmektedir. Eski Medeni Kanun'da ise, evliliklerin de facto tabi olduğu Mal Ayrımı Rejimi, boşanma halinde tam zamanlı ev-kurucularını çok zor durumda bırakmıştır. Türkiye'de kadınların iş-gücüne katılım oranının %26 gibi son derece düşük bir seviyede olması da göz önüne alındığında, Medeni Kanun'daki bu değişikliğin önemi daha iyi anlaşılır.

Medeni Kanun'daki bu değişiklik son derece sevindirici bir ilerlemedir ancak, Meclis'in Evliliklerde Mal Rejimleri'ni düzenleyen 10. Madde'nin Yürürlük Yasası'na son dakikada yaptığı bir değişiklik, yeni mal rejiminin sadece yeni Medeni Kanun'un 1 Ocak 2002'de resmi gazetede yayımlanmasından sonra geçerli sayılmasına sebep olmuştur; yani geriye yönelik uygulanması engellenmiştir.¹⁶ Bu son dakika değişikliği tüm ülkede kadınların, kadın örgütlerinin ve diğer sivil toplum kuruluşlarının büyük çaplı protestolarına yol açmıştır. Çünkü, yeni Medeni Kanun'daki mevcut mal rejimi değişikliği, bu haliyle, tam zamanlı ev-kurucusu rolünün dayatıldığı, dolayısıyla bağımsız bir geliri olmayan ve ekonomik ayrımcılıktan muzdarip milyonlarca kadının ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzaktır.

Resmi rapor ise, yeni düzenlemedeki vahim eksiklikleri yok sayıp sadece "*yeni yasal mal rejimi geriye dönük uygulanmaz*" demekle yetinmiştir. Bu özellikle dikkate değer bir noktadır, çünkü kadın grupları halen sürdürdükleri aralıksız kampanyalarla, düzenlemenin geriye dönük uygulanması

¹⁶ Başka bir deyişle; 20 yıldır evli olan bir çiftin 2005 yılında boşanması halinde, eşit paylaşımına tabi mallar, sadece Ocak 2002'den sonra edinilen mallardan ibaret olacaktır; bu tarihten önce edinilen hiçbir mal paylaşımına tabi tutulmayacaktır. Yasa bu haliyle, Ocak 2002'den önce evlenen kadınların çocuğunu mağdur etmektedir.

için hükümetten Medeni Kanun Madde 10'un Yürürlük Yasası'nın değiştirilmesini talep etmektedir.

EVLİLİKTE MAL REJİMLERİ İLE İLGİLİ EYLEM TALEBİ

CEDAW Madde 2 ve 16'nın gerekli uygulamasının karşılanabilmesi için Türk Medeni Kanunu'nun Yürürlük Yasası aşağıdaki gibi değiştirilmelidir:

Türk Medeni Kanunu Yürürlük Yasası'nın 10. Maddesi, "Edinilmiş Malların Paylaşımı Rejimi" yeni Medeni Kanun'un yürürlüğe girdiği Ocak 2002 tarihinden önceki dönemi de kapsayacak şekilde değiştirilmelidir.

6. KADINLARIN DÜŞÜK İSTİHDAM DÜZEYİ

Türkiye'deki kadın işgücü potansiyelinin büyük bölümü kullanılmamaktadır. Günümüzde kadınların işgücüne katılım oranı yaklaşık %26'dır. OECD ülkeleri arasında kaydedilen bu en düşük oran, geçtiğimiz birkaç on yıldır düzenli düşüş eğilimi göstermektedir. Bu ortalama oran aslında gerçek resmin iyimser bir temsilidir, zira aslında çalışan kadınların %49'u *ücretsiz* çalışan aile işçileridir.¹⁷ Bir başka deyişle, kayıtlarda çalışıyor gözükken çok az sayıda kadının sadece yarısı ücretli istihdam edilmektedir. Kadının istihdamının daha kesin bir göstergesi olan kentli kadınların işgücüne katılım oranı ise %17'de kalmaktadır.¹⁸

Araştırmalar ve saha çalışmaları, kentsel işgücü piyasalarına kadınların böylesine düşük seviyelerde katılımına iki ana sebep göstermektedirler. İlk olarak, kadınların geleneksel sorumluluğu addedilen ve özellikle evli ve çocuklu kadınların ev dışında ücretli bir iş aramalarını engelleyen, ücretsiz ev işi. Kaliteli ve ucuz çocuk bakım kreşlerinin yaygın olarak bulunmaması, kadınların ücretli istihdamını ve doğum sonrası işe geri dönmelerini güçleştiren büyük bir engel teşkil etmektedir.¹⁹ Ayrıca, yarı-zamanlı çalışmak veya

17 Devlet İstatistik Enstitüsü, Hanehalkı İşgücü Anketi 2003. Ücretsiz çalışan aile işçisi kadınların çoğu tarım işçileridir.

18 Devlet İstatistik Enstitüsü, Hanehalkı İşgücü Anketi 2003.

19 Öyleyse, Kamu Yönetimi Reformu Yasası uyarınca çocuk bakım merkezlerinin açılması ve işletilmesi sorumluluğunun yerel yönetimlere devri, kadınların bel bağladığı önemli sosyal hizmetleri tehdit eden bir başka örnek olarak gösterilebilir.

kariyere ara vermek hallerinde mevcut iş düzeninin esneklik göstermemesi, ev işi ile ücretli işin beraberliğini oldukça imkansız kılmaktadır.

Kadınların istihdamını engelleyen bir diğer önemli etmen ise kadınların ev dışında özgür hareketini kısıtlayıcı kültürel ve töresel uygulamalardır. İstanbul'da yapılan bir saha araştırmasında, ücretli bir işte çalışmama nedeni olarak, kadınların %36'sı erkek bir aile üyesinin engel olduğunu; %25'i ev içindeki sorumluluklarını sebep göstermiştir.²⁰ Kadınların düşük seviyelerde seyreden istihdamının diğer sebepleri arasında; kadınların, kadın işleri olarak kalıplaştırılmış düşük ücretli, sosyal güvenliği olmayan sektörlerde yoğunlaşması; kadınların beceri, eğitim ve iş deneyimi seviyelerinin düşük olması; ve son olarak işyerinde hiç de ender rastlanmayan cinsel taciz olgusu sayılabilir.

Komite'nin 19. sorusuna cevaben Hükümet²¹, kadınlar için beceri geliştirme programlarına yönelik bir dizi koordinasyonsuz Hükümet girişimini aktarmaktadır. Ancak, yukarıda açıklandığı gibi, kadınların düşük istihdam seviyesi, salt kadınların iş piyasası becerilerine ve verimliliklerine indirgenemeyecek kadar çok boyutlu sebeplere sahip süregelen bir sorundur. Sorunun çözümü için gerekli olan, Hükümet'in, samimi bir siyasi irade ile, net hedefler içeren, toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip, olayın aile içi iş bölümü, geleneksel kısıtlamalar, işgücü piyasasında ayrımcılık gibi çok çeşitli boyutlarını eş zamanlı ele alan, çok yönlü ve uzun vadeli bir eylem planı oluşturmasıdır.

KADINLARIN İSTİHDAMINA İLİŞKİN EYLEM TALEBİ

CEDAW Madde 11'in gerektirdiği uygulamanın karşılanması için Hükümet'in ilgili kadın STK'ları ile yakın işbirliği içerisinde kapsamlı ve uzun vadeli bir eylem planı çerçevesinde aşağıdaki tedbir ve koşulları sağlaması gereklidir:

- **Kadın istihdamının 2010 yılına kadar %60'a (AB 2010 Lizbon Kadın İstihdam Oranı Hedefi paralelinde) yükseltilmesi için net ulusal he-**

20 İpek İlkaracan (1998). "Kentli Kadınlar ve İş Hayatı", Bilanço 98: 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. İstanbul: Tarih Vakfı.

21 S&C Türkiye; sf. 19-22.

defler belirlenmeli ve sözkonusu hedeflerle politik programlar arasında açık bir bağ kurulmalıdır;

- Çocuk ve yaşlılara yönelik bakım merkezlerinin sayısı, kullanımı ve kalitesi artırılmalı ve bunlar bütçeleri zorlamayacak ücretlere tabi olmalıdır;
- Kadınların hareket ve çalışma özgürlüklerini sınırlayan kültürel kısıtlamaların yok edilmesi için genel olarak kamuoyunu, ve özellikle kadınları hedef alan bilinç yükseltme kampanyaları ve eğitim programları geliştirilmeli ve desteklenmelidir;
- Kadınları iş hayatına katılmaktan caydıran özellikle ücretlere ve sosyal güvenliğe ilişkin olumsuz maddi faktörler, ve cinsiyete dayalı ücret farklılıkları ortadan kaldırılmalıdır;
- Yarı-zamanlı işi daha çekici kılacak, kariyere ara vermeye ve esnek bir çalışma düzenine imkan tanıyacak uygulamaların benimsenmesiyle çalışma koşulları iyileştirilmelidir;
- Kadınların örgün ve yaygın eğitime ve işgücü piyasası becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim programlarına erişimi kolaylaştırılmalı ve geliştirilmelidir;
- İşe alma, meslek içi eğitim ve işyerinde terfide fırsat eşitliği; çocuk bakım hizmetlerinin tedarikinde işverenin sorumlulukları; işyerinde cinsel tacizin etkin cezalandırılması; ve ebeveyn izinlerine ilişkin İş Kanunu düzenlemelerinde gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

ZOZAN ÖZGÖKÇE'NİN KİŞİSEL ARŞİVİNDEN

BM GENEL KURUL SALONUNDA STK TEMSİLCİLERİ

EK 6

2005 Gölge Raporu, CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu

**DÖRDÜNCÜ ve BEŞİNCİ DÖNEM BİRLEŞTİRİLMİŞ
PERİYODİK ÜLKE RAPORU'NA HİTABEN
CEDAW- TÜRKİYE GÖLGE RAPORU**

CEDAW-TÜRKİYE YÜRÜTME KURULU

Kasım, 2004

ÖNSÖZ

Bu rapor CEDAW-Türkiye Yürütme Kurulu (the Executive Committee for NGO Forum on CEDAW) tarafından görevlendirilen bir grup tarafından, hiçbir devlet desteği ve katkısı olmaksızın hazırlandı. Rapor'un temel dayanakları şunlardır:

- 18-20 Nisan 2003'te Ankara'da yapılan CEDAW NGO Forum'un (STK Forumu) genel oturumları ile 9 ayrı atölye çalışması ile elde edilen bilgi ve belgeler,
- CEDAW-Turkey'nin organize ettiği eğitimlerde kazanılan bilgiler,
- Türkiye'nin 4. ve 5. Birleştirilmiş Ülke Raporu (The 4th and 5th Combined Periodic Country Report for Turkey).

CEDAW-Türkiye Yürütme Kurulu üyesi kuruluşların Kasım 2002'den sonraki CEDAW'a odaklı çalışmaları sayesinde bu süreçte yapılanlar şunlardır:

- Nisan 2003'te 81 ilden 450'yi aşkın kadın temsilcinin katılımıyla yapılan CEDAW NGO Forumu atölye çalışmaları (workshops) tam metin olarak kitaplaştırılıp yayımlandı.
- BM ve Parlamentolararası Birlik'in ortak çalışması olan "*Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve İhtiyari Protokol Milletvekilleri El Kitabı*" (*The Handbook for Parliamentarians on the CEDAW and Its Optional Protocol*) ile BMKP'nin (UNDP) "*Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Yasal Mevzuatın Oluşturulması: Orta ve Doğu Avrupa ile Bağımsız Devletler Topluluğu'nda Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak ve Korumak*" (*Gender Aware Legislation in Central and Eastern Europe and in the Commonwealth of Independent States (CIS)*) kitabı, BM'nin özel izniyle Türkçeye çevrilmiş, yayımlanmış ve Meclis Başkanı aracılığıyla Nisan 2004'te 550 milletvekiline ulaştırılmıştır.
- Altı milletvekili, kendilerine yaptığımız "CEDAW Şampiyonluğu" teklifini kabul etti.
- "*Kadınlar İçin CEDAW ve İhtiyari Protokol Başvuru El Kitabı*" hazırlanıp Eylül 2004'te yayımlandı.
- Türkiye Ülke Raporu'na (The 4th and 5th Combined Periodic Country Report for Turkey) ilişkin değerlendirme ve sorular hazırlanarak Temmuz 2004'te CEDAW Komitesi'ne gönderildi.

- 2004'te yapılan Anayasa'nın eşitlik maddesi değişikliği ile TCK (Turkish Penal Code) değişikliğinin CEDAW doğrultusunda gerçekleştirilmesi amacıyla, Meclis'teki çalışmalar izlendi.

Ankara, Kasım 2004

CEDAW- YÜRÜTME KURULU'NA ÜYE OLAN KADIN ÖRGÜTLERİ

Sekreteryası: Uçan Süpürge

Üyeler:

- Uluslararası Af Örgütü- Türkiye Şubesi
- Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı
- Kadının Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Derneği (KASAD)
- Kadın Adayları Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği (KA-DER)
- Başkent Kadın Platformu
- Kadın Dayanışma Vakfı
- Uluslararası Bahai topluluğu, Türkiye Şubesi
- KAZETE
- Üniversiteli Kadınlar Derneği- Ankara Şubesi
- Türkiye Aile Planlaması Derneği
- Türk Kadınlar Birliği
- Ev-Eksenli Çalışan Kadınlar Çalışma Grubu

YASALAR VE KANUN ÖNÜNDE EŞİTLİK İLKESİ

İlgili CEDAW maddeleri: 1, 2, 4, 9, 13, 15, 16.

MEVCUT DURUM:

CEDAW, taraf devletleri ayrımcılığı tümüyle ortadan kaldıracak yasal düzenlemeleri yapmak ve hayata geçirmekle yükümlü kılar. Buna karşılık Türkiye'nin 1995-2004 döneminde Sözleşme'nin istediği ve devletin taahhüt etmiş olduğu düzeye ulaşmış olduğunu söylemek mümkün değildir. Avrupa Birliği'ne üyelik nedeni uyum çalışmaları kapsamında mevzuatta önemli gelişmeler kaydedilmiş, ancak yapılan düzenlemelerde CEDAW'ın öngördüğü ayrımcılığın önlenmesi arzu ve amacına yeterince ilgi gösterilmemiştir. Siyasi irade, kadının yasalar önünde tam eşitliğini sağlamak konusunda bazen isteksiz, bazen kararsız, bazen de tümüyle karşı bir görünüm sergi-

lemekte ve bu politik arzu eksikliği her düzenlemede yarım, eksik ya da tartışmalı hususlar kalmasına yol açmaktadır. Bu arzu eksikliğinin açık bir ifadesi olarak, devletin bu alandaki sorumluluklarını yerine getirme sürecinin koordinatörlüğünü yapması beklenen ulusal mekanizma 1994'ten Ekim 2004'e kadar teşkilat kanunu olmaksızın çalıştırılabilmektedir. Türkiye'de henüz cinsiyete dayalı ayrımcılığın sona erdirilmesi bir devlet politikası haline gelmemiştir. İçeriğinde kadının yasal haklarının tanınmasına ve ayrımcılığın önlenmesine de yer veren her yasal düzenleme özellikle siyasi iradede ciddi bir dirençle karşılaşmaktadır. Kadına yönelik ayrımcılığın sona erdirilmesini, hayatın içindeki eşitliğin gerçekleşmesini amaçlayan ve bunun mücadelesini veren kadın kuruluşları, uzun yıllardır talep ettikleri yasa değişiklikleri için son yıllarda çok yoğun bir lobi ve savunuculuk çalışması yürütmüşlerdir. Çabamıza ve toplumsal desteğimize rağmen, doğrudan yaşama hakkıyla ilişkili olan "namus cinayetleri"ni engelleyecek düzeyde caydırıcı bir hüküm 2004 yılı içinde gerçekleştirilen Türk Ceza Kanunu değişikliği kapsamında yer almadı.

Son yıllarda, AB'nin Kopenhag Kriterleri ve Katılım Öncesi Ortaklık Programı çerçevesinde hızlı bir yasal düzenleme dönemi yaşanmaktadır. Bu kapsamda, arzu edilen düzeyde olmasa da, eşitlik yönünde de gelişme kaydedilmekle birlikte, uygulamanın geliştirilmesi için çaba harcanmamakta, hakların yaygın bir şekilde kullanılması için gereken ulusal eylem programları üretilmemekte, kaynak ayırmaya gidilmemektedir. Bu alan, hemen hiçbir maddi destek olmaksızın, adeta sivil toplum kuruluşlarına bırakılmış durumdadır. İdari mekanizmalar yasal hakların kullanımı yönünde yavaş çalışmaktadır. Örneğin, başta yargı mensupları (hâkim, savcı ve avukatlar), kolluk kuvvetleri (polis ve jandarma) yasal hakların uygulanmasına yardımcı olma imkanına sahip ve bu anlamda görevlidir. Özellikle yargıçların içtihat yoluyla hem uygulamayı kolaylaştırıp netleştirmeleri, hem de uygulama alanını genişletmeleri beklenir. Buna karşılık, örneğin Ocak 1998'de yürürlüğe girmiş bulunan 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'un uygulanmasında önemli görevleri olan kolluk kuvvetleri, bu görevleri yerine getirmekten hala uzaktır. Devlet, yasal düzenlemelerle kendisine verilmiş görevleri yerine getirebilmek için gereken hizmet içi eğitimleri yeterli düzeyde yapmamakta, program geliştirdiği durumlarda da yaygın bir eğitim uygulaması gerçekleştirilmemekte, ilgili personeli yetiştiren meslek okullarının eğitim müfredatlarında bu eğitim ihtiyaçlarını dikkate almamaktadır. Devletin

vatandaşa yasal haklarını öğretme görevi ise, az sayıda ve hiçbir cazibesi olmayan, düz anlatımdan ibaret televizyon-radyo programları ile yapılmaktadır.

OLUMLU YASAL DÜZENLEMELER:

4. ve 5. Birleştirilmiş Ülke Raporu'nda belirtilen olumlu yasal düzenlemelere ilaveten,

- Ocak 2002'de yürürlüğe giren Medeni Kanun,
 - 2003 yılında yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Kanunu'nda yer alan koruyucu düzenlemeler ve "işyerinde cinsel taciz" in Kanun'da açıkça belirtilmiş olması,
 - Yine 2003'te yürürlüğe giren kanunla Aile Mahkemeleri'nin kurulması ve aile hukukuna ilişkin işlerle görevlendirilmeleri,
 - Mayıs 2004'te yapılan Anayasa değişikliği ile Anayasa'nın eşitlik maddesine "devletin kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasında sorumlu olduğu" nun açıkça yazılması,
 - 2004 yılında kabul edilen ve Nisan 2005'te yürürlüğe girecek olan yeni Ceza Yasası,
- gibi olumlu gelişmeler mevcuttur.

ÖNEMLİ EKSİKLİK VE GÜÇLÜKLER:

1. Türkiye'nin hala bir "eşitlik çerçeve yasası" yoktur. Anayasa'da yer alan ve 2004 yılında yenilenmiş olan eşitlik hükmü bu ihtiyaca cevap verecek ayrıntıda değildir. Bu konudaki Anayasa değişikliği sırasında madde hükmüne eklenmesi reddedilmiş olan "geçici özel önlemlerin ayrımcılık sayılmayacağı" hükmünün Anayasa'ya konmasına, eşitlik çerçeve yasasında da tanımlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.
2. Yasa yapma sürecinde yasa koyucuya "ayrımcılık açısından inceleyici, yönlendirici" olacak ulusal mekanizmaya ilaveten, Parlamento bünyesinde oluşması gereken "Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu" oluşturulmaktadır.
3. Yasa koyucu ve uygulayıcılar, çok dar bir tanımla açıkça kadın hakkı olduğunu düşündükleri yasa değişiklikleri dışında, örneğin Kamu Yönetimi Reformu Kanunu, Yerel Yönetimler Kanunu gibi kadınları doğrudan ilgi-

lendiren kanunların yapım sürecinde, kadın kuruluşlarının görüş ve önerilerine başvurmamaktadırlar. Hatta, burada verilen örneklerdeki gibi kanunların toplumsal cinsiyet açısından incelenmesinin anlamını ve önemini kavratmak büyük bir güçlük taşımaktadır. Ceza Kanunu vb, dar bakış açısıyla bile kadınlarla doğrudan ilgili olduğu tartışmasız olan kanun yapım süreçlerinde de, kanunun büyüklüğü karşısında bu konudaki hükümlerin azlığından söz edilmekte ve küçümseyici bir tutum takınılmaktadır.

4. 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun, 7 yıldır yürürlükte olmasına rağmen, yaygınlaşmamıştır. Koruma tedbirlerinin infazında yaşanan sorunların engellenmesi için çaba harcanmamıştır. İlgili kamu personelinin tamamı hala eğitimden geçmemiş durumdadır. İlk başvuruda harç aranmamasına rağmen, uygulama aşamalarında harç muafiyetleri devam ettirilmemiş, bürokratik işlemler azaltılmamıştır. Şiddete uğrayan kadınları koruyucu devlet politikaları ve eylem planı üretilmeyerek, sığınma evleri vb destekler komik düzeyde bırakılarak, yasanın caydırıcı etkisi de azaltılmaktadır.
5. Yeni Medeni Kanun'daki yasal mal rejimi yasanın yürürlüğe girdiği tarihte geçerli olan evliliklere uygulanamamaktadır. Bu, 11 milyonu aşkın evli kadının edinilmiş mallara katılma rejiminden yararlanamamasına ve ayrımcılığa uğramasına yol açmıştır.
6. Aile mahkemeleri ihtiyaca cevap verecek donanıma kavuşturulmadan, gerekli hizmet-içi eğitimler yapılmayarak aceleyle oluşturulmuş, adil yargılama gerekleri açısından sıkıntı yaratır durumdadırlar. İlgili kanunda duruşmaların gizli yapılmasına ilişkin düzenlemeye yer verilmiş olması da kadınlar açısından sıkıntı yaratmaya devam etmektedir.
7. Nisan 2005'te yürürlüğe girecek olan yeni Ceza Kanunu'nun yapım sürecine en çok müdahale eden sivil toplum hareketi kadın hareketi oldu. Buna rağmen Kanun'da, yukarıda da belirtildiği gibi, namus cinayetlerine engel olacak sağlam bir yasal düzenlemeye yer verilmedi, ensestİN açıkça bir suç olarak tanımı yapılmadı, 15-18 yaş arasındaki çocukların istekleriyle birlikte olmaları halinde bile hapisle cezalandırılmaları öngörüldü, "ayrımcılık yasağı" tanımında "cinsel yönelim" ibaresine yer verilmedi.
8. Siyasi partiler ve seçim kanunları başta olmak üzere, kadınların ayrımcılıktan korunmasını öngören kota vb düzenlemelerle diğer geçici özel önlemlerin hızla alınması gerekmektedir.

SİYASET VE KARAR MEKANİZMALARI

İlgili CEDAW maddeleri: 4, 7.

MEVCUT DURUM:

Türkiye’de kadınlar, yasal olarak seçme ve seçilme hakkına sahip olsalar da siyaset ve karar mekanizmalarına katılım ve temsil oranları erkeklere kıyasla halen çok düşüktür. **Parlamento**’da 1999 Genel Seçimi sonucu kadın temsil oranı %4,2 (550 milletvekilinin 22’si kadın) olmuş, 2002 Genel Seçimi sonrasında da bu oran sadece %4,36’ya (550 milletvekilinin 24’ü kadın) ulaşmıştır. Bu kadın temsil oranıyla, Türkiye 119 ülke arasında 103. sıradadır. **Bakanlar Kurulu**’nda sadece geleneksel olarak Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı görevini yürüten bir bakan vardır. **Meclis**’te kadın olmayanca Komisyonlar’da hiç olmuyor. TBMM’de oluşturulmuş 16 Komisyon’da toplam 11 kadın vekil görev almıştır. Komisyon başkanı ya da başkan vekili tek bir kadın vekil bile yoktur. Siyasi partiler kadın vekillerini Komisyonlar’da üye olarak az, başkan ve vekil olarak da hiç görevlendirmemektedirler. **Yerel meclislerde** Parlamento’daki kadın temsil oranı bile söz konusu değildir. (bkz: Tablo-1)

Tablo-1: Türkiye’de Kadınların Yerel Meclislerde Temsil ve Katılım Oranları

	Kadın sayısı	Toplam sayı	Yüzde (%)
1999 Yerel Seçimleri			
Belediye başkanı	20	3.216	0,6
İl genel meclisi üyesi	44	3.122	1,4
Belediye meclis üyesi	541	34.084	1,6
2004 Yerel Seçimleri (*)			
Belediye başkanı	19	3.216	0,6
İl genel meclisi üyesi	54	3.184	1,7
Belediye meclis üyesi	864	34.477	2,5

(*) Yüksek Seçim Kurulu’nun cinsiyeti dikkate alan bir ölçütünün olmaması nedeniyle 2004 Yerel Seçim Sonuçları’na göre seçilen kadın sayısı kişisel çabalarla tespit edilmiştir. Resmi istatistik henüz yoktur.

2003-2004'te bir kadın kuruluşunun Ankara'da uyguladığı “*Yerel Yönetimlerde Kadın Katılımı ve Temsili*” projesinde, kadınların aday olma açısından en küçük yerel yönetim birimi olan muhtarlıklara gösterdiği ilginin yerel yönetimlerdeki diğer karar organlarına yönelik ilgilerinin çok üstünde olduğu görülmüştür. Bu fark;

- Siyasi partilerin iddia ettiği gibi, kadınların siyasete ve karar organlarına aday olmaya ve seçilmeye ilgisiz ve isteksiz olmadıklarını;
- Siyasi partiler tarafından belirlenen adaylıklarda kadın aday oranının aşırı düşüklüğü, siyasi partilerin siyasette kadınları destekleyici bir yaklaşım, politika ve tutum geliştiremediklerini;
- Siyasi partiler tarafından belirlenmeyen muhtar adaylığına gösterilen ilgi, kadınların siyasi partilerin kadınları dışlayıcı aday belirleme tutumu izlediklerinin farkında olduklarını göstermektedir.

Ülkemizde kadınların siyasal temsiline önündeki en önemli engellerden biri *siyasal kültür*, daha açık bir ifadeyle, *siyasi partilerin erkek egemen yapısı*dır. Siyasi partilerin karar organlarındaki kadın temsil oranları genel siyasetteki kadın temsil oranlarından farklı değildir. Siyasi partilerde kadınlar, politikayı belirleyen kademelerde değil, partiye destek veren yan-destek kuruluş olarak örgütlenmiş *kadın kollarında* yoğunlaşmıştır. Siyasi partilerin büyük çoğunluğunun tüzüğü ve kadın kolları yönetmeliği, bu kolları etkisiz, yetkisiz ve bütçesiz bırakmıştır.

Kadını bir siyasal özne olarak görmeyen siyasi partiler, kadınları siyasete kazanmak için bir politika üretememektedir. Bu politikaları geliştirme çabası gösteren bazı küçük partiler de, bunları uygulamaya geçirmekte zorlanmış, hatta bu politikaları hiç uygulayamamışlardır.

Siyasi partilerde, “kadınlar da erkekler gibi mücadele edip siyasette yer alsın” zihniyeti egemendir. Bu zihniyet, toplumsal ve yasal fırsatlardan tarihsel olarak eşit bir biçimde yararlanamayan kadınların bu mağduriyetini giderecek kota gibi özel önlemlerin alınması ve destek politikalarının geliştirilmesini, eşitsizlik, kadın lehine ayrımcılık olarak görmekte ve göstermekte, geçici özel önlemler olarak uygulamaya bile yanaşmamaktadır. Siyasi partilerin çoğunun tüzüğünde kotalar ve destek politikaları yer almaktadır. Bazı siyasi partilerde sembolik (%10 gibi) oranlarda kota mevcuttur. Kota uygulaması olan partilerde, uygulamanın bir ya da iki karar orga-

nıyla sınırlı tutulduğu, örneğin delegeler ve seçim aday listeleri için kota uygulamasına yer verilmediği görülmektedir.

Siyasi partilerin kadın örgütleri ile ilişkileri yok denecek kadar zayıftır. Siyasi partiler kadın örgütlerini görmezden gelme eğilimindedirler.

Kamu yönetiminde görev yapan kamu personelinin 1/4'ü kadın olmasına rağmen, yönetim düzeyinde kadın sayısı çok düşüktür. Türkiye'de halen tek bir kadın vali ve vali yardımcısı yoktur. Bugüne kadar da yalnızca bir kadın vali olmuştur.

Yukarıda yer verdiğimiz bilgiler, kadınların, kendi yaşamlarını doğrudan ilgilendiren politikalar üzerinde hiçbir söz sahibi olamadıklarına işaret etmektedir. Diğer bir deyişle, kadınlar kendilerini doğrudan etkileyen politika ve kararların oluşum süreçlerinde de, karara bağlandıkları yerlerde de yer alamamakta, böylece kendi özgün sorunlarına doğrudan çözüm getirme şansından da uzak kalmaktadırlar. Bunun en önemli sonucu olarak, kadınlar yaşamın her alanında (eğitim, çalışma yaşamı, aile yaşamı, sağlık vb) ağır sorunlarla karşı karşıya iken, bu sorunları ortadan kaldıracak politika ve programların geliştirilmemesi, bütçe ve kaynak ayırmaların yapılmamasıdır. Bu bir yandan mevcut eşitsizliklerin sürmesi, diğer yandan her kararda, örneğin her yıl bütçe kanununda kadınların dikkate alınmayarak bir ke-re daha ayrımcılığa, haksızlığa uğraması ve 'fiili eşitlik' anlayışını yerleştirecek süreçlerin yaşama geçirilememesi demektir.

YASAL DÜZENLEMELER VE ÖNEMLİ EKSİKLİKLER:

- Yukarıda, "Yasalar ve Kanun Önünde Eşitlik İlkesi" başlıklı bölümde de belirtmiş olduğumuz gibi, Türkiye'de bir eşitlik çerçeve yasası ve geçici özel önlemlerin ayrımcılık sayılamayacağını emreden bir Anayasal hüküm yoktur. Bu durum, Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları'nda kadınlar lehine bir kota uygulamasına yer verilmesinin ayrımcılık sayılmasını ve Anayasa Mahkemesi tarafından eşitlik ilkesine aykırı sayılarak iptal edilmesini engelleyecektir.
- Türkiye'de Siyasi Partiler ve Seçim Yasaları kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik herhangi bir geçici özel önlem içermemektedir. Kadın politikaları gündemini belirleme ve toplumsal cinsiyeti ana politikalara yerleştirme mücadelesinde giderek daha örgütlü ve etkin hale gelen ka-

dın örgütleri bu yasalarda yapılmasını istedikleri değişiklikleri bir yasa teklifi haline getirerek Meclis Başkanlığı'na, Hükümet'e ve siyasi partilere sundular. Bu teklifte asıl olarak alınması gereken özel önlemler belirtildi. Her bir cinsiyetin en az %30 temsil ve katılımının zorunlu kılması, uyulması gereken birinci ilke olarak vurgulandı. Bu teklif halen Meclis'teki siyasi partiler tarafından bir kanun teklifi olarak gündeme getirilmemiştir.

- Kadın kollarının görev ve yetkilerinin, kadın-erkek eşitliğini ve kadınların karar alma süreçlerine katılımını güçlendirecek şekilde, siyasi parti tüzük ve yönetmelikleriyle belirlenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kapsamda, örneğin siyasi partilere devletçe yapılan para yardımının en az %20'sinin, kadınlara yönelik araştırma, geliştirme, eğitim ve politika oluşturma çalışmalarında kullanılmak üzere kadın kollarına tahsis edilmesi öngörülmelidir.

EKONOMİ, ÇALIŞMA HAYATI VE YOKSULLUK

İlgili CEDAW maddeleri: 4, 11, 13, 14.

MEVCUT DURUM:

Türkiye işgücü piyasaları, kadın aleyhine ayrımcıdır; kadınlar işgücü piyasasına giriş için karar almaktan başlayarak her aşamada ayrımcılıkla karşılaşır. Bunun önemli bir nedeni, ***içselleştirilen kalıp yargı***lardır. Bu içselleştirme, ayrımcılığın fark edilmesini, kavranmasını güçleştirmekte, kadınları ve sorunlarını görünmez kılmaktadır. Görünmezlik, çözüm ve hizmetlerin gelişmesini önlemektedir. Örneğin, enformel ekonomide çalışan bir çok ***kadın kendisini “çalışan” olarak tanımlamamakta***, bu nedenle de çalışanların haklarına sahip olup olmadığıyla ilgilenmemektedir. İşgücü piyasasıyla ilgili kurum ve kuruluşlar, kadınları ***görünmez işçiler*** olarak bir kıyıda unutmaktadır. Yapılan model üretmeye yönelik pilot çalışmalar sistemlerde değişikliğe, sonuca yol açmamaktadır. Devlet, 1990'larda bir Dünya Bankası projesi kapsamında, kadın emeğini görünürleştirecek bir dizi araştırma gerçekleştirip yayınlamış, ancak bu çalışmaların bulgularına dayanarak ayrımcılığı/eşitsizliği giderecek politika ve özel programlar üretip uygulamayı başaramamıştır. Devletin işgücü piyasası, çalışma hayatı ve is-

tihdamla ilgili birimleri son 10 yılda bir anlamda yeniden yapılandırılmış, **bu yeniden yapılandırmada kadınların ihtiyaçları dikkate alınmamıştır**. Devletin ilgili birimlerinin kadına yönelik sorun algısı, çalışma hayatındaki kadınları koruyan ILO standartlarının ulusal mevzuatımıza hangi ölçüde aktarılabildiği ile sınırlıdır. Bu durum, kadına yönelik ayrımcılığın devam etmesinde önemli bir yer tutmakta, hatta bizatihi bir ayrımcılık oluşturmaktadır. Bu sınırlılığın bir uzantısı olarak, örneğin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, AB direktiflerine uyum çalışmalarında işçi ve işveren kuruluşlarıyla işbirliği içinde çalışmaya özen gösterirken, kadın kuruluşlarını bu çalışmaların tarafı olarak görmemekte ve çalışmalara katmamaktadır.

Türkiye kadın emeği açısından kavramsallaştırma eksikliği bulunmasına rağmen, ILO standartlarında işgücü istatistikleri üretiminde oldukça gelişmiş durumdadır. Bu istatistiklere göre, Türkiye’de 15 yaşından büyük kadın nüfusun **işgücüne katılma oranı** erkeklerinkinin yaklaşık yarısı olup %25-29 dolayındadır. Bu fark, ayrımcılığın ne denli ciddi olduğunu göstermektedir. Türkiye’nin gelişmişlik düzeyindeki bir ülke için olamayacak ölçüde düşük olan kadının işgücüne katılım oranı, işgücü piyasasının kadınları çekmediğine ya da istatistiklerin işgücü piyasasının kadınları çeken kısımlarını kapsamadığına işaret eder. Örneğin ev içi emek işgücü dışında tanımlandığından, **12 milyonu aşkın ev kadını işgücünün tamamen dışında** sayılmaktadır. Soru formu ev kadınlarının ev-eksenli çalışan olup olmadıklarını tespit etmeye yönelik bir soru içermektedir, ancak bu soru gerçek durumu yakalamaya yetmemektedir.

İşgücü piyasasında cinsiyete dayalı eşitsizlik büyük ve derindir. Örneğin, kırsal kesimde kadının işgücüne katılımı %45-48’e yükselirken, kentsel kesimde %16-17’ye düşer. Kırsal kesimde işgücüne katılımın ciddi şekilde yüksek olması kadına yönelik başka bir ayrımcılığın, %85-90’ı kadın olan bir çalışma türü olan **ücretsiz aile işçiliği**nin sonucudur. Mevsimlik tarım işçiliğinde belirgin bir kadın işçi ağırlığı vardır. Tarımsal faaliyetlere özgü bir iş yasasının çıkarılmaması doğrudan kadınlara yönelik bir ayrımcılık yaratmaktadır.

İşgücü piyasasına girişteki ayrımcılık, erkek egemen toplumsal yapıdan kaynaklanmakta ve çeşitli biçimler alabilmektedir. Aile-eş, kadının işgücüne katılmasını engellemektedir. Örneğin, erkekler aile sorumluluklarını paylaşmaya yanaşmamakta, olumlu çaba harcayanlar da teşvik ve des-

tek görmemekte, aksine aileleri ve sosyal çevreleri tarafından erkeklikleri sorgulanarak aşağılanmaktadır. Devlet, “ebeveyn izni” gibi aile sorumluluklarını “eşit paylaşılması gereken sorumluluklar olarak gördüğünü ve kabul ettiğini” gösterecek olan yasal düzenlemeleri yapmamaktadır. Erkeklerin kadınlara yönelik “koruyucu görünümlü baskıları”, “namus saiki”ne dayanan erkeklerle aynı mekânda çalışma yasağı gibi ağır uygulamaları mevcuttur. Evli kadının çalışmak için eşinden izin alması, yasal olarak 1996’da sona erdirildi; ancak kadınların eşten izin alarak çalışması geleneği devam ediyor. Müslüman dindar kadınlara, dindar kadının evinde oturması, eşine hizmet edip çocuklarını yetiştirmesi dini emir olarak sunulmaktadır. Devlet tüm bu konularda yapması gereken çeşitli çalışmaları yapmıyor, program bile geliştirmiyor.

İşe almada ayrımcılık vardır. İşler kadın-erkek işi olarak ayrılmıştır. Erkek mesleği sayılan, inşaat, maden, petrol gibi mühendislik alanlarında, inşaat teknikerliğinde diplomalı kadınlar ya işe alınmayarak ya da masa başında çalışmaya zorlanarak ayrımcılığa uğramaktadırlar. Bizzat devlet, Kamu Personel Sınavı (KPS) sonuçlarına göre memuriyete yerleştirmelerde bazı işlerde erkek olma şartı aramaktadır. Örneğin, 2002-2004 yıllarında Devlet Personel Başkanlığı’na yayınlanan işe yerleştirme tercih kitapçıklarında Maden Tetkik Arama ve Devlet Su İşleri gibi kuruluşlarda işe girecek bazı mühendisler için “erkek” olma şartına yer verilmiştir. Teolog kadınlar Diyanet İşleri Başkanlığı’nda vaize, kurs öğreticisi ya da araştırmacı kadroları dışında bir işe atanmamaktadır; imam ve vaiz kadrolarının tamamı erkeklere tahsis edilmiştir. Cinsel yönelim, dinsel inanca dayalı giyim işe girme ve iş kurmakta daha da özel güçlüklerle neden olmaktadır. Bakanlıklardan kadın milli futbol takımına kadar bir çok işte kadın ve erkeklerin maskülen/feminen görünümlü ve/veya sakat olup olmadıklarına bakılmaktadır. Özel sektörde, özellikle bankacılıkta, işe alma görüşmelerinde kadınlara “evlenmeyi düşünüp düşünmedikleri” açıkça sorulmakta, kadınlara “belirli bir süre için, örneğin iki yıl çocuk yapmayacakları”na dair taahhütname imzalatılmakta, taahhüdüne uymayanlara tazminat ödettilmektedir.

İstihdamda “eşit davranma ilkesi” 2003’te çıkarılan İş Kanunu’nda yer aldı. Ancak, yasal düzenlemeler kadınlar dikkate alınarak geliştirilmemektedir. Kadınlar, sadece doğum ve hamilelikle sınırlı şekilde dikkate alınıyorlar, önlemler de aşırı koruyucu gece ve su altı-yer altı işlerde çalıştırmama vb

ile sınırlı tutuluyor. Eşitlikçi yasal düzenleme olsa bile uygulamada eşitsizlik yaygın şekilde devam etmektedir. Ücret eşitsizliği, çok bilinen bir örnektir. Mesela, zeytin toplayıcısı işçi kadınların ücretleri genellikle erkeklerinin yarısı kadardır. Kamu kesimindeki eşitsizlik, hizmet içi eğitimlerden yararlanamama, yükselmenin siyasi koruma gerektirmesi gibi nedenlerle ortaya çıkmaktadır. Özel sektörde daha düşük vasıf gerektiren alt düzeydeki işlerde çalıştırılma yoluyla ücret eşitsizliği gizlenmektedir. Kadınlar, mevcut sosyal güvenlik yasalarından da daha az yararlanmakta olup, kendileri de kendilerini geçici süreli bir çalışan olarak gördüklerinden özellikle uzun vadeli sigorta kollarından yararlanamayacaklarına, örneğin emekli olamayacaklarına inanmaktadırlar. Tarımda kendi hesabına çalışan kadın çiftçilerin sigortalı olabilme şartları erkeklerinkinden farklıdır; sadece aile reisi olan kadınların sigortalı olabilmesi Medeni Kanun değişikliği ile aile reisliği kalkmasına rağmen devam etmektedir.

1999 ve 2001 ekonomik krizleri sırasında bir yandan toplu işten çıkarmalarda öncelikle kadınlar işten çıkarılmış, diğer yandan işyerlerinden dışarıya, evlere ve çile atölyelerine iş kaymaları yaşanmış, kayan işler kayıtsız, güvensiz, düzensiz, sigortasız, çok düşük ücretli, sendikasız çalışma şartlarındaki işler olarak kadın istihdamıyla karşılanmıştır. Bu durum hem işten çıkarmalarda hem de yeni istihdamda kadına yönelik ayrımcılık içermektedir. Enformel ekonominin kadınlaşmış istihdamı aynı zamanda kadınların zaten zayıf olan sendikal örgütlülükle bağının bütünüyle kopmasına yol açmıştır. 2003'te çıkarılan yeni İş Yasası işten çıkarmayı kolaylaştırmış; getirilen hukuksal işe iade yöntemleri çok zaman alıcı ve zor olduğundan, kadınların işgücü pazarındaki sürekliliğini azaltıcı bir etki yapmaya başlamıştır.

İşgücü piyasası ve istihdamdaki bir başka ayrımcılık, **örgütlenme ve temsilde ayrımcılıktır**. Bu alanda örgütlenmiş kadın kuruluşu sınırlı sayıdadır ve devlet desteğinden yoksundur. Ev-eksenli çalışan kadınlar 2002'de bir kooperatif modeli geliştirdiler. Ayrıca, kadın kooperatifleri yaygınlaşmaya başladı. Yani, bu alanda yeni kadın örgütlenmeleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Meslek kuruluşlarında ve işçi ve memur sendikalarında kadın üye oranı –eğitim işkolu dışında– düşüktür, karar organlarında kadın temsili oldukça sınırlıdır. Bir memur sendikaları konfederasyonunun eğitim işkolundaki sendikası dışında, sendikalar şube düzeyinden itibaren kadın üyelerini dikkate alan bir örgütlenme modeli geliştirmemiştir. Devletin ve mesleki ya da sendikal örgütlerin kadınları işgücü piyasası ve istihdama ilişkin mev-

zuat ve uygulamalar hakkında bilgilendiren destek program ve uygulamaları son derece sınırlı sayıda ve düzensizdir.

Küçük ölçekli aile girişimciliğinde işletme yasal olarak erkeğin üzerine kurulmakta, kuruluş döneminde kadın emeğinden karşılıksız yararlanılmakta, işletme belirli kârlılık kazandığında kadının işletmeden uzaklaşarak eve dönmesi istenmektedir. Girişimcilikte kadınlara yönelik özel önlem yokluğu engellerin aşılmasını güçleştirmektedir. Girişimci olmak isteyen kadınlar maaşları ve ipotek gösterecek malları olmadığından özellikle kredi almakta güçlük yaşamaktadırlar. Mikro kredi yasal düzenlemeye kavuşturulmamış, dar alanlı pilot uygulamalar olarak mevcuttur. Makro ve mikro ekonomik ve sosyal programların geliştirilmesinde ne kadın girişimciliği ne de kadın istihdamına özel bir ilgi gösterilmektedir.

Yoksulluktaki artış, yoksul kadın kitesini hızla genişletmektedir. Miras yoluyla ayrımcılık ve boşanma kadını yoksullaştırmakta, buna karşı koruyucu önlem alınmamaktadır. Krizler ve küreselleşmenin zararlarını azaltan önlemlerin yetersizliği kadın yoksulluğunu artırmaktadır. Özelleştirmelerde yumuşak geçiş programlarının zayıf ve kadın işçiler dikkate alınmadan hazırlanmış olması, kadın işsizliğini artırmaktadır. Küçük yerleşimlerdeki Sümerbank gibi kadın yoğun KİT'lerdeki özelleştirmeler yerel dokuyu olumsuz etkilemektedir. Uygulanan tarımsal politikalar, önemli ölçüde kadın olan tarım işçilerinin yoksulluğunu derinleştirmiştir. Yoksul kadınlar daha ağır ayrımcılıklarla karşılaşma riski taşımaktadır: Yardım talep etmeye zorlanmak, yardıma bağımlılaştırılmak, kayıt dışı ve yasa dışı işlere, seks işçiliğine zorlanmak, eğitim hakkını kullanamamak vb. Kadınların yoksullukla baş etme stratejilerine değer verilmemekte, yoksul kadın stereotipleştirilmektedir. Örneğin, "çalışan yoksul" kavramının geliştirilmemesi kadınları olumsuz etkilemektedir. Kentlerde lise mezunu genç kadınlarda işsizlik oranı %40'ı aşmıştır. Yaşlı, terk edilmiş, kimsesiz, kuma yüzünden sokağa atılmış yoksul kadınların sayısı da artmaktadır. Yoksullukla mücadele programları çok yuraktan oluşturulan, belirli kalkınma modellerine dayandırılan, kadınların yaşamlarındaki gerçekliklerden kopuk olduğu için kadınları kapsayamayan, insanların mevcut bilgi ve becerilerinden yararlanmayan programlardır.

YASAL DÜZENLEMELER VE ÖNEMLİ EKSİKLİKLER:

- Kadın istihdamını artırmaya yönelik bir istihdam politikası oluşturulmalıdır.

- Yasal düzenlemeler gender perspective (toplumsal cinsiyet bakış açısı) ile gözden geçirilmelidir. Devlet, ayrımcılığı desteklemediğini, tersine karşı olduğunu, aile sorumluluklarını eşit paylaşmanın geliştirilmesini önemli bulduğunu gösteren yasal düzenlemeler yapmalı, örneğin ebeveyn izni müessesesini oluşturmalıdır. Bu gibi uygulamaların toplu iş sözleşmeleri ve centilmenlik anlaşmaları ile yapılması yolu da denenmelidir.
- Hükümet ikircikli muhafazakar tutumunu bırakarak geçici özel önlemler almaya başlamalı, ulusal eylem plan ve programlarını geliştirmeli ve uygulamaya geçmelidir. Girişimcilikte özellikle kredi borçlanma ve sigorta konularında pozitif ayrımcılık uygulanmalıdır.
- İstatistikler iyileştirilmeli, kadın işgücüne görünürlük kazandırılmalıdır. Kamu bütçeleri toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe analizine (gender budgeting analysis) tabi tutularak kadınların kaynaklardan eşit yararlanmadığına görünürlük kazandırılmalıdır.
- Tarım İş Yasası kadınlar açısından önemli bir ihtiyaçtır.

KADINA YÖNELİK ŞİDDET

İlgili CEDAW maddeleri: 2(e, f), 3, 4/2, 5, 10(c, h), 11/2(a, d), 12/1, 14/2(b, c, h), 16/1 (e) ile CEDAW Komitesi 19 No’lu Genel Tavsiyesi

MEVCUT DURUM:

Öncelikle, bu raporun bütün diğer bölümlerindeki kadın hakları ihlalleriyle, mevcut imkanlardan yararlanmada eşitliğin sağlanamaması hallerinin kadına yönelik şiddet olduğunu belirtiriz.

CEDAW NGO Forumu’nda gerçekleştirdiğimiz “kadına yönelik şiddet” atölyesinde katılımcılar aşağıda belirtilen kadına yönelik şiddet örneklerine tanıklık ettiklerini belirtmişlerdir: kadın intiharları; töre-namus cinayetleri; kız çocukların okutulmaması; çok eşli evlilik; oluru alınmadan tüplerinin bağlanabilmesi; erken ve zorla evlendirilme; 20-30 yaş büyük erkeklerle 2. veya 3. eş olarak evlendirilme; Türkçe bilmeyen kadınların sağlık gibi bazı kamu kuruluşlarının hizmetlerinden doğrudan yararlanamaması; çok çocuk doğurmaya zorlanma; kız çocuk doğurma veya çocuksuzluğun sorumluluğunu tek başına üstlenmek zorunda kalma; maaşına, banka kartına ve takılarına el konması; gözaltında çıplak bırakılmak, bekâret kontrolü gibi ta-

ciz ve tecavüzlere uğrama; ailesi tarafından bekâret kontrolünden geçirilme; işyerinde cinsel taciz; enseste kadının kimseye anlatmaması için ölümlü tehdit edilmesi; silahlı çatışma döneminde güvenlik kuvvetleri tarafından aranmakta olan kocasıyla ilişkisi olup olmadığını tespit için vajinal muayeneden geçirilme; ailesi tarafından bir yere kapatılarak, yemeksiz ve/veya bağlı tutularak cezalandırılma; burun kesme ile cezalandırılma; kayınbaba ve evdeki diğer erkeklerle konuşmama; kadın ticareti, pornografi; yoksulluk; işsizlik; dini inanç ve geleneklere uymaya zorlanma; dini inançlarla dayatılan değer yargıları; sakat kadınlara yönelik hizmet ve destek oluşturmama; zorunlu ya da ekonomik göçle yerlerinden olan kadınlara yönelik destek oluşturulmaması; doğal afetlerden sonra ortaya çıkan şartlar vb. Bu örnekler şunu göstermektedir:

1. Türkiye’de kadına yönelik şiddet çok çeşitlidir.
2. Kadına yönelik şiddet, etnik köken, cinsel yönelim, dini inanç vb. nedenli diğer ayrımcılık uygulamalarıyla üst üste binerek ve silahlı çatışma ve yoksulluk gibi diğer sosyal sorunlardan etkilenerek ağırlaşmaktadır.

Devlet imkânlarıyla yapılan 1994 yaygınlık araştırmasında evli erkeklerin %34’ü eşlerine fiziksel şiddet uyguladıklarını söylemişlerdir. Kadın kuruluşlarının yaptığı araştırmalar da, sözel şiddet dâhil olmak üzere, evli kadınların hayatları boyunca en az bir kez şiddete uğramışlık oranının %97’ye kadar yükselebildiğini göstermiştir. Bu araştırmalardan Ankara’da yapılan birinde evlilik içi tecavüz ve hastaneye gitmeyi gerektirecek kadar ağır fiziksel şiddetten mağduriyetin 1/5’e kadar çıktığı, sözle ve çeşitli aletlerle ölümlü tehdit edilmenin alet cinsine göre %8-15 arasında değiştiği belirlenmiştir. Basına yansıyan namus cinayetinden ölen kadın sayısı, son yıllarda artmış ve 2000-2004 döneminde toplam 54’e ulaşmıştır.

Bu tanıklık ve istatistiklere karşın, Türkiye’de kadına yönelik şiddete ilişkin adalet (adli tıp, savcılık ve mahkeme), polis karakolları, acil servis vb. kamu hizmetlerinin kayıt verilerine dayanan, düzenli istatistiksel bilgi üretilmemektedir, belirli aralıklarla tekrarlanan yaygınlık araştırmaları yapılmamaktadır, şiddet veri tabanı kurulmamıştır. Polis, 2003’ten bu yana, Koruma Kanunu’na ilişkin görevlerini aylık düzende istatistik veri olarak merkezeletmektedir.

Türkiye’de kadına yönelik şiddetle ilgili çalışmalar 1980’lerin ikinci yarısında kadın hareketinin başlattığı kampanyalarla gündeme girmiştir. 1990

yılında ilk kadın konukevi açılmıştır. Halen, merkezi kamu teşkilatlarından olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun bünyesinde 8 ayrı ilde toplam 250 dolayında yatak kapasitesi olan 8 ayrı kadın konukevi, ayrıca 5 belediyeye ait ve toplam kapasiteleri 100 yatağı bile bulmayan 5 ayrı konukevi bulunmaktadır. Sığınma evlerinin tamamı Ankara'nın batısındaki yerleşimlerde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da tek bir kadın sığınma evi yoktur. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki kadın kuruluşları, ailesi tarafından öldürülebileceğini bilerek kendilerine başvuran kadınların koruma altına alınabileceği güvenli sığınakların acil ihtiyaç olduğunu sürekli dile getirmektedir.

Kadınların şiddete uğradıklarında başvurabilecekleri, bilgi ve destek alabilecekleri kamuya ait merkezlerin sayısı 65-70'i bulmamaktadır. Bunlar toplum merkezleri, aile danışma merkezleri ve bazı belediyelerin kadın merkezlerinden oluşmaktadır. Hukukçuların oluşturduğu hukuksal danışmanlık destekleriyle kadın kuruluşlarının kurduğu kadın danışma merkezlerinin sayısı da 40 dolayındadır. Bu hizmetler arasındaki tek bilgi/iletişim ağı, kadın kuruluşlarının yıllık Sığınak Kurultayı çalışmasıdır.

Şiddetle mücadele eden kadın kuruluşlarının 1998'den bu yana yılda bir kez tekrarlanan Kadın Sığınakları Kurultayları'nın değişmez talebi, yılda en az 3 sığınma evinin açılmasıdır. Buna karşılık bu süre içinde kamuya ait sığınma evi sayısında hiçbir değişiklik olmamış, kadın kuruluşlarına ait iki bağımsız sığınak da fon yetersizliğinden kapanmıştır. Devlet, kadın kuruluşlarının bağımsız sığınaklarına hiçbir maddi destek sağlamamakta, fakat bu sığınakların belirli standartlara uygun olmasını yasal düzenlemeyle emretmekte ve denetimini yapmaktadır.

CEDAW İhtiyari Protokolü'nün onaylanması da dâhil, son yıllarda gerçekleştirilen yasal düzenlemelerin kadınları güçlendirici ve eşitlik yönünde olumlu etkileri olduğu açıktır. Örneğin, Anayasa değişikliği, Medeni Kanun değişikliği, Türk Ceza Kanunu değişikliği, Koruma Kanunu ve Aile Mahkemeleri Kanunu'nun çıkarılmış olması gibi birçok olumlu yeni mevzuat söz konusudur. Doğrudan kadınların şartlarını iyileştirmek amacı taşımayan bazı düzenlemelerden de, örneğin Türkçe dışındaki dillerin kullanımına getirilen serbestlik vb, yararlanmaya başlamış bulunuyoruz. Ancak, devlet bu yasal düzenlemelerin uygulamaya yansımalarını hızlandırmak ve kadınlar aleyhine olan geleneklerle mücadele etmek üzere ihtiyaç duyulan yaygın

eğitimlerle hizmet içi eğitimleri gerçekleştirmekte son derece ağır davranmakta, çok az sayıda uygulamayla yetinmekte, görevini layıkıyla yapmamaktadır. Kamu harcamalarının cinsiyet esasında analizi hiç yapılmamıştır.

POLİTİKALAR VE MEVZUAT:

Devletin kadına yönelik şiddet alanındaki en önemli eksikliği bu alanda özel bir politikasının olmaması, genel olarak da politika ve uygulamalarında toplumsal cinsiyet bakış açısını ana akımlaştırmamasıdır (gender mainstreaming yapmamasıdır). Türkiye'nin hala bir "kadına yönelik şiddetle mücadele ulusal eylem planı" yoktur. İhtiyaç duyulan zihniyet değişikliğini yaratmayı ve ülkede kadından yana bir ortam oluşturmayı da içerecek bir Ulusal Eylem Planı'nın hazırlanması ve uygulanmasına ihtiyaç duyuyoruz.

Geçici özel önlemler almak genellikle erkekler aleyhine bir eşitsizlik olarak algılanmakta, benimsenmemektedir.

Her alanda kadın-erkek eşitsizliğinin bir şiddet olarak düşünülebileceğini biliyoruz. Her türlü karar organında kritik eşiği aşmanın cinsiyet ayrımcılığının yol açtığı sorunları dile getirmek ve çözüm aramanın en azından "alay" ve "küçümsenme" ile karşılaşmaması için gerekli olduğunu bilerek mücadele ediyoruz.

EVLİLİK, AİLE İLİŞKİLERİ, GELENEKSEL ROLLER

İlgili CEDAW maddeleri: 4, 5, 16.

MEVCUT DURUM:

Bu alandaki yasal düzenlemeler ve özellikle de kadın sivil toplum örgütlerinin yoğun çabaları sonucu Yeni Medeni Yasa'yla elde edilen önemli kazanımlara karşın, özellikle uygulamada tüm ülkede eşitliğin sağlandığını ve ayrımcılığın ortadan kaldırıldığını söylemek mümkün değildir.

Aile yapısında bölgesel farklılıklar

Türkiye genelinde, ortalama evlenme yaşı kadınlarda 23, erkeklerde ise 27'dir. Evlenenlerin %36'sı evlilik kararını kendisinin, %58'i ailesinin, %6'sı diğer karar vericilerin verdiğini söylemektedir. Evliliklerin %24'ü akraba evliliğidir. Nikah türüne göre; resmi ve dini nikaha aynı anda sahip olanlar

%88,5, sadece dini nikah %7,4, sadece resmi nikahı olanlar %3,8, resmi nikah da, dini nikah da yaptırmayanlar %0,3'tür. Resmi nikahı olmayanlar bir başka deyişle yasal olarak nikahsızlar %7,7'dir.

Yasal nikahı olmayanların %53'ü Doğu Anadolu'dadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da feodalitenin devam ettiği aşiret tipi geniş aile yapıları, ataerkil cinsiyetçi rolleri ve buna dayalı değer yargıları, bilhassa din ve gelenek kodlarıyla meşrulaştırılmakta ve kadınlara yönelik olarak ayrımcılığın kaynağı olmaktadır. Güneydoğu'da bir kadın sivil toplum kuruluşunun 6 yılda görüştüğü 13.673 kadından edindiği bilgilere göre evlendirme yaşı çok düşüktür: Kadınların %16,1'i 10-14 yaş, %64,7'si 15-19 yaşında evlenmiştir. Yeni Medeni Yasa'nın öngördüğü evlenme yaşı 17 olsa da, aileler kanuna uymamakta ve erken yaşta evlendirilen kız çocuklara resmi nikah yapılmamakta, doğan çocuklar çoğu kez kayınvalidenin nüfusuna kaydedilmektedir. 13.673 kadından 5.602'sine (%41'i) fikri sorulmadan akraba evliliği yaptırılmıştır. Geniş ailelerde, bütün birinci dereceden akrabalar (kayınpeyder, kayınvalide, kayınlar, görümceler, amcalar, amca oğulları, dayılar vs.) kadın ve evliliği üzerinde otorite sahibi kabul edilmektedir. Bölgede kadının boşanma hakkı yoktur. Boşanmak isteyen kadınların, kendi aileleri tarafından ölümlle cezalandırılması sıklıkla görülen bir durumdur. Ayrıca boşanabilmek için resmi nikahlı ve nüfus cüzdanı sahibi olmak gerektiğinden, nüfus cüzdanı olmayan pek çok kadının yasal haklarından istese de yararlanması mümkün değildir.

Evlilik çeşitleri

Türkiye'de, yasal olarak tek eşli evlilik geçerlidir, çok eşli evlilik yasa dışıdır. Ancak, dinsel meşruiyet kılıfı altında çeşitli nedenlerle kadının eşit olma hakkını ciddi şekilde ihlal eden ve sadece kadın için değil kadına bağlı olan çocuklar için de ciddi maddi ve manevi sonuçlar doğuran çok eşli evlilikler mevcuttur.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da kadının isteğinin hiç önemsenmediği, gelenek ve töre ön kabulü altında olağan karşılanan evlendirme yollarının örnekleri şunlardır:

***Berdel:** İki ailenin arasında anlaşma ile, ailelere mensup iki kadını iki erkeğin bir tür ikiz evlilik yapmalarını sağlayan değiştirmedir. Çiftlerden birinin anlaşamayıp ayrılması durumunda, diğer çift istemese de evliliğini bi-*

tirmek durumundadır. Bir taraf kuma evliliği yaparsa, diğetine de aynı hak tanınır.

Beşik Kertmesi: İki aile arasında yeni doğmuş kız ve erkek çocukların büyüdülerinde gerçeğeştirilmek üzere sözde evlendirilmeleridir.

Başlık Paralı Evlilik: Evlenmenin kadının babasının erkek tarafından belirli bir miktar para istemesi ve alması sonrasında gerçekleşmesi.

Kan Bedeli Evlilikleri: İki aile arasındaki kan davasının sona erdirilmesi için, öldürölme sırası kendinde olan aileden bir kızın diğere aileye kan bedeli olarak verilmesiyle yapılan evlilik.

Kuma Evliliği: Kadının, bir veya birkaç kadın ile evli bir erkekle evlendirilmesi.

Kayın Evliliği: Kocasını ölen kadının aile meclisi kararı ile kocanın erkek kardeşlerinden biri ile –erkeğinin yaşına ve evli olmasına bakılmaksızın– evlendirilmesi.

Akraba Evliliği: Kadının amca oğlu, dayı oğlu, teyze oğlu, hala oğlu gibi birinci dereceden akraba çocukları ile evlendirilmesi.

Ataerkil aile düzeni ve kalıplaşmış cinsiyetçi roller

Türkiye’de tüm toplumsal kesimlerde, cinsler arası eşitlik bilinci yerine, hiyerarşiye dayanan bir ‘tamamlayıcılık’ anlayışı baskındır. Bu anlayış, özellikle aile içinde karı-koca ve erkek çocuk-kız çocuk arasında, erkeğinin hiyerarşik üstünlüğüne dayanan geleneksel rolleri olumlayan sonuçlar üretmektedir. Çekirdek aile tipinin çoğunlukta olduğu büyük ve gelişmiş kentlerde, geleneksel rol ve hiyerarşik anlayışlar bir ölçüde yumuşamış olsa da; ataerkil düşünce ve alışkanlıklara yönelik ciddi bir sorgulama geleneği yoktur. Muhafazakârlık, dindarlık ya da kalıplaşmış kadın - erkek rolleri aracılığıyla ataerkil sistem güçlendirilmekte ve her fırsatta yeniden üretilmektedir.

Aile içinde annenin babaya oranla ikincil statüsü, onun emirlerine itaat etme ve saygı gösterme yükümlülüğü, hizmet sorumluluğu, çocuklar için kadınlık ve erkeklik rollerini modellemede önemli ataerkil kodları oluşturmaktadır. Bu kodlarla yetişen çocukların, sosyo-kültürel ve ekonomik statüleri yüksek olsa da, “fedakar ve çilekeş kadın/ güçlü ve baskın er-

kek” prototiplerini benimsemeye yatkın oldukları görülmektedir. Bu yatkınlık, eş seçiminden meslek seçimine kadar her konuda belirleyici olmakta, kadının ikincil statüsüne ilişkin kalıp yargılar olumlu yasal düzenlemelere karşı sürmektedir.

YASAL DÜZENLEMELER VE DEVLET YAKLAŞIMI:

Yeni Medeni Yasa’nın getirdiği eşitlikçi düzenlemeler, ayrımcılığın yaşamın her alanında, başka bir deyişle gerçek yaşamda ortadan kaldırılması için yeterli değildir. Cinsler arası eşitlik bilincini yerleştirmek için, devletin, tüm toplum yaşamında cinsler arası eşitliği gözeten ve bunu sağlamak için gereken alanlarda geçici özel önlemler alan bir politika geliştirmesi ve toplumu bu doğrultuda yönlendirmesi gerekmektedir.

Devlet raporunda, 5. madde kapsamında “Toplumsal kadın-erkek eşitliği kavramının ana plan ve programlara yerleştirilmesi, kadının ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarının değiştirilmesi ve ön yargılar ve geleneksel uygulamaların ortadan kaldırılması çalışmalarının hala sürmekte olan bir çaba olduğu” belirtilmektedir. Ancak, **hükümetlerin, Ulusal Mekanizma olarak KSSGM’nin ve diğer kamu kurumlarının CEDAW Sözleşmesi’ndeki yükümlülükleri yerine getirecek örgütlülüğe ve sistematik yaklaşıma sahip olduğu söylenemez.** 1998 yılından bu güne 81 ilin yalnızca 14’ünde kurulabilen Ulusal Mekanizma’ya bağlı kadına yönelik birimlerin etkinliklerini ölçecek hiçbir somut veri bulunmamaktadır.

Şüphesiz devlet, üçüncü şahısların aile içinde gelenek ve töre kisvesi altında yaptığı kadın erkek eşitliğine yönelik ayrımcılıktan sorumludur ve kimenin din ve vicdan hürriyeti kadınların insan haklarının üstünde olamaz.

EŞİT HAKLARDA DİĞER ENGELLER ve EKSİKLİKLER:

Genelde kadının doğurganlığı, özellikle erkek çocuk sahibi olma vazifesi anlamında önemsenmektedir. Bu yüzden hala kız çocuk doğuran kadın aşağılanmakta, bu aşağılama, eşinin karısıyla daha az ilgilenmesi veya çocukla hiç ilgilenmemesi gibi psikolojik baskılar şeklinde olmaktadır. Kadının, büyüklerinin yanında çocuğunu sevememesi gibi adetler bazı yörelerde hala yaygındır. Kadın çocuğuna istediği ismi verememektedir. Çocuğun bakımı ve büyütülmesi, yetiştirilip terbiye edilmesi ile ilgili sorumluluklar da yine çok yaygın bir şekilde kadına aittir. Yeni yasal düzenlemelerle kadının babadan gelen soyadını kullanabilmesi olanaklı ancak soyadını çocuk-

larına veremediği için aile soyadı devam edememektedir. Baba geleneksel olarak sadece ailenin ekonomik ihtiyaçlarını sağlamakla yükümlüdür. Boşanma durumunda genellikle anneler çocuklarına sahip çıkmakta ve yoksullaşmaktadır. Bu nedenle, sistemli ve sürekli şiddete uğrayan kadınlar bile boşanmayı bir çözüm olarak görmemektedir. Boşanma oranı 2000'de %0,46 olmuştur. Kadınların özgürce eş seçme hakkını kullanabilmesi, haklarını evlilik içinde de koruyabilmesi eğitim düzeyi ve ekonomik bağımsızlıklarıyla yakından bağlantılıdır.

Eşcinsel kadınların özgür olarak eş seçme ve yasal olarak kendi cinsleriyle evlenme hakları yoktur. Boşanmalarda anne lezbiyense kız çocuğunun velayeti babaya verilmektedir.

Aile kurumunun dokunulmazlığı, kadınların daha iyi bir hayat sürmesine engel olan ayrımcı davranışların meşrulaşmasına ve adetler şeklinde gelenekselleşmesine ortam hazırlamaktadır. Kadın ve aile ile ilişkili konularda **gelenekçiliğe aşırı vurgu yapılarak, özel alanda dindarlık ve muhafazakârlık sürdürülmekte ve kadınlar tarafından da taşınmaktadır.**

CEDAW'nın 5. ve 16. maddelerindeki konular çerçevesinde karşılaşılan eşit haklara yönelik en önemli engeller şöyle tespit edilmiştir:

- Gelenek, töre ve dini anlayışlar,
- Ataerkil aile düzeni,
- Kalıplaşmış cinsiyet rolleri,
- Eğitimsizlik,
- Ekonomik bağımlılık.

Çözüm, bu engellerin ortadan kaldırılmasına bağlıdır. **Bir başka deyişle; CEDAW'nın 5. ve 16. maddelerinin içerdiği değişimin sağlanabilmesi, geliştirilmiş kararlı bir devlet politikasının varlığını ve uygulama iradesini gerekli kılmaktadır.**

EĞİTİM

İlgili CEDAW maddeleri: 4, 10.

MEVCUT DURUM:

Ülkemizde, 2000 yılı itibarıyla kadınların %19,4'ü okuryazar değildir. Güneydoğu Anadolu'da okuma-yazma bilmeyen kadın nüfusun oranı

%39'a kadar yükselmektedir. Eğitimde kadınların aleyhine işleyen cinsiyet ayrımcılığı gerek **Pekin+5** gerekse **2. ve 3. Birleştirilmiş Ülke Raporu**'nda yapılan taahhütlere rağmen halen sürmektedir. Eğitimde kadın erkek eşitliği sağlanamamıştır.

Temel ve Orta Eğitim

İlköğretim kademesinde yaklaşık 1.5 milyon çocuk (ağırlığı kız olmak üzere) eğitim sürecine katılamamaktadır. Kız çocuklarını okullaştırma kampanyalarıyla ilköğretimde bu oranın görece olarak yükselmesine karşın, ortaöğretimde okullaşma oranı erkek çocuklarda %74,3 iken kız çocuklarda %57,2 olarak gerçekleşmiştir.

Ülke Raporu'nda, kız çocuklarının okula devam etmeme nedenleri olarak **“olumsuz kültürel değerler”** ve kız çocuklarında **“motivasyon eksikliğinin”** sayılması ayrımcılığın gerçek nedeni olan **geleneksel din anlayışı, kız çocuklarının nüfusa geç kaydettirilmesi, anneye yardımcı görülmesi, küçük yaşta evlendirmesi** gibi nedenleri gizlemektedir.

Raporda *“Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları, kız ve erkek çocukların okul türlerine dağılımında cinsiyet ayrımının belirgin biçimde arttığı kurumlardır,”* denilmekte ve *“1196 Erkek Teknik Lisesi ve 636 Kız Teknik Lisesi bulunmaktadır. Bu yapı geleneksel çevrelerden gelen kızlara eğitime daha kolay girme şansı sağlanması ve bu anlamda kızlar için kota niteliği taşıması gibi nedenlerle”* savunulduğu belirtilmektedir. Buradaki savunma cinsiyet ayrımcılığına dayalı geleneksel rolleri vurgulayan nitelikteki okulların **“kız”** ve **“erkek” meslekleri** olarak sınıflandırıldığı gerçeğini yansıtmamaktadır.

Yüksek öğrenim

Kadınların yüksek öğrenimde okullaşma oranı %29,7 iken erkeklerinki %39,9'dur. Yüksek öğrenim gören kadınların durumu, özellikle lisans üstü okul düzeyinde kadın katılımı erkeklerinkinden oldukça düşüktür. Kız öğrencileri yüksek lisans yapmaya özendirerek teşvik bursları **‘geçici özel önlem’** olarak üniversite yönetimlerinde ele alınmamaktadır.

Eğitimde kalıplaşmış cinsiyet rollerinin kaldırılması

Bir sivil toplum kuruluşunun yaptığı bir araştırmada ders kitaplarında 4 bin ayrımcı tutum, *örneğin kadınların ev süpürmesi, erkeklerin bilgisayar başında gösterilmesi gibi ayrımcı görsel örnekler* saptanmıştır.

Eğitim yapısının, erkek egemen dil dâhil cinsiyetçi içeriğinden arındırılmasına ihtiyaç vardır. Öğretim programları geleneksel cinsiyetçi rollerin yeniden üretilmesini kolaylaştırmaktadır. Eğitim materyallerinin yanı sıra öğretmenlerin de bu yönde eğitilmesi gerekmektedir. Eğitim kademeleri ve yöneticilik pozisyonlarına göre öğretmenlik mesleğinde cinsiyet dağılımında ciddi eşitsizlikler mevcuttur.

Burs olanaklarından eşit yararlanma

2000-2001 akademik yılı boyunca, lise ve üniversite öğrencileri için sağlanan özel yatılı yardımlarının sadece yüzde 26'sı kız öğrencilere dağıtılmıştır. Burslar ve yardımlar ilkokuldan başlayarak her kademede sonuç eşitliğini sağlayacak şekilde dağıtılmalıdır.

Okuma yazma ve yetişkin eğitiminde eşitlik sağlanması

Milli Eğitim Bakanlığı, 2001-2002 öğretim yılında, ilköğretim çağındaki 152.703 kız çocuğunun okula gönderilmediğini açıklamıştır. Bu çocuklar ilerde okuma-yazma bilmeyen yetişkin kadın nüfus içinde yer alacaktır.

Eğitimin her düzeyinde olan eğitim açığına kapatmaya yönelik yetişkin ve işlevsel okuma yazma öğretim programları dâhil sürekli eğitim programlarına kadınların katılabilmelerini teşvik edici olanaklar geliştirilmemiştir.

Yetişkin eğitimi konusunda Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamındaki Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM), Güneydoğu Anadolu'daki kadınların eğitim sorunlarını dikkate alarak kalkınma süreciyle bütünleşmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak sonuca ulaşmak için **bölgedeki erkek nüfusun da kadının eğitimi konusunda bilinçlendirilmesi gerekir**. Kadının toplum içindeki statüsünü tek taraflı olarak yükseltmeye çalışmak sonuca ulaşma yolunda engeller yaratmaktadır.

Aile içinde kadının toplum kalkınmasındaki rolünün öneminden haberdar edilmeyen erkekler geleneksel rollerini sürdürmekte ve kadının liderlik becerileri ve özgüveninin artması konularında güdüleyici olmak yerine ataerkil düzenin koruyucuları olarak davranmaktadırlar.

Üniversitelerin kadın merkezlerinin yetişkin eğitimi çalışmaları yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda olmalı ve bu amaçları ivedilikle gerçekleştirmek üzere programlar geliştirilmelidir.

Pekin Konferansı'nda 2002 yılına kadar kaldırılması taahhüt edilen kadın okumaz-yazmazlığı ortadan kaldırılamamıştır. Bu konudaki çözüm yalnızca okuma-yazma seferberliği ile değil ayrıca anne-baba eğitimi ile desteklenerek okul çağındaki kız nüfusun tamamının okullaşması ile sağlanabilir.

Bedensel gelişim, üreme sağlığı eğitimleri

Kız çocuklarının bedensel gelişimi için imkânların eşit kullanımında sorunlar mevcuttur. Örneğin, geleneksel babalar kız çocuklarının spor derslerinden muaf tutulması için sahte doktor raporu alabilmektedir.

Kadınların üreme sağlığı, gebelik ve doğum planlaması konularında eğitilmesi amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı bir sivil toplum kuruluşuyla işbirliği içinde, Doğu ve Güneydoğu'da bulunan 14 ilde Halk Eğitim Merkezleri'nde 413 öğretmene ana-çocuk sağlığı, aile planlaması, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, HIV/AIDS konularında eğitimci eğitimi vermiştir. Bu olumlu gelişmeye karşın, kadınlara ulaşan eğitim hizmeti çok yetersizdir.

YASAL DÜZENLEMELER VE ÖNEMLİ EKSİKLİKLER:

Nisan 2004 Sivil Toplum Forumu Eğitim Çalışma Grubu'nda dile getirilen sorunların pek çoğu 4. ve 5. Birleştirilmiş Ülke Raporu'nda cevap bulamamış ya da hiç yer almamıştır. Kadınların aleyhine olan okuma yazma oranı, okullaşma oranı, gelenek, görenek, ataerkil toplum ve aile yapısı nedeniyle kız çocuklarının eğitimsiz kalışı toplum kalkınmasında çözüm isteyen öncelikler arasındadır. Ayrıca, bu alanda ayrımcılığın önlenmesi için:

- Devlet Pekin ve Pekin+5 taahhütlerini yerine getirmelidir.
- Öncelikle kırsal alanda kız çocuklarının nüfusa kayıt olması sağlanmalı, kızların okula düzenli devamı konusunda (kızların okula kaydedildikten sonra tarlaya çalışmaya ya da iç göçle başka bir kente gitmeleri durumunda oluşan) eğitimden gizli uzak kalma sorununu takip edecek mekanizmalar geliştirilmelidir.
- Eğitimdeki burs, barınma, araç gereç vb imkanlardan yararlanmada eşitliğin sağlanması hedeflenmeli ve bu durum sayısal verilerle izlenmeli, kızlar lehine geçici özel önlemler alınmalıdır.
- Ders kitaplarında bulunan ayrımcı öğeler ayıklanmalı ve sürekli denetlenmelidir.

- Ana–baba eğitime ve eğitimcilerin hizmet-içi eğitime özel önem verilmelidir.
- Bedensel ve öğrenme özürlü okul çağındaki kız öğrencilerle mahkûm kadınları eğitime ve topluma kazandırma yönünde özel çalışmalar yapılmalıdır.

Gerek yaygın gerekse örgün eğitim alanında kadın erkek eşitliğinin sağlanması ancak özel önlemleri içeren eğitim politikaları ve uygulamalarıyla mümkün olabilecektir.

MEDYA

İlgili CEDAW Maddesi: 5, 11, özel tavsiye kararı

MEVCUT DURUM:

Kitle iletişim araçları; düşüncelerin, davranışların, değer yargılarının oluşmasında ve toplumun kültürel ve sosyal yapısını belirlemede en güçlü iletişim araçlarıdır. Geleneksel kitle iletişim araçları olan gazete, radyo ve televizyon paralelinde VCD, DVD, sinema ve internet gibi araçlar da kitle iletişim araçları sınıfında yer almaktadır. Gazete, kitap ve dergi okuma alışkanlığının çok düşük olduğu ülkemizde toplum görsel medyaya daha yoğun ilgi göstermektedir.

- Kamu ve özel yayın ve yayım kuruluşlarının karar mekanizmalarında kadınlar yer almamaktadır.
- Erkek egemenliğinin vurgulandığı, kadının şiddet gördüğü, ihanete uğradığı, kumalığın özendirildiği, kadın kişiliğinin yok edilmeye çalışıldığı konuları işleyen diziler çoğunluktadır.
- Kliplerde, kadın imajı seks objesi şeklinde kullanılmaktadır.
- Cinsel meta olarak kullanılan kadının üretken değil tüketici birey imajının verildiği, geleneksel cinsiyet rollerinin (iyi anne, iyi eş, mükemmel ev kadını) pekiştirildiği programlar yaygındır.
- Medya kuruluşlarının karar mekanizmalarında erkek yöneticilerin haki-miyeti söz konusudur.
- Şiddet, çoğu kez toplumsal cinsiyete bağlı olarak ele alınmakta ve şiddetin benimsenmesi, pekiştirilmesi rolü medya tarafından üstlenilmektedir.

- Kaliteli kadın programlarına sponsor bulunamamakta, kadın yapımcılara maddi olanak sağlanmamaktadır.

YASAL DÜZENLEMELER VE ÖNEMLİ EKSİKLİKLER:

İşitsel ve görsel yayıncılığı düzenleyen Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında 3984 sayılı Kanun'da yayın ilkeleri belirtilmiştir. 4. maddenin (d) bendinde “...insanların..., cinsiyet, ... benzeri nedenlerle kınanmaması ve aşağılanmaması”, (u) bendinde “kadına, ... karşı şiddetin ve ayrımcılığın teşvik edilmemesi” hüküm altına alınmıştır. Ayrıca reklamları düzenleyen 19. maddede ve yönetmelikte de “reklamlarda cinsiyet ayrımı yapılamayacağı” belirlenmiştir.

Yasalarda, sahiplik veya konum açısından cinsiyet ayrımı gözetilmemiştir, ancak uygulama bunu yansıtmamaktadır.

Kadınların özellikle ekranda magazin programı sunan manken görüntüsünden kurtulup her konuda ve düzeyde etkin görev alması için kamuoyu oluşturulmalıdır.

Medyada kadın çalışanların ve karar mekanizmalarında bulunan kadın sayısının artırılması için **geçici özel önlem** alınmalıdır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda kamuoyu oluşturma ve eğitim programları:

3984 sayılı Kanun'un yaptırımları düzenleyen 33. maddesinin 1. fıkrasında: ‘yayın ihlali halinde yayını durdurulan programın yerine ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına Üst Kurulca hazırlattırılacak eğitim.... kadın... hakları... konularında programlar yayınlanır’ hükmü çerçevesinde, Ulusal Mekanizma tarafından kadına yönelik belgeseller ve kadın eğitim programları hazırlattırıp yayını sağlanmalıdır. İlaveten, yasa değişikliği ile sivil toplum kuruluşlarınca üretilen kadın hakları programlarının yayınlanmasına da imkân sağlanmalıdır.

Medyada kadının toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin yanlış haber, program ve sunumların yapılmaması için kamuoyu oluşturulmalıdır.

Medyada, özellikle de yerel medyada çalışanların eğitilmesi ve iletişim fakültesi mezunlarının bu alanda çalışması olanağı yaratılmalıdır.

Reklam denetim kurullarında kadın kuruluşlarından temsilci bulunulmalıdır.

KADIN SAĞLIĞI

İlgili CEDAW maddeleri: 4, 10/h, 11/1.f, 11/2.a.d, 12, 14/2.b.c.h, 16/1.e

MEVCUT DURUM:

Türkiye’de kadın ve erkeğin sağlık sorunları, karşılaştıkları riskler, cinslerin özelliklerine göre hizmet verecek kurumların varlığı ve işlemesi, kadın ve erkeğin sağlık hizmetlerinden yararlanma oranları, sağlık istatistikleri, kentsel-kırsal ve bölgesel farklılıklar, geleneklerin baskısı konularında yapılan araştırmalar ve onların ortaya koyduğu bulgular; kadın ve erkeğe verilen sağlık hizmetinde eşitlik olmadığını göstermektedir. Ayrıca, kadının, kadın olması nedeniyle büyük risk altında olduğu alan ve konuların eğitimi ile uygulamasının yeterli kalitede ve sürekli olmadığı görülmektedir. *Türkiye OECD ülkeleri arasında bebek ölümlerinde hala birinci sıradaki ülkedir.*

Aile planlaması ve üreme sağlığı

Yapılan alan taramaları anne ölümlerinin çokluğuna ve kadın sağlık riskinin yüksekliğine işaret etmektedir. Ancak, ülke ölçeğinde anne ölüm istatistiği bulunmamaktadır. 1998 yılında yapılan Sağlık Hizmetleri Araştırması’nda, doğum öncesi bakım alan anne oranı bölgesel farklılıklar göstermektedir: Türkiye genelinde %67,5, Doğu Anadolu’da %38,1. Sağlık personeli ile doğum yapanların oranı da, Türkiye genelinde %80,6, Doğu Anadolu’da %52,3’tür. Aile planlaması ve üreme sağlığı konularında çeşitli sivil toplum kuruluşları ile devlet kurumları işbirliğiyle yıllardır süren eğitim ve uygulama kampanyalarına karşın sağlık hizmetlerinden eşit yararlanamama sorunu çözülememiştir.

YASAL DÜZENLEMELER VE ÖNEMLİ EKSİKLİKLER:

Sağlık alanında da toplumsal değer yargıları ve kültürel yapımızdan, sağlık hizmetlerinin kalitesi ve sunumundan, eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik durum ve yasal düzenlemelerden kaynaklanan eşitsizlik ve ayrımcılıklar bulunmaktadır:

- Kadın sağlığı hizmetleri yaygınlık ve etkinlik açısından yetersiz ve eğit-sizdir. Kırsal kesimdeki kadınların sağlık hizmetlerine erişiminde ayrıca gllkler mevcuttur.
- Aile planlaması genellikle kadına yönelik olup yöntem konusunda karar verici olan kadın değildir.
- Yaygın Şekilde, ocuk sahibi veya erkek ocuk sahibi olamamak kadının kusuru/eksikliği olarak görülmektedir.
- Kadın bedeni bekâret aracılığıyla denetlenmektedir. Bekâret kadına yönelik Şiddete, özellikle de namus cinayetlerine neden oluşturmaktadır.
- Kadın nüfusun tamamı sağlık açısından sosyal güvenlik kapsamında değildir. Ayrıca, üç ayrı sosyal güvenlik kuruluşunun sağlık ve sosyal güvenlik programları arasında farklılıklar mevcuttur. Örneğin, SSK emekli-si kadınlar ve emekli olan kocası üzerinden dolaylı olarak sigorta kapsa-mında bulunan kadınlar gebelik ve doğumdaki sağlık sigortası hizmet ve yardımlarından yararlanamamaktadır.
- Üreme sağlığı konusunda örgün ve yaygın eğitimde programlama ve uy-gulama yetersizlikleri mevcuttur.

Kadın sağlığı alanında olumlu ayrımcılık politika ve uygulamalarını ge-liştirmek ve kurumsal hizmetlere dâhil etmek gerekmektedir.

YILDIZ TOKMAN'IN KİŞİSEL ARŞİVİNDEN

TCK KADIN PLATFORMU VE CEDAW STYK TEMSİLCİLERİ

CEDAW/C/TUR/CC/4-5

15 Şubat 2005

Orijinal metin İngilizce'dir*

**Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi
Otuz İkinci Oturum 10-28 Ocak 2005**

Nihai Açıklamalar: Türkiye

1. Komite, 20 Ocak 2005 tarihinde düzenlenen 677. ve 678. toplantılarında Türkiye'nin birleşik dördüncü ve beşinci periyodik raporunu (CEDAW/C/TUR/4-5) görüşmüştür.

Taraf Devletin Sunumu

2. Raporun sunulmasında temsilci, Taraf Devletin, Hükümetin kadın haklarını sağlamaya ilişkin uluslararası yükümlülüklerine bağlı kalma isteğinin bir ifadesi olarak 1999 yılında Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine olan bütün çekincelerini kaldırdığına değinmiştir. 2002 yılında, İhtiyari Protokolün Onaylanmasına ilişkin 9. Madde 1. paragraf ile ilgili deklarasyonunun geri çekilmesine yönelik çalışmalara başlandığının da altı çizilmiştir.
3. Temsilci, Taraf Devletteki hızlı değişim sürecine işaret ederek, hukuki alandaki son gelişmelerin altını çizmiştir. En önemli gelişmelerden biri, Mayıs 2004 tarihinde Anayasa'nın 10. Maddesinin değiştirilmesidir; bu değişiklikle birlikte Devlet yalnızca kadın erkek arasında ayrımcılık gö-

* Bu metin, CEDAW gölge rapor gruplarının Nihai Görüşler'in çevirisi ve dağıtım talebiyle 2007 yılında yolladığı dilekçeye cevaben KSGM tarafından gönderilmiş resmi çeviridir.

zetilmemesini temin etmekten değil, her alanda kadınlar için uygulamada eşit hakların ve fırsatların sağlanması için gerekli tedbirlerin alınmasından da sorumlu hale gelmiştir. 90. Maddenin değiştirilmesi, Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi dahil olmak üzere uluslararası sözleşmelerin bütün ulusal kanunlara üstünlüğünü temin etmiştir.

4. Temsilci, 2001 yılında yürürlüğe giren yeni Medeni Kanun'un, evlilikte ve ailevi ilişkilerde kadın hakları ve kadın erkek eşitliğini korumakta olduğu hususunu vurgulamıştır. Sivil toplum kuruluşları bu kanunun yürürlüğe girmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. 1998 yılında yürürlüğe giren Ailenin Korunmasına Dair Kanun'da ilk defa aile içi şiddet konusuna değinilmiş ve hakim ve savcılar bu hükümler konusunda eğitilmişlerdir. Belediyeler Kanunu, 50.000'in üzerinde nüfusa sahip belediyelerin, kadın ve çocuklar için sığınma evleri dahil olmak üzere şiddet mağdurlarına hizmet sağlamasını gerektirmektedir.
5. Nisan 2005 tarihinde yürürlüğe girmesi planlanan Yeni Ceza Kanunu'nda cinsel suçlar adabı umumiye aleyhine değil, birey aleyhine işlenen suçlar olarak tanımlanmaktadır. Kanun ilk defa, insan ticaretinin yanı sıra evlilik içi tecavüz ve iş yerinde cinsel taciz konularını da içermektedir. 2000 yılında namus suçu faillerine indirim sağlayan hükmün kaldırılmasının yanı sıra yeni Kanun'da bu failere ömür boyu hapis cezasının getirilmesi ile Hükümetin bu suçları engellemedeki kararlılığı ortaya koyulmuştur. 2003 yılında İş Kanunu değiştirilerek cinsiyet bazlı ayrımcılık yasaklanmış ve madeni hal ve ailevi sorumluluklara bağlı nedenler dahil olmak üzere kadınlara yönelik ayrımcı uygulamalar ortadan kaldırılmıştır.
6. Mevzuata ilişkin önemli gelişmeler yaşanırken, geleneksel değerler ve adetler yeni kanunların uygulanmasında etki yaratmaya devam etmektedir. Bunların uygulanmasını desteklemeye yönelik bir Zihinsel Dönüşüm Projesi, Hükümetin öncelikli hedeflerinden biridir. Kadınlara karşı şiddeti engellemeye yönelik çabalar arasında, Şiddeti Önleme Platformu'nun kurulması ve kadınlara karşı şiddetin durdurulması için bir yıl sürecek bir kampanya yer almaktadır. Namus cinayetlerinin önlenmesine ilişkin çabalar yoğunlaştırılmış, bu konuda taslak bir karar çıkartılması hususu Genel Kurul'a yansıtılmıştır.

7. Kadınların ilerlemesine yönelik ulusal mekanizma, daha etkin bir politika oluşturma ve koordinasyon sağlama amaçları ile, Kasım 2004 tarihinde Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ve Kadının Statüsü Danışma Kurulu'nun kurulması ile güçlendirilmiştir.
8. 1997 yılında yürürlüğe giren Zorunlu Temel Eğitim Kanunu özellikle kırsal alanlarda kız öğrencilerin sayısını artırarak kız çocuklarının eğitime çok önemli bir katkı sağlamış, kız çocuklarının eğitimi destekleme amaçlı ulusal kampanya da bu konuda etkili olmuştur. Okuma yazma kursları ile yaygın eğitim programları ve cinsiyete dayalı ayrımcılık unsurlarının ortadan kaldırılması için eğitim materyallerinin gözden geçirilmesi de bu çabalara katkı sağlamıştır. İstihdam konusunda kadınların erkeklerden çok geride olması ve işgücü katılımlarının azalması nedeniyle politikalar geliştirilmiş ve kadınların istihdamını artırmak için çeşitli projeler ve eğitim programları uygulanmıştır. Birçok göstergeye yansıdığı üzere kadın sağlığı konusunda da önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda medyanın rolünün artırılması için çeşitli projeler başlatılmıştır.
9. Kadınların özellikle politika alanında karar alma mekanizmasına katılımı henüz tatmin edici düzeyde değildir. Mesleki ve akademik alanda kadınların oranı yüksek iken, meclisteki koltukların yüzde 4,4'ü kadınlara aittir ve Kabinede yalnızca bir kadın bakan bulunmaktadır. Kadınların yerel yönetimlerde temsil oranı da düşük düzeydedir. Ancak, kadınlar son zamanlarda politikaya katılım konusuna önemli derecede ilgi göstermeye başlamışlardır. Yakın gelecekte ileri bir atılımın olması umulmaktadır.
10. Temsilci, gelişmelere rağmen bölgesel farklılıkların halen bulunduğunu ve hizmetlerin planlanmasında ve sunulmasında bunlara dikkat edildiğini vurgulamıştır.
11. Sonuç olarak temsilci, Hükümetin kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına ilişkin kararlılığını tekrar vurgulamış ve ülkenin akademik kurumları ve sivil toplum kuruluşları ile Komite'nin bu konudaki destek ve işbirliğine olan güvenlerinin altını çizmiştir.

Komite'nin nihai açıklamaları

Giriş

12. Komite, periyodik raporların hazırlanmasına ilişkin Komite kılavuz ilkelere ile uyumlu, öz ve bilgilendirici olan birleşik dördüncü ve beşinci periyodik raporlar için Taraf Devlete takdirini ifade eder.
13. Komite, Taraf Devletin kadından sorumlu Devlet Bakanı başkanlığındaki ve Sözleşmenin uygulanmasından sorumlu farklı bakanlıkların temsilcileri ve akademisyenlerden oluşan yüksek düzeydeki delegasyonuna takdirini sunar. Komite, Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin son gelişmeleri açıklayan sözlü sunumu, Komite'nin oturum öncesi çalışma grubu tarafından hazırlanan konu ve sorular listesine yazılı cevabı ve Komite tarafından sözlü olarak aktarılan sorulara ilişkin açıklamaları için Taraf Devlete teşekkürlerini sunar.
14. Komite, Sözleşmenin 15. maddesi 2. ve 4. paragrafları ile 16. maddesi 1(c), (d), (f) ve (g) paragraflarına olan çekincelerini kaldırdığı için Taraf Devlete takdirini sunar.
15. Komite, Taraf Devletin, Sözleşmenin 9. maddesi 1. paragrafına ilişkin Deklarasyonunun geri çekilmesi çalışmalarına, Vatandaşlık Kanunu'nun Deklarasyona temel oluşturan hükümlerinin kaldırılmasının ardından başladığını vurgular.
16. Komite, raporun hazırlanmasında Taraf Devletin kadın sivil toplum kuruluşları, ilgili kamu kurumları ve akademisyenlerle işbirliği yapmasını takdir eder. Komite, cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına ilişkin ilerleme yönünde sivil toplum tarafından sağlanan desteği tanıması nedeniyle Taraf Devleti kutlar.

Olumlu Yönler

17. Komite, Anayasa'sının 10. maddesini değiştirerek Devletin kadınlara eşitlik sağlanması sorumluluğunu ortaya koyan ve kadın erkek arasındaki fiili eşitliğin geliştirilmesine yönelik geçici özel tedbirlerin alınmasına sağlam bir zemin oluşturan Taraf Devlete takdirini sunar. Komite aynı zamanda, Anayasa'nın 90. maddesini değiştirerek Sözleşme dahil olmak üzere temel hak ve özgürlükler konusundaki uluslararası anlaşmaların ulusal kanunlara üstünlüğünü temin eden Taraf Devlete takdirini sunar.

18. Komite, birleşik ikinci ve üçüncü periyodik raporların (CEDAW/C/TUR/2-3) görüşülmesinden bu yana, cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve kadınlara karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmak amaçları ile ve aile içi şiddetle mücadele (Ailenin Korumasına dair 1998 tarihli Kanun), kadınların evlilik içindeki hukuki statüsü (2001 tarihli Medeni Kanun), evlilik içi tecavüz ve iş yerinde cinsel taciz (2004 tarihli Ceza Kanunu) konuları dahil olmak üzere Sözleşmede yer alan yükümlülüklerine uyumu sağlama hedefiyle, Taraf Devletin önemli bir hukuk reformu içine girdiğini takdirle vurgular.
19. Komite, “Namus adına kadınlara ve kız çocuklarına karşı işlenen suçların ortadan kaldırılmasına yönelik çalışma” başlıklı 59/ 165 sayılı, 20 Aralık 2004 tarihli Genel Kurul kararına katılımından dolayı Taraf Devlette takdirini sunar.
20. Komite, Taraf Devletin, kız çocuklarının kaydolma oranını artırmaya odaklanılarak zorunlu temel eğitim süresini beş yıldan sekiz yıla çıkardığını takdirle vurgular.
21. Komite, Taraf Devletin Ekim 2002 tarihinde Sözleşmenin İhtiyari Protokolünü onayladığını ve Sözleşmenin Komitenin Aralık 1999 tarihli toplantısına ilişkin 20. maddesi 1. paragrafının değiştirilmesini kabul ettiğini takdirle vurgular.

Başlıca endişeler ve öneriler

22. Komite, Taraf Devletin, Sözleşmenin bütün hükümlerinin sistematik ve sürekli olarak uygulanmasına ilişkin yükümlülüğünü vurgular. Aynı zamanda Komite, bu son görüşlerde belirtilen endişe ve önerilerin, mevcut zaman ve bir sonraki periyodik raporun sunulması arasındaki süre içerisinde Taraf Devletin yoğun ilgisini gerektirdiği görüşündedir. Sonuç olarak Komite, Taraf Devletin uygulama faaliyetlerinde bu alanlara yoğunlaşmasını ve yapılan faaliyetler ile alınan sonuçları bir sonraki periyodik raporda belirtmesini talep eder. Komite, Taraf Devletin, bütünüyle uygulanmalarını temin etmek amacıyla bu son görüşleri ilgili bütün bakanlıklara ve Meclis’e sunmasını talep eder.
23. Kadın erkek eşitliğine ilişkin anayasa ve mevzuat hükümleri vurgulanırken, Komite, Taraf Devletin mevzuatında kadınlara karşı ayrımcılığın

Sözleşmenin 1. maddesine uygun bir tanımının yer almaması hususundaki endişesini belirtir.

24. Komite, kadınlara karşı ayrımcılığa ilişkin, Sözleşmenin 1. maddesine uygun bir tanımın anayasa veya uygun kanunlara dahil edimesini önerir. Komite aynı zamanda, Sözleşme hakkında ve kadınlara karşı ayrımcılığın anlamı ve kapsamına ilişkin özellikle parlamenterler, adli ve hukuki mesleğe sahip kişiler olmak üzere genel halkı hedefleyen bilinçlendirme kampanyalarının uygulanmasını önerir.

25. Komite, Ceza Kanunu ve Medeni Kanun'un bazı hükümlerinin halen kadınlar ve kız çocuklarına karşı ayrımcılık yaptığı konusundaki endişesini belirtir. Komite özellikle, kadınlara yönelik genital muayenelerin veya bekaret testlerinin bazı koşullarda halen kadının rızası olmadan uygulanabildiği ve Ceza Kanunu'nda "namus cinayeti" yerine "töre cinayeti" teriminin kullanılmasının, kadınlara karşı işlenen bu suçların faillerinin daha hafif bir şekilde yargılanması ve bu kişilere daha hafif cezaların getirilmesi ile sonuçlanabileceği konularındaki endişelerini belirtir. Komite ayrıca, 15 - 18 yaşları arasındaki gençler arasında rızaya bağlı cinsel ilişkilerin cezalandırılmasının, özellikle ataerkil tutumların halen devam etmesi doğrultusunda, genç kadınlar üzerinde çok daha ağır bir etki yaratabileceği hususundaki endişesini belirtir. Komite bunların yanı sıra, edinilmiş mallarda ortaklık konusundaki hukuki düzenlemeye ilişkin Medeni Kanun değişikliğinin geriye dönük olarak uygulanamaması hususundaki endişesini belirtir.

26. Komite Taraf Devletin, mevzuatını Sözleşmenin 2. maddesi ile uyumlu hale getirmek amacıyla, halihazırdaki ayrımcı yasal hükümlerin gecikme olmaksızın değiştirilmesine öncelik vermesini talep eder. Komite özellikle, genital muayenelerin her koşulda kadının rızasına bağlı olmasının ön şart yapılması; töre veya namus adına işlenen suçların cinayet olarak sınıflandırılması ve hukukun el verdiği en ağır cezaların uygulanması; 15 - 18 yaşları arasındaki gençler arasında rızaya bağlı cinsel ilişkilerin cezalandırılması konusunun yeniden düşünülmesi hususlarında Taraf Devleti teşvik eder. Komite ayrıca Taraf Devletin, kadınlara ilişkin edinilmiş mallarda ortaklık yönündeki Medeni Kanun değişikliğinin geriye dönük olarak uygulanamamasının etkilerini, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce evlenen kadınlar için olan dezavantajı ortadan kaldırma konusunu dikkate alarak gözden geçirmesini önerir.

27. Komite, ev içi şiddet dahil olmak üzere kadınlara karşı şiddetin devam ettiği yönündeki endişesini belirtir. Komite, şiddet mağduru kadınların haklarından ve hukuki koruma mekanizmalarından haberdar olmadıkları konusundaki endişesini belirtir. Bunların yanı sıra Komite, sığınma evleri dahil olmak üzere şiddet mağduru kadınlara yönelik destek hizmetlerinin sayıca yetersiz olduğu hususundaki endişesini belirtir. Komite ayrıca, yakın zamanda yürürlüğe giren Belediyeler Kanunu uyarınca, sığınma evi kurma sorumluluğunun, bunun uygulanmasını gözetecek ve finansmanını temin edecek yeterli mekanizma olmadan belediyelere verildiği hususundaki endişesini belirtir.
28. Komite, Taraf Devletin, kadınlara karşı ayrımcılığın bir şekli olan ve insan haklarını ihlal eden ev içi şiddet dahil olmak üzere kadınlara karşı şiddeti önleme ve bununla mücadele etme konusundaki çabalarını yoğunlaştırmasını talep eder. Komite, kadınlara karşı şiddeti önlemek, mağdurlara koruma ve destek hizmeti sağlamak ve suçluları cezalandırmak ve iyileştirmek amacıyla, Ailenin Korunmasına dair Kanun'un bütünüyle uygulanması ve etkinliğinin dikkatli bir şekilde gözetilmesi ihtiyacının altını çizer. Bu konuda Komite 19. genel önerisine dikkat çeker. Komite, Taraf Devletin, toprakları içerisinde yeterli sayıda sığınma evi olması, bunların uygun bir şekilde finanse edilmesi ve sivil toplum kuruluşlarının bu alandaki araştırma sonuçları ve uygulamaya ilişkin deneyimlerinin kullanılması hususlarını dikkate alarak, Belediyeler Kanunu'nun uygulanmasını gözetmesini talep eder. Komite ayrıca, kamu yetkililerinin, özellikle de kanun uygulayıcı yetkililerin, mahkeme ve sağlık görevlilerinin kadınlara karşı şiddetin bütün şekillerine duyarlı hale getirilmeleri ve buna uygun şekilde yanıt verebilmeleri için sürekli olarak eğitilmelerini önerir. Komite ayrıca Taraf Devleti, medya ve halk eğitim programları aracılığıyla, bu çeşit şiddetin sosyal ve ahlaki açıdan kabul edilemez olduğu ve kadınlara karşı ayrımcılık anlamına geldiği kavramlarını vurgulamak amacıyla devamlı bir bilinçlendirme tedbiri almaya davet eder.
29. Komite, kadınların ve erkeklerin toplumdaki rollerine ve sorumluluklarına ilişkin, kadınları aşağı konumda görmeye devam eden ataerkil tutumların ve köklü geleneksel ve kültürel kalıpların yaygınlığı konusundaki güçlü endişesini belirtir. Komite, bu tutumların "namus cinayetleri" dahil olmak

üzere kadınlara karşı şiddetin daimi olmasına katkıda bulunduğu ve kadınların birçok alanda haklarından yararlanmalarını olumsuz etkilediği; ayrıca eğitim, istihdam, sağlık ve karar verme mekanizmasına katılım konuları dahil olmak üzere Sözleşmenin bütünüyle uygulanmasını engellediği hususundaki endişesini ifade eder. Komite aynı zamanda, Medeni Kanun'un ilgili hükümlerine rağmen, erken evlilik, zorla evlilik ve çok evlilik gibi kadınlara karşı ayrımcılık içeren belirli geleneksel ve kültürel uygulamaların devam etmesi konusundaki endişesini belirtir.

30. Komite, Taraf Devletin, toplumun bütün düzeylerinde kadın erkek eşitliğinin daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve eşitliği desteklemek amacıyla, kadın ve erkeklere yönelik bilinçlendirme ve eğitim kampanyaları dahil olmak üzere, Sözleşmenin 2 (f) ve 5 (a) maddeleri uyarınca, kadın ve erkeklerin rolleri ve sorumluluklarına ilişkin kalıplaşmış tutumları ortadan kaldırma çabalarını hızlandırmasını talep eder. Komite, Taraf Devletin bu tedbirlerin etkilerini dikkatli bir şekilde gözetmesini talep eder. Komite, medyanın, kadınlar konusunda ve kadın ve erkeğin özel alanlarda ve kamu alanlarında eşit statü ve sorumluluklara sahip olması hususunda olumlu bir imaj yansıtmaya yönelik teşvik edilmesini önerir. Komite ayrıca Taraf Devletin, sivil toplum kuruluşları, kadın grupları, toplum liderleri, öğretmenler ve medya ile işbirliği içerisinde, Komite'nin evlilik ve aile ilişkilerinde eşitliğe ilişkin 21. genel önerisini dikkate alarak, evlilik ve aile ilişkilerinde kadına karşı ayrımcılık içeren geleneksel ve kültürel uygulamaların ortadan kaldırılmasına yönelik ek önlemleri gecikme olmaksızın almasını talep eder.
31. Komite, siyaset ve kamu hayatına ilişkin bütün alanlarda kadınların önemli ölçüde az temsil edildiği ve özellikle ulusal ve yerel düzeyde karar verme mekanizmalarında eşitliğin sağlanmasına yönelik gelişimin üzücü derecede yavaş olduğu hususlarındaki endişesini belirtir. Komite ayrıca, Dışişleri Hizmetlerinin yüksek kademelerinde kadınların az temsil edildiği konusundaki endişesini de belirtir.
32. Komite, Taraf Devleti, kamu hayatının bütün alanlarındaki seçimle veya atamayla işleyen kurumlarda kadınların temsil edilmelerini artırma konusunda devamlı tedbirler almaya teşvik eder. Komite, Taraf Devletin, kadınların Mecliste, belediyelerde ve Dışişleri Hizmetlerinin yüksek kademelerindeki sayılarını artırmak için, Sözleşmenin 4. maddesi 1. parag-

rafı ve Komite'nin 25. genel önerisi uyarınca geçici özel tedbirler alınmasını önerir. Komite ayrıca Taraf Devletin, kadınların siyaset ve kamu hayatına ve karar verme mekanizmalarına katılımının önemi konusunda bilinçlendirme kampanyaları yürütmesini ve bu tedbirlerin etkilerini değerlendirmesini önerir.

33. Komite, kadınların okuma yazma bilmeme oranının yüksek olması, kız çocuklarının ve kadınların eğitimin her düzeyinde kayıt olma ve okulu tamamlama oranlarının düşük olması ve bu ayrımın kırsal - kentsel, bölgesel ve etnik farklılıklarla daha da ciddi hale gelmesi konularındaki endişelerini belirtir. Komite ayrıca, kız çocuklarının ve kadınların eğitimin geleneksel olarak kadınlara yönelik alanlarına hakim olmaya devam ettikleri, ancak özellikle teknik ve mesleki okullarda az temsil edildikleri konusundaki endişesini de belirtir. Komite, kadınların profesyonel ve istihdam edilme fırsatlarına yönelik eğitim seçimlerinden doğan dezavantajları konusundaki endişesini belirtir. Komite ayrıca, anadili Türkçe olmayan kız çocuklarının ve kadınların eğitime erişimleri ve eğitimdeki başarıları konusunda çok çeşitli ayrımcılığa maruz kaldıkları hususundaki endişesini de belirtir. Komite aynı zamanda, okullarda ve üniversitelerdeki başörtü yasağının kız çocukları ve kadınlar üzerindeki etkisi hususundaki endişesini de belirtir. Bunların yanı sıra Komite, kalıplaşmış tutumların kız çocuklarının eğitiminde dezavantaj yaratmaya devam ettiği konusundaki endişesini belirtir.

34. Komite, kadınların okuma yazma bilmeme oranını düşürmek, kız çocuklarının ve kadınların eğitim ve öğretimin bütün düzeylerine erişimini güçlendirmek ve kadın ve erkekler için eğitimsel ve profesyonel seçimlerin çeşitlendirilmesini aktif olarak teşvik etmek için gerekli tedbirleri almasını önerir. Komite bu tedbirlerin, Sözleşmenin 4. maddesi 1. paragrafı ve Komite'nin 25. genel önerisi uyarınca geçici özel tedbirlerin kullanımını içermesini önerir. Komite, Taraf Devletin, farklı etnik gruplara mensup olan ve anadilleri Türkçe olmayan, özellikle kırsal alandaki kız çocuklarının ve kadınların maruz kaldığı eğitimsel dezavantajların ortadan kaldırılmasına ve bölgesel farklılıklara ilişkin hedefli politika ve programlar uygulamasını talep eder. Komite ayrıca Taraf Devletin, başörtü takma yasağının etkisini izlemesini ve değerlendirmesini ve yasak nedeniyle okuldan ve üniversiteden dışlanan kadınların sayısı konusun-

- da bilgi toplamasını talep eder. Komite aynı zamanda, Taraf Devletin, kadınların eşitliği ve ekonomik fırsatlar konusunda eğitimin önemine ilişkin ve kalıplaşmış tutumların ortadan kaldırılmasına yönelik bilinçlendirme programları yürütmesini talep eder.
35. Komite, kadınların özel sektörde ve kamu sektöründe erkeklerden önemli ölçüde daha az kazandıkları iş piyasasında, kadınlara karşı doğrudan ve dolaylı ayrımcılık yapıldığı konusundaki endişesini belirtir. Komite, kadınların yüksek derecedeki işsizlik oranları, özellikle kentsel alanlarda iş gücüne düşük seviyedeki katılımları, tarım alanında parasız aile çalışanı olarak yoğunlaşmaları ve kayıt dışı işlerde düşük gelir veya maaşla veya parasız olarak sosyal güvencelerden yararlanmadan çalışmaları hususlarındaki endişelerini belirtir. Bunların yanı sıra Komite, kadınların iş piyasasına katılımlarına bir engelin de çocuk bakımı konusunda çok az olanağın bulunması olduğu hususundaki endişesini de belirtir.
36. Komite, Taraf Devletin, Sözleşmenin 11. maddesinin bütünüyle uygulanmasına ilişkin tedbirleri almasını talep eder. Komite, Taraf Devletin, mesleki ayrımın özellikle eğitim yoluyla ortadan kaldırılmasına ilişkin önlemler almasını önerir. Komite, Taraf Devleti, kadınların iş piyasasına girişini ve yeniden girişini kolaylaştırmak için, okul öncesi çağıdaki çocuklara yönelik karşılanabilir bakım olanaklarını geliştirmeye teşvik eder.
37. Komite, Taraf Devlette yüksek orandaki anne ve çocuk ölümlerinin devam ettiğini endişeyle vurgular.
38. Komite, Taraf Devletin, özellikle anne ve çocuk ölümleri konusunda kadın sağlığı hususundaki durumu geliştirmek için yeterli kaynak tahsis etmesini ve özellikle kırsal alanlarda ve özellikle doğum sonrası bakım konusunda sağlık olanaklarına ve eğitilmiş personel tarafından sağlanan tıbbi yardımlara erişimi artırmak için her türlü çabayı göstermesini önerir.
39. Komite, Taraf Devlette sığınmacı kadınların durumuna ilişkin rapordaki bilgi eksikliğini vurgular.
40. Komite, Taraf Devletin, bir sonraki periyodik raporunda, Türkiye'deki kadın sığınmacıların durumuna ilişkin kapsamlı bir tablo çizmesini talep eder.

Komite, Taraf Devletin ekonomik planlamasına cinsiyet perspektifinin dahil edilmesine ilişkin bilgi eksikliğini vurgular.

Komite, Taraf Devletin, bir sonraki periyodik raporunda, Taraf Devletin ekonomik planlamasına cinsiyet perspektifinin dahil edilmesine ilişkin bilgi sunmasını talep eder.

41. Komite, Taraf Devletin, bir sonraki periyodik raporunda, mahkemedeki kadınlar, satılan kadın ve kız çocukları, Kürt kadınlar ve çok çeşitli ayrımcılığa maruz kalan diğer kadın grupları ve bunların sağlık, istihdam ve eğitime erişimleri ve bunlara karşı işlenen çeşitli şiddet türlerine ilişkin bilgi, cinsiyet unsurlarına ayrılmış istatistik ve veriler sunmasını talep eder.
42. Komite, Taraf Devletin; bir sonraki raporunda, 17. ve 18. paragraflarda belirtilen anayasal değişiklik ve yeni kanunların uygulanmasını temin etmek için alınan önlemler, bunların Sözleşmenin hükümlerinin uygulanmasını sağlamaya yönelik etkilerinin değerlendirilmesi ve ihlal halinde kadınların adalete ve kanun yoluna erişimlerinin temin edilmesi konularında bilgi sunmasını talep eder. Komite, Taraf Devletin, kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesini hedefleyen mevzuat reformu konusunda, özellikle hakimler, avukatlar ve kanun uygulayıcı personele yönelik eğitim programlarını güçlendirmesini önerir. Komite ayrıca, kadınların kanuni mekanizmalardan yararlanabilmeleri amacıyla, kadınlara yönelik bilinçlendirme kampanyaları yürütülmesini önerir.
43. Komite, Taraf Devletin, Sözleşmenin 18. maddesi uyarınca 2007 yılında hazırlanacak bir sonraki periyodik raporunda, bu son görüşlerde ifade edilen endişelere yanıt vermesini talep eder.
44. Komite, Taraf Devleti, bir sonraki raporun hazırlanmasında bütün bakanlıkların, kamu kurum ve kuruluşlarının katılımını sağlama yönünde teşvik eder. Komite ayrıca, Taraf Devleti, raporun Komite'ye sunulmasından önce Meclis'te tartışılması yönünde de teşvik eder.
45. Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansının Eylem Programının uygulanmasını gözden geçirmek ve değerlendirmek amaçlı Genel Kurul özel oturumu (yirmi birinci özel oturum), Genel Kurul'un çocuklara ilişkin özel oturumu (yirmi yedinci özel oturum), Irkçılık, Irk Ayrımcılığı, Yabancı Düşmanlığı ve Hoşgörüsüzlük konulu Dünya Konferansı ve Yaşlanma

konulu İkinci Dünya Kurulu gibi ilgili Birleşmiş Milletler konferansları, zirveleri ve özel oturumlarında kabul edilen eylemlere yönelik deklarasyonlar, programlar ve platformların cinsiyet boyutları dikkate alınarak, Komite, Taraf Devletin, bir sonraki periyodik raporunda, bu belgelerin Sözleşmenin ilgili maddeleri ile alakalı yönlerinin uygulanması konusunda bilgi sunmasını talep eder.

46. Komite, Devletin, kadınların hayatın her yönünde insan hakları ve temel özgürlüklerinden yararlanmalarını sağlayan yedi büyük uluslararası insan hakları aracına; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, İşkence ve Diğer Acımasız, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Davranış veya Cezalara Karşı Sözleşme, Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmeye bağlılığını vurgular. Komite, yedi büyük uluslararası insan hakları aracını onaylaması nedeniyle Taraf Devlete takdirini sunar.
47. Komite, hükümet yetkilileri, politikacılar, parlamenterler ve kadın ve insan hakları kuruluşları dahil olmak üzere halkın kadınların kanunen ve fiilen eşitliğinin sağlanması yönünde atılan adımlar konusunda ve bu alanda atılması gereken diğer adımlar hakkında bilgilendirilmesi amacıyla bu son görüşlerin Türkiye çapında yayılmasını talep eder. Komite, Taraf Devletin, Sözleşme, İhtiyari Protokol, Komite'nin genel önerileri, Beijing Deklarasyonu ve Eylem Platformunu ve "Kadın 2000: Yirmibirinci Yüzyıl için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış" başlıklı yirmi üçüncü Genel Kurul özel oturumunun sonuçlarını ülke çapında özellikle de kadın ve insan hakları kuruluşlarına yaymaya devam etmesini talep eder.

FERIDE ACAR'IN KİŞİSEL ARŞİVİNDEN

DÖRT SENE CEDAW KOMİTESİ BAŞKANLIĞI YAPMIŞ OLAN PROF. FERİDE ACAR

Tablo 2: Gölge Raporların CEDAW Komitesi Nihai Görüşlerine

TCK Kadın Platformu Gölge Raporu*	CSTYK Gölge Raporu**
<p>Türk Ceza Kanunu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Yeni TCK Madde 82 sadece “töre cinayetleri”ne atıf yapmakta, bu terim namus cinayetlerini tanımlamakta yetersiz kalmaktadır; maddenin gerekçesi ise “haksız tahrik” uygulaması içermektedir. Namus cinayetleri 82. Madde’de nitelikli adam öldürme olarak sayılmalı ve bu tür vakalarda “Haksız Tahrik” uygulaması gerekçelerden kaldırılmalıdır. - 287. Madde açık bir şekilde “bekâret testi yapmak yasaktır” demeli ve hâkimler ya da savcılar tarafından istenen herhangi bir testin uygulanmasında kadının onayının ön koşul olduğu belirtilmelidir. - 104. Madde kaldırılmalı, yerine “Çocuklara Karşı Cinsel Taciz”i düzenleyen 103. Madde’ye 15-18 yaş arası kişiler arasındaki cinsel ilişkilerin yalnız zorlama, şiddet, tehdit, ya da başka herhangi bir sebeple taraflardan birinin onayı olmaması durumunda cezalandırılmasına yönelik bir düzenleme eklenmelidir. - “Cinsel yönelime dayalı ayrımcılık” açık bir biçimde 122. Madde’ye bir ayrımcılık türü olarak eklenmelidir. 	<p>Nisan 2005’te yürürlüğe girecek yeni Ceza Kanunu’nun yapım sürecine en çok müdahale eden sivil toplum hareketi kadın hareketi olmuştur. Buna rağmen kanunda, namus cinayetlerine engel olacak sağlam yasal bir düzenlemeye yer verilmemiş, ensestini açık bir suç olarak tanımlanmamış, 15-18 yaş arasındaki çocukların istekleriyle birlikte olmaları halinde bile hapisle cezalandırılmaları öngörülmüş, “ayrımcılık yasağı” tanımında “cinsel yönelim” ibaresine yer verilmemiştir.</p>

Etkisi – 2005

Komite'nin Türkiye'ye Yönelttiği Sorular**

Komite, namus cinayetlerinin yaşama hakkını ve kişi güvenliğini ihlal ettiğini, bu nedenle yasalarda uygun şekilde cezalandırılması gerektiğini belirtmiştir. Resmi Rapor'da, namus cinayetleri hakkında kamuoyu tartışması açılması için Hükümet ve hükümet dışı kuruluşlar tarafından çok büyük çaba harcandığı belirtilmektedir. Bunların ve alınan önlemlerin etkisi ve etkinliği ne olmuştur?

Nihai Görüşler***

Komite Taraf Devletin, mevzuatını Sözleşme'nin 2. maddesi ile uyumlu hale getirmek amacıyla, hâlihazırdaki ayrımcı yasal hükümlerin gecikme olmaksızın değiştirilmesine öncelik vermesini talep eder. Komite özellikle, genital muayenelerin her koşulda kadının rızasına bağlı olmasının ön şart yapılması; töre veya namus adına işlenen suçların cinayet olarak sınıflandırılması ve hukukun elverdiği en ağır cezaların uygulanması; 15 - 18 yaşları arasındaki gençler arasındaki rızaya dayalı cinsel ilişkilerin cezalandırılması konusunun yeniden düşünülmesi hususlarında Taraf Devleti teşvik eder.

Tablo 2: Gölge Raporların CEDAW Komitesi Nihai Görüşlerine

TCK Kadın Platformu Gölge Raporu*	CSTYK Gölge Raporu**	
<p>Kadın sığınma evleri ve toplum merkezleri:</p> <ul style="list-style-type: none">- Yerel yönetimlere, temel işletim ilkeleri ve denetim mekanizmalarına tabi olacak yeni kadın sığınakları ve toplum merkezleri açma ve işletme hak ve sorumluluğu verilmelidir. Yerel yönetimlerin bu amaçla sarf edecekleri çabalar merkezi hükümetin çalışmalarının yerine geçmek yerine, destek mahiyetinde olmalıdır.- Merkezi hükümet kadın sığınaklarının ve toplum merkezlerinin açılması ve işletilmesi konusundaki sorumluluğunu Kamu Yönetimi Reformu Kanunu ile sürdürmeli, ancak bu hak yasaya eklenmesi gereken şu düzenlemelerle beraber kullanılmalıdır: <ol style="list-style-type: none">1. Kadın sığınakları ve toplum merkezlerinin uluslararası standartlara uygun nasıl yönetileceğine dair net bir düzenleme geliştirilmesi, özellikle de bu merkezlerde sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, ya da sağlık çalışanları gibi eğitilmiş ve deneyimli kişilerin çalışması gerekmektedir.2. Kadın sığınakları ve toplum merkezlerinden sorumlu yerel otoritelerin, bölgedeki nitelikli ve deneyimli kadın grupları ve STK'larla yakın bir işbirliği içinde olması gerektiğine dair bir düzenleme getirilmelidir.		
<p>Anayasa'da geçici özel önlemler:</p> <p>Anayasa'nın 10. Maddesi şu eklemeyi içerecek şekilde değiştirilmelidir: "Devlet, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için, geçici özel önlemler de dâhil olmak üzere, her türlü önlemi alır."</p>	<p>Anayasa değişikliği sırasında madde hükmüne eklenmesi reddedilmiş olan "geçici özel önlemlerin ayrımcılık sayılmayacağı" hükmünün Anayasa'ya konmasına ihtiyaç bulunmaktadır.</p>	

Etkisi – 2005 (devam)

Komite'nin Türkiye'ye Yönelttiği Sorular**	Nihai Görüşler***
<p>Resmi Rapor'da şiddet mağdurları için sığınakların yetersiz olduğu belirtilmektedir. Hükümet, ülke genelinde nitelikli hizmet veren yeterli sayıda sığınak tesis edilmesi hususunda yerel otoriteleri desteklemek ve teşvik etmek için hangi tedbirleri almaktadır?</p>	<p>Komite, sığınma evleri dâhil olmak üzere şiddet mağduru kadınlara yönelik destek hizmetlerinin sayıca yetersiz olduğu hususundaki endişesini belirtir. Komite ayrıca, yakın zamanda yürürlüğe giren Belediyeler Kanunu uyarınca, sığınma evi kurma sorumluluğunun, bunun uygulanmasını gözetecek ve finansmanını temin edecek yeterli mekanizma olmadan belediyelere verildiği hususundaki endişesini belirtir. Komite, Taraf Devletin, sınırları içerisinde yeterli sayıda sığınma evi olması, bunların uygun bir şekilde finanse edilmesi ve sivil toplum kuruluşlarının bu alandaki araştırma sonuçları ve uygulamaya ilişkin deneyimlerinin kullanılması hususlarını dikkate alarak, Belediyeler Kanunu'nun uygulanmasını gözetmesini talep eder.</p>
	<p>Komite, Taraf Devletin, Sözleşme'nin 4. maddesi 1. paragrafı ve Komite'nin 25. genel önerisi uyarınca geçici özel tedbirler almasını önerir.</p>

Tablo 2: Gölge Raporların CEDAW Komitesi Nihai Görüşlerine

TCK Kadın Platformu Gölge Raporu*	CSTYK Gölge Raporu**	
<p>Eşitlik Çerçeve Yasası: Eşitlik Çerçeve Yasası kabul edilmeli ve kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi için yasaların, politikaların ve programların uygulanışlarını izleyecek bir Eşitlik İzleme Komisyonu ya da Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ombudu oluşturulmalıdır.</p>	<ul style="list-style-type: none">- Türkiye'nin hala bir "eşitlik çerçeve yasası" yoktur. "Geçici özel önlemlerin ayrımcılık sayılmayacağı"nın eşitlik çerçeve yasasında da tanımlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.- Parlamento bünyesinde olması gereken "Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu" oluşturulmamaktadır.	
<p>Siyasette kadın kotası: Siyasi Partiler ve Seçim Kanunu asgari yüzde 30 toplumsal cinsiyet kotası getirilecek şekilde değiştirilmeli ve bunun için gerekli olan anayasal düzenleme yapılmalıdır.</p>	<p>Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları başta olmak üzere, kadınların ayrımcılıktan korunmasını öngören kota vb. düzenlemelerle diğer geçici özel önlemlerin hızla alınması gerekmektedir.</p>	
<p>TMK mal rejimi: Medeni Kanun'un 10. Maddesi, "Edinilmiş Malların Paylaşımı Rejimi"nin yeni Medeni Kanun'un Ocak 2002'deki kabulü öncesinde yapılmış olan evliliklere de uygulanabilmesini sağlayacak biçimde değiştirilmelidir.</p>	<p>Yeni Medeni Kanun'daki yasal mal rejimi yasanın yürürlüğe girdiği tarihte geçerli olan evliliklere uygulanmamaktadır. Bu, 11 milyonu aşkın evli kadının edinilmiş mallara katılma rejiminden yararlanamamasına ve ayrımcılığa uğramasına yol açmıştır.</p>	

Etkisi – 2005 (devam)

	Komite'nin Türkiye'ye Yönelttiği Sorular**	Nihai Görüşler***
	<p>Kadınların hükümetin her sektöründe ve bütün seviyelerde, özellikle politik alanda ve kamu sektöründe, katılımını artırmak için, özel geçici önlemler dâhil, hükümet tarafından alınan önlemler nelerdir ve bunların etkisi nedir?</p>	<p>Komite, Taraf Devleti, kamu hayatının bütün alanlarında seçimle veya atamayla işleyen kurumlarda kadınların temsil edilmelerini artırma konusunda devamlı tedbirler almaya teşvik eder. Komite, Taraf Devletin, kadınların Meclis'te, belediyelerde ve Dışişleri hizmetlerinin yüksek kademelerindeki sayılarını artırmak için, Sözleşmenin 4. maddesi 1. paragrafı ve Komite'nin 25. genel önerisi uyarınca geçici özel tedbirler almasını önerir.</p>
		<p>Komite ayrıca, Taraf Devletin, kadınlara ilişkin edinilmiş mallarda ortaklık yönündeki Medeni Kanun değişikliğinin geriye dönük olarak uygulanamamasının etkilerini, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce evlenen kadınlar açısından yarattığı dezavantajı ortadan kaldırma konusunu dikkate alarak gözden geçirmesini önerir.</p>

Tablo 2: Gölge Raporların CEDAW Komitesi Nihai Görüşlerine

TCK Kadın Platformu Gölge Raporu*	CSTYK Gölge Raporu**	
<p>Kadın istihdamı:</p> <ul style="list-style-type: none">- 2010 yılında kadın istihdamını yüzde 60 seviyesine (AB Lizbon 2010 Kadın İstihdam Oranı Hedefi) çıkartmak için ulusal hedefler ortaya koyulmalı ve böylece hedefler ve politikalar arasında net bir bağ oluşturulmalıdır.- Çocuk ve yaşlı bakım hizmetlerinin ulaşılabilirliği, karşılanabilirliği ve kalitesi artırılmalıdır.- Genelde kamuoyu, ancak özellikle kadınlara yönelik bilinç geliştirme kampanyaları ve eğitim programları, kadınların hareket özgürlüğünü ve istihdamı engelleyici kültürel kısıtlamaları ortadan kaldırmak için desteklenmelidir.- Kadın-erkek arasındaki ücret farklılıkları da dâhil olmak üzere, özellikle de ücretler ve sosyal güvenlik konularında, kadınların istihdama katılımını engelleyici ekonomik caydırıcı düzenlemeler ve uygulamalar kaldırılmalıdır.- Çalışma koşulları, yarı zamanlı işlerin cazibesini artırıcı, kariyere ara verme imkânı tanıyan ve esnek çalışma koşulları sağlayacak şekilde geliştirilmelidir.- Kadınların iş piyasası becerilerini geliştirmeye yönelik örgün ve yaygın eğitim ve programlara katılımı artırılmalıdır.- İş Kanunu'nda ebeveyn izni, işe alınma, mesleki eğitim ve yükselme konularında eşit olanaklar sağlanması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.	<ul style="list-style-type: none">- Kadının istihdamını artırmaya yönelik bir istihdam politikası oluşturulmalıdır.- Yasal düzenlemeler, toplumsal cinsiyet bakış açısı ile gözden geçirilmelidir.- Hükümet ikircikli muhafazakâr tutumunu bırakarak geçici özel önlemler almaya başlamalı, ulusal eylem plan ve programları geliştirmeli ve uygulamaya geçmelidir. Girişimcilikte özellikle kredi borçlanma ve sigorta konularında pozitif ayrımcılık uygulanmalıdır.- İstatistikler iyileştirilmeli, kadın işgücüne görünürlük kazandırılmalı, kamu bütçeleri toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme analizi ile incelenerek, kadınların kaynaklardan eşit yararlanmadığı açığa çıkarılmalıdır.- Tarım İş Yasası kadınlar açısından önemli bir ihtiyaçtır.	

Etkisi – 2005 (devam)

Komite'nin Türkiye'ye Yönelttiği Sorular**

- Rapor'da, işgücü piyasasında kadınların payının düşme eğilimi gösterdiği, 1995 yılında yüzde 30,5 iken 2000 yılında yüzde 25,9'a düştüğü belirtilmektedir. Günümüze kadar bu eğilim ne tür bir seyir izlemiştir? Kadınların işgücüne katılımına ilişkin, sektörler itibarı ile ayrılmış en son verileri ve bu düşme eğilimini durdurmak için Hükümet tarafından hangi önlemlerin alındığını açıklayınız.
- Eğer yapılmış ise sosyal güvenlik sisteminin yasal çerçevesi içinde yapılan değişiklikleri ve bunun kadınlar üzerindeki etkisini açıklayınız.
- Rapor'da, özel sektörde, evli, hamile ya da çocuklu kadınların işe alınmayabilecekleri, terfi ettirilmede ya da hizmet içi eğitimde ayrımcılığa maruz kalabilecekleri belirtilmektedir. Bu sorunları çözmek için ne gibi tedbirler düşünüldüğünü ya da ne gibi tedbirler alındığını açıklayınız.

Nihai Görüşler***

Komite, kadınların özel sektörde ve kamu sektöründe erkeklerden önemli ölçüde daha az kazandıkları iş piyasasında, kadınlara karşı doğrudan ve dolaylı ayrımcılık yapıldığı konusundaki endişesini belirtir. Komite, kadınların yüksek derecedeki işsizlik oranları, özellikle kentsel alanlarda iş gücüne düşük seviyedeki katılımları, tarım alanında parasız aile çalışanı olarak yoğunlaşmaları ve kayıt dışı işlerde düşük gelir veya maaşla veya parasız olarak sosyal güvencelerden yararlanmadan çalışmalarını hususlarındaki endişelerini belirtir. Bunların yanı sıra Komite, kadınların iş piyasasına katılımlarına bir engelin de çocuk bakımı konusunda çok az olanağın bulunması olduğu hususundaki endişesini de belirtir.

Tablo 2: Gölge Raporların CEDAW Komitesi Nihai Görüşlerine

TCK Kadın Platformu Gölge Raporu*	CSTYK Gölge Raporu**	
4320 sayılı kanunun uygulanması:	4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun, 7 yıldır yürürlükte olmasına rağmen yaygınlaştırılamamıştır. Şiddete uğrayan kadınları koruyucu devlet politikaları ve eylem planı üretilmeyerek, sığınma evleri vb. destekler komik düzeyde bırakılarak, yasanın caydırıcı etkisi de azaltılmaktadır.	
Eğitim:	<ul style="list-style-type: none">- Kırsal alanda kız çocuklarının nüfusa kayıt olması sağlanmalı, kızların okula devamı konusunda mekanizmalar geliştirilmelidir.- Eğitimde burs, barınma, araç gereç vb. imkânlardan yararlanmada kızlar lehine geçici önlemler alınmalıdır.- Ders kitaplarındaki ayrımcı öğeler ayıklanmalıdır.- Ana-baba eğitime ve eğitimcilerin hizmet içi eğitimine özel önem verilmelidir.	

Kaynaklar:

* Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler, (İstanbul: 2005) *Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Türkiye Gölge Raporu.*

** CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu, (Ankara: 2006) *Birleştirilmiş 4. ve 5. Dönem Gölge Raporu ve Birleşmiş Milletler CEDAW Komitesi' nin Tavsiye Kararları.* STYK tarafından sunulan gölge rapor bu tabloda gösterilenden daha fazla konu başlığı kapsamaktadır; ancak New York'ta TCK Kadın Platformu ve STYK'nın ortaklaşa yaptıkları lobicilik çalışmalarının kapsamı burada gösterilen konu başlıkları çerçevesinde olmuştur.

*** Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (Ankara: 2005) *Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, Otuz İkinci Oturum. Nihai Açıklamalar: Türkiye.*

Etkisi – 2005 (devam)

Komite'nin Türkiye'ye Yönelttiği Sorular**	Nihai Görüşler***
	<p>Komite, kadınlara karşı şiddeti önlemek, mağdurlara koruma ve destek hizmeti sağlamak ve suçluları cezalandırmak ve iyileştirmek amacıyla, Ailenin Korunmasına dair Kanun'un bütünüyle uygulanması ve etkinliğinin dikkatli bir şekilde gözetilmesi ihtiyacının altını çizer. Bu konuda Komite 19. genel önerisine dikkat çeker.</p>
<p>Rapor'da kadınlarla kız çocuklarının eğitimin her aşamasında erkeklerin gerisinde kaldıkları, kadınlarla erkeklerin okuryazarlık seviyeleri arasında özellikle kırsal-kentsel, bölgesel ve yaş farklılıkları dikkate alındığında, önemli farklar olduğu belirtilmektedir. Bu problemlerin üstesinden gelmek için, özellikle kırsal kesimde, Hükümet tarafından hangi önlemler alınmıştır ve alınan bu önlemlerin etkisi ne olmuştur?</p>	<p>Komite, kadınların okuma yazma bilmeme oranını düşürmek, kız çocuklarının ve kadınların eğitim ve öğretimin bütün düzeylerine erişimini güçlendirmek ve kadın ve erkekler için eğitimsel ve profesyonel seçimlerin çeşitlendirilmesini aktif olarak teşvik etmek için gerekli tedbirleri almasını önerir. Komite bu tedbirlerin, Sözleşmenin 4. maddesi 1. paragrafı ve Komite'nin 25. genel önerisi uyarınca geçici özel tedbirlerin kullanımını içermesini önerir.</p>

TÜRKİYE’NİN KADIN HAKLARI KARNESİ BİRLEŞMİŞ MİLLETLER’DE MERCEK ALTINDA...*

Türk Hükümeti, önümüzdeki hafta (20 Ocak 2005) Birleşmiş Milletler’de Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) kapsamında dönem raporunu sunacak. Kadın erkek eşitliğinin izlenmesi konusunda en önemli uluslararası mekanizma olan CEDAW çerçevesinde, Türkiye’nin Birleşmiş Milletler nezdinde sözleşme yükümlülüklerini ne derece yerine getirdiği ve kadınların durumu değerlendirilecek.

1979 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda onaylanan CEDAW, kadınların insan haklarını koruyan uluslararası ve bağlayıcı bir yasa niteliği taşıyor. Sözleşme’yi 20 Aralık 1985’te imzalayan Türkiye, imza koyan diğer ülkeler gibi, periyodik raporlar sunarak CEDAW Komitesi’ne kadına karşı ayrımcılığı önlemek üzere aldığı önlemleri açıklıyor.

CEDAW sürecinin önemli bir ayağı, sivil toplum katılımı. Kadın örgütlerinin hazırladığı, hükümet raporuna alternatif raporlarla ülkedeki durum daha objektif değerlendirilebiliyor.

Türkiye, CEDAW Komitesi’ne üçüncü raporunu 20 Ocak’ta New York’ta Birleşmiş Milletler merkezinde sunacak. Ancak bundan önce, 17 Ocak’ta kadın örgütlerinin hazırladığı alternatif raporlar ele alınacak ve Komite üyeleri Hükümet’e soracakları soruları bu raporlara dayanarak hazırlayacak. Türkiye’de giderek güçlenen sivil toplumla devletin, uluslararası platformlarda

* Bu basın bildirisi Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler ve Uçan Süpürge tarafından 2005’te gölge raporları sunan iki grup adına ortak bir bildiri olarak hazırlanmış ve dağıtılmıştır.

diyalog içinde çalışmasını gerektiren bu süreç, ülkemizde demokratik geleneklerin giderek yerleşmekte olduğunun da bir göstergesi.

Türkiye'nin değerlendirmesinde; biri **Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler**'in hazırladığı ve TCK Kadın Platformu'nu oluşturan 27 örgüt tarafından desteklenen; diğeri de **Uçan Süpürge**'nin sekreteryasını üstlendiği, 81 ilden kadın kuruluğu temsilcisi 453 kadının katılımıyla yapılan CEDAW Sivil Toplum Forumu'nun sonuçlarına dayanarak CEDAW Türkiye Yürütme Kurulu'nun hazırladığı olmak üzere, iki Gölge Rapor ele alınacak.

Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler'in hazırladığı ve **Birleşmiş Milletler**'in önde gelen kadın kurumlarından **WUNRN (Women's U.N. Reports Network)** tarafından “örnek rapor” seçilen gölge raporda namus cinayetleri, bekâret kontrolleri, olumlu ayrımcılık, kadının siyasete ve iş gücüne katılımı, Yerel Yönetimler ve Kamu Reformu ve Medeni Kanun'daki Mal Rejimi ile ilgili eşitsizlikler ele alınıyor. Raporunda ele alınan başlıklar şöyle:

Yeni Türk Ceza Kanunu'nda hâlâ, kadınlara karşı ayrımcılık yapan ve kadının insan hakları ihlallerini meşrulaştıran düzenlemeler bulunuyor. Rapor, namus cinayetleri, bekâret testleri, ayrımcılık ve 15-18 yaş arası gençlerin rızaya dayalı cinsel ilişkileri maddelerindeki ayrımcı düzenlemelerin kaldırılmasını ve bu maddelerin kadın ve gençlerin hak ve özgürlüklerini koruyacak şekilde düzeltilmesini öngörüyor.

Yerel Yönetimler ve Kamu Reformu, sayısı zaten çok yetersiz olan kadın sığınma evlerinin ve toplum merkezlerinin kapatılması tehlikesini getiriyor. Raporunda devletin kadına karşı şiddeti önleme konusundaki tüm yükümlülüklerini yerel yönetimlere devretmesi eleştirilerek, hem merkezi yönetimin hem de yerel yönetimlerin bu konuda sorumluluk almasının esas olduğu vurgulanıyor.

Geçtiğimiz Nisan ayında değiştirilen **Anayasa'nın 10. maddesi** hâlâ, kadın-erkek eşitliğinin hayata geçirilmesi için gereken olumlu ayrımcılık perspektifini taşımıyor. **Madde bu şekliyle, kadınlara fırsat eşitliği yaratmak üzere alınacak geçici önlemleri dahi engelleyebilecek nitelikte.** Raporunda 10. maddenin olumlu ayrımcılık ilkesine göre düzeltilmesi, Eşitlik Çerçeve Yasası'nın hazırlanması, bir Eşitlik İzleme Komisyonu ile Cinsiyet Eşitliği Ombudsmanlığı'nın oluşturulması gerektiği ifade ediliyor.

Raporunda **Medeni Kanun'daki “evlilik süresince edinilmiş malların ortak paylaşımı” ilkesinin geriye yönelik işletilebilecek şekilde düzenlenmesi;**

kadınların siyasi hayata katılımını artırmak için %30'luk kota sisteminin getirilmesi ve hükümetin kadınların iş gücüne katılım oranının 2010 Lizbon kriterleri ışığında %60 hedefine yönelik olarak artırılması için gerekli bütün önlemleri alması öngörülüyor.

Uçan Süpürge'nin 8 başlıktan oluşan raporu ise, Türkiye'de kadın haklarının gösterdiği gelişme ve hâlâ yaşanan sıkıntıların daha genel ve kapsamlı bir profilini çıkartıyor:

Yasa Önünde Eşitlik: Yasalarda eşitlik var ama uygulamada durum hiç de öyle değil. Bu nedenle biz kadınlar; Eşitlik Çerçeve Yasası'nın çıkartılmasını; Meclis'te Kadın-Erkek Eşitliği Daimi Komisyonu kurulmasını; 4320 sayılı "Ailenin Korunmasına Dair Yasa"nın uygulanmasını; namus cinayetlerine engel olacak sağlam bir yasal düzenlemenin olmasını ve enestini açıkça "suç" olarak tanımlanmasını; kadınların ayrımcılıktan korunmasını öngören kota vb. düzenlemelerle diğer geçici özel önlemlerin hızla alınmasını istiyoruz.

Ekonomi-Çalışma Hayatı-Yoksulluk: Biz kadınlar; kadın istihdamını arttırmaya yönelik bir istihdam politikası; yasal düzenlemelerde toplumsal cinsiyetçi yaklaşım; girişimcilikte özellikle kredili borçlanma ve sigorta konularında pozitif ayrımcılık; kadın işgücünde görünürlük ve kaynaklardan eşit yararlanma hakkı ve Tarım İş Yasası istiyoruz.

Şiddet: Zorla evlilikler çok yaygın. Son 4 yılda 54 namus cinayeti işlendi. Evli erkeklerin %34'ü eşlerine fiziksel şiddet uyguluyor. Evli kadınların %97'si hayatları boyunca en az bir kez şiddete maruz kalmakta. Evlilik içi tecavüz ve ağır fiziksel şiddet oranındaki artış %20. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da tek bir kadın sığınmaevi yok; Türkiye'deki toplam 13 kadın sığınmaevi Ankara'nın batısındaki yerleşimlerde. Biz kadınlar; şiddetle mücadelede ulusal eylem planı oluşturulmasını istiyoruz!

Siyaset ve Karar Mekanizmaları: Türkiye, siyasette kadın temsili oranıyla 119 ülke arasında 103. sırada. 2004 yılı itibariyle, belediye başkanı kadınların oranı yüzde 0,6. Meclis'teki 550 milletvekilinden yalnızca 24'ü kadın. Kadınların siyasal temsiline önündeki en önemli engellerden biri, siyasi partilerin erkek egemen yapısı. Biz kadınlar; Siyasi Partiler ve Seçim Yasaları'nın kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik geçici özel önlemleri içermesini; siyasi partilerin sembolik değil gerçekçi kadın kotası uygulamalarını ve kadınları görmezden gelme alışkanlıklarına son vermelerini istiyoruz!

Evlilik ve Geleneksel Roller: Türkiye’de yasal nikah dışında 7 evlenme usulü (berdel, beşik kertmesi, kuma, kayın evliliği, kan bedeli, başlık parası ve akraba evlilikleri) bugün bile uygulanmakta. Türkiye’de kadınların %58’inin evlilik kararı aileleri tarafından alınıyor. CEDAW’ın 5. ve 16. maddelerindeki konular çerçevesinde karşılaştığımız eşit haklara yönelik en önemli engeller; gelenek, töre ve dini anlayışlar; ataerkil aile düzeni; kalıplaşmış cinsiyet rolleri; eğitimsizlik; ekonomik bağımlılık. Biz kadınlar; CEDAW’ın 5. ve 16. maddelerinin içerdiği değişikliğin sağlanabilmesi için; geliştirilmiş, kararlı bir devlet politikası oluşturulmasını ve uygulanmasını istiyoruz!

Eğitim: Ülkemizde, 2000 yılı itibariyle kadınların %19,4’ü okur-yazar değil ve bu oran Güneydoğu Anadolu’da %39’lara kadar yükselmekte.

Medya: Biz kadınlar; karar mekanizmalarında kadın yönetici sayısının artmasını;

Kadınlara yönelik eğitici, bilgilendirici programların medyada yer almasını, medyada çalışanların iletişim eğitimi almış kişilerden seçilmesini; kadın cinselliğinin ön plana çıkarılarak kullanılmamasını, medyada kadının geleneksel rollerinin pekiştirilmemesini istiyoruz!

Sağlık: Türkiye OECD ülkeleri arasında bebek ölümlerinde hâlâ birinci sırada. Biz kadınlar; kadın sağlığı alanında olumlu ayrımcılık içeren politika ve uygulamaların geliştirilmesini ve kurumsal hizmetlere dâhil edilmesini; kadın sağlığı hizmetlerinin yaygınlaştırılmasını; kadın bedeninin bekâret kontrolü gibi uygulamalar aracılığıyla denetlenmemesini istiyoruz!

Bilgi için telefon numaraları:

Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler (212-251 00 29)

Uçan Süpürge (312-427 00 20)

Siyaset
günlüğü

DERYA SAZAK

dsazak@milliyet.com.tr Fax:0212 505 62 04

BM'de kadın hakları

Türkiye'de kadınlara yönelik hak ihlalleri ve eşitsizlikler, Birleşmiş Milletler CEDAW Komitesi'nin bu haftaki oturumunda görüşülecek. Hafta boyunca sivil toplum örgütlerinin raporlarını değerlendiren komitenin bugünkü oturumunda Türkiye Hükümet Delegasyonu dinlenecek. Kadın erkek eşitliğinin hayata geçirilmesi konusundaki eksiklikler ele alınacak.

Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler

20 Ocak 2005

BM'de kadın hakları

Türkiye'de kadınlara yönelik hak ihlalleri ve eşitsizlikler, Birleşmiş Milletler CEDAW Komitesi'nin bu haftaki oturumunda görüşülecek. Hafta boyunca sivil toplum örgütlerinin raporlarını değerlendiren komitenin bugünkü oturumunda Türkiye Hükümet Delegasyonu dinlenecek. Kadın erkek eşitliğinin hayata geçirilmesi konusunda eksiklikler ele alınacak.

Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Vakfı ile CEDAW Türkiye Yürütme Kurulu'nun alternatif raporları, New York'ta BM yetkililerine sunuldu. Türkiye'nin her yerinden kadın örgütlerinin desteklediği raporlarda, Türkiye'nin Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni (CEDAW) imzalayarak verdiği taahhütlere karşın hak ihlallerinin sürdüğü bildiriliyor.

BM'de bugünkü oturum öncesinde Kadının İnsan Hakları (Yeni Çözümler) Vakfı'ndan bilgilendirici bir not aldık.

BM'de bayram sorgusu!..

SORULARDAN soru beğen, tümü **kadın haklarıyla** ilgili. Bugün Birleşmiş Milletler'de (BM) Türkiye sınava giriyor.

BM Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) 1979'da kabul ediliyor. Türkiye sözleşmeyi 1985'te imzalıyor. Sözleşmeyi imzalayan her ülke, belli zamanlarda

Yalçın

DOĞAN

ydogan@hurriyet.com.tr

düşünce ayrımı gözeten, kadınlar aleyhine örneklerle karşı hükümet ne önlem alıyor?..

■ Namus cinayetleri devam ediyor. Bunlar nasıl son bulacak?..

■ Kadına karşı cinsel şiddet son iki yılda artış gösteriyor. Neden

önüne geçilemiyor?..

■ Okuma yazma bilmeyen kız çocuk oranı yüzde 21.6. Erkek çocuk oranı yüzde 5.6. Kızların oranı neden bu kadar yüksek?..

■ Gözaltında ya da hapiste cinsel şiddete maruz kalan kadınlar hakkında bilgi verir misiniz?..

■ Cinsel hastalık, örneğin AIDS taşıyan

20 Ocak 2005

BM'de kadın hakları (devam)

CEDAW Komitesi'nin Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarına yönelttiği sorular, 'dışarıdan bakıldığında' bazı tereddütlerin devam ettiğini gösteriyor:

"Namus cinayetleri niye önlenmiyor? Namus ve töre arasındaki fark ne? Yeni TCK'daki düzenleme yeterli mi? 'Töre' ifadesi tüm namus cinayetlerini kapsıyor mu?"

Kadının siyasi yaşama katılım oranı niye bu kadar düşük? Hükümet bu konuda gerekli önlemleri alıyor mu?"

Yeni TCK'da 15-18 yaş arasındaki gençlerin rıza ile cinsel ilişkilerine ceza getirilmesinin sebebi ne?"

Türkiye'nin kadın hakları karnesi BM'de mercek altına alınırken, biri TCK Kadın Platformu'nu oluşturan 27 örgüt tarafından desteklenen, diğeri de Uçan Süpürge'nin sekretaryasını üstlendiği, 81 ilden 453 kadının katılımıyla yapılan CEDAW Forumu'nun hazırladığı 'İki Gölge Rapor' tartışmaya açıldı. Kadına ilişkin sorun alanları şöyle saptanmış: "Ye-

rel Yönetimler ve Kamu Reformu, sayıca zaten çok yetersiz olan sığınma evlerinin ve toplum merkezlerinin kapatılması tehlikesini getiriyor.

Anayasa'nın 10. maddesi, hala kadın ve erkek eşitliğinin hayata geçirilmesi için gerekli olan (*olumlu*) ayrımcılık perspektifini içermiyor.

Zorla evlilikler çok yaygın. Evli erkeklerin yüzde 34'ü eşlerine fiziksel şiddet uyguluyor. Evlilik içi tecavüz ve ağır fiziksel şiddet oranındaki artış yüzde 20. Doğu ve Güneydoğu'da tek bir sığınma evi yok.

Türkiye'de kadınların yüzde 58'nin evlilik kararı, aileleri tarafından alınıyor. Eşit haklara yönelik en büyük engeller, gelenek, töre ve dini anlayışlar, ataerkil aile düzeni, kalıplaşmış cinsiyet rolleri, eğitimsizlik, ekonomik bağımlılık."

Kadınlar şiddet mücadelesinde 'ulusal eylem planı' oluşturulmasını istiyor. BM'deki oturum, sivil toplum hareketlerine güç ve cesaret verecek.

İyi bayramlar dileğiyle.

BM'de bayram sorgusu (devam)

KADINLARIN GÖLGESİNDE

"... Türkiye bugün Birleşmiş Milletler'de kadın haklarıyla ilgili sınava giriyor. Burada ilginç olan nokta, BM daha önce kadınların oluşturduğu sivil toplum örgütlerinin görüşüne başvuruyor. Yani, hükümet bunları söylüyor, ama siz ne diyorsunuz, diye araştırıyor. Bir anlamda, hükümet raporunu denetleme mekanizması!..

İşte, o kadın örgütleri üç gün önce, 17 Ocak'ta kadın hakları konusunda yasal durum ve uygulamalara ilişkin görüşlerini BM'ye iletiyor. Kim bunlar?.. Biri, TCK Kadın Platformu. Platform 27 ka-

dın örgütünden oluşuyor. Bu grubun raporunu Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümlemeler Vakfı hazırlıyor. İkincisi de, CEDAW Sivil Toplum Forumu. 81 ildeki kadın kuruluşlarının temsilcilerinden oluşan bu foruma 453 kadın katılıyor. Onlar da, ayrı bir rapor hazırlıyor. BM hükümetin raporunu, bu iki kadın grubunun görüşleri doğrultusunda süzgeçten geçiriyor. Yani, hükümet raporu, kadınların raporları gölgesinde!.. Sivil toplum anlayışına ve katılımına bakar mısınız?..

... Türkiye bu sorgulama için 56 sayfalık bir rapor hazırlıyor. Kadın örgütlerinin çalışması da, ondan aşağı değil!.. Bu çalışmalarını yapan kadın örgütlerini kutlamak gerek!.."

Ruhat Mengi

rmengi@gazetevatan.com
Fax: (0212) 336 57 27

Bakalım BM'ye yutturabilecek misiniz?

Dün "TÜRKLER-Bin Yılım Yolculuğu 600-1600" sergisi için Londra'ya geldim. Heathrow'a iner inmez, burada yaşayan ve bizi karşılamaya gelen arkadaşlarımız heyecanla "Türk sergisinin Londra'da büyük yankı uyandırdığını, İngiliz medyasının çok geniş yer verdiğini ve insanların izlemek için sıraya girdiğini" nefes nefese anlattılar. Aman ne hoş, biraz da tarihimize, kültürümüzle kendi-

VATAN

21 Ocak 2005

DİPNOT

Ferai TINÇ

Avrupa için kadın müzakereciler

BENİM, Avrupa Birliği ile müzakerelere başlarken yapılması gerekenler konusunda, çok fazla bir önerim yok. Her ülke kendi durumuna en uygun bir çözümlü sonunda buluyor. Biz de buluruz. Önerim yok ama bir arzum, bir ricam, bir isteğim var.

Hürriyet

21 Ocak 2005

Bakalım BM'ye yutturabilecek misiniz?

"... CEDAW Sivil Toplum Forumu, TCK Kadın Platformu, Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Vakfı, Uçan Süpürge Derneği başta olmak üzere 300'den fazla kadın kuruluşu tarafından hazırlanan 3. rapor ve buna cevap niteliğindeki devlet raporu Birleşmiş Milletler'e sunuldu... Bundan sonra, imzalanan sözleşmelere, verilen sözlere ne kadar uyulduğunu "onların ağzından" dinleyecekler..."

Siyasetle kadının geri bırakılması, bununla ilgili olarak siyasi kota, Türkiye'de işsiz kadın sayısındaki artış, kadınların eğitimi, önlenemeyen şiddet, yasalardaki eksikler, evlenme yaşı ve yöntemleri gibi birçok önemli sorunumuz bir haftadır New York'ta yapılan toplantılarda CEDAW tarafından incelendi...

Neyse, şimdi hiç değilse kadın örgütlerinin bu konuların tümünü düzeltmeyi başaracağına eminiz. Türkiye için harika bir gelişme!"

Avrupa için kadın müzakereciler

"... Dün Türkiye, Birleşmiş Milletler Merkezi'nde Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni (CEDAW) izleyen komiteye Türk kadınlarının durumuyla ilgili raporunu sundu.... CEDAW Komitesi, Türkiye'de kadın hakları ile ilgili mücadele eden örgütlerin hazırladıkları raporlara dayanarak hükümete soru yöneltti.

Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Vakfı ve Türk Ceza Kanunu Kadın Platformu'nu oluşturan 27 örgüt ile Uçan Süpürge'nin hazırladığı ve 81 ilden kadın kuruluşunun temsilcisi 453 kadının çalışmalarını yansıtan raporlar önemli talepleri dile getiriyor...

Türkiye'deki örgütlerin BM için hazırladıkları raporda, "kadın cinselliğinin ön plana çıkartılarak kullanılmaması, kadının geleneksel rollerinin pekiştirilmemesi" medya ana başlığı altında yer alan istekler arasında..."

Kadınlar BM tartışısına çıktı

Türkiye'deki kadın hakları sonunu BM'nin gündeminde. Hükümet, hazırladığı raporda reformları sıraladı. BM, kadıncı ayrımcılık yapıldığını vurgulayan sivil toplum raporlarını da değerlendirecek

NEW YORK - Türkiye'deki kadın hakları sonunu BM'nin gündeminde tartışıldı. BM, kadıncı ayrımcılık yapıldığını vurgulayan sivil toplum raporlarını da değerlendirecek. **DEVLET İÇİŞİLERİ BAKANLIĞI** tarafından hazırlanan rapor, BM'nin 19. toplantısında sunulacak. Rapor, Türkiye'deki kadın hakları sonunu BM'nin gündeminde tartışılacak. Rapor, Türkiye'deki kadın hakları sonunu BM'nin gündeminde tartışılacak. Rapor, Türkiye'deki kadın hakları sonunu BM'nin gündeminde tartışılacak.

Devlet Bakanı Gül, kadın hakları raporunu BM'ye sunarken. (Fotoğraf: AP)

Aktış, kadınlara yönelik ayrımcı davranışları önlemek için alınan adımları 17 maddelik bir raporla açıkladı. Türkiye'de kadınlara yönelik ayrımcı davranışları önlemek için alınan adımları 17 maddelik bir raporla açıkladı. Türkiye'de kadınlara yönelik ayrımcı davranışları önlemek için alınan adımları 17 maddelik bir raporla açıkladı.

Radikal

21 Ocak 2005

BM, kadına ayrımcılık yapıldığını vurgulayan sivil toplum raporlarını da değerlendirecek

“Türkiye'nin kadın haklarında yaptığı iyileştirmeleri içeren raporu, dün BM'ye sunuldu. BM, bu konuda ilerlemeyi değerlendirirken hükümetin hazırladığı raporun yanı sıra kadın kuruluşlarının hazırladığı “ayrımcılığın” sürdüğünü ilişkin raporu da göz önüne alacak...

Gölge raporlar

... Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Vakfı'nca hazırlanıp, Türk Ceza Yasası Kadın Platformu'nu oluşturan 27 kadın örgütüne desteklenen ilk “gölge rapor”da, namus cinayetleri, bekâret kontrolleri, kadının siyasete ve işgücüne katılımı, ‘Kamu yönetimi reformu yasa tasarısı’ ve Medeni Kanun'daki mal rejimiyle ilgili eşitsizlik iddiaları yer aldı.

Yeni TCK'da hâlâ kadınlara karşı ayrımcılık yapan düzenlemeler bulunduğu öne sürülen raporda ‘kamu yönetimi reformu yasa tasarısı’nın da zaten yetersiz sayıda olan kadın sığınma evlerinin ve toplum merkezlerinin kapatılması riskini getirdiği öne sürüldü. 138 sivil toplum kuruluşunun ortak görüşlerini içeren Türkiye CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu'nun raporunda ise, kadın erkek eşitliğini sağlayacak özel önlemler için Anayasa değişikliği yapılması önerildi.”

Türk kadını BM gündeminde

Türkiye raporunu sunan Bakan Aktış, ‘türban sorununun’ üniversitelerin alacağı kararla çözülebileceğini savundu

NEW YORK (AA) - Devlet Bakanı Gül, Aktış, Birleşmiş Milletler Kadın Kararı Her Türü Ayrımcılığı Önlemeye Sözleşmesi (CEDAW) kapsamında, Birleşmiş Milletler'e (BM) Türkiye raporunu sundu. Raporu inceleyen CEDAW üyeleri, söz ve namus cinayetleri, bekâret testi ve üniversitelerdeki türban sorunu. Aktış, üniversitelerde türban sorunu yapıldığını savunarak “Bu, hükümetin alacağı kararla ve mahkemelerde çözülebilecek bir sorundur” dedi. New York'ta Aktış tarafından, 23 üyeli CEDAW Komitesi'nin 32. dönem toplantılarında gerçekleştirilen 50 sayılılık rapor, hükümetin kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi ve kadıncı eşitliğin sağlanması için aldığı önlemleri kapsadığı. Komitede, Türkiye'deki kadın hakları tarafından hazırlanan ve 17 Ocak'ta CEDAW Komitesi'ne sunulan 2 “gölge rapor” da incelendi. CEDAW Komitesi, bu raporları ve komitedeki değerlendirmelere dayanarak Türkiye'de...

yaşal değişiklikleri, Türk Ceza Kanunu, Türk Medeni Kanunu ve İş Kanunu'nda yapılan reformları anlattı. Yapılan pek çok reformun karşın Türkiye'de kadınlara hâlâ istenilen pozisyonda olmadıkları ifade eden Aktış, AB'i üyelik süreci çerçevesinde insan hakları alanında gerçekleştirilen iyileşmelerin de kadınlara yararlı olduğunu belirtti. Aktış, 3 bin beldesindeki sadece 18'inin, Medeni Kanun'un uygulanmadığını ve 4.4 milyon kadın olduğunu söyledi.

Bekâret testi ve şiddetle de sordular
Sunulan raporlar üzerinde ön inceleme yapan CEDAW Komitesi üyeleri ve uluslararası kadın sorunları uzmanları, Aktış'e söz ve namus cinayetleri, kızlara bekâret testi uygulanması, aile içi şiddet, kadına karşı şiddet ve üniversitelerdeki türbana ilişkin sorular sordu. Yeni Türk Ceza Yasası'nın söz ve namus cinayeti ayetleri için sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan...

Türk kadını BM gündeminde

“... Komitede Türkiye'deki kadın örgütleri tarafından hazırlanan ve 17 Ocak'ta CEDAW Komitesi'ne sunulan 2 “gölge rapor” da incelendi. CEDAW Komitesi bu raporlara ve komitedeki değerlendirmelere dayanarak Türkiye'de kadının durumu hakkında bir tavsiye kararı olarak önümüzdeki günlerde açıklayacak...

Bekâret testi ve şiddetle de sordular

Sunulan raporlar üzerinde ön inceleme yapan CEDAW Komitesi üyeleri ve uluslararası kadın sorunları uzmanları, Aktış'e söz ve namus cinayetleri, kızlara bekâret testi uygulanması, aile içi şiddet, kadına karşı şiddet ve üniversitelerdeki türbana ilişkin sorular sordu. Yeni Türk Ceza Yasası'nın söz ve namus cinayeti ayetleri için sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan...

Cumhuriyet

21 Ocak 2005

Zamanın yardıma ihtiyacı var

Özgün Yazılar

Türkiye için kadın hakları açısından en önemli adım 1997 yılında alınan karar oldu. Ancak bu kararın hayata geçirilmesi için çok şey yapılmalı. Kadın örgütleri, devlet ve toplumun desteğiyle bu süreci hızlandırmalıdır.

ZAMANA YÖNELİK HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ SÖZLEŞMESİ (CEDAW) ŞU ANDA BU ALANDA ALTINA EN ÇOK İMZA KONMUŞ SÖZLEŞME. BUNA BAĞLI KOMİTE DE BU ALANDAKİ EN YETKİLİ MERCİ. SÖZLEŞMEYE İMZA ATAN ÜLKELER 3 YILDA BİR KOMİTEYE RAPORLARINI SUNMAKLA YÜKÜMLÜ. OCAK AYINDA TÜRKİYE DE 4'ÜNCÜ VE 5'İNCİ DÖNEM BİRLEŞTİRİLMİŞ RAPORLARINI SUNMAK ÜZERE BM'DEYDİ. TABİİ Kİ KADIN ÖRGÜTLERİ DE HAZIRLADIKLARI "GÖLGE RAPORLARLA", "GÖLGEDE KALANLARI GÜN IŞIĞINA ÇIKARMAK İÇİN" YERLERİNİ ALDILAR. TÜRKİYE KADIN HAREKETİ KOMİTE ÜYELERİNİN "TAKDİRİNİ" TOPLARKEN, ARKASINDA 2 YIL BAŞARIYLA SÜRDÜRDÜĞÜ TCK KAMPANYASINI DA GÖTÜRDÜ NEW YORK'A. KADININ İNSAN HAKLARI- YENİ ÇÖZÜMLER VAKFI'NCA (KİH-YÇ) HAZIRLANAN GÖLGE RAPOR, KADIN ÖRGÜTLERİNE GÖLGE RAPOR EĞİTİMİ VEREN IWRAW ASYA PASİFİK ÖRGÜTÜNCE "ÖRNEK RAPOR" SEÇİLDİ. BİZ DE KİH-YÇ'DEN İPEK İLKKARACAN VE MÜJDE BİLGÜTAY'LA CEDAW KOMİTESİ'NDE YAŞANANLARI KONUŞTUK:

BM Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) şu anda bu alanda altına en çok imza konmuş sözleşme. Buna bağlı komite de bu alandaki en yetkili merci. Sözleşmeye imza atan ülkeler 3 yılda bir komiteye raporlarını sunmakla yükümlü. Ocak ayında Türkiye de 4'üncü ve 5'inci dönem birleştirilmiş raporlarını sunmak üzere BM'deydi. Tabii ki kadın örgütleri de hazırladıkları "gölge raporlarla", "gölgede kalanları gün ışığına çıkarmak için" yerlerini aldılar. Türkiye kadın hareketi komite üyelerinin "takdirini" toplarken, arkasında 2 yıl başarıyla sürdürdüğü TCK kampanyasını da götürdü New York'a. Kadının İnsan Hakları- Yeni Çözümler Vakfı'nca (KİH-YÇ) hazırlanan gölge rapor, kadın örgütlerine gölge rapor eğitimi veren IWRAW Asya Pasifik örgütüncü "örnek rapor" seçildi. Biz de KİH-YÇ'den İpek İlkkaracan ve Müjde Bilgütay'la CEDAW Komitesi'nde yaşananları konuştuk:

İPEK İLKKARACAN: Raporda yer alan bütün konular Türkiye'de aktif çalışan feminist örgütlerin neredeyse tamamının uzun zamandır üzerinde çalıştığı, çok yoğun kafa yorduğu konulardı ve genel talepler değildi. Örneğin TCK'yla ilgili olarak, namus cinayetlerinin nasıl sürdürüldüğü, maddenin bu şekilde formüle edilmesinin, bunun sürmesini nasıl sağladığı ve maddenin nasıl formüle edilmesi gerektiğini de içeren bir rapordur. Aynı şey diğer konular için de geçerli. Bunlar aynı zamanda daha önce TBMM'de lobiciliğini yaptığımız konulardı. CEDAW üyeleri de zaten bunu istiyor.

MÜJDE BİLGÜTAY: Biz de KİH-YÇ'den İpek İlkkaracan ve Müjde Bilgütay'la CEDAW Komitesi'nde yaşananları konuştuk:

İPEK İLKKARACAN: Raporda yer alan bütün konular Türkiye'de aktif çalışan feminist örgütlerin neredeyse tamamının uzun zamandır üzerinde çalıştığı, çok yoğun kafa yorduğu konulardı ve genel talepler değildi. Örneğin TCK'yla ilgili olarak, namus cinayetlerinin nasıl sürdürüldüğü, maddenin bu şekilde formüle edilmesinin, bunun sürmesini nasıl sağladığı ve maddenin nasıl formüle edilmesi gerektiğini de içeren bir rapordur. Aynı şey diğer konular için de geçerli. Bunlar aynı zamanda daha önce TBMM'de lobiciliğini yaptığımız konulardı. CEDAW üyeleri de zaten bunu istiyor.

MÜJDE BİLGÜTAY: Biz de KİH-YÇ'den İpek İlkkaracan ve Müjde Bilgütay'la CEDAW Komitesi'nde yaşananları konuştuk:

İPEK İLKKARACAN: Raporda yer alan bütün konular Türkiye'de aktif çalışan feminist örgütlerin neredeyse tamamının uzun zamandır üzerinde çalıştığı, çok yoğun kafa yorduğu konulardı ve genel talepler değildi. Örneğin TCK'yla ilgili olarak, namus cinayetlerinin nasıl sürdürüldüğü, maddenin bu şekilde formüle edilmesinin, bunun sürmesini nasıl sağladığı ve maddenin nasıl formüle edilmesi gerektiğini de içeren bir rapordur. Aynı şey diğer konular için de geçerli. Bunlar aynı zamanda daha önce TBMM'de lobiciliğini yaptığımız konulardı. CEDAW üyeleri de zaten bunu istiyor.

MÜJDE BİLGÜTAY: Biz de KİH-YÇ'den İpek İlkkaracan ve Müjde Bilgütay'la CEDAW Komitesi'nde yaşananları konuştuk:

Cumhuriyet Pazar

20 Şubat 2005

Zamanın yardıma ihtiyacı var

BM Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) şu anda bu alanda altına en çok imza konmuş sözleşme. Buna bağlı komite de bu alandaki en yetkili merci. Sözleşmeye imza atan ülkeler 3 yılda bir komiteye raporlarını sunmakla yükümlü. Ocak ayında Türkiye de 4'üncü ve 5'inci dönem birleştirilmiş raporlarını sunmak üzere BM'deydi. Tabii ki kadın örgütleri de hazırladıkları "gölge raporlarla", "gölgede kalanları gün ışığına çıkarmak için" yerlerini aldılar. Türkiye kadın hareketi komite üyelerinin "takdirini" toplarken, arkasında 2 yıl başarıyla sürdürdüğü TCK kampanyasını da götürdü New York'a. Kadının İnsan Hakları- Yeni Çözümler Vakfı'nca (KİH-YÇ) hazırlanan gölge rapor, kadın örgütlerine gölge rapor eğitimi veren IWRAW Asya Pasifik örgütüncü "örnek rapor" seçildi. Biz de KİH-YÇ'den İpek İlkkaracan ve Müjde Bilgütay'la CEDAW Komitesi'nde yaşananları konuştuk:

-Raporunuzun "örnek rapor" seçilmesinin nedeni neydi?

İPEK İLKKARACAN: Raporda yer alan bütün konular Türkiye'de aktif çalışan feminist örgütlerin neredeyse tamamının uzun zamandır üzerinde çalıştığı, çok yoğun kafa yorduğu konulardı ve genel talepler değildi. Örneğin TCK'yla ilgili olarak, namus cinayetlerinin nasıl sürdürüldüğü, maddenin bu şekilde formüle edilmesinin, bunun sürmesini nasıl sağladığı ve maddenin nasıl formüle edilmesi gerektiğini de içeren bir rapordur. Aynı şey diğer konular için de geçerli. Bunlar aynı zamanda daha önce TBMM'de lobiciliğini yaptığımız konulardı. CEDAW üyeleri de zaten bunu istiyor.

-Yani önce senin kendi alanında çalışmış olmanı mı istiyorlar?

İ.İLKARACAN: Evet. Yani sen burada hiçbir şey yapma, bir kere Meclis'e gidip dilekçe verme, bir kere bile basına açıklama yapma, sonra gidip Türkiye'yi CEDAW'a şikayet et! Bu çok anlamsız bir şey. Amaç önce burada diyalog ortamı yaratıp, burada taleplerini dile getirmek.

KOMİTE DE GELİŞİYOR

-Siz ilk defa 1997'de gittiniz komiteye sınıram. Aradan geçen sürede neler değişti?

İ.İLKARACAN: Çok büyük fark olduğunu söylemek lazım. Öncelikle 1997'de uluslararası STK'lar geliyordu, yerelden STK'ların gel-

mesi duyulmamış bir şeydi. Biz 1997’de 7-8 ülkeden yerel kadın örgütleri olarak gitmiş-tik. Görüşmeler öncesinde IWRAP’dan eği-tim alırken komite üyeleriyle nasıl görüşece-ğimizi sorduğumda bana, “Siz odanın arka-sında oturuyorsunuz, kollayın giriş çıkışları- nı. Komite üyelerinden birinin dışarı çıktığını görünce siz de peşinden fırlayın. Tuvalete gidiyorsa, girmeden önce değil çıkarken ko-nuşun” demişlerdi. Ben kendimi çok kötü hissetmişim, çok ağırıma gitmişti bu hiye-rarşik yapı. Ama şimdi durum çok değişti. Gidip orada sunum yaptık. BM kayıtlarına geçti. Komite üyeleri “gölge rapor sunanlar randevu alıp bizimle görüşsünler” diye ha-ber yolladılar ve anında randevu verdiler.

-Peki STK’ların ordaki varlığının anlamı ne tam olarak?

Müjde Bilgütay: 179 ülke, 23 ülkeden gelen kadınlardan oluşan komite tarafından gözden geçiriliyor. Bütün ülkelerdeki duru-mu bilmeleri imkansız. Nerden bilecekler tam olarak ne olduğunu, doğru soruları na-sil formüle edecekler? İşte aslında STK’lar komiteye bu anlamda yardım ediyor ya da daha doğrusu komitenin işlerliğini sağlıyor.

-Oradan bakınca namus cinayetleri böl-geye özgü olarak mı algılanıyor?

M.Bilgütay: Evet, ne yazık ki. Özellikle Müslümanlara özgü olarak algılanıyor, ama biz bunların doğru olmadığını anlatmak için elimizden geleni yaptık. Örneğin İspanya ve İtalya’da “tutku suçları” deniyordu bu cina-yetlere. Ama yapılan hukuksal düzenleme-lerle bunların önüne geçilmeye çalışıldı ve başarılı da olundu. Ama hükümet delega-syonu namus cinayetlerine ilişkin “Namus-töre aynı şey. Biz yasal düzenlemeyle çö-züldük” dedi.

ZAMANA YARDIM ETMEK GEREK

-Herhangi bir olumsuzluk yaşandı mı?

M.Bilgütay: Mısırlı üyeye yaşadığımız olay beni çok şaşırttı. Gölge Rapor’da yer alan “cinsel yönelim ayrımcılığına” ilişkin maddeye çok sert tepki gösterdi ve “Bunun sonu pedofiliye, zoofiliye kadar varır. Siz ne yapmaya çalışıyorsunuz” dedi. Ben de eş-cinsellikle bu kavramların birbirine karıştırı-lamayacağını, pek çok insanın, lezbiyen ka-dınların bu nedenle mağdur olduklarını an-latmaya çalıştım. Ama beni dinlemeyi bira-kın, avazı çıktığı kadar bağıryordum. Bunu anlamak mümkün değil! Tabii.

İlkkaracan: Bir de siyasete katılımda kotaya ilişkin sorularda Devlet Bakanı Gül-dal Akşit’le Portekizli komite üyesi arasın-da ki diyalog ilginçti. Üye, “Yasal reformlarınız fena değil. Gerçek sayılara bakılınca, kota, işgücü söylendiği gibi görünmüyor” deyince GÜldal Akşit de “Zaman lazım. Herşey bir an-da düzelmüyor” dedi. Üye de “İyi de siyasete katılımda bunca yılda yüzde 1’den yüzde 4’e gelmişsiniz. Bir hesap yaparsak istenen dü-zeye gelmeniz 230 yıl alacak. Zaman demek-le olmaz, zamanın da yardımı ihtiyacı var” dedi. Hükümetin aktif olarak çalışması ge-rektiğini, esprili ve ince bir dille anımsattı.

-CEDAW’ın bir yaptırım yok. Peki tam olarak önemi ne?

İlkkaracan: BM’nin iç işleyişi açınsın-dan pek çok komite birbirine bağlı. Türki-ye’nin taraf olduğu diğer sözleşmelere iliş-kin komitelere de CEDAW’dan çıkan rapor gidiyor. Ayrıca AB süreci açısından da önem-li CEDAW. Herşey birbirine bağlı yani. Bir de GÜldal Akşit’in basına “Bu önemli değil, yaptırımı da yok” şeklinde yansıyan sözleri oldu. Böyle bir komiteden ne bekliyorduk ki? BM askerlerinin ülkeyi işgal etmesini mi! Anayasanın 90. maddesi zaten yaptırımın ta kendisi. Ne diyor madde? CEDAW senin ka-nunlarını üstünde. Nokta!

-Hükümetlerin gözüyle bakılınca STK’lar nasılsa bir şey yapmıyor gibi bir rahavet olu-şabilir. TCK kampanyası da bunun aksini or-taya koydu. Bu, CEDAW görüşmelerine nasıl yansdı?

İlkkaracan: Tavsiye kararlarına girer mi bilemem ama, orda hükümet yetkililerine “Ortalık boş değil ve sen Türkiye adına canı-nın istediği gibi konuşup durumu istediğin gibi anlatamazsın” mesajını vermek açınsın-dan orada olmamız çok önemliydi. Yani artık politika sadece resmi kişilerden oluşmuyor, STK’lar da son derece aktif biçimde burada yer alıyor.

M.Bilgütay: Bizim istediğimiz, gölge rapo-run okunması ve bunun üzerinden diya-log kurabilmektir, ama KSGM dışında hükü-met delegasyonu pek diyaloga açık değil. İçişleri Bakanlığı’nın aile içi şiddet konusun-da 5 genelge yayımladığını söylediler. Ben de buna çok sevindimizi, kadınlara eğitim verdiğimiz söyleyelim ve genelge numaraları-nı istedim. Neredeyse binadan dışarı kaça-caktı yetkili.

EK 11

BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)

KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN TASFİYE EDİLMESİNE DAİR SÖZLEŞME*

Genel Kurulunun 18 Aralık 1979 tarihli ve 34/180 sayılı Kararıyla kabul edilmiş ve imzaya, onaya ve katılmaya açılmıştır.

Yürürlüğe giriş tarihi: 3 Eylül 1981

BAŞLANGIÇ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler,

Birleşmiş Milletler Şartı'nın temel insan haklarına, insanlık onuru ve insanın değeri ile erkeklerin ve kadınların haklar bakımından eşitliğine olan inancını yeniden teyit ettiğini kaydederek,

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin ayrımcılığın kabul edilemezliği prensibini teyit ettiğini ve bütün insanların onurları ve hakları bakımından eşit ve özgür doğduklarını ve herkesin cinsiyete dayanan ayırım da dâhil, bu Bildiri'de yer alan hiç bir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın haklara ve özgürlüklere sahip olduklarını ilan etmiş olmasını kaydederek,

İnsan Haklarına dair Uluslararası Sözleşmelere Taraf olan Devletlerin, erkeklere ve kadınlara ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel ve siyasal haklardan yararlanmaları konusunda eşit haklar sağlama yükümlülüğü altında bulunduğunu kaydederek,

Birleşmiş Milletler ve onun uzman kuruluşlarının gözetiminde meydana getirilen uluslararası Sözleşmelerin erkekler ve kadınlar arasında hak eşitliği sağlamaya çalıştığını dikkate alarak,

* Bu metin KSGM'nin internet sitesinden alınan resmi çeviridir. (www.ksgm.gov.tr)

Birleşmiş Milletler ve onun uzman kuruluşları tarafından kabul edilen kararların, bildirilerin ve tavsiye kararlarının erkekler ve kadınlar arasında hak eşitliği sağlamaya çalıştığını kaydederek,

Ancak bu gibi çeşitli belgelere rağmen, kadınlara karşı ayrımcılığın yaygın bir şekilde devam etmesinden kaygı duyarak,

Kadınlara karşı ayrımcılığın hak eşitliği ve insanlık onuruna saygı prensiplerini ihlal etmesinin, kadınların erkeklerle eşit bir biçimde ülkenin siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamına katılmalarına bir engel oluşturduğunu, toplumun ve ailenin refah düzeyinin artmasına mani olduğunu ve ülkelerinin ve insanlığın hizmetinde bulunan kadınların yeteneklerini tam olarak geliştirmelerini daha da güçleştirdiğini akılda tutarak,

Yoksulluk içinde bulunan kadınların yiyecek, sağlık, eğitim, öğretim ve iş imkanları ile diğer ihtiyaçlarını karşılamada yeterli imkanı bulamamalarından kaygı duyarak,

Hakkaniyet ve adalet esaslarına dayanan yeni uluslararası ekonomik düzenin, erkekler ile kadınlar arasında eşitliğin sağlanmasına doğru önemli ölçüde katkıda bulunacağına inanarak,

Apartheid'in, her türlü ırkçılığın, ırk ayrımcılığının, koloniciliğin, yeni koloniciliğin, saldırganlığın, yabancı işgalinin, bir Devlet üzerinde egemenlik kurmanın ve iç işlerine karışmanın ortadan kaldırılmasının, erkeklerin ve kadınların haklardan tam olarak yararlanmaları için esas olduğunu vurgulayarak,

Uluslararası barış ve güvenliğin güçlendirilmesinin, uluslararası gerilimin giderilmesinin, sosyal ve ekonomik sistemleri ne olursa olsun bütün Devletler arasında karşılıklı işbirliği yapılmasının, genel ve tam bir silahsızlanmaya gidilmesinin, özellikle sıkı ve etkili bir uluslararası kontrol altında nükleer silahsızlanmanın, ülkeler arasında adalet, eşitlik ve karşılıklı menfaat prensiplerinin kabul edilmesinin ve yabancı ve koloni hakimiyeti ve yabancı işgali altındaki halkların self-determinasyon ve bağımsızlık haklarını tanımakla beraber ulusal egemenliğe ve ülke bütünlüğüne saygı göstermenin, toplumsal ilerlemeyi ve gelişmeyi sağlayıp bunun sonucu olarak erkekler ile kadınlar arasında tam bir eşitliğe ulaşılmasına katkıda bulunacağını teyit ederek,

Bir ülkenin bütünüyle gelişmesi, yeryüzündeki refahın artması ve özgürlüğün gerçekleşmesi için, her alana kadınların erkeklerle aynı şartlar altında eşit bir biçimde katılmaları gerektiğinin farkında olarak,

Ailenin ve toplumun gelişmesine kadının büyük katkısının henüz tam olarak kabul edilmemiş olduğunu, anneliğin toplumsal bakımdan önemi ile her iki eşin aile içindeki ve çocuğun yetiştirilmesindeki rolünü akılda tutarak, ve kadının doğurganlıktaki rolünün ayrımcılık için bir temel sayılmayacağı ve fakat çocuğun yetiştirilmesinde kadın ve erkek ile toplumun bir bütün olarak sorumluluğu paylaşımlarını gerektirdiğinin farkında olarak,

Erkekler ile kadınlar arasında tam bir eşitliğin gerçekleşmesi için erkekler ile birlikte kadınların da toplum ve aile içindeki geleneksel rollerinin değişmesine ihtiyaç bulunduğundan,

Kadınlara karşı Ayrımcılığın Tasfiye edilmesi hakkındaki Bildiri’de yer verilen prensiplerin uygulanmasına ve bu amaçla her türlü ayrımcılığın ve görünümünün tasfiye edilmesi için gerekli her türlü tedbiri almaya karar vererek,

Aşağıdaki konularda anlaşmışlardır:

I. BÖLÜM

1. Madde

Kadınlara karşı ayrımcılığın tanımı

Bu Sözleşmenin amacı bakımından “kadınlara karşı ayrımcılık” terimi siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmalarını veya kullanmalarını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı herhangi bir ayırım, dışlama veya kısıtlama anlamına gelir.

2. Madde

Hukuki alanda tedbirler alma yükümlülüğü

Taraf Devletler kadınlara karşı ayrımcılığın her biçimini yasaklayıp, her türlü vasıta ile hiç vakit kaybetmeden kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etme politikası izlemeyi kabul ederler, ve bu amaçla aşağıdaki konularda taahhütte bulunurlar:

- a) Erkeklerin ve kadınların eşitliği prensibini henüz ulusal anayasalarına veya diğer ilgili mevzuatlarına içselleştirmemişler ise, bu prensibi içselleştirmeyi ve yasalar ve diğer uygun vasıtalarla bu prensibin pratik olarak uygulanmasını sağlamak;
- b) Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı yasaklayan ve gerektiği takdirde yaptırımlar getiren gerekli mevzuatı çıkarmak ve diğer tedbirleri almak;
- c) Kadınların haklarını erkeklerle eşit bir biçimde koruyacak hukuki mekanizmalar kurmak ve yetkili ulusal yargı yerleri ile diğer kamu kurumları vasıtasıyla herhangi bir ayrımcılık karşısında kadınların etkili bir biçimde korunmasını sağlamak;
- d) Kadınlara karşı ayrımcılık niteliğindeki bir eylem veya uygulamadan kaçınmak ve kamu kurum ve kuruluşlarının bu yükümlülüğe uygun davranmalarını sağlamak;
- e) Herhangi bir kişi, kurum veya kuruluş tarafından kadınlara karşı ayrımcılık yapılmasını önlemek için gerekli her türlü tedbiri almak;
- f) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan mevcut yasaları, hukuki düzenlemeleri, gelenekleri ve uygulamaları değiştirmek veya kaldırmak için gerekli her türlü tedbiri almak;
- g) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan bütün ulusal ceza hükümlerini kaldırmak.

3. Madde

Siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda tedbir alma yükümlülüğü

Taraf Devletler kadınların tam olarak gelişmelerini ve ilerlemelerini sağlamak üzere, erkeklerle eşitlik temeline dayanan insan haklarını ve temel özgürlüklerini güvence altına almak ve kullanmalarını sağlamak amacıyla, mevzuat çıkarmak da dâhil her alanda ve özellikle siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda gerekli her türlü tedbiri alır.

4. Madde

Geçici olarak alınan özel tedbirler

1. Erkekler ile kadınlar arasındaki eşitliği fiilen gerçekleştirmeyi hızlandırmak için Taraf Devletlerin aldıkları geçici tedbirler, bu Sözleşmede ta-

nımlanan bir ayrımcılık şeklinde görülemez; ancak bunlar hiçbir şekilde eşitlikçi olmayan veya farklı türden standartların sürdürülmesi sonucunu doğuramaz; fırsat ve muamele eşitliğini sağlama amacı gerçekleştirildiğinde bu tedbirlerin uygulanmasına son verilir.

2. Anneliği korumak amacıyla bu Sözleşmedeki tedbirler de dâhil Taraf Devletler tarafından alınan bütün özel tedbirler ayrımcılık şeklinde görülemez.

5. Madde

Önyargıların ve geleneklerin tasfiye edilmesi

Taraf Devletler aşağıdaki konularda gerekli tedbirleri alırlar:

- a) Her iki cinsten birinin aşağı veya üstün olduğu veya erkekler ile kadınların basma kalıp rollere sahip oldukları düşüncesine dayanan bütün önyargılar ve gelenekler ile her türlü uygulamayı tasfiye etmek amacıyla erkeklerin ve kadınların sosyal ve kültürel davranış tarzlarını değiştirmek;
- b) Ailede verilen eğitimin, toplumsal bir işlev olarak anneliğin gerektiği şekilde anlaşılmasını ve çocuğun büyütülmesinde ve yetiştirilmesinde erkeklerin ve kadınların ortak sorumluluğunun kabul edilmesini, yani çocuğun menfaatlerinin her durumda öncelik taşıdığını da içermesini sağlamak.

6. Madde

Kadın satışının yasaklanması

Taraf Devletler herhangi bir biçimde kadın satışını ve kadınların fahişleştirilerek istismar edilmelerini sona erdirmek için mevzuat çıkarmak da dâhil, gerekli her türlü tedbiri alır.

II. BÖLÜM

7. Madde

Oy verme, seçilme ve katılma hakkı

Taraf Devletler ülkenin siyasal ve kamusal yaşamında kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve özellikle kadınların erkeklerle eşit şekilde aşağıdaki haklarını güvence altına alır:

- a) Bütün seçimlerde ve referandumlarda oy kullanmak ve kamusal olarak seçim yapılan bütün organlara seçilebilmek hakkı;
- b) Hükümet politikalarının formüle edilmesine ve bunların uygulanmasına katılma hakkı ile kamu görevlerine atanma ve idarenin her düzeyinde kamusal görevleri yerine getirme hakkı;
- c) Hükümet dışı kuruluşlar ile ülkenin kamusal ve siyasal yaşamıyla ilgili kuruluşlara katılma hakkı.

8. Madde

Hükümeti temsil hakkı

Taraf Devletler kadınların erkeklerle aynı şekilde ve hiç bir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın Hükümetlerini uluslararası düzeyde temsil etmeleri ve uluslararası örgütlerin çalışmalarına katılmaları için gerekli her türlü tedbiri alır.

9. Madde

Vatandaşlık hakkı

1. Taraf Devletler vatandaşlığın kazanılması, değiştirilmesi, sürdürülmesi konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar tanır. Taraf Devletler özellikle, bir yabancı ile evlenmenin veya evlilik sırasında kocanın vatandaşlık değiştirmesinin, otomatik olarak kadının da vatandaşlık değiştirmesine, vatansız kalmasına veya zorla kocanın vatandaşlığına geçmesine neden olmamasını sağlar.
2. Taraf Devletler çocukların vatandaşlığı konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar sağlar.

III . BÖLÜM

10. Madde

Eğitim hakkı

Taraf Devletler eğitim alanında kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek üzere gerekli her türlü tedbiri ve kadınlarla özellikle erkeklerin eşitliğine dayanan aşağıdaki tedbirleri alır:

- a) Meslek ve sanat rehberliği verilmesinde, kentsel alanlarda olduğu gibi kırsal alanlarda da eğitim kuruluşlarına girme ve bu kuruluşlardan diploma almada eşit şartların sağlanması; bu eşitlik okul öncesi eğitim ile genel, teknik, mesleki ve yüksek teknik eğitimde, ve her çeşit mesleki öğretimde sağlanır;
- b) Aynı öğretim programına katılmaları, aynı sınavlara girmeleri, nitelik bakımından aynı düzeydeki eğitimcilerden eğitim almaları, aynı nitelikteki bina ve eğitim araçlarına sahip olmaları sağlanır;
- c) Erkeklerin ve kadınların kalıplaşmış rolleriyle ilgili kavramların eğitimin her düzeyinden ve biçiminden tasfiye edilmesi için karma eğitim ve bu amaca ulaşılmasına yardımcı olacak diğer eğitim türleri teşvik edilir, ve özellikle okul kitapları ve ders programları gözden geçirilir ve bu öğretim metoduna göre uyarlanır;
- d) Burs ve diğer eğitim yardımlarından yararlanmada aynı imkanlar sağlanır;
- e) Erkekler ile kadınlar arasında varolan eğitim açığına mümkün olan en kısa sürede kapatmayı amaçlayan yetişkinler için programlar ile okuma yazma programları da dâhil, sürekli eğitim programlarına katılmaları konusunda aynı imkânlar sağlanır;
- f) Kız öğrencilerin okuldan ayrılma oranlarının düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kızlar ve kadınlar için eğitim programları düzenlenir;
- g) Spora ve beden eğitimine faal olarak katılmalarını sağlamak için aynı imkânlar tanınır;
- h) Aile planlaması hakkında bilgi ve tavsiyeler dâhil, aile sağlığını ve iyiliğini sağlamaya yardımcı olacak özel bazı eşitsel bilgiler verilir.

11. Madde

Çalışma hakkı

1. Taraf Devletler istihdam alanında erkekler ile kadınların eşitliğini sağlayacak şekilde kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için kadınlara aynı hakları ve özellikle aşağıdaki hakları tanır:
 - a) Her insanın vazgeçilmez bir hakkı olan çalışma hakkı;
 - b) İstihdam konularında seçim yapılırken aynı ölçülerin uygulanması da dâhil, aynı istihdam imkânlarından yararlanma hakkı;

- c) Mesleğini ve işini serbestçe seçme hakkı, meslekte ilerleme hakkı, iş güvenliğine sahip olma ve hizmet karşılığı imkânlardan ve menfaatlardan yararlanma hakkı ile, çıraklık eğitimi, ileri düzeyde mesleki eğitim ve bilgi yenileme eğitimi gibi mesleki eğitim ve yenileme eğitimi alma hakkı;
 - d) Tazminatlar da dâhil eşit ücret alma, ve eşit değerde yapılan işe karşı eşit muamele görme ile birlikte işin niteliğinin değerlendirilmesinde eşit muamele görme hakkı;
 - e) Özellikle emeklilik, işsizlik, hastalık, malullük, yaşlılık ve diğer iş göremezlik gibi hallerde sosyal güvenlik hakkı ile birlikte ücretli izin hakkı;
 - f) Sağlığın korunması ve doğurganlık yeteneğinin korunması da dâhil, çalışma şartlarında güvenlik hakkı.
2. Taraf Devletler, evlilik veya annelik sebepleriyle kadına karşı ayrımcılık yapılmasını engellenmek ve çalışma hakkını etkili bir biçimde korumak için aşağıdaki tedbirleri alırlar:
- a) Hamilelik veya annelik izni sebebiyle işe son verilmesini ve medeni duruma dayanılarak işten çıkarma şeklinde ayrımcılık yapılmasını cezaya tabi tutarak yasaklar;
 - b) İş, işte kıdemi veya sosyal hakları kaybetmeden ücretli olarak veya buna benzer menfaatler sağlanarak annelik izni verilmesine dair düzenleme yapar;
 - c) Anne ve babanın aile içi yükümlülüklerini, çalışma yaşamındaki sorumluluklarıyla ve toplumsal yaşama katılmalarıyla uyumlulaştırmaları için, özellikle çocuk bakım kurumlarının kurulmasını ve geliştirilmesini istemek suretiyle, gerekli destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik eder;
 - d) Hamilelik sırasında kendilerine zarar verebilecek işlerde çalışan kadınların özel olarak korunmasını sağlar.
3. Bu madde kapsamına giren koruyucu yasal önlemler, bilimsel ve teknolojik bilgilerin ışığında periyodik olarak gözden geçirilir ve gerekli görüldüğü takdirde düzeltilir, kaldırılır veya genişletilir.

12. Madde

Sağlık hakkı

1. Taraf Devletler sağlık alanında erkekler ile kadınların eşit şekilde, aile planlaması hizmetleri de dâhil sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını sağlamak üzere kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır.
2. Taraf Devletler bu maddenin birinci fıkrasındaki hükümlere bakmaksızın, hamilelik dönemi, doğum dönemi ve doğum sonrası dönem ile ilgili olarak kadınlara, gerektiği takdirde ücretsiz olarak, gerekli hizmetleri sağlar; bunun yanında hamilelik ve emzirme döneminde yeterli hizmet verir.

13. Madde

Ekonomik ve sosyal yaşamın diğer alanlarındaki haklar

Taraf Devletler ekonomik ve sosyal yaşamın diğer alanlarında erkekler ile kadınların eşit şekilde aynı haklardan yararlanmasını sağlamak üzere kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve özellikle aşağıdaki hakları tanır:

- a) Aile tazminatlarından yararlanma hakkı;
- b) Banka kredisi alma, ipotek ettirme ve diğer mali imkânlardan yararlanma hakkı;
- c) Eğlendirici faaliyetler ile her türlü sportif ve kültürel faaliyetlere katılma hakkı.

14. Madde

Kırsal alandaki kadınların hakları

1. Taraf Devletler kırsal alanda yaşayan ve kayıt dışı sektörlerde çalışarak ailelerinin ekonomik yaşamlarına önemli katkıda bulunan kadınların karşılaştıkları özel sorunları dikkate alır ve bu Sözleşmenin hükümlerinin kırsal alanda yaşayan kadınlara uygulanmasını sağlamak için gerekli her türlü tedbiri alır.
2. Taraf Devletler erkekler ile kadınlar arasında eşitliği sağlamak üzere, kırsal alanda meydana gelen gelişmelere katılmaları ve bu gelişmeler-

den yararlanmaları için kırsal alanda yaşayan kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır, ve bu kadınlara özellikle aşağıdaki hakları tanır:

- a) Her düzeydeki planlamanın yapılmasına ve uygulanmasına katılma hakkı;
- b) Aile planlamasında bilgilendirme, danışmanlık ve hizmet verme de dâhil, yeterli sağlık hizmetinden yararlanma hakkı;
- c) Sosyal güvenlik programlarından doğrudan yararlanma hakkı;
- d) Okuma-yazma ile ilgili öğretim de dâhil, teknik yeterliliklerini artırmak için halka açık olan ve geliştirmeye yönelik hizmetler ile birlikte her türlü resmi veya gayri resmi eğitim ve öğretimden yararlanma hakkı;
- e) Adam çalıştırma veya çalışma suretiyle ekonomik imkânlardan eşit bir biçimde yararlanmalarını sağlamak için ferdi gruplar ve topluluklar örgütlenme hakkı;
- f) Her türlü toplumsal faaliyete katılma hakkı;
- g) Tarımsal kredi ve borç alma, pazarlama imkânlarına ulaşma, toprak ve tarım reformunda gerekli teknolojiyen yararlanma ve eşit muamele görme ile iskan programlarından yararlanma hakkı;
- h) Özellikle konut, sağlık, aydınlanma, içme suyu, ulaşım ve iletişim hizmetleriyle ilgili yeterli yaşam standartlarından yararlanma hakkı.

IV. BÖLÜM

15. Madde

Hukuk önünde eşitlik hakkı

1. Taraf Devletler kadınların erkeklerle hukuk önünde eşitliğini kabul eder.
2. Taraf Devletler hukuki meselelerde kadınların erkeklerle aynı hukuki ehliyete sahip olmalarını ve bu ehliyeti kulanmaları için aynı imkânlara sahip olmalarını kabul eder. Taraf Devletler özellikle, Sözleşme yapma ve malların idaresi konusunda kadınlara eşit haklar tanır ve mahkeme ve yargı yerleri önündeki davaların her aşamasında eşit muamele görmelerini sağlar.

3. Taraf Devletler, kadının hukuki ehliyetini kısıtlamaya yönelik hukuki sonuç doğuran bütün Sözleşmelerin ve her türlü özel belgenin hükümsüz sayılacağını kabul eder.
4. Taraf Devletler, kişilerin seyahat hakkı ve yerleşme ve konutu seçme özgürlüğü ile ilgili yasalarda erkeklere ve kadınlara eşit haklar tanımayı kabul eder.

16. Madde

Evlenme ve aile ilişkileri alanındaki haklar

1. Taraf Devletler evlilik ve aile ilişkileri ile ilgili bütün konularda kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve özellikle erkeklerle kadınların eşitliğini öngören aşağıdaki hakları tanır:
 - a) Evlenmede aynı hakka sahip olma;
 - b) Serbestçe eş seçmede ve serbest ve kendi rızasıyla evlenmede aynı hakka sahip olma;
 - c) Evlilik döneminde ve boşanma sırasında aynı haklara ve yükümlülüklerle sahip olma;
 - d) Medeni durumları ne olursa olsun, anne ve baba olarak çocuklarla ilgili konularda aynı haklara ve yükümlülüklerle sahip olma; her halükârda çocukların menfaatlerine üstünlük tanınır;
 - e) Çocukların sayısına ve dünyaya getirilme zamanına serbestçe ve makulce karar verme konusunda aynı hakka sahip olma ve bu hakları kullanabilmeleri için gerekli bilgiye, eğitime ve araçlara sahip olma;
 - f) Velayet, vasilik, kayımlık ve evlat edinme, veya bu kavramların bulunduğu ulusal mevzuattaki benzer kurumlar bakımından aynı haklara ve yükümlülüklerle sahip olma; her halükârda çocukların menfaatlerine üstünlük tanınır;
 - g) Soyadı, meslek ve iş seçme hakları da dâhil, karı ve koca olarak aynı kişisel haklara sahip olma;
 - h) Eşlerin mallarına sahip olma, kazanma, işletme, idare etme, kullanma ve mallarını bir bedel karşılığında veya bedelsiz olarak elden çıkarma konusunda aynı haklara sahip olma.

2. Çocuğun nişanlandırılması ve evlendirilmesi hiçbir hukuki sonuç doğurmaz; asgari evlenme yaşını tespit etmek ve evliliklerin resmi sicile kaydının zorunlu hale getirilmesi için yasama tedbirleri de dâhil gerekli tüm işlemler yapılır.

V. BÖLÜM

17. Madde

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesi Komitesi

1. Bu Sözleşmenin uygulanmasında meydana gelen gelişmeleri incelemek amacıyla (bundan sonra Komite diye geçecek olan) bir Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesi Komitesi kurulur; Komite Sözleşmenin yürürlüğe girmesi sırasında on sekiz, ve Sözleşmenin otuz beş Taraf Devlet tarafından onaylanması veya katılmasından sonra yirmi üç tane yüksek ahlaki niteliklere ve Sözleşmenin kapsadığı alanda ehliyete sahip uzmanlardan meydana gelir. Uzmanlar Taraf Devletlerin vatandaşları arasından ve bu Devletler tarafından seçilirler ve uzmanlar kendi şahsi sıfatlarıyla görev yaparlar; uzmanların seçiminde coğrafi dağılım dengesine ve farklı uygarlık biçimleri ile birlikte başlıca hukuk sistemlerinin temsil edilmesine özen gösterilir.
2. Komite üyeleri Taraf Devletlerce aday gösterilen kişilerin yer aldığı bir listeden gizli oyla seçilir. Her Taraf Devlet kendi vatandaşları arasından sadece bir kişiyi aday gösterebilir.
3. İlk seçimler bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içinde yapılır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri her seçim tarihinden en az üç ay önce Taraf Devletlere birer mektup göndererek, gösterecekleri adayın ismini iki ay içinde sunmaya davet eder. Genel Sekreter bu suretle aday gösterilen kişilerin isimlerini alfabetik sıraya koyup, yanlarına kendilerini aday gösteren Taraf Devletin adını da belirterek bir liste hazırlar ve bu listeyi Taraf Devletlere gönderir.
4. Komite üyelerinin seçimi, Genel Sekreter tarafından Birleşmiş Milletler Merkezine çağrılan Taraf Devletlerin yapacakları toplantıda gerçekleştirilir. Taraf Devletlerin üçte ikisinin katılmasıyla yeter sayının oluşacağı toplantıda, en fazla oyu alan adaylar ile toplantıda bulunup oy kullanan Taraf Devletlerin temsilcilerinin salt çoğunluğunun oyunu alan adaylar, Komiteye üye seçilmiş olur.

5. Komite üyeleri dört yıllık bir süre için seçilirler. Ancak, yapılan ilk seçimlerde Komiteye üye seçilen dokuz üyenin görev süresi iki yıl sonra sona erer; bu dokuz üyenin adları ilk seçimin yapılmasından hemen sonra, Komite Başkanı tarafından kura ile belirlenir.
6. Otuz beşinci onay veya katılmadan sonra Komiteye seçilecek beş ilave üyenin seçimi, bu maddenin 2, 3 ve 4. fıkralarına göre yapılır. Bu suretle seçilen ilave üyelerden iki tanesinin görev süresi iki yıl sonra sona erer; bu iki üyenin adları Komite Başkanı tarafından kura ile belirlenir.
7. Arızı sebeplerle boşalan üyeliklerin doldurulması için, Komite üyeliği sona eren uzmanın vatandaşı olan Taraf Devlet kendi vatandaşları arasından başka bir uzman atar; bu atama Komitenin onayına tabidir.
8. Komite üyelerine Genel Kurulun onayıyla, Komitedeki görevin önemini dikkate alarak Genel Kurulun belirleyeceği miktarda ve şartlarda Birleşmiş Milletler bütçesinden bir ücret ödenir.
9. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Komitenin bu Sözleşmeye göre görevlerini etkili bir biçimde yerine getirmesini sağlamak için gerekli personeli ve imkânları sağlar.

18. Madde

Devlet raporları

1. Taraf Devletler, Komite tarafından incelenmek üzere Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine, bu Sözleşme hükümlerine etkinlik kazandırmak için aldıkları yasal, yargısal, idari ve diğer tedbirleri ve konuda kaydedilen gelişmeleri içeren bir rapor sunmayı taahhüt eder. Bu raporlar:
 - a) İlgili Devlet bakımından Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra bir yıl içinde;
 - b) Bundan sonra en azından her dört yılda bir ve Komite talep ettiği zamanlarda verilir.
2. Raporlarda bu Sözleşmeden doğan yükümlülüklerin yerine getirilme derecesini etkileyen faktörler ve güçlükler de belirtilebilir.

19. Madde

Komitenin iç tüzüğü

1. Komite kendi iç tüzüğünü kendisi yapar.
2. Komitede çalışacak görevlileri Komite iki yıllık bir süre için seçer.

20. Madde

Komite toplantıları

1. Komite, bu Sözleşmenin 18. maddesi uyarınca sunulan raporları incelemek üzere normal olarak yılda bir kere ve iki haftayı aşmayacak bir süre için toplanır.
2. Komite toplantıları normal olarak Birleşmiş Milletler Merkezinde veya Komite tarafından uygun görülen başka bir yerde yapılır.

21. Madde

Yıllık rapor

1. Komite faaliyetleri hakkında Ekonomik ve Sosyal Konsey vasıtasıyla Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna yıllık bir rapor sunar ve Taraf Devletlerden aldığı raporların ve bilgilerin incelenmesine dayanarak önerilerde ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Komite raporunda bu öneriler ve genel nitelikteki tavsiyeler ile birlikte Taraf Devletlerin yorumlarına da yer verilir.
2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Komitenin raporunu bilgi edinmesi amacıyla Kadının Statüsü hakkındaki Komisyona gönderir.

22. Madde

Uzman kuruluşların temsili

Uzman kuruluşlar, bu Sözleşmenin kendi faaliyet alanlarına giren hükümlerinin uygulanması hakkında inceleme yapılırken temsil edilme hakkına sahiptir. Komite, uzman kuruluşları bu Sözleşmenin kendi faaliyet alanlarına giren hükümlerinin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir.

VI. BÖLÜM

23. Madde

Yorumlama prensipleri

Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü, erkekler ile kadınlar arasında eşitliğin sağlanması bakımından daha yararlı olabilecek aşağıdaki hükümleri etkilemez:

- a) Bir Taraf Devletin mevzuatında bulunan hükümleri, veya
- b) Bu Devlet bakımından yürürlükte bulunan başka uluslararası Sözleşme, antlaşma veya antlaşma hükümlerini.

24. Madde

İç hukukta gerekli tedbirleri alma taahhüdü

Taraf Devletler ulusal düzeyde, bu Sözleşmede tanınan hakların tam olarak gerçekleştirilmesini amaçlayan gerekli her türlü tedbiri almayı taahhüt eder.

25. Madde

İmza, onay ve katılma

1. Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.
2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu Sözleşmenin deponatörü olarak görevlendirilmiştir.
3. Bu Sözleşme onaya tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilir.
4. Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açıktır. Katılma, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine katılma belgesinin tevdi edilmesinden itibaren yürürlük kazanır.

26. Madde

Sözleşmenin gözden geçirilmesi

1. Bu Sözleşmenin değiştirilmesine dair talepler, herhangi bir zamanda herhangi bir Taraf Devlet tarafından Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine hitaben yazılı bir bildirim vasıtasıyla yapılabilir.

2. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, böyle bir talep karşısında yapılacak işlemler konusunda karar verir.

27. Madde

Yürürlüğe girme

1. Bu Sözleşme yirminci onay veya katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi edilme tarihinden itibaren otuz gün sonra yürürlüğe girer.
2. Yirminci onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayan veya katılan her bir Devlet bakımından bu Sözleşme, kendi onay ve katılma belgelerini tevdi etmelerinden itibaren otuz gün sonra yürürlüğe girer.

28. Madde

Çekinceler

1. Onay ve katılma sırasında Devletler tarafından yapılan çekincelerin metni Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından alınır ve diğer bütün Devletlere gönderilir.
2. Bu Sözleşmenin konusu ve amacıyla bağdaşmayan bir çekince kabul edilmez.
3. Yapılmış olan çekinceler her zaman Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine hitaben yapılacak bir bildirimle geri alınabilir; Genel Sekreter bu bildirimden diğer bütün Devletleri haberdar eder. Bu tür bir bildirim alındığı tarihte yürürlüğe girer.

29. Madde

Sözleşmenin yorumu ile ilgili uyuşmazlıklar

1. Bu Sözleşmenin yorumlanması veya uygulanması ile ilgili olarak iki veya daha fazla Taraf Devlet arasında çıkan bir uyuşmazlık, bu Devletlerden birinin talebi üzerine hakem önüne götürülür. Hakem önüne götürme talebinden itibaren altı ay içinde taraflar hakemliğin kuruluşu üzerinde anlaşamazlarsa, bu taraflardan herhangi biri bu uyuşmazlığı Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'ne uygun olarak, Uluslararası Adalet Divanı'nın önüne götürebilir.

2. Taraf Devletlerden her biri bu Sözcleşmenin imzalanması veya daha sonra onaylanması veya katılması sırasında, bu Maddenin birinci fıkrasıyla bağlı olmadığını beyân edebilir. Bu tür bir çekince koyan Taraf Devlet karşısında diğer Taraf Devletler de yukarıdaki fıkrâ ile bağlı olmazlar.
3. Yukarıdaki ikinci fıkraya uygun olarak bir çekince koymuş olan bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bir bildirim göndererek bu çekincesini her zaman geri alabilir.

30. Madde

Orijinal metin

Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri eşit ölçüde geçerli olan bu Sözcleşme Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğinde saklanır.

KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ SÖZLEŞMESİ EK İHTİYARİ PROTOKOL*

İşbu Protokol'e Taraf Devletler,

Birleşmiş Milletler Şartı Andlaşması'nın temel insan haklarına, insanlık onuru ve insan değeri ile erkeklerin ve kadınların haklar bakımından eşitliğine olan inancını yeniden teyit ettiğini kaydederek,

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin bütün insanların onur ve hakları bakımından özgür ve eşit doğduklarını ve herkesin bu Bildirge'de yer alan tüm hak ve özgürlüklere, cinsiyete dayalı ayırım dâhil olmak üzere, hiçbir ayırma tabi tutulmaksızın sahip olduğunu ilan ettiğini kaydederek,

Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri ve insan haklarına ilişkin diğer uluslararası belgelerin cinsiyete dayalı ayrımcılığı yasakladığını hatırlayarak, Taraf Devletlerin kadınlara karşı ayrımcılığın her biçimini kınadıkları ve uygun olan tüm yollarla ve gecikmeksizin kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi politikası izlemeyi kabul ettikleri Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni ("Sözleşme") de anımsayarak,

Kadınların tüm insan haklarından ve temel özgürlüklerden tam ve eşit olarak yararlanmaları ve bu hak ve özgürlüklerin ihlalini önlemek için etkili önlemler alınması yolundaki kararlılıklarını yeniden teyit ederek, aşağıdaki hususlar üzerinde mutabık kalmışlardır.

Madde 1

İşbu Protokol'e Taraf bir Devlet ("Taraf Devlet") Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'nin ("Komite") 2. maddeye göre yapılacak başvuruları kabul ve inceleme yetkisini tanıır.

* Bu metin KSGM'nin internet sitesinden alınan resmi çeviridir. (www.ksgm.gov.tr)

Madde 2

Başvurular, Taraf Devletin yargılama yetkisi altında bulunan bireyler veya bireylerden oluşan gruplar tarafından ya da onlar adına, Sözleşme’de yer alan haklardan herhangi birinin Taraf Devlet tarafından ihlali sonucu mağdur kaldığı iddiası ile yapılabilir. Bireyler veya bireylerden oluşan gruplar adına başvuru yapılan hallerde başvuruyu yapan, onların rızası olmadan harekete geçmesinin haklı nedenlerini ortaya koymadıkça, başvuru, ilgililerin rızasıyla yapılacaktır.

Madde 3

Başvurular yazılı olarak ve başvuranın kimliği meçhul kalmayacak biçimde yapılacaktır. Başvuru Sözleşme’ye taraf olup da işbu Protokol’e taraf olmayan bir devleti ilgilendirdiği takdirde, Komite tarafından kabul edilmeyecektir.

Madde 4

- 1) Komite, iç hukuk yollarının işletilmesinin makul olmayan şekilde uzadığı veya etkili sonuç verme ihtimalinin zayıf olduğu durumlar dışında, mevcut tüm iç hukuk yollarının tüketildiği hususunu açıklığa kavuşturmadıkça, yapılan bir başvuruyu değerlendirmeyecektir.
- 2) Komite aşağıdaki hallerde başvurunun kabul edilemez olduğunu bildirecektir:
 - a. Aynı başvurunun, daha önce Komite tarafından veya başka bir uluslararası soruşturma veya çözüm çerçevesinde incelenmiş veya incelenmekte olması;
 - b. Başvurunun Sözleşme hükümlerine aykırı olması;
 - c. Başvurunun açıkça temelsiz veya yeterli dayanaktan yoksun olması;
 - d. Başvuruda bulunma hakkının kötüye kullanılması;
 - e. Bu Protokol’ün ilgili Taraf Devlet açısından yürürlüğe giriş tarihinden sonra da devam eden olgular hariç, başvuru konusu olan olguların Protokol’ün ilgili Taraf Devlet açısından yürürlüğe girmesinden önce gerçekleştirilmiş olması.

Madde 5

- 1) Başvurunun alınmasından sonraki herhangi bir zamanda ve esasa ilişkin bir karar verilmeden önce Komite, iddiaya konu olan ihlalin mağdur

ya da mağdurlarını görmesi muhtemel telafisi imkansız zararları önlemek için gerekli olabilecek geçici önlemleri almayı acilen değerlendirmesini Taraf Devletten talep edebilecektir.

- 2) Bu maddenin 1. fıkrasındaki takdir yetkisinin Komite tarafından kullanılması başvurunun kabul edilebilirliğine ya da esasına ilişkin karar verildiği anlamına gelmeyecektir.

Madde 6

- 1) Başvurunun ilgili Taraf Devlete atıf yapılmaksızın Komite tarafından kabul edilemez bulunması hali dışında ve birey ya da bireylerin kimliklerinin söz konusu Taraf Devlete açıklanmasına rıza göstermeleri koşuluyla, Komite işbu Protokol çerçevesinde kendisine yapılmış her başvuruyu ilgili Taraf Devletin dikkatine gizli olarak sunacaktır.
- 2) Taraf Devlet kendisine tebliğ edilen başvuru hakkında aydınlatıcı açıklamaları veya beyanları ve varsa, almış olduğu düzeltici önlemleri altı ay içinde yazılı olarak Komite'ye bildirecektir.

Madde 7

- 1) Komite, işbu Protokol çerçevesinde yapılan başvuruları, konuya ilişkin bilgilerin ilgili taraflara ulaştırılması koşuluyla, ilgili Taraf Devlet tarafından ve bireyler veya bireylerden oluşan gruplar tarafından veya onlar adına kendisine sunulan tüm bilgiler ışığında inceleyecektir.
- 2) Komite işbu Protokol uyarınca yapılan başvuruları incelerken kapalı oturumlar düzenleyecektir.
- 3) Başvurunun incelenmesinden sonra, Komite başvuruya ilişkin görüşlerini, varsa tavsiyeleri ile birlikte, ilgili taraflara ileticektir.
- 4) Taraf Devlet Komite'nin görüşlerini ve varsa tavsiyelerini gereği gibi değerlendirecek ve Komite'nin görüş ve tavsiyeleri ışığında yapmış olduğu işlemlerle ilgili bilgiler dâhil olmak üzere, Komite'ye altı ay içinde yazılı bir cevap sunacaktır.
- 5) Komite uygun görürse Taraf Devleti, görüş ve varsa tavsiyeleri üzerine almış olabileceği önlemler hakkında, Sözleşme'nin 18. maddesi uyarınca Taraf Devletçe hazırlanan müteakip raporlardaki bilgiler de dâhil olmak üzere, ilave bilgi sunmaya davet edebilir.

Madde 8

- 1) Komite Taraf Devletin Sözcüme'de yer alan hakları ciddi ve sistematik biçimde ihlal ettiği yönünde güvenilir bir bilgi aldığı takdirde, Taraf Devleti bu bilgiye ilişkin incelemede işbirliği yapmaya ve bu amaçla bu bilgi ile ilgili gözlemlerini sunmaya davet edecektir.
- 2) Komite, ilgili Taraf Devletçe sunulabilecek her türlü gözlemi ve ekinde bulunan diğer güvenilir bilgileri göz önüne alarak, üyelerinden birini ya da birden fazlasını araştırma yapmakla ve sonuçlarını kendisine acilen bildirmekle görevlendirebilir. Araştırma, gerekli ise ve Taraf Devletin rızası varsa, Taraf Devletin ülkesine bir ziyareti de içerebilir.
- 3) Bu tür bir araştırmanın bulgularını inceledikten sonra Komite, bu bulguları her türlü görüş ve tavsiyeleri ile birlikte ilgili Taraf Devlete iletacaktır.
- 4) İlgili Taraf Devlet, Komite tarafından iletilen bulguların, yorumların ve tavsiyelerin alınmasından itibaren altı ay içinde kendi gözlemlerini Komite'ye sunacaktır.
- 5) Bu tür bir araştırma gizlilik içinde yürütülecek ve işlemlerin her aşamasında Taraf Devletin işbirliği aranacaktır.

Madde 9

- 1) Komite, ilgili Taraf Devleti işbu Protokol'ün 8. maddesi uyarınca yürütülen araştırma üzerine almış olduğu önlemlerin ayrıntılarını Sözcüme'nin 18. maddesi çerçevesinde hazırladığı rapora eklemeye davet edebilir.
- 2) Komite gerektiğinde, 8. maddenin 4. fıkrasında bahsedilen altı aylık sürenin bitiminde, ilgili Taraf Devleti böyle bir araştırma üzerine aldığı önlemler hakkında bilgi vermeye davet edebilir.

Madde 10

- 1) Her Taraf Devlet işbu Protokol'ün imzalanması veya onaylanması ya da Protokol'e katılma aşamalarında Komite'nin 8. ve 9. maddelerde düzenlenen yetkisini tanımadığını beyan edebilir.
- 2) İşbu maddenin 1. fıkrası uyarınca beyanda bulunmuş olan herhangi bir Taraf Devlet bu beyanını Genel Sekreter'e bildirimde bulunmak suretiyle her zaman geri çekebilir.

Madde 11

Bir Taraf Devlet, yetkisi altında bulunan bireylerin işbu Protokol uyarınca yaptıkları 'başvurulardan ötürü kötü muameleye veya yıldırmaya maruz kalmamalarını sağlamak için' uygun olan tüm önlemleri alacaktır.

Madde 12

Komite, işbu Protokol uyarınca gerçekleştirdiği faaliyetlerin bir özetini Sözleşme'nin 21. maddesi çerçevesinde hazırlayacağı yıllık rapora ekleyecektir.

Madde 13

Her Taraf Devlet Sözleşme'nin ve işbu Protokol'ün geniş biçimde bilinmesini ve tanınmasını sağlamayı ve Komite'nin özellikle o Taraf Devleti ilgilendiren konularda oluşturduğu görüş ve tavsiyeleri hakkındaki bilgilere erişimi kolaylaştırmayı taahhüt eder.

Madde 14

Komite, işbu Protokol ile kendisine verilen işlevleri yerine getirirken izleyeceği usul kurallarını kendisi geliştirecektir.

Madde 15

- 1) İşbu Protokol Sözleşme'yi imzalamış, onaylamış veya Sözleşme'ye katılmış bulunan herhangi bir Devletin imzasına açıktır.
- 2) İşbu Protokol Sözleşme'yi onaylamış veya Sözleşme'ye katılmış bulunan herhangi bir Devletin onayına tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nce saklanacaktır.
- 3) İşbu Protokol Sözleşme'yi onaylamış veya Sözleşme'ye katılmış herhangi bir Devletin katılımına açıktır.
- 4) Katılım, katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne verilmesiyle yürürlüğe girecektir.

Madde 16

- 1) İşbu Protokol onaylama veya katılıma ilişkin onuncu belgenin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine verildiği tarihten üç ay sonra yürürlüğe girecektir.
- 2) Yürürlüğe girmesinden sonra işbu Protokol'ü onaylayan veya katılan her bir Devlet için, işbu Protokol, söz konusu Devletin onay veya katılım belgesinin verilmiş tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girecektir.

Madde 17

İşbu Protokol'e çekince konulamayacaktır.

Madde 18

- 1) Herhangi bir Taraf Devlet işbu Protokol'e değişiklik önerebilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne iletebilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, değişiklik önerilerini bu Protokole taraf diğer Devletlere ileterek bu önerilerin incelenmesini ve oylanması amacıyla bir konferans düzenlenmesini destekleyip desteklemediklerini bildirmelerini talep eder. Taraf Devletlerden en az üçte birinin böyle bir konferansı uygun görmeleri halinde, Genel Sekreter Birleşmiş Milletler himayesinde bir konferans toplayacaktır. Konferansa katılan ve oylamada hazır bulunan Taraf Devletlerin oy çokluğuyla kabul edilen herhangi bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun onayına sunulacaktır.
- 2) Değişiklikler, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylandıktan ve işbu Protokol'e Taraf Devletlerin üçte ikisi tarafından kendi anayasal usullerine uygun olarak kabul edildikten sonra yürürlüğe girer.
- 3) Protokol'de yapılan değişiklikler yürürlüğe girdiğinde, onları kabul eden Taraf Devletleri bağlar, diğer Taraf Devletler işbu Protokol'ün değişiklikten önceki hükümleriyle ve daha önce kabul ettikleri değişikliklerle bağlı kalmaya devam ederler.

Madde 19

- 1) Herhangi bir Taraf Devlet Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne yapacağı yazılı bir bildiri ile işbu Protokol'den her zaman çekilebilir. Çekilme bildirimini Genel Sekreter tarafından alınmasından altı ay sonra yürürlüğe girecektir.
- 2) Çekilme, yürürlüğe girmesinden önce madde çerçevesinde yapılmış başvurulara ve madde uyarınca başlatılmış herhangi bir araştırmaya işbu Protokol'ün hükümlerinin uygulanmasının devamına halel getirmeyecektir.

Madde 20

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aşağıdaki hususlarda tüm devletleri bilgilendirecektir.

- a. Protokol uyarınca gerçekleştirilen imzalar, onaylar ve katılmalar,

- b. İşbu Protokol'ün ve 18. madde uyarınca yapılan herhangi bir değişikliğin yürürlüğe girme tarihi,
- c. 19. madde uyarınca yapılan herhangi bir çekilme işlemleri.

Madde 21

- 1) İşbu Protokol'ün eşit derece geçerli olan Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri Birleşmiş Milletler arşivlerinde saklanacaktır.
- 2) Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri işbu Protokol'ün onaylı örneklerini Sözleşme'nin 25. maddesinde bahsedilen tüm Devletlere iletacaktır.

